P. VERGILII MARONIS OPERA. CUM NUMERIS IN MARGINIBUS APPOSITIS, ...

Pan primus calamos cera coniungere plures
Instituit, Pan curat oues, ouiumq; magistros.
Nec te pœniteat calamo triuisse labellum:
Hæc eadem vt sciret, quid non faciebat Amyntas?
Est mihi disparibus septem compacta cicutis
Fistula, Damœtas dono mihi quam dedit olim,
Et dixit moriens, Te nunc habet ista secundum.
Dixit Damœtas: inuidit stultus Amyntas.
Præterea duo, nec tuta mihi valle reperti
Capreoli, sparsis etiam nunc pellibus albo
Bina die siccant ouis vbera: quos tibi seruo.
Iampridem à me illos abducere Thestylis orat:
Et faciet: quoniam sordent tibi munera nostra.
Huc ades ô formose puer tibi lilia plenis
Ecce ferunt Nymphæ calathis: tibi candida Nais
Pallentes violas, & summa papauera carpens,
Narcissum, & florem iungit bene olentis anethi.
Tum casia, atq; aliis intexens suauibus herbis,
Mollia luteola pinguit vacinia caltha.
Ipse ego cana legam tenera lanugine mala,
Castaneasq; nuces, mea quas Amaryllis amabat
Addam cerea pruna: & honos erit huic quoq; pomo.
Et vos ô lauri carpam, & te proxima myrte:
Sic positæ quoniam suaueis miscetis odores.
Rusticus es Corydon: nec munera curat Alexis:
Nec si muneribus certes, concedat Iolas.
Eheu quid volui misero mihi? floribus Austrum
Perditus, & liquidis immisi fontibus apros
Quem fugis ah demens? habitarunt Dii quoq; syluas,
Dardaniusq; Paris. Pallas, quas condidit, arces
Ipsa colat: nobis placeant ante omnia syluæ.

Torua leæna lupum sequitur, lupus ipse capellam:
Florentem cythisum sequitur lasciua capella:
Te Corydon ô Alexi, trahit sua quemq; voluptas.
Aspice, aratra iugo referunt suspensa iuuenci:
Et Sol crescentes decedens duplicat vmbras:
Me tamen vrit amor. quies enim modus adsit amori?
Ah Corydon, Corydon, quæ te dementia cepit?
Semiputata tibi frondosa vitis in vlmo est.
Quin tu aliquid saltem potius, quorum indiget vsus
Viminibus, molliq; paras detexere iunco?
Inuenies alium, si te hic fastidit Alexis.

PALAEMON ECLOGA III.

Menalcas. Damœtas. Palæmon.

Dic mihi Damœta, cuium pecus? an Melibœi?
DA. *Nō, verū Aegonis: nup mihi tradidit Aegō.*
ME. *Infelix ô semper oues pecus: Ipse Neæram*
Dum fouet, ac ne me sibi præferat illa veretur,
Hic alienus oueis custos bis mulget in hora:
Et succus pecori, & lac subducitur agnis.
DA. *Parcius ista viris tamen obiicienda memento.*
Nouimus & qui te, transuersa tuentibus hircis,
Et quo, sed faciles Nimphæ risere, sacello.
ME. *Tum credo, cùm me arbustum videre Myconis*
Atq; mala vites incidere falce nouellas.
DA. *Aut hic ad veteres fagos, cùm Daphnidis arcum*
Fregisti, & calamos: quæ tu peruerse Menalca
Et cùm vidisti puero donata dolebas:
Et si non aliqua nocuisses, mortuus esses.
ME. *Quid domini faciant, audent cum talia fures?*
Non ego te vidi Damonis pessime caprum
Excipere insidiis, multum latrante Lycisca?

Et

Et cùm clamarem, Quò nunc se proripit ille?
Tityre coge pecus: tu post carecta latebas.
DA. *An mihi cantando uictus non redderet ille,*
Quem mea carminibus meruisset fistula caprum?
Si nescis, meus ille caper fuit, & mihi Damon
Ipse fatebatur: sed reddere posse negabat.
ME. *Cantando tu illum? aut unquam tibi fistula cera*
Iuncta fuit? non tu in triuijs indocte solebas
Stridenti miserum stipula disperdere carmen?
DA. *Vis ergo inter nos, quid possit uterq; uicissim*
Experiamur? ego hanc uitulam (ne fortè recuses,
Bis uenit ad mulctram, binos alit ubere fœtus)
Depono: tu dic, mecum quo pignore certes.
ME. *De grege non ausim quicquam deponere tecum*
Est mihi namq; domi pater, est iniusta nouerca:
Bisq; die numerant ambo pecus, alter & hædos.
Verum id, quod multò tute ipse fatebere maius
(Insanire libet quoniam tibi) pocula ponam
Fagina, cælatum diuini opus Alcimedontis:
Lenta quibus torno facili superaddita uitis,
Diffusos hedera uestit pallente corymbos.
In medio duo signa, Conon, &, quis fuit alter?
Descripsit radio totum qui gentibus orbem:
Tempora quę messor, quę curuus arator haberet.
Necdum illis labra admoui sed condita seruo.
DA. *Et nobis idem Alcimedon duo pocula fecit:*
Et molli circum est ansas amplexus acantho:
Orpheaq; in medio posuit, syluasq; sequentes.
Necdum illis labra admoui, sed condita seruo.
Si ad uitulam spectes, nihil est quod pocula laudes.
ME. *Nunquam hodie effugies: ueniam quocunq; uocaris.*

Arboribus venti, nobis Amaryllidis iræ.
ME. *Dulce satis humor, depulsis arbutus hædis,*
Lenta salix fœto pecori, mihi solus Amyntas.
DA. *Pollio amat nostram, quamuis sit rustica, musam:*
Pierides vitulam lectori pascite vestro.
ME. *Pollio & ipse facit noua carmina, pascite taurum,*
Iam cornu petat, & pedibus qui spargat arenam:
DA. *Qui te Pollio amat, veniat, quò te quoq; gaudet:*
Mella fluant illi, ferat & rubus asper amomum.
ME. *Qui Bauium non odit, amet tua carmina Meui:*
Atq; idem iungat vulpes, & mulgeat hircos.
DA. *Qui legitis flores, & humi nascentia fraga,*
Frigidus, ô pueri fugite hinc, latet anguis in herba.
ME. *Parcite oues nimium procedere: non bene ripæ*
Creditur: ipse aries etiam nunc vellera siccat.
DA. *Tityre pascentes à flumine reice capellas:*
Ipse, vbi tempus erit, omneis in fonte lauabo.
ME. *Cogite oues pueri: si lac præceperit æstus,*
Vt nuper, frustra pressabimus vbera palmis.
DA. *Eheu quã pingui macer est mihi taurus in aruo:*
Idem amor exitium est pecori pecorisq; magistro.
ME. *His certè neq; amor causa est: vix ossibus hęrent.*
Nescio quis teneros oculos mihi fascinat agnos.
DA. *Dic quibus in terris (& eris mihi magnus Apollo)*
Treis pateat cœli spatium non amplius vlnas,
ME. *Dic quibus in terris inscripti nomina Regum*
Nascantur flores: & Phyllida solus habeto.
PA. *Non nostrum, inter vos tantas componere lites.*
Et vitula tu dignus, & hic: & quisquis amores
Aut metuet dulceis, aut experietur amaros.
Claudite iam riuos pueri: sat prata biberunt.

POL

Quæ tentare Thetin ratibus, quæ cingere muris
Oppida, quæ iubeant telluri infindere sulcos.
Alter erit tum Typhis, & altera quæ vehat Argo
Delectos Heroas: erunt etiam altera bella.
Atq; iterum ad Troiam magnus mittetur Achilles.
Hinc vbi iam firmata virum te fecerit ætas,
Cedet & ipse mari vector, nec nautica pinus
Mutabit merces: omnis feret omnia tellus.
Non rastros patietur humus, non uinea falcem.
Robustus quoq; iam tauris iuga soluet arator.
Nec uarios discet mentiri lana colores.
Ipse sed in pratis aries iam suauè rubenti
Murice, iam croceo mutabit uellera luto.
Sponte sua sandyx pascentes uestiet agnós.
Talia secla suis dixerunt currite fusis
Concordes stabili fatorum numine Parcæ.
Aggredere ô magnos (aderit iam tempus) honores,
Chara Deûm soboles, magnum Iouis incrementum.
Aspice conuexo nutantem pondere mundum,
Terrasq;, tractusq; maris, cœlumq; profundum:
Aspice, uenturo lætentur ut omnia seclo.
O` mihi tam longè maneat pars ultima uitæ,
Spiritus, & quantùm sat erit tua dicere facta.
Non me carminibus uincet nec Thracius Orpheus,
Nec Linus: huic mater quamuis, atq; huic pater adsit.
Orphei Calliopeia, Lino formosus Apollo.
Pan etiam Arcadia mecum si iudice certet,
Pan etiam Arcadia dicat se iudice uictum.
Incipe parue puer risu cognoscere matrem:
Matri longa decem tulerunt fastidia menses.
Incipe parue puer, cui non risere parentes,

Nec

Daphnis & Armenias curru subiungere tigres
Instituit: Daphnis thyasos inducere Baccho,
Et folijs lentas intexere mollibus hastas.
Vitis vt arboribus decori est, vt vitibus uuę,
Vt gregibus tauri, segetes ut pinguibus aruis:
Tu decus omne tuis: postquàm te fata tulerunt,
Ipsa Pales agros, atq; ipse reliquit Apollo.
Grandia sępe quibus mandauimus hordea sulcis,
Infelix lolium, & steriles dominantur auenę.
Pro molli uiola, pro purpureo narcisso
Carduus & spinis surgit paliurus acutis.
Spargite humum folijs, inducite fontibus umbras
Pastores: mandat fieri sibi talia Daphnis.
Et tumulum facite, & tumulo superaddite carmen:
Daphnis ego in syluis, hinc usq; ad sydera notus,
Formosi pecoris custos, formosior ipse.
ME. *Tale tuum carmen nobis diuine poëta,*
Quale sopor fessis in gramine: quale per ęstum
Dulcis aquę saliente sitim restinguere riuo,
Nec calamis solùm ęquiparas, sed voce magistrum,
Fortunate puer, nunc eris alter ab illo.
Nos tamen hęc quocumq; modo tibi nostra uicissim
Dicemus: Daphnimq; tuum tollemus ad astra:
Daphnim ad astra feremus: amauit nos quoq; Daphnis
MO. *An quicquam nobis tali sit munere maius?*
Et puer ipse fuit cantari dignus: & ista
Iampridem Stimicon laudauit carmina nobis.
ME. *Candidus insuctum miratur limen Olympi:*
Sub pedibusq; uidet nubes, & sidera Daphnis.
Ergo alacris syluas, & cętera rura uoluptas,
Panaq; pastoresq; tenet, Dryadasq; puellas.

Nec

Nec lupus insidias pecori, nec retia ceruis
Vlla dolum meditantur: amat bonus otia Daphnis
Ipsi lætitia voces ad sidera iactant
Intonsi montes: ipsæ iam carmina rupes,
Ipsa sonant arbusta, Deus Deus ille Menalca.
Sis bonus ô, felixq; tuis: en quattuor aras,
Ecce duas tibi Daphni, duoq; altaria Phœbo.
Pocula bina nouo spumantia lacte quotannis,
Craterasq; duos statuam tibi pinguis oliui:
Et multo in primis hilarans conuiua Baccho,
Ante focum, si frigus erit, si messis, in vmbra,
Vina nouum fundam calathis Aruisia nectar.
Cantabunt mihi Damœtas, & Lyctius Aegon
Saltantes Satyros imitabitur Alphesibœus.
Hæc tibi semper erunt, & cum solennia vota
Reddemus Nymphis, & cùm lustrabimus agros
Dum iuga montis aper, fluuios dum piscis amabit
Dumq; thymo pascentur apes, dum rore cicadæ
Semper honos, nomenq; tuum, laudesq; maneb
Vt Baccho, Cereriq; tibi sic vota quotannis
Agricolæ facient: damnabis tu quoq; votis.
MO. *Quæ tibi, quæ tali reddam pro carmine dona*
Nam neq; me tantùm venientis sibilus Austri,
Nec percussa iuuant fluctu tam littora, nec quæ
Saxosas inter decurrunt flumina valles.
ME. *Hac te nos fragili donabimus antè cicuta.*
Hæc nos, Formosum Corydon ardebat Alexin:
Hæc eadem docuit, Cuium pecus, an Melibœi.
MO. *At tu sume pedum, quod, me cum sæpe rog*
Non tulit Antigenes, & erat tum dignus amar
Formosum paribus nodis, atq; ære Menalca.

S I L

SILENVS.

ECLOGA VI.

PRima Syracusio dignata est ludere versu
Nostra, nec erubuit syluas habitare, Thalia.
Cum canerem reges, & prælia, Cynthius aurem
Vellit, & admonuit: Pastorem, Tityre, pingues
Pascere oportet oues, deductum dicere carmen.
Nunc ego (namq; super tibi erunt, qui dicere laudes
Vare tuas cupiant, & tristia condere bella)
Agrestem tenui meditabor arundine musam.
Non iniussa cano: si quis tamen hæc quoq;, si quis
Captus amore leget, te nostræ, Vare, myricæ,
Te nemus omne canet: nec Phœbo gratior vlla est,
Quàm sibi quæ Vari præscripsit pagina nomen.
Pergite Pierides. Chromis & Mnasylus in antro
Silenum pueri somno videre iacentem,
Inflatum hesterno venas, vt semper, Iaccho,
Serta procul tantum capiti delapsa iacebant:
Et grauis attrita pendebat cantharus ansa.
Aggreßi (nam sæpe senex spe carminis ambos
Luserat) iniiciunt ipsis ex vincula sertis.
Addit se sociam, timidisq; superuenit Aegle,
Aegle Naiadum pulcherrima: iamq; videnti
Sanguineis frontem moris, & tempora pingit.
Ille dolum ridens, Quò vincula nectitis? inquit.
Soluite me pueri: satis est potuisse videri.
Carmina, quæ vultis, cognoscite: carmina vobis,
Huic aliud mercedis erit. simul incipit ipse.
Tum verò in numerum Faunosq;, ferasque videres
Ludere: tum rigidas motare cacumina quercus,

Errabunda bouis vestigia, forsitan illum
Aut herba captum viridi, aut armenta secutum
Perducant aliquæ stabula ad Gortynia vaccæ.
Tum canit Hesperidum miratam mala puellam.
Tum Phaethontiadas musco circundat amaræ
Corticis: atque solo proceras erigit alnos.
Tum canit, errantem Permessi ad flumina Gallum
Aonas in montes ut duxerit una sororum:
Vtque viro Phœbi chorus assurrexerit omnis:
Vt Linus hæc illi diuino carmine pastor
Floribus, atque apio crines ornatus amaro
Dixerit, Hos tibi dant calamos (en accipe) Musæ,
Ascræo quos antè seni, quibus ille solebat
Cantando rigidas deducere montibus ornos.
His tibi Grynæi nemoris dicatur origo:
Ne quis sit lucus, quo se plus iactet Apollo.
Quid loquar aut Scyllã Nisi? aut quã fama secuta est,
Candida succinctam latrantibus inguina monstris
Dulichias uexasse rates, & gurgite in alto
Ah timidos nautas canibus lacerasse marinis?
Aut ut mutatos Terei narrauerit artus?
Quas illi Philomena dapes, quæ dona pararit?
Quo cursu deserta petiuerit? & quibus antè
Infelix sua tecta superuolitauerit alis?
Omnia, quæ Phœbo quondam meditante beatus
Audijt Eurotas, iussitque ediscere lauros,
Ille canit: pulsæ referunt ad sidera ualles:
Cogere donec oues stablis, numerumque referre
Iussit, & inuito processit Vesper Olympo.

MELIBOEVS.

ECLOGA VII.

Corydon. Thyrsis.

Fortè sub arguta consederat ilice Daphnis,
Compulerátq; greges Corydō, & Thyrsis in vnū
Thyrsis oues, Corydon distentas lacte capellas:
Ambo florentes ætatibus, Arcades ambo,
Et cantare pares, & respondere parati.
Huc mihi, dum teneras defendo à frigore myrtos,
Vir gregis ipse caper deerrauerat: atque ego Daphnin
Aspicio: ille vbi me contrà videt, Ocyus, inquit,
Huc ades ò Melibæe (caper tibi saluus, & hædi)
Et si quid cessare potes, requiesce sub vmbra.
Huc ipsi potum venient per prata iuuenci:
Hic viridis tenera prætexit arundina ripas
Mincius, eq; sacra resonant examina quercu.
Quid facerem? neque ego Alcippē, nec Phyllida habe
Depulsos à lacte domi quę clauderet agnos: (bam
Et certamen erat, Corydon cum Thyrside, magnum
Posthabui tamen illorum mea seria ludo.
Alternis igitur contendere versibus ambo
Cœpere: alternos Musæ meminiße volebant.
Hos Corydon, illos referebat in ordine Thyrsis.
C. *Nymphę, noster amor, Libethrides, aut mihi carmē,*
Quale meo Codro, concedite (proxima Phębi
Versibus ille facit) aut si non possumus omnes,
Hic arguta sacra pendebit fistula pinu.
TH. *Pastores hedera crescentem ornate poëtam*
Arcades, inuidia rumpantur vt ilia Codro.
Aut si vltra placitum laudarit, baccare frontem
Cingite,

Cingite, ne vati noceat mala lingua futuro.
CO. *Setosi caput hoc apri tibi Delia paruus,*
Et ramosa Mycon viuacis cornua cerui.
Si proprium hoc fuerit, laui de marmore tota
Puniceo stabis suras euincta cothurno.
TH. *Sinum lactis, & hæc te liba Priape quotamnis*
Expectare sat est: custos es pauperis horti.
Nunc te marmoreum pro tempore fecimus: at tu,
Si fœtura gregem suppleuerit, aureus esto.
CO. *Nerine Galatea, thymo mihi dulcior Hyblæ:*
Candidior cygnis, hedera formosior alba,
Cùm primùm pasti repetent præsepia tauri,
Siqua tui Corydonis habet te cura, venito.
TH. *Imò ego Sardois videar tibi amarior herbis,*
Horridior rusco, proiecta vilior alga,
Si mihi non hæc lux toto iam longior anno est.
Ite domum pasti, si quis pudor, ite iuuenci.
CO. *Muscosi fontes, & somno molior herba,*
Et quæ uos rara viridis tegit arbutus vmbra,
Solstitium pecori defendite: iam venit æstas
Torrida, iam læto turgent in palmite gemmæ.
TH. *Hîc focus, & tedæ pingues, hic plurimus ignis*
Semper, & assidua postes fuligine nigri.
Hîc tantùm Boreæ curamus frigora, quantum
Aut numerum lupus, aut torrentia flumina ripas.
CO. *Stant & iuniperi, & castaneæ hirsutæ:*
Strata iacent passim sua quæq; sub arbore poma.
Omnia nunc rident: at si formosus Alexis
Montibus his abeat, videas & flumina sicca.
TH. *Aret ager, vitio moriens sitit aëris herba:*

Liber Pampineas inuidit collibus umbras.
Phyllidis aduentu nostræ nemus omne virebit;
Iuppiter & læto descendet plurimus imbri.
CO. *Populus Alcidæ gratißima, uitis Iaccho,*
Formosæ myrtus Veneri, sua laurea Phœbo.
Phyllis amat corylos; illas dum Phyllis amabit,
Nec myrtus vincet corylos, nec laurea Phœbi.
TH. *Fraxinus, in syluis pulcherrima, pinus in hortis,*
Populus in fluuijs, abies in montibus altis:
Sæpius at si me Lycida formose reuisas,
Fraxinus in syluis cedet tibi, pinus in hortis.
ME. *Hæc memini, et uictum frustra cõtendere Thyrsim.*
Ex illo Corydon, Corydon est tempore nobis.

PHARMACEVTRIA.

ECLOGA VIII.

Damon Alphesibœus.

P*Astorum musam Damonis, & Alphesibæi.*
Immemor herbarum, quos est mirata iuuenca
Certanteis, quorum stupefactæ carmine lynces,
Et mutata suos requierunt flumina cursus;
Damonis musam dicemus, & Alphesibæi.
Tu mihi, seu magni superas iam saxa Timaui,
Siue oram Illyrici legis æquoris, en erit unquam
Ille dies, mihi cùm liceat tua dicere facta?
En erit, vt liceat totum mihi ferre per orbem

Sola

Sola Sophocleo tua carmina digna cothurno?
A te principium: tibi desinet accipe iussis
Carmina cœpta tuis; atque hanc sine tempora circum
Inter victrices dederam tibi serpere lauros.
Frigida vix cælo noctis decesserat umbra,
Cum ros in tenera pecori gratissimus herba est.
Incumbens tereti Damon sic cœpit olivæ.
DA. *Nascere, præq; diem veniens agè Lucifer almũ:*
Coniugis indigno Nisæ deceptus amore
Dum queror, & divos, quamquàm nil testibus illis
Profeci, extrema moriens tamen alloquor hora.
Incipe Mænalios mecum mea tibia versus.
Mænalus argutúmque nemus, pinósque loquentes
Semper habet, semper pastorum ille audit amores,
Panaque qui primus calamos non passus inertes.
Incipe Mænalios mecum mea tibia versus.
Mopso Nisa datur: quid non speremus amantes?
Iungentur iam gryphes equis; ævoque sequenti
Cum canibus timidi venient ad pocula damæ.
Mopse novas incide faces; tibi ducitur uxor.
Sparge marite nuces: tibi deserit Hesperus Oetam.
Incipe Mænalios mecum mea tibia uersus.
O digno coniuncta viro, dum despicis omneis,
Dumque tibi est odio mea fistula, dumque capellæ,
Hirsutumque supercilium, prolixaque barba,
Nec curare deum credis mortalia quemquam.
Incipe Mænalios mecum mea tibia versus.
Seipsus in nostris parvam te roscida mala
(Dux ego vester eram) vidi cum matre legentem.
Alter ab undecimo tum me iam ceperat annus:

Carminibus Circe socios mutauit Vlyßei:
Frigidus in pratis cantando rumpitur anguis.
Ducite ab urbe domũ mea carmina, ducite Daphnin.
Terna tibi hæc primùm triplici diuersa colore
Licia circundo, terque hęc altaria circum
Effigiem duco: numero Deus impare gaudet.
Ducite ab vrbe domũ mea carmina, ducite Daphnin.
Necte tribus nodis ternos Amarylli colores:
Necte Amarylli modo, & Veneris, dic vincula, necto.
Ducite ab urbe domũ mea carmina, ducite Daphnin.
Limus ut hic durescit, & hæc vt cera liquescit,
Vno eodemque igni: sic nostro Daphnis amore.
Sparge molam, & fragileis incende bitumine lauros
Daphnis me malus urit: ego hanc in Daphnide laurũ.
Ducite ab urbe domũ mea carmina, ducite Daphnin.
Talis amor Daphnin, qualis, cùm fessa iuuencum
Per nemora, atque altos quærendo bucula lucos
Propter aqua riuum uiridi procumbit in ulua
Perdita: nec seræ meminit decedere nocti:
Talis amor teneat, nec sit mihi cura mederi.
Ducite ab urbe domum mea carmina, ducite Daphnĩ.
Has olim exuuias mihi perfidus ille reliquit,
Pignora chara sui: quæ nunc ego limine in ipso
Terra tibi mando: debent hæc pignora Daphrin.
Ducite ab urbe domum mea carmina, ducite Daphnĩ.
Has herbas, atque hæc Ponto mihi lecta uenena,
Ipse dedit Mœris: nascuntur plurima Ponto.
His ego sæpe lupum fieri, & se condere syluis
Mœrim sæpe animas imis excire sepulcris,
Atque satas aliò uidi traducere messes.

Ducite

Ducite ab vrbe domũ mea carmina, ducite Daphnin.
Fer cineres Amarylli foras: riuoq; fluenti,
Transq; caput iace, ne respexeris: his ego Daphnin
Aggrediar: nihil ille deos, nil carmina curat.
Ducite ab vrbe domũ mea carmina, ducite Daphnin.
Aspice, corripuit tremulis altaria flammis
Sponte sua, dum ferre moror, cinis ipse: bonum sit.
Nescio quid certè est: & Hylax in limine latrat.
Credimus? an qui amant ipsi sibi somnia fingunt?
Parcite, ad vrbe venit, iã parcite carmina, Daphnis.

MOERIS.
ECLOGA IX.
Lycidas. Mœris.

QVò te Mœri pedes? an, quò via ducit, in vrbem?
Moe. O Lycida, viui peruenimus, aduena nostri
(Quod nunquam veriti sumus) vt possessor agelli
Diceret, Hæc mea sunt, ueteres migrate coloni.
Nunc victi, tristes (quoniam sors omnia versat)
Hos illi (quod nec bene vertat) mittimus hædos.
Ly. Certe equidem audieram, quà se subducere colles
Incipiunt, molliq; iugum demittere cliuo,
Vsq; ad aquam, & veteris iam fracta cacumina fagi,
Omnia carminibus vestrum seruasse Menalcam.
Moe. Audieras, & fama fuit: sed carmina tantum
Nostra ualent, Lycida, tela inter Martia, quantum
Chaonias dicunt aquila veniente columbas.
Quod nisi me quacumq; nouas incidere lites
Antè sinistra caua monuisset ab ilice cornix,

Nec tuus hic Mœris, nec viueret ipse Menalcas.
LY. *Heu cadit in quemq̃ tantum scelus? heu tua nobis*
Penè simul tecum solatia rapta Menalca?
Quis caneret nymphas? quis humũ florentibus hærbis
Spargeret? aut viridi fontes induceret vmbra?
Vel quæ sublegi tacitus tibi carmina nuper,
Cùm te ad delicias ferres Amaryllida nostras:
Tityre, dum redeo (breuis est uia) pasce capellas:
Et potum pastas age Tityre: & inter agendum
Occursare capro (cornu ferit ille) caueto.
MOE. *Imò hæc, quæ Varo, necdum perfecta canebat*
Vare tuum nomen (superet modò Mantua nobis:
Mantua væ miseræ nimium vicina Cremonę)
Cantantes sublimè ferent ad sydera cygni.
LY. *Sic tua Cyrnæas fugiant examina taxos:*
Sic cythiso pastæ distentent vbera vaccę.
Incipe, si quid habes: & me fecere poëtam
Pierides: sunt & mihi carmina: me quoq; dicunt
Vatem pastores: sed non ego credulus illis.
Nam neq; adhuc Varro video, nec dicere Cinna
Digna, sed argutos inter strepere anser olores.
MOE. *Id quidem ago, & tacitus, Lycida, mecum ipse vo*
Si ualeam meminisse: neq; est ignobile carmen. (luto,
Huc ades ô Galatea: quis est nam ludus in vndis?
Hic ver purpureum: varios hic flumina circum
Fundit humus flores: hic candida populus antro
Imminet, & lentæ texunt vmbracula vites.
Huc ades; insani feriant sine littora fluctus.
LY. *Quid, quæ te pura solum sub nocte canentem*
Audiram? numeros memini, si verba tenerem.

MOE.

MOE. Daphni, quid antiquos signorum suspicis ortus
Ecce Dionæi processit Cæsaris astrum:
Astrum, quo segetes gauderent frugibus: & quo
Duceret apricis in collibus vua colorem.
Insere Daphni pyros: carpeat tua poma nepôtes.
Omnia fert ætas, animum quoque. sæpe ego longos
Cantando puerum memini me condere soles.
Nunc oblita mihi tot carmina: uox quoque Mœrim
Iam fugit ipsa: lupi Mœrim uidêre priores.
Sed tamen ista satis refert tibi sæpe Menalcas:
LY. Causando nostros in longum ducis amores.
Et nunc omne tibi stratum silet æquor: & omnes
(Aspice) ventosi ceciderunt murmuris auræ.
Hinc adeo media est nobis via: nanque sepulcrum
Incipit apparere Bianoris: hîc, vbi densas
Agricolæ stringunt frondes, hîc Mœri canamus:
Hîc hædos depone: tamen veniemus in vrbem.
Aut si nox pluuiam ne colligat antè ueremur,
Cantantes licet usque (minus via lædet) eamus.
Cantantes vt eamus, ego hoc te fasce leuabo.
MOE. Desine plura puer: & quod nunc instat agamus.
Carmina tunc melius, cùm uenerit ipse, canemus.

GALLVS.

ECLOGA X.

EXtremum hunc Arethusa mihi concede laborem.
Pauca meo Gallo, sed quæ legat ipsa Lycoris,
Carmina sunt dicenda. neget quis carmina Gallo?
Sic tibi, cum fluctus subter labere Sicanos,
Doris amara suam non intermisceat undam.
Incipe: sollicitos Galli dicamus amores:

Dum

Dum tenera attondent simæ virgulta capellæ.
Non canimus surdis: respondent omnia sylua.
Quæ nemora, aut qui vos saltus habuere puellæ
Naiades, indigno cùm Gallus amore periret?
Nam neque Parnassi vobis iuga, nam neque Pindi
Vlla moram fecere, neque Aonia Aganippe.
Illum etiam lauri, illum etiam fleuere myricæ
Pinifer illum etiam sola sub rupe iacentem
Menalus, & gelidi fleuerunt saxa Lycæi.
Stant & oues circum: nostri nec pœnitet illas:
Nec te pœniteat pecoris diuine poëta:
Et formosus oues ad flumina pauit Adonis.
Venit & Vpilio: tardi uenere bubulci:
Vuidus hyberna venit de glande Menalcas.
Omnes, vnde amor iste, rogant. tibi uenit Apollo:
Galle quid insanis? inquit: tua cura Lycoris
Perq́ue niues alium, perq́ue horrida castra secuta est.
Venit & agresti capitis Syluanus honore,
Florentes ferulas, & grandia lilia quassans.
Pan Deus Arcadiæ venit: quem vidimus ipsi
Sanguineis ebuli baccis, minioq́ue rubentem;
Et quis erit modus? inquit: amor non talia curat.
Nec lacrymis crudelis amor, ne gramina riuis,
Nec cythiso saturantur apes, nec fronde capellæ.
Tristis at ille tamen, Cantabitis Arcades, inquit,
Montibus hæc vestris: soli cantare periti
Arcades. ò mihi tum quàm molliter ossa quiescant,
Vestra meos olim si fistula dicat amores.
Atque vtinam ex uobis unus, vestriq́ue fuissem
Aut custos gregis, aut maturæ vinitor vuæ.

Certè

Certe siue mihi Phyllis, siue esset Amyntas,
Seu quicunque furor (quid tum, si fuscus Amyntas,
Et nigræ violæ sunt, & uacinia nigra)
Mecum inter salices lenta sub uite iaceret.
Serta mihi Phyllis legeret, cantaret Amyntas.
Hic gelidi fontes: hic mollia prata Lycori:
Hic nemus: hic ipse tecum consumerer æuo.
Nunc insanus amor duri me Martis in armis,
Tela inter media, atque aduersos detinet hostes.
Tu procul à patria (nec sit mihi credere) tantum
Alpinas ah dura niues, & frigora Rheni
Me sine sola vides. ah te ne frigora lædant:
Ah tibi ne teneras glacies secet aspera plantas:
Ibo, & Chalcidio quæ sunt mihi condita uersu
Carmina, pastoris Siculi modulabor auena.
Certum est in syluis, inter spelæa ferarum
Malle pati, tenerisque meos incidere amores
Arboribus: crescent illæ: crescetis amores.
Intereà mistis lustrabo Mænala Nymphis:
Aut acres uenabor apros: non me ulla uetabunt
Frigora Parthenios canibus circundare saltus.
Iam mihi per rupes uideor, lucosque sonanteis
Ire: libet Partho torquere Cydonia cornu
Spicula tamquam hæc sit nostri medicina furoris:
Aut Deus ille malis hominum mitescere discat.
Iam neque Hamadryades rursus, nec carmina nobis
Ipsa placent: ipsæ rursus concedite syluæ.
Non illum nostri possunt mutare labores:
Nec si frigoribus medijs Hebrumque bibamus,
Sithoniasque niues hyemis subeamus aquosæ:

Nec

Nec si, cùm moriens alta liber aret in vlmo,
Aethiopum uersemus oues sub sider Cancri,
Omnia vincit amor: & nos cedamus amori.
Hæc sat erit diuæ vestrum cecinisse poëtam,
Dum sedet, & gracili fiscellam texit hibisco,
Pierides: uos hæc facietus maxima Gallo:
Gallo, cuius amor tantum mihi crescit in horas,
Quantum uere nouo uiridis se subijcit alnus.
Surgamus; solet esse grauis cantantibus umbra:
Iuniperi grauis umbra: nocent & frugibus umbræ,
Ite domum saturæ, venit Hesperus, ite capellæ.

FINIS.

P. VERGILII MARONIS GEORGICON

LIB. I.

AD MECOENATEM.

VID faciat lætas segetes, quo sidere terram.
Vertere Mecænas, vlmisque adiungere uites.
Conueniat: quæ cura boum, qui cultus habendo
Sit pecori, atque apibus quanta experientia parcis;
Hinc canere incipiam. Vos ô clarissima mundi
Lumina, labentem cælo quæ ducitis annum,
Liber, & alma Ceres, vestro si munere tellus
Chaoniam pingui glandem mutauit arista,
Poculaque inuentis Acheloia miscuit uuis:
Et uos agrestum præsentia numina Fauni,
Ferte simul Faunique pedem, Dryadesq; puellæ:
Munera vestra cano. tuq; ô cui prima frementem
Fudit equum magno tellus percussa tridenti,
Neptune: & cultor nemorum, cui pinguia Ceæ
Tercentum niuei tondent dumeta iuuenci.
Ipse nemus linquens patrium, saltusque Lycæi
Pan ouium custos, tua si tibi Menala curæ,
Adsis ô Tegea fauens; oleæque Minerua
Inuentrix; vnciq́ue puer monstrator aratri:

Et tene.

Et teneram ab radice ferens Syluane cupressum.
Dijq;, Deęq; omnes, studium quibus arua tueri.
Quique satis largum cœlo demittitis imbrem:
Quique nouas alitis nonnullo semine fruges;
Tuque adeò, quem mox quę sint habitura deorum
Concilia incertum est: urbisne inuisere Cęsar,
Terrarumque velis curam: & te maximus orbis
Autorem frugum, tempestatumque potentem
Accipiat cingens materna tempora myrtho:
An Deus immensi venians maris; ac tua nautæ
Numina sola colant: tibi seruiat vltima Thule:
Teque sibi generum Tethys emat omnibus vndis:
An' ne nouum tardis sidus te mensibus addas
Qua locus Erigonen inter, Chelasque sequentes
Panditur: ipse tibi iam brachia contrahit ardens
Scorpius, & cœli iusta plus parte relinquit.
Quicquid eris (nam te nec sperant Tartara regem:
Nec tibi regnandi ueniat tam dira cupido:
Quamuis Elisios miretur Graecia campos:
Nec repetita sequi curet Proserpina matrem)
Da facilem cursum, atque audacibus annue cœptis.
Ignarosque uię mecum miseratus agrestes
Ingredere: & uotis iam nunc assuesce uocari:
Vere nouo, gelidus canis cùm montibus humor
Liquitur, & Zephyro putris se gleba resoluit,
Depresso incipiat iam tum mihi taurus uratro
Ingemere, & sulco attritus splendescere uomer:
Illa seges demum uotis respondet auari
Agricolę bis quę solem, bis frigora sensit:
Illius immensæ ruperunt horrea messes

At prius, ignotum ferro quàm scindimus æquor,
Ventos, & varium cęli prædicere morem
Cura sit: ac patrios cultusque, habitusque locorum:
Et quid quæq; ferat regio, & quid quæq; recuset.
Hic segetes, illic veniunt felicius vuæ.
Arborei fœtus alibi, atq; iniussa virescunt
Gramina. nónne vides, croceos vt Tmolus odores,
India mittit ebur, molles sua tura Sabæi?
At Chalybes nudi ferrum, virosaque pontus
Castorea, Eliadum palmas Epiros equarum?
Continuò has leges, æternaq; fœdera certis
Imposuit natura locis: quo tempore primum
Deucalion uacuum lapides iactauit in orbem:
Vnde homines nati, durum genus. Ergo agè terrę
Pingue solum primis extemplo a mensibus anni
Fortes inuertant tauri glebasq; iacentes
Pulverulenta coquat maturis solibus æstas.
At si non fuerit tellus fœcunda: sub ipsum
Arcturum tenui sat erit suspendere sulco.
Illic, officiant lętis ne frugibus herbę:
Hic, sterilem exiguus ne deserat humor arenam.
Alternis idem tonsas cessare nouales,
Et segnem patiere situ durescere campum.
Aut tibi flaua seres mutato sidere farra,
Vnde prius lętum siliqua quaßante legumen,
Aut tenues fœtus viciæ, tristisque lupini
Sustuleris fragiles calamos, syluamq; sonantem.
Vrit enim lini campum seges, vrit auenę.
Vrunt lethęo perfusa papauera somno.
Sed tamen alternis facilis labor: arida tantum

Ne

Ne saturare fimo pingui pudeat sola, nève
Effetos cinerem immundum iactare per agros.
Sic quoq; mutatis requiescunt fœtibus arua.
Nec nulla interea est inaratę gratia terrę.
Sępe etiam steriles incendere profuit agros,
Atq; leuem stipulam crepitantibus urere flammis:
Siue inde occultas vires, & pabula terræ
Pinguia concipiunt; siue illis omne per ignem
Excoquitur vitium, atq; exudat inutilis humor
Seu plures calor ille uias, & cęca relaxat
Spiramenta, nouas veniat quà succus in herbas:
Seu durat magis, & venas astringit hianteis:
Ne tenues pluuię, rapidiue potentia Solis
Acrior, aut Boreę penetrabile frigus adurat.
Multùm adeo, rastris glebas qui frangit inertes,
Vimineasq; trahit crates, iuuat arua; neq; illum
Flaua Ceres alto nequicquàm spectat Olympo:
Et qui proscißo quæ suscitat ęquore terga,
Rursus in obliquum verso perrumpit aratro,
Exercetq; frequens tellurem, atq; imperat aruis.
Humida solstitia, atq; hyemes orate serenas
Agricolæ: hyberno lætißima puluere farra;
Lætus ager, nullo tantum se Mæsia cultu
Iactat: & ipsa suas mirantur Gargara messes.
Quid dicam, iacto qui semine comminus arua
Insequitur, cumulosq; ruit malè pinguis arenæ?
Deinde satis fluuium inducit, riuosq; sequentes?
Et cùm exustus ager morientibus æstuat herbis,
Ecce supercilio cliuosi tramitis vndam
Elicit illa cadens raucum per leuia murmur

Saxa ciet, scatebrisque arentia temperat arua?
Quid qui, ne grauidis procumbat culmus aristis,
Luxuriem segetum tenera depascit in herba,
Cum primùm sulcos æquant sata? quiq; paludis
Collectum humorem bibula deducit arena?
Præsertim incertis si mensibus amnis abundas
Exit, & obducto latè tenet omnia limo:
Vnde caua tepido sudant humore lacunæ.
Nec tamen (hæc cũ sint hominũque boumque labores
Versando terram experti) nihil improbus anser,
Strymoniæque grues, & amaris intyba fibris
Officiunt, aut vmbra nocet. Pater ipse colendi
Haud facilem esse viam voluit: primusque per artẽ
Mouit agros, curis acuens mortalia corda:
Nec torpere grauit passus sua regna ueterno.
Ante Iouem nulli subigebant arua coloni:
Nec signare quidem, aut partiri limite campum
Fas erat: in medium quærebant: ipsaque tellus
Omnia liberius, nullo pascente, ferebat,
Ille malum virus serpentibus addidit atris:
Prædarique lupos iussit, pontumque moueri:
Mellaque decussit folijs, ignemque remouit:
Et passim riuis currentia vina repressit:
Vt varius vsus meditando extunderet artes
Paulatim: & sulcis frumenti quæreret herbam:
Et silicis venis abstrusum excuderet ignem.
Tunc alnos primum fluuij sensere cauatas:
Nauita tum stellis numeros, & nomina fecit,
Pleiadas, Hyadas, claramque Lycaonis Arcton.
Tum laqueis captare feras, & fallere visco

In-

Inuentum, & magnos canibus circundare saltus.
Atque alius latum funda iam verberat amnem,
Alta petens: pelagoque alius trahit humida lina.
Tum ferri rigor, atque argutę lamina serrę.
Nam primi cuneis sciendebant fissile lignum.
Tum variæ venêre artes labor omnia vincit
Improbus, & duris vrgens in rebus egestas.
Prima Ceres ferro mortales vertere terram
Instituit: cum iam glandes, atque arbuta sacræ
Deficerent syluæ, & victum Dodona negaret.
Mox & frumentis labor additus: vt mala culmos
Esset rubigo: segnisque horreret in aruis
Carduus: intereunt segetes, subit aspera sylua,
Lappęque, tribulique interque nitentia culta
Infelix lolium, & steriles dominantur auenę.
Quod nisi & assiduis terram insectabere rastris,
Et sonitu terrebis aues, & ruris opaci
Falce premes umbras, uotisque uocaueris imbrem:
Heu magnum alterius frustra spectabis aceruum:
Concussaque famem in syluis solabere quercu.
Dicendum, & quę sint duris agrestibus arma,
Queis sine nec potuere seri, nec suegere messes.
Vomis, & inflexi primùm graue robur aratri,
Tardaq; Eleusinę matris uoluentia plaustra,
Tribulaq; trabeaque, & iniquo pondere rastri:
Virgea pręterea Celei, uilisque supellex
Arbutęę crates, & mystica aannus Iacchi.
Omnia quę multò antè memor prouisa repones:
Si te digna manet diuini gloria ruris.
Continuò in syluis magna ui flexa domatur

In burim, & curui formam accipit vlmus aratri.
Huic à stirpe pedes temo protentus in octo,
Binę aures duplici aptantur dentalia dorso.
Cæditur & tilia antè, iugo leuis, altaq; fagus,
Stiuaq;, quæ currus à tergo torqueat imos:
Et suspensa focis exploret robora fumus.
Possum multa tibi veterum pręcepta referre:
Ni refugis, tenuesq; piget cognoscere curas.
Area cum primis ingenti æquanda cylindro,
Et vertenda manu, & creta solidanda tenaci:
Ne subeant herbæ, neu puluere victa fathiscat.
Tum variæ illudunt pestes: sæpe exiguus mus
Sub terris posuitq; domos, atq; horrea fecit:
Aut oculis capti fodere cubilia talpæ:
Inuentusq; cauis bufo: & quæ plurima terræ
Monstra ferunt: populatq; ingentem farris aceruum
Curgulio, atq; inopi metuens formica senecta.
Contemplator item cùm se nux plurima syluis
Induet in florem, & ramos curuabit olentes:
Si superant fœtus, pariter frumenta sequentur,
Magnaq; cum magno veniet tritura calore.
At si luxuria foliorum exuberat vmbra,
Nequicquam pingueis paleę teret area culmos.
Semina vidi equidem multos medicare serentes,
Et nitro prius, & nigra perfundere amurca:
Grandior vt fœtus siliquis fallacibus esset:
Et quamuis igni exiguo properata maderent,
Vidi lecta diu, & multo spectata labore
Degenerare tamen: ni uis humana quotannis
Maxima quæq; manu legeret. sic omnia fatis

In

In peius ruere, ac retro sublapsa referri.
Non aliter, quàm qui aduerso uix flumine lembum
Remigijs subigit, si bracchia fortè remisit,
Atq; illum in praeceps prono rapit alueus amni.
Praeterea tam sunt Arcturi sidera nobis,
Hædorumq; dies seruandi, & lucidus Anguis:
Quàm quibus in patriam ventosa per æquora vectis
Pontus, & ostriferi fauces tentantur Abydi.
Lybra die, somniq; pares vbi fecerit horas,
Et medium luci, atque vmbris iam diuidet orbem.
Exercete uiri tauros serite hordea campis,
Vsq; sub extremum brumæ intractabilis imbrem.
Nec non & lini segetem, & Cereale papauer
Tempus humo tegere, & iãdudũ incumbere aratris:
Dum sicca tellure licet, dum nubila pendent.
Vere fabis satio: tunc te quoq; Medica putres
Accipiunt sulci: & milio venit annua cura,
Candidus auratis aperit cùm cornibus annum
Taurus, & aduerso cedens Canis occidit astro.
At si triticeam in messem, robustaq; farra
Exercebis humum, solisq; instabis aristis:
Antè tibi Eoæ Atlantides abscondantur,
Gnosciaq; ardentis decedat stella Coronæ:
Debita quàm sulcis committas semina: quamq;
Inuitæ properes anni spem credere terræ.
Multi ante occasum Maiæ cœpere: sed illos
Expectata seges vanis elusit auenis.
Si verò viciamq; seres, vilemq; faselum,
Nec Pelusiacæ curam aspernabere lentis:
Haud obscura cadens mittet tibi signa Bootes.

C 4 Incipe:

Incipe: & ad medias sementem extende pruinas.
Ideo certis dimensum partibus orbem
Per duodena regit mundi sol aureus astra.
Quinq; tenent cęlum Zonæ: quarum vna corusco
Semper sole rubens, & torrida semper ab igni.
Quam circum extremæ dextrà, lęuaq; trahuntur
Cęrulea glacie concretę, atq; imbribus atris.
Has inter, mediamq;, duę mortalibus ęgris
Munere concessę diuûm: & via secta per ambas,
Obliquus quà se signorum verteret ordo.
Mundus vt ad Scythiam, Rípheasq; arduus arces
Consurgit: premitur Libyę deuexus in Austros.
Hic vertex nobis semper sublimis: at illum
Sub pedibus Styx atra videt, Manesq; profundi.
Maximus hic flexu sinuoso elabitur Anguis
Circùm, perq; duas in morem fluminis Arctos:
Arctos Oceani metuentes ęquore tingi.
Illic (vt perhibent) aut intempesta silet nox
Semper, & obtenta densantur nocte tenebrę:
Aut redit à nobis Aurora, diemq; reducit:
Nosq; vbi primus equis Oriens afflauit anhelis,
Illic sera rubens accendit lumina Vesper.
Hinc tempestates dubio prędicere cęlo
Possumus: hinc messisq; diem, tempusq; serendi.
Et quando infidum remis impellere marmor
Conueniat: quando armatas deducere classes,
Aut tempestiuam syluis euertere pinum.
Nec frustra signorum obitus speculamur, & ortus:
Temporibusq; parem diuersis quattuor annum.
Frigidus agricolam si quando continet imber.

I

Multa,

Multa, forent quę mox cœlo properanda sereno
Maturare datur: durum procudit arator
Vomeris obtusi dentem: cauat arbore lintres:
Aut pecori signum, aut numeros impressit aceruis.
Exacuunt alij vallos, furcasq; bicornes:
Atq; Amerina parant lentę retinacula viti.
Nunc facilis Rubea texatur fiscina virga:
Nunc torrete igni fruges: nunc frangite saxo.
Quippe etiam festis quędam exercere diebus
Fas, & iura sinunt. riuos deducere, nulla
Relligio vetuit: segeti prętendere sepem:
Insidias auibus moliri: incendere vepres:
Balantumq; gregem fluuio mersare salubri.
Sępe oleo tardi costas agitator aselli,
Vilibus aut onerat pomis: lapidemq; reuertens.
Incusum, aut atrę massam picis vrbe reportat
Ipsa dies alios alio dedit ordine Luna
Felices operum. quintam fuge: pallidus Orcus,
Eumenidesq; satę: tum partu terra nefando
Cœumq;, Iapetumq; creat, sęuumq; Typhoea,
Et coniuratos cœlum rescindere fratres.
Ter sunt conati imponere Pelio Ossam
Scilicet, atq; Ossę frondosum inuoluere Olympum:
Ter pater extructos disiecit fulmine montes.
Septima post decimam felix & ponere vites,
Et prensos domitare boues, & licia telę
Addere. nona fugę melior, contraria furtis.
Multa adeò gelida melius se nocte dedere:
Aut cùm Sole nouo terras irrorat Eôus.
Nocte leues stipulę melius, nocte arida prata

Ten-

Tondentur: noctis lentus non deficit humor.
Et quidam seros hyberni ad luminis ignes
Peruigilat, ferroq; faces inspicat acuto.
Intereà longum cantu solata laborem
Arguto coniux percurrit pectine telas:
Aut dulcis musti Vulcano decoquit humorem,
Et folijs vndam tepidi despumat aheni.
Et rubicunda Ceres medio succiditur ęstu:
Et medio tostas ęstu terit area fruges.
Nudus ara, sere nudus: hyems ignaua colono.
Frigoribus parto agricolę plerunq; fruuntur:
Mutuaq; inter se lęti conuiuia curant.
Inuitat genialis hyems, curasq; soluit:
Ceu pressę cùm iam portum tetigere carinę,
Puppibus & lęti nautę imposuere coronas.
Sed tamen & quernas glãdes tunc stringere tempus,
Et lauri baccas, oleamq;, cruentaq; myrta:
Tunc gruibus pedicas, & retia ponere ceruis,
Auritosq; sequi lepores, tum figere damas,
Stuppea torquem Balearis verbera fundę,
Cùm nix alta iacet, glaciem cùm flumina trudunt.
Quid tempestates Autumni, & sidera dicam?
Atq; vbi iam breuiorq; dies, & mollior Aestas,
Quę vigilanda viris? vel cùm ruit imbriferum Ver,
Spicea iam campis cùm messis inhorruit: & cùm
Frumenta in viridi stipula lactentia turgent?
Sępe ego cùm flauis messorem induceret aruis
Agricola, & fragili iam stringeret hordea culmo,
Omnia ventorum concurrere prętia vidi:
Quę grauidam latè segetem ab radicibus imis

Subli-

Sublimè expulsam eruerent: ita turbine nigro
Ferret hyems culmumq; leuem, stipulasq; volantes.
Sæpe etiam immensum cœlo venit agmen aquarum,
Et fœdam glomerant tempestatem imbribus atris
Collectæ ex alto nubes. ruit arduus æther,
Et pluuia ingenti sata læta, boumq; labores
Diluit: implentur fossæ, & caua flumina crescunt
Cum sonitu: feruetq; fretis spirantibus æquor.
Ipse pater, media nimborum in nocte corusca
Fulmina molitur dextra: quo maxima motu
Terra tremit: fugêre feræ, & mortalia corda
Per gentes humilis strauit pauor. ille flagranti
Aut Athô, aut Rhodopen, aut alta Ceraunia telo
Deijcit. ingeminant Austri, & densissimus imber.
Nunc nemora ingenti vento, nunc littora plangunt.
Hoc metuens, cæli menses, & sidera serua,
Frigida Saturni sese quò stella receptet,
Quos ignis cœlis Cyllenius erret in orbes.
In primis venerare Deos, atq; annua magnæ
Sacra refer Cereri, lætis operatus in herbis,
Extremæ sub casum hyemis, iam vere sereno.
Tunc agni pingues, & tunc mollissima vina,
Tunc somni dulces, densæq; in montibus vmbræ.
Cuncta tibi Cererem pubes agrestis adoret.
Cui tu lacte fauos, & miti dilue Baccho,
Terq; nouas circum felix eat hostia fruges,
Omnis, quàm chorus, & socij comitentur ouantes,
Et Cererem clamore vocent in tecta; neq; antè
Falcem maturis quisquam supponat aristis,
Quàm Cereri, torta redimitus tempora quercu,

Det

Det motus incompositos, & carmina dicat.
Atq; hæc ut certis possimus discere signis,
Æstusq;, pluuiasq;, & agentes frigora uentos,
Ipse pater statuit, quid menstrua Luna moneret,
Quo signo caderent Austri, quid sæpe uidentes
Agricolæ, propius stabulis armenta tenerent,
Continuò ventis surgentibus, aut freta ponti
Incipiunt agitata tumescere, & aridus altis
Montibus audiri fragor: aut resonantia longè
Littora misceri & nemorum increbrescere murmur.
Iam sibi tum curuis malè temperat vnda carinis,
Cùm medio celeres reuolant ex æquore mergi,
Clamoremq; ferunt ad littora: cumq; marinæ
In sicco ludunt fulicæ: notasq; paludes
Deserit, atq; altam supra volat ardea nubem.
Sæpe etiam stellas, uento impendente, videbis
Præcipites cælo labi: noctisq; per umbras
Flammarum longos à tergo albescere tractus:
Sæpe leuem paleam, & frondes uolitare caducas:
Aut summa nantes in aqua colludere plumas.
At boreæ de parte trucis cùm fulminat, & cùm
Euriq; Zephyriq; tonat domus: omnia plenis
Rura natant fossis: atq; omnis nauita ponto
Humida uela legit. nunquam imprudentibus imber
Obfuit: aut illum surgentem uallibus imis
Aëriæ fugere grues: aut bucula cælum
Suspiciens, patulis captauit naribus auras:
Aut arguta lacus circumuolitauit hirundo:
Et ueterem in limo ranæ cecinere querelam.
Sæpius & tectis penetralibus extulit oua

Angustum

Angustum formica terens iter: & bibit ingens
Arcus: & è pastu decedens agmine magno
Coruorum increpuit densis exercitus alis.
Iam varias pelagi volucres, & quæ Asia circum
Dulcibus in stagnis rimantur prata Caystri,
Certatim largos humeris infundere rores:
Nunc caput obiectare fretis, nunc currere in vndas,
Et studio incassum videas gestire lauandi.
Tum cornix plena pluuiam vocat improba voce,
Et sola in sicca secum spatiatur arena.
Ne nocturna quidem carpentes pensa puellæ
Nesciuere hyemem: testa cùm ardente viderent
Scintillare oleum, & putres concrescere fungos.
Nec minus ex imbri soles, & aperta serena
Prospicere, & certis poteris cognoscere signis.
Nam neq; tum stellis acies obtusa videtur:
Nec fratris radijs obnoxia surgere Luna:
Tenuia nec lanæ per cœlum vellera ferri.
Non tepidum ad solem pennas in littore pandunt
Dilectæ Thetidi Halciones: non ore solutos
Immundi meminere sues iactare maniplos.
At nebulæ magis ima petunt, campoq; recumbunt.
Solis & occasum seruans, de culmine summo
Nequicquàm seros exercet noctua cantus.
Apparet liquido sublimis in aëre Nisus:
Et pro purpureo pœnas dat Scylla capillo.
Quacunq; illa leuem fugiens secat æthera pennis,
Ecce inimicus atrox magno stridore per auras
Insequitur Nisus: quà se fert Nisus ad auras,
Illa leuem fugiens raptim secat æthera pennis.

Tum

Tum liquidas corui presso ter gutture voces,
Aut quater ingeminant: & sæpe cubilibus altis
Nescio qua præter solitum dulcedine læti,
Inter se folijs strepitant: iuuat imbribus actis
Progeniem paruam, dulcesq; reuisere nidos.
Haud equidem credo, quia sit diuinitus illis
Ingenium, aut rerum fato prudentia maior:
Verùm vbi tempestas, & cœli mobilis humor
Mutauere vias, & Iuppiter humidus Austris
Densat, erant quæ rara modò: & quæ densa, relaxat:
Vertuntur species animorum: & pectora motus,
Nunc alios: alios, dum nubila ventus agebat,
Concipiunt. hinc ille auium concetus in agris
Et lætæ pecudes, & ouantes gutture corui.
Si verò Solem ad rapidum, Lunasq; sequentes
Ordine respicies: nunquam te crastina fallet
Hora, neq; insidijs noctis capiere serenæ.
Luna reuertentes cùm primùm colligit ignes,
Si nigrum obscuro comprenderit aëra cornu:
Maximus agricolis, pelagoq; parabitur imber.
At si virgineum suffuderit ore ruborem,
Ventus erit: vento semper rubet aurea Phœbe.
Sin ortu in quarto (namq; is certissimus autor)
Pura, nec obtusis per cœlum cornibus ibit:
Totus & ille dies, & qui nascentur ab illo,
Exactum ad mensem pluuia ventisq; carebunt:
Votaq; seruati soluent in littore nautæ
Glauco, & Panopeæ, & Inoo Melicertæ.
Sol quoq; & exoriens, & cùm se condet in vndas
Signa dabit: Solem certissima signa sequentur:

Et

Et quæ mane refert, & quæ surgentibus astris.
Ille ubi nascentem maculis variauerit ortum
Conditus in nubem, medioq; refugerit orbe:
Suspecti tibi sint imbres, namq; vrget ab alto
Arboribusq; Notus, pecoriq; sinister.
Aut vbi sub lucem densa inter nubila sese
Diversi rumpent radij: aut vbi pallida surget
Tithoni croceum linquens Aurora cubile:
Heu malè tum mites defendet pampinus vuas,
Tam multa in tectis crepitans salit horrida grando.
Hoc etiam, emenso cu'm iam decedet Olympo,
Profuerit meminisse magis. nam sæpe videmus
Ipsius in vultu varios errare colores.
Cæruleus pluuiam denuntiat: igneus Euros.
Sin maculæ incipient rutilo immiscier igni,
Omnia tunc pariter vento, nimbisq; videbis
Feruere. non illa quisquam me nocte per altum
Ire, neq; à terra moneat conuellere funem.
At si, cu'm referetq; diem, condetq; relatum,
Lucidus orbis erit: frustra terrebere nimbis:
Et claro syluas cernes Aquilone moueri.
Denique quid vesper serus vehat: vnde serenas
Ventus agat nubes: quid cogitet humidus Auster,
Sol tibi signa dabit. Solem quis dicere falsum
Audeat? ille etiam cæcos instare tumultus
Sæpe monet, fraudemq; & operta tumescere bella.
Ille etiam extincto miseratus Cæsare Romam,
Cu'm caput obscura nitidum ferrugine texit:
Impiaq; æternam timuerunt secula noctem.
Tempore quanquam illo tellus quoq;, & æquora ponti,
Ob-

Obscœniq; canes, importunæq; volucres
Signa dabant quoties Cyclopum efferuere in agros
Vidimus vndantem ruptis fornacibus Aetnam?
Flammarumq; globos, liquefactaq; voluere saxa?
Armorum sonitum toto Germania cęlo
Audijt: insolitis tremuerunt motibus Alpes.
Vox quoq; per lucos vulgò exaudita silentes
Ingens: & simulacra modis pallentia miris.
Visa sub obscurum noctis: pecudesq; locutæ.
(Infandum) sistunt amnes, terręq; dehiscunt
Et mœstum illacrymat templis ebur: ęraq; sudant
Proluit insano contorquens vortice syluas
Fluuiorum rex Eridanus: camposq; per omneis
Cum stabulis armenta tulit: nec tempore eodem
Tristibus aut extis fibrę apparere minaces:
Aut puteis manare cruor cessauit: & altè
Per noctem resonare lupis vlulantibus vrbes.
Non aliâs cœlo ceciderunt plura sereno
Fulgura: nec diri toties arsere cometę.
Ergo inter sese paribus concurrere telis
Romanas acies iterum videre Philippi:
Nec fuit indignum Superis, bis sanguine nostro
Emathiam, & latos Aemi pinguescere campos.
Scilicet & tempus veniet, cùm finibus illis
Agricola incuruo terram molitus aratro,
Exesa inueniet scabra rubigine pila:
Aut grauibus rastris galeas pulsabit inanes:
Grandiaq; effossis mirabitur ossa sepulcris.
Dij patrij indigetes, & Romule, Vestraq; mater,
Quæ Tuscum Tyberim, & Romana palatia seruas,

Hunc

Hunc saltem euerso iuuenem succurrere seclo
Ne prohibete: satis iampridem sanguine nostro
Laomedonteæ luimus periuria Troiæ.
Iampridem nobis cæli te regia, Cæsar,
Inuidet, atq; hominum queritur curare triumphos.
Quippe vbi fas versum atq; nefas: tot bella per orbẽ,
Tam multæ scelerum facies: non vllus aratro
Dignus honos: squalent abductis arua colonis:
Et curuæ rigidum falces conflantur in ensem.
Hic mouet Euphrates, illinc Germania bellum:
Vicinæ ruptis inter se legibus vrbes
Arma ferunt: sæuit toto Mars impius orbe.
Vt cùm carceribus sese effudere quadrigæ,
Addunt se in spatia, & frustra retinacula tendens,
Fertur equis auriga: neq; audit currus habenas.

P. VERGILII MARONIS GEORGICON,

LIB. II.

HActenus aruorum cultus, & sidera cæli.
Nunc te Bacche canam, necnon syluestria tecum
Virgulta, & prolem tardè crescentis oliuæ.
Huc pater ô Lenæe: tuis hic omnia plena
Muneribus: tibi pampineo grauibus Autumno
Floret ager: spumat plenis vindemia labris.
Huc pater ô Lenæe veni: nudataq; musto
Tinge nouo mecum direptis crura cothurnis.
Principiò arboribus varia est natura creandis
Namq; aliæ, nullis hominum cogentibus, ipsæ
Sponte sua veniunt, camposq;, & flumina latè
Curua tenent: vt molle siler, lentæq; genistæ,
Populus, & glauca canentia fronde salicta.
Pars autem posito surgunt de semine: vt altæ
Castaneæ, nemorumq; Ioui quæ maxima frondet
Esculus, atq; habitæ Grajs oracula quercus.
Pullulat ab radice alijs densissima sylua:
Vt cerasis, vlmisq; etiam Parnassia laurus
Parua sub ingenti matris se subjicit vmbra.
Hos natura modos primùm dedit: his genus omne
Syluarum, fruticumq; viret, nemorumq; sacrorum.
Sunt alij, quos ipse via sibi repperit vsus.

C

Hic

Hic plantas tenero abscindens de corpore matrum,
Deposuit sulcis: hic stirpes obruit aruo,
Quadrifidasq; sudes, & acuto robore vallos.
Syluarumq; aliæ pressos propaginis arcus
Expectant, & viua sua plantaria terra.
Nil radicis egent aliæ: summumq; putator
Haud dubitat terræ referens mandare cacumen.
Quin & caudicibus sectis (mirabile dictu)
Truditur è sicco radix oleagina ligno.
Et sæpe alterius ramos impunè videmus
Vertere in alterius: mutatamq; insita mala
Ferre pyrum, & prunis lapidosa rubescere corna.
Quare agite ô proprios generatim discite cultus
Agricolæ: fructusq; feros mollite colendo.
Neu segnes iaceant terræ, iuuat Ismara Baccho
Conserere, atq; olea magnum vestire Taburnum.
Tuq; ades, inceptumq; vnà decurre laborem,
O decus, ô famæ meritò pars maxima nostræ
Mecænas: pelagoq; volans da vela patenti.
Non ego cuncta meis amplecti versibus opto:
Non, mihi si linguæ centum sint, oraq; centum,
Ferrea vox, ades, & primi lege littoris oram.
In manibus terræ, non hic te carmine ficto,
Atque per ambages, & longa exorsa tenebo.
Sponte suâ quæ se tollunt in luminis auras,
Infæcunda quidem, sed læta, & fortia surgunt.
Quippe solo natura subest tamen hæc quoq; si quis
Inserat, aut scrobibus mandet mutata subactis,
Exuerint syluestrem animum: cultuq; frequenti
In quascunq; voces artes, haud tarda sequentur.

Necnon & sterilis quę stirpibus exit ab imis,
Hoc facit, vacuos sisit digesta per agros:
Nunc altę frondes, & rami matris opacant:
Crescentiq; adimunt fœtus, vruntq; ferentem.
Nam quę seminibus iactis se sustulit arbos,
Tarda venit, seris factura nepotibus vmbram:
Pomaq; degenerant succos oblita priores:
Et turpes auibus prędam fert vua racemos.
Scilicet omnibus est labor impendendus: & omnes
Cogendæ in sulcum, ac multa mercede domandæ.
Sed truncis oleæ melius, propagine vite
Respondent, solido Paphiæ de robore myrtus.
Plantis & duræ coryli nascuntur, & ingens
Fraximus, Herculeæq; arbos vmbrosa coronæ,
Chaoniiq; patris glandes: etiam ardua palma
Nascitur, & casus abies visura marinos.
Inseritur verò ex fœtu nucis arbutus horrida:
Et steriles platani malos gessere valentes:
Castaneæ fagos: ornusq; incanuit albo
Flore pyri: glandemq; sues fregere sub vlmis.
Nec modus inserere, atq; oculos imponere, simplex.
Nam qua se medio trudunt de cortice gemmæ,
Et tenues rumpunt tunicas: angustus in ipso
Fit nodo sinus: huc aliena ex arbore germen
Includunt, vdoq; docent inolescere libro.
Aut rursum enodes trunci resecantur: & altè
Finditur in solidum cuneis via: deinde feraces
Plantæ immittuntur: nec longum tempus, & ingens
Exiit ad cœlum ramis felicibus arbos:
Miraturq; nouas frondes, & non sua poma.

Præterea genus haud vnum nec fortibus vlmis,
Nec salici, lotoq́; , nec Idæis cyparissis.
Nec pingues vnam in faciem nascuntur oliuæ
Orchites, & radij, & amara pausia bacca,
Pomáq́; , & Alcinoi sylua. nec surculus idem
Crustumijs, Syrijsq́; pyris, grauibusq́; volemis.
Non eadem arboribus pendet vindemia nostris,
Quam Methymnæo carpit de palmite Lesbos.
Sunt Thasiæ vites, sunt & Mareotides albæ:
Pinguibus hæ terris habiles, leuioribus illæ.
Et passo Psythia vtilior, tenuisq́; Lageos
Tentatura pedes olim, vincturaq́; linguam:
Purpureæ, preciæq́; : & quo te carmine dicam
Rhetica? nec cellis ideo contende Falernis.
Sunt etiam Amminea vites, firmissima vina,
Tmolus & assurgit quibus, & rex ipse Phanæus,
Argitisq́; minor: cui non certauerit vlla,
Aut tantum fluere, aut totidem durare per annos.
Non ego te mensis, & Dijs accepta secundis,
Transierim Rhodia, & tumidis bumaste racemis.
Sed neq́; quàm multæ species, nec nomina quæ sint,
Est numerus: neq́; enim numero comprendere refert.
Quem qui scire velit, Libyci velit æquoris idem
Discere, quàm multæ Zephyro turbentur arenæ;
Aut vbi nauigijs violentior incidit Eurus,
Nosse, quot Ionij veniant ad littora fluctus.
Nec verò terræ ferre omnes omnia possunt.
Fluminibus salices, crassisq́; paludibus alni
Nascuntur: steriles saxosis montibus orni.
Littora myrtetis lætissima: deniq́; apertos

Bacchus amat colles: Aquilonem, & frigora taxi.
Aspice & extremis domitum cultoribus orbem,
Eoasq; domos Arabum, pictosq; Gelonos:
Diuisę arboribus patrię. sola India nigrum
Fert ebenum: solis est turea virga Sabęis.
Quid tibi odorato referam sudantia ligno
Balsamaq;, & baccas semper frondentis acanthi?
Quid nemora Aethiopum molli canentia lana?
Velleraq; vt folijs depectant tenuia Seres?
Aut quos Oceano propior gerit India lucos,
Extremi sinus orbis? vbi aëra vincere summum
Arboris haud vllę iactu potuere sagittæ.
Et gens illa quidem sumptis non tarda pharetris.
Media fert tristes succos, tardumq; saporem
Felicis mali: quo non pręsentius vllum
(Pocula si quando sæuę infecere nouercę,
Miscueruntq; herbas, & non innoxia verba)
Auxilium venit, ac membris agit atra venena.
Ipsa ingens arbos, faciemq; simillima lauro:
Et, si non alium latè iactaret odorem,
Laurus erat: folia haud vllis labentia ventis:
Flos apprimà tenax. animas, & olentia Medi
Ora fouent illo: & senibus medicantur anhelis.
Sed neq; Medorum sylua, ditissima terra,
Nec pulcher Ganges, atq; auro turbidus Hermus,
Laudibus Italiæ certent: non Bactra, neq; Indi,
Totaq; turiferis Panchaia pinguis arenis.
Hæc loca non tauri spirantes naribus ignem
Inuertere, satis immanis dentibus Hydri:
Nec galeis, densisq; virûm seges horruit hastis:

Sed

Sed grauidæ fruges, & Bacchi Masiicus humor
Impleuere: tenent oleęq;, armentaq; læta.
Hinc bellator equus campo sese arduus infert:
Hinc albi Clitumne greges, & maxima taurus
Victima, sæpe tuo perfusi flumine sacro
Romanos ad templa Deûm duxere triumphos.
Hic ver assiduum, atq; alienis mensibus æstas:
Bis grauidæ pecudes: bis pomis vtilis arbos.
At rabidæ tigres absunt, & sæua leonum
Semina: nec miseros fallunt aconita legentes:
Nec rapit immensos orbes per humum; neq; tanto
Squameus in spiram tractu se colligit anguis.
Adde tot egregias vrbes, operumq; laborem:
Tot congesta manu peruptis oppida saxis:
Fluminaq; antiquos subter labentia muros.
An mare, quod suprà, memorem, quodq; alluit infrà?
An'ne lacus tantos? te Lari maxime? teq;
Fluctibus, & fremitu assurgens Benace marino?
An memorem portus, Lucrinoq; addita claustra?
Atq; indignatum magis stridoribus æquor,
Iulia quà ponto longè sonat vnda refuso,
Tyrrhenusq; fretis immittitur æstus Auernis?
Hæc eadem argenti riuos, ærisq; metalla
Ostendit venis, atq; auro plurima fluxit.
Hæc genus acre virûm: Marsos, pubenq; Sabellam,
Assuetumq; malo Ligurem, Volscosq; verutos
Extulit: hęc Decios, Marios, magnosq; Camillos,
Scipiadas duros bello, & te maxime Cęsar:
Qui nunc extremis Asiæ iam victor in oris
Imbellem auertis Romanis arcibus Indum.

Salue magna parens frugum Saturnia tellus,
Magna virûm: tibi res antiquæ laudis, & artis
Ingredior, sanctos ausus recludere fonteis:
Ascræumq; cano Romana per oppida carmen.
Nunc locus, aruorum ingenijs: quæ robora cuiq;,
is color, & quæ sit rebus natura ferendis.
Difficiles primùm terræ, collesq; maligni,
Tenuis vbi argilla, & dumosis calculus aruis:
Palladia gaudent sylua viuacis oliuæ.
Indicio est tractu surgens oleaster eodem
Plurimus: & strati baccis syluestribus agri.
At quæ pinguis humus, dulciq; vligine læta,
Quiq; frequens herbis, & fertilis vbere campus:
Qualem sæpe caua montis conualle solemus
Despicere: huc summis liquuntur rupibus amnes,
Felicemq; trahunt limum: quiq; editus Austro
Et filicem curuis inuisam pascit aratris:
Hic tibi prævalidas olim, multoq; fluentes
Sufficiet Baccho vites: hic fertilis vuæ,
Hic laticis, qualem pateris libamus, & auro,
Inflauit cùm pinguis ebur Tyrrhenus ad aras,
Lancibus & pandis fumantia reddimus exta.
Sin armenta magis studium, vitulosq; tueri,
Aut fœtus ouium, aut vrenteis culta capellas:
Saltus, & saturi petito longinqua Tarenti:
Et qualem infelix amisit Mantua campum,
Pascentem niueos herboso flumine cygnos.
Non liquidi gregibus fontes, non gramina desunt:
Et quantum longis carpent armenta diebus,
Exigua tantum gelidus ros nocte reponet.

Nigra

Nigra ferè, & presso pinguis sub uomere terra,
Et cui putre solùm (nanq; hoc imitamur arando)
Optima frumentis: non vllo ex æquore cernes
Plura domum tardis decedere plaustra iuuencis;
Aut vnde iratus syluam deuexit arator,
Et nemora euertit multos ignaua per annos,
Antiquasq; domos auium, cum stirpibus imis
Eruit. illæ altum nidis petiere relictis.
At rudis enituit impulso uomere campus.
Nam ieiuna quidam cliuosi glarea ruris
Vix humiles apibus casias, roremq; ministrat:
Et tophus scaber, & nigris exesa chelydris
Creta, negant alios ęquè serpentibus agros
Dulcem ferre cibum, & curuas præbere latebras.
Quæ tenuem exhalat nebulam, fumosq; uolucres,
Et bibit humorem, & cùm vult, ex se ipsa remittit:
Quęq; suo vtridi semper se gramine uestit:
Nec scabie, & salsa lędit rubigine ferrum:
Illa tibi lętis intexet uttibus ulmos:
Illa ferax oleę est: illam experiere colendo
Et facilem pecori, & patientem vomeris unci.
Talem diues arat Capua, & uicina Veseuo
Ora iugo, & uacuis Clanius non ęquus Acerris.
Nunc, quo quãq; modo possis cognoscere, dicam.
Rarà sit, an supra morem si densa requiras:
(Altera frumentis quoniam sauet, altera Baccho:
Densa magis Cereri, rarissima quęq; Lyęo)
Antè locum capies oculis, alteq; iubebis
In solido puteum demitti: omnemq; repones
Rursus humum, & pedibus summas ęquabis arenas.

Si

Si deerunt: rarum pecoriq;, & vitibus almis
Aptius vber erit: sin in sua posse negabunt
Ire loca, & scrobibus superabit terra repletis,
Spissus ager: glebas cunctantes, crassaque terga
Expecta, & validis terram proscinde iuuencis.
Salsa autem tellus, & quæ perhibetur amara,
Frugibus infelix (ea nec mansuescit arando,
Nec Baccho genus, aut pomis sua nomina seruat)
Tale dabit specimen. tu spisso vimine qualos,
Colaque prælorum fumosis deripe tectis.
Huc ager ille malus, dulcesq; à fontibus vndæ
Ad plenum calcentur. aqua eluctabitur omnis
Scilicet, & grandes ibunt per vimina guttæ.
At sapor indicium faciet manifestus: & ora
Tristia tentantum sensu torquebit amaror.
Pinguis item quæ sit tellus, hoc denique pacto
Discimus: haud unquam manibus iactata fatiscit:
Sed picis in morem ad digitos lentescit habendo.
Humida maiores herbas alit: ipsaq; iusto
Lætior. ah nimium ne sit mihi fertilis illa,
Neu se prævalidum primis ostendat aristis.
Quæ grauis est, ipso tacitam se pondere prodit:
Quæq; leuis. promptum est oculis prædiscere nigram,
Et quisquis color. at sceleratum exquirere frigus
Difficile est. piceæ tantùm, taxiq; nocentes
Interdum, aut hederæ pandunt vestigia nigræ.
His animaduersis, terram multò antè memento
Excoquere, & magnos scrobibus concidere montes:
Antè supinatas Aquiloni ostendere glebas,
Quàm lætum infodias vitis genus. optima putri

Arua

Arua solo: id venti curant, gelidæq; pruinæ,
Et labefacta mouens robustus iugera fossor.
At si quos haud vlla uiros vigilantia fugit:
Ante locum similem exquirunt, vbi prima paretur
Arboribus seges, & quò mox digesta feratur:
Mutata ignorent subitò ne semina matrem.
Quinetiam cæli regionem in cortice signant:
Vt quo quæq; modo steterit, qua parte calores
Austrinos tulerit, qua terga obuerterit axi,
Restituant. adeo in teneris consuescere multum est.
Collibus an plano melius sit ponere vites,
Quære prius. si pinguis agros metabere campi,
Densa sere: in denso non segnior vbere Bacchus.
Sin tumulis accliue solum, collesq; supinos:
Indulge ordinibus: nec secius omnis in vnguem
Arboribus positis secto via limite quadret.
Vt sæpe ingenti bello cùm longa cohorteis
Explicuit legio, & campo stetit agmen aperto.
Directæq; acies, ac latè fluctuat omnis
Aere renidenti tellus. nec dum horrida miscent
Prælia, sed dubius medijs Mars errat in armis.
Omnia sint paribus numeris dimensa viarum:
Non animum modò vti pascat prospectus inanem:
Sed quia non aliter vires dabit omnibus aequas
Terra, neq; in vacuum poterunt se extendere rami.
Forsitan & scrobibus quæ sint fastigia quæras
Ausim vel tenui vitem committere sulco.
Altius, ac penitus terræ defigitur arbos;
Æsculus in primis: quæ quantum vertice ad auras
Aetherias, tantum radice in Tartara tendit.

Ergo

Ergo non hyemes illam, non flabra, neq; imbres
Convellunt: immota manet, multosq; per annos
Multa virûm voluens durando secula vincit.
Tum fortes latè ramos, & brachia tendens
Huc illuc, media ipsa ingentem sustinet vmbram.
Néue tibi ad solem uergant vineta cadentem:
Néue inter vites corylum sere: néue flagello
Sūma pete, aut summas defringe ex arbore plātas:
(Tantus amor terræ) neu ferro læde retuso
Semina néue oleæ syluestres insere truncos.
Nam sæpe incautis pastoribus excidit ignis,
Qui furtim pingui primùm sub cortice tectus
Robora comprændit: frondesq; elapsus in altas
Ingentem cælo sonitum dedit: inde secutus
Per ramos victor, perq; alta cacumina regnat:
Et totum inuoluit flammis nemus: & ruit atram
Ad cælum picea crassus caligine nubem.
Præsertim si tempestas à vertice syluis
Incubuit, glomeratq; ferens incendia ventus.
Hoc vbi: non à stirpe ualent, cæsæq; reuerti
Possunt, atq; ima similes reuirescere terra.
Infelix superat folijs oleaster amaris.
Nec tibi tam prudens quisquam persuadeat autor,
Tellurem Borea rigidam spirante mouere.
Rura gelu tum claudit hyemes; nec semine iacto
Concretam patitur radicem affigere terræ.
Optima vinetis satio, est cùm uere rubenti
Candida uenit auis longis inuisa colubris:
Prima vel Autumni sub frigora, cùm rapidus Sol
Nondum hyemem contingit equis, iā præterit æstas.

Ver

Ver adeò frondi nemorum, ver vtile syluis:
Vere tument terræ, & genitalia semina poscunt.
Tum pater omnipotens fœcundis imbribus Aether
Coniugis in gremium lætæ descendit, & omneis
Magnus alit magno commistus corpore fœtus.
Auia tum resonant auibus virgulta canoris:
Et Venerem certis repetunt armenta diebus.
Parturit almus ager: Zephyriq; tepentibus auris
Laxant arua sinus: superat tener omnibus humor:
Inq; nouos soles audent se gramina tutò
Credere: nec metuit surgentes pampinus Austros,
Aut actum cælo magnis Aquilonibus imbrem:
Sed trudit gemmas, & frondes explicat omneis.
Non alios prima crescentis origine mundi
Illuxisse dies, aliúmue habuisse tenorem
Crediderim: ver illud erat: ver magnus agebat
Orbis, & hibernis parcebant flatibus Euri:
Cúm primum lucem pecudes hausere; virumq;
Ferrea progenies duris caput extulit aruis:
Immissæq; feræ syluis, & sidera cælo.
Nec res hunc teneræ possent perferre laborem
Si non tanta quies iret frigusq;, caloremq;
Inter: & exciperet cæli indulgentia terras.
Quod superest, quæcũq; premes virgulta per agros,
Sparge fimo pingui, & multa memor occule terra:
Aut lapidem bibulum, aut squalẽteis infode conchas.
Inter enim labentur aquæ, tenuisq; subibit
Halitus: atq; animos tollent sata. iamq; reperti,
Qui saxo supèr, atque ingentis pondere testæ
Vrgerent. hoc effusos munimen ad imbres:

Hoc,

Hoc, vbi hiulca siti findit Canis æstifer arua.
Seminibus positis superest deducere terram
Sæpius ad capita, & duros iactare bidentes:
Aut presso exercere solum sub vomere, & ipsa
Flectere luctanteis inter vineta iuuencos.
Tum leues calamos, & rasæ hastilia virgæ,
Fraxineasq; aptare sudes, furcasq; bicornes:
Viribus eniti quarum & contemnere ventos
Assuescant, summasq; sequi tabulata per ulmos.
Ac dum prima nouis adolescit frondibus ætas,
Parcendum teneris: & dum se lætus ad auras
Palmes agit laxis per purum immissus habenis,
Ipsa acies falcis nondum tentanda. sed vncis
Carpendæ manibus frondes, interq; legendæ.
Inde vbi iam validis amplexæ stirpibus vlmos
Exierint, tunc stringe comas, tunc brachia tonde:
(Antè reformidant ferrum) tunc deniq; dura
Exerce imperia, & ramos compesce fluenteis.
Texendæ sepes etiam, & pecus omne tenendum est:
Percipuè dum frons tenera, imprudensq; laborum:
Cui, super indignas hyemes, Solemq; potentem,
Syluestres vri aßiduè, capreæq; sequaces
Illudunt: pascuntur oues, auidæq; iuuencæ:
Frigora nec tantùm cana concreta pruina,
Aut grauis incumbens scopulis arentibus æstas,
Quantum illi nocuere greges, duriq; venenum
Dentis, & admorso signata in stirpe cicatrix.
Non aliam ob culpam Baccho caper omnibus aris
Cæditur, & veteres ineunt proscenia ludi:
Præmiaq; ingentes pagos, & compita circum

Thesidæ

Thesudæ posuere: atq; inter pocula læti
Mollibus in pratis vnctos saltere per utres.
Nec non Ausonij, Troia gens missa, coloni
Versibus incomptis ludunt, risuq; soluto:
Oraq; corticibus sumunt horrenda cauatis:
Et te Bacche uocant per carmina læta: tibiq;
Oscilla ex alta suspendunt mollia pinu.
Hinc omnis largo pubescit uinea fœtu:
Complentur uallesq; caua, saltusq; p ofundi:
Et quocunq; Deus circùm caput egit honestum.
Ergo rite suum Baccho dicemus honorem
Carminibus patrijs: lancesq;, & liba feremus:
Et ductus cornu stabit sacer hircus ad aram:
Pinguiaq; in ueribus torrebimus exta colurnis.
Est etiam ille labor curandis uitibus alter:
Cui nunquam exausti satis est. namq; omne quotannis
Terq;, quaterq; solum scindendum: glebaque uersis
Aeternum frangenda bidentibus: omne leuandum
Fronde nemus, redit agricolis labor actus in orbem;
Atq; in se sua per uestigia uoluitur annus.
Et iam olim, seras posuit cùm uinea frondes,
Frigidus & syluis Aquilo decussit honorem;
Iam tum acer curas uenientem extendit in annum
Rusticus; & curuo Saturni dente relictam
Persequitur uitem attondens, fingitq; putando.
Primus humum fodito; primus deuecta cremato
Sarmenta, & uallos primus sub tecta referto;
Postremus metito. bis uitibus ingruit umbra:
Bis segetem densis obducunt sentibus herbæ:
Durus uterq. labor, laudato ingentia rura,

Exiguum

Exiguum colito. nec non etiam aspera rusci
Vimina per syluam, & ripis fluuialis arundo
Cæditur: incultiq; exercet cura salicti.
Iam vinctæ vites, iam falcem arbusta reponunt:
Iam canit extremos effœtus vinitor antes.
Sollicitanda tamen tellus, puluisq; mouendus:
Et iam maturis metuendus Iuppiter vuis.
Contrà, non vlla est oleis cultura: neq; illæ
Procuruam expectant falcem, rastrosq; tenaces,
Cùm semel hæserunt aluis, aurasq; tulerunt.
Ipsa satis tellus, cùm dente recluditur vnco,
Sufficit humorem, & grauidas, cùm vomere, fruges.
Hoc pinguem, & placitam paci nutritor oliuam.
Poma quoq; vt primùm truncos sensere ualentes,
Et vires habuere suas: ad sidera raptim
Vi propria nituntur, opisq; haud indiga nostræ.
Nec minus interea fœtu nemus omne grauescit:
Sanguineisq; inculta rubent auiaria baccis.
Tondentur cytisi: tedas sylua alta ministrat:
Pascunturq; ignes nocturni, & lumine fundunt.
Et dubitant homines serere, atq; impendere curam?
Quid maiora sequar? salices, humilesq; genistæ,
A[illegible]ut illæ pecori frondem, aut pastoribus vmb[illegible]am
Suffic[illegible]unt, sepemq; satis, & pabula melli.
Et iuuat [illegible]ndantem buxo spectare Cytorum,
Naryciæq; p[illegible]cis lucos: iuuat arua videre
[illegible] nonnulli obnoxia curæ:
[illegible] sylvæ,
Non rastris hominum, [illegible]
Ipsæ Caucaseo steriles in vertice [illegible]
Quas animosi Euri assiduè franguntq;, feruntq;,
Dant alios aliæ fœtus: dant vtile lignum

Nauigijs

Naugijs pinos, domibus cedrosq; cupreßosq;
Hinc radios triuere rotis, hinc tympana plaustris
Agricolæ: & pandas ratibus posuere carinas.
Viminibus salices fœcundæ, frondibus vlmi:
At myrtus validis hastilibus: & bona bello
Cornus; Ithyreos taxi torquentur in arcus.
Nec tiliæ leues, aut torno rasile buxum,
Non formam accipiunt: ferroq; cauantur acuto.
Necnon & torrentem vndam leuis innatat alnus
Missa Pado: necnon & apes examina condunt
Corticibusq; cauis, vitiosæque ilicis alueo.
Quid memorandum æquè Baccheia dona tulerunt?
Bacchus & ad culpam causas dedit: ille furenteis
Centauros letho domuit, Rhœtumq;,
Et magno Hylæum Lapithis cratere minantem.
O fortunatos nimium, sua si bona norint,
Agricolas: quibus ipsa procul discordibus armis,
Fundit humo facilem victum iustissima tellus.
Si non ingentem foribus domus alta superbis
Mane salutantum totis vomit ædibus undam,
Nec varios inhiant pulchra testudine postes,
Illusasq; auro uestes, Ephyreïaq; æra,
Alba nec Assirio fucatur lana ueneno:
Nec casia liquidi corrumpitur vsus oliui:
At secura quies, & nescia fallere vita,
Diues opum variarum: at latis otia fundis,
Spelunca, viuiq; lacus: at frigida Tempe,
Mugitusq; boum, mollesq; sub arbore somni,
Non absunt. illis saltus, ac lustra ferarum,
Et patiens operum, paruoq; assueta iuuentus,

Sollicitant alij remis freta cæca: ruuntq;
In ferrum: penetrant aulas, & limina regum.
Hic petit excidijs vrbem, miserosq; penates,
Vt gemma bibat, & Sarrana dormiat ostro.
Condit opes alius, defossoq; incubat auro.
Hic stupet attonitus rostris: hunc plausus hiantem
Per cuneos (geminatur enim) plebisq; patrumq;
Corripuit. gaudent perfusi sanguine fratrum:
Exilioq; domos, & dulcia limina mutant:
Atq; alio patriam quærunt sub sole iacentem.
Agricola incuruo terram dimouit aratro.
Hinc anni labor: hinc patriam, paruosq; nepotes
Sustinet: hinc armenta boum, meritosq; iuuencos.
Nec requies: quin aut pomis exuberet annus,
Aut fœtu pecorum, aut Cerealis mergite culmi:
Prouentuq; oneret sulcos, atq; horrea vincat.
Venit hyems: teritur Sicyonia bacca trapetis:
Glande sues læti redeunt: dant arbuta syluæ.
Et varios ponit fœtus autumnus: & altè
Mitis in apricis coquitur vindemia saxis.
Interea pendent dulces circum oscula nati:
Casta pudicitiam seruat domus: vbera vaccæ
Lactea demittunt: pinguesq; in gramine læto
Inter se aduersis luctantur cornibus hædi.
Ipse dies agitat festos: fususq; per herbam,
Ignis vbi in medio, & socij cratera coronant:
Te libans Lenæe vocat: pecorisq; magistris
Velocis iaculi certamina ponit in vlmo:
Corporaq; agresti nudat prædura palæstra.
Hanc olim veteres vitam coluere Sabini:

Hanc Remus, & frater: sic fortis Hetruria creuit:
Scilicet & rerum facta est pulcherrima Roma,
Septem quæ vna sibi muro circundedit arces.
Ante etiam sceptrum Dictæi regis, & ante
Impia quàm cæsis gens est epulata iuuencis:
Aureus hanc vitam in terris Saturnus agebat.
Necdum etiam audierant inflari classica: nec dum
Impositos duris crepitare incudibus enses.
Sed nos immensum spatijs confecimus æquor:
Et iam tempus equum fumantia soluere colla.

P. VERGILII MARONIS GEORGICON

LIB. III.

E quoq; magna pales, & te memorande canemus
Pastor ab Amphryso: vos sylue, amnesque Lycæi.
Cætera, quæ vacuas tenuissent carmina mentes,
Omnia iam vulgata. quis aut Eurysthea durum,
Aut illaudati nescit Busiridis aras?
Cui non dictus Hylas puer, & Latonia Delos?
Hippodameq; humeroq; Pelops insignis eburno,
Acer equis? tentanda via est, qua me quoq; possim
Tollere humo, victorq; virûm volitare per ora.
Primus ego in patriam mecum (modò vita supersit)
Aonio rediens deducam vertice Musas:
Primus Idumæas referam tibi Mantua palmas:
Et viridi in campo templum de marmore ponam
Propter aquam: tardis ingens vbi flexibus errat
Mincius, & tenera prætexit arundine ripas.
In medio mihi Cæsar erit, templumq; tenebit.
Illi victor ego, & Tyrio conspectus in ostro,
Centum quadriiugos agitabo ad flumina currus.
Cuncta mihi Alpheum linquens, lucosq; Molorchi
Cursibus, & crudo decernet Græcia cæstu.
Ipse caput tonsæ folijs ornatus oliuæ
Dona feram. iam nunc solennes ducere pompas

Ad delubra iuuat, cæsosq; videre iuuencos:
Vel scena vt versis discedat frontibus: utq;
Purpurea intexti tollant aulæa Britanni.
In foribus pugnam ex auro, solidoq; elephanto
Gangaridum faciam, uictorisq; arma Quirini:
Atq; hic undantem bello, magnumq; fluentem
Nilum, ac nauali surgentes ære columnas.
Addam urbes Asiæ domitas, pulsumq; Niphatem:
Fidentemq; fuga Partum uersisq; sagittis:
Et duo rapta manu diuerso ex hoste trophæa,
Bisq; triumphatas utroq; ab littore gentes.
Stabunt & Parij lapides, spirantia signa,
Assaraci proles, demissæq; ab Ioue gentis
Nomina, Trosq; parens, & Troiæ Cynthius autor
Inuidia infelix Furias, amnemq; seuerum,
Cocyti metuet, tortosq; Ixionis angues,
Immanemq; rotam, & non exuperabile saxum.
Interea Dryadum syluas, saltusq; sequamur
Intactos, tua Mecœnas haud mollia iussa.
Te sine nil altum mens inchoat. en agè segneis
Rumpe moras: uocat ingentis clamore Cithæron,
Taygetiq; canes, domitrixq; Epidaurus equorum:
Et uox assensu nemorum ingeminata remugit.
Mox tamen ardenteis accingar dicere pugnas
Cæsaris: & nomen fama tot ferre per annos,
Tithoni prima quot abest ab origine Cæsar.
Seu quis Olympiacæ miratus præmia palmæ
Pascit equos: seu quis fortes ad aratra iuuencos
Corpora præcipuè matrum legat. optima toruæ
Forma bouis, cui turpe caput, cui plurima ceruix

Et crurum tenus à mento palearia pendent.
Tum longo nullus lateri modus: omnia magna:
Pes etiam, & camuris hirtę sub carnibus aures.
Nec mihi displiceat maculis insignis, & albo:
Aut iuga detrectans: interdumq; aspera cornu;
Et faciem tauro propior: queq; ardua tota,
Et gradiens ima uerrit uestigia cauda.
Aetas Lucinam, iustosq; pati Hymenęos
Desinit ante decem, post quattuor incipit annos.
Cętera nec facturę habilis, nec fortis aratris
Interea, superat gregibus dum lęta iuuentus,
Solue mares: mitte in Venerem pecuaria primus:
Atq; aliam ex alia generando suffice prolem.
Optima queq; dies miseris mortalibus ęui
Prima fugit: subeunt morbi, tristisq; senectus
Et labor: & duræ rapit inclementia mortis.
Semper erunt, quarum mutari corpora malis.
Semper enim refice: ac, ne post amissa requiras,
Antè ueni, & sobolem armento sortire quotannis.
Nec non pecori est idem delectus equino.
Tu modò, quos in spem statues submittere gentis
Pręcipuum iam inde à teneris impende laborem.
Continuò pecoris generosi pullus in aruis
Altius ingreditur, & mollia crura reponit.
Primus & ire uiam, & fluuios tentare minaces
Audet & ignoto sese committere ponti.
Nec uanos horret strepitus. illi ardua ceruix,
Argutumq; caput, breuis aluus, obesaq; terga:
Luxuriatq; toris animosum pectus. honesti
Spadices, glauciq;, color deterrimus albis,

E gilno. tum, si qua sonum procul arma dedere,
Stare loco nescit: micat auribus, & tremit artus:
Collectumq; præmens voluit sub naribus ignem.
Densa iuba, & dextro iactata recumbit in armo.
At duplex agitur per lumbos spina: cauatq;
Tellurem, & solido grauiter sonat vngula cornu.
Talis Amyclæi domitus Pollucis habenis
Cyllarus: & quorum Graij meminere poëta,
Martis equi biiuges, & magni currus Achillis.
Talis & ipse iubam ceruice effudit equina,
Coniugis aduentu pernix Saturnus: & altum
Pelion hinnitu fugiens impleuit acuto.
Hunc quoq; vbi aut morbo grauis, aut iā segnior annis
Deficit, abde domo: nec turpi ignosce senectæ.
Frigidus in Venerem senior, frustraq; laborem
Ingratum trahit: & siquando ad prælia ventum est,
Vt quondam in stipulis magnis sine viribus ignis,
Incassùm furit. ergo animos, æuumq; notabis
Præcipuè: hinc alias artes, prolemq; parentum:
Et quis cuiq; dolor victo, quæ gloria palmæ.
Nonne vides? cum præcipiti certamine campum
Corripuere, ruuntq; effusi carcere currus:
Cum spes arrectæ iuuenum: exultantiaq; haurit
Corda pauor pulsans: illi instant uerbere torto,
Et proni dant lora: uolat ui feruidus axis:
Iamq; humiles, iamq; elati sublimè uidentur
Aëra per uacuum ferri, atq; assurgere in auras.
Nec mora, nec requies: at fuluæ nimbus arenæ
Tollitur, humescunt spumis, flatuq; sequentum.
Tantus amor laudum, tantæ est uictoria curæ.

Primus

Primus Erichthoninus currus, & quattuor ausus
Iungere equos, rapidasq; rotis insistere victor.
Fræna Pelethronij Lapithæ, gyrosq; dedere
Impositi dorso: atq; equitem docuere sub armis
Insultare solo, & gressus & glomerare superbos.
Aequus vterq; labor: æquè iuuenemq; magistri
Exquirunt, calidumq; animis, cursibus acrem:
Quamuis sæpe fuga versos ille egerit hosteis;
Et patriam Epirum referat, forteisq; Mycenas:
Neptumq; ipsa deducat origine gentem.
His ani maduersis instant sub tempus, & omneis
Impendunt curas denso distendere pingui,
Quem legere ducem, & pecori duxere maritum:
Florentesq; secant herbas, fluuiosq; ministrant,
Farraq; ·ne blando nequeant superesse labori,
Inualidiq; patrum referant ieiunia nati.
Ipsa autem macie tenuant armenta volentes.
Atq; vbi concubitus primos iam nota voluptas
Sollicitat: frondesq; negant, & fontibus arcent:
Sæpe etiam cursu quatiunt, & Sole fatigant,
Cùm grauiter tonsis gemit area frugibus, & cùm
Surgentem ad Zephyrum paleæ iactantur inanes.
Hoc faciunt, nimione luxu obtusior vsus
Sit genitali aruo, & sulcos oblimet inertes:
Sed rapiat sitiens Venerem, interiusq; recondat.
Rursus cura patrum cadere, & succedere matrum
Incipit: exactis grauidæ cùm mensibus errant.
Nō illas grauibus quisquam iuga ducere plaustris,
Non saltu superare viam sit passus. & acri
Carpere prata fuga, fluuiosq; innare rapaces.

Saltibus

Saltibus in vacuis pascant, & plena secundum
Flumina: muscus vbi, & uiridissima gramine ripa,
Speluncæq; tegant, & saxea procubet vmbra.
Est lucos Silari circa, illicibusq; virentem
Plurimus Alburnum volitans: cui nomen Asilo
Romanum est, Oestron Graij vertere vocantes:
Asper, acerba sonans: quo tota exterrita syluis
Diffugiunt armenta: furit mugitibus æther
Concussus, syluæq;, & sicci ripa Tanagri.
Hoc quodam monstro horribiles exercuit iras
Inachiæ Iuno pestem meditata iuuencæ.
Hunc quoq; (nam medijs feruoribus acrior instant)
Arcebis grauido pecori. armentaq; pasces
Sole recens orto, aut noctem ducentibus astris.
Post partum, in vitulos cura traducitur omnis:
Continuoq; notas, & nomina gentis inurunt:
Et quos aut pecori malint submittere habendo,
Aut aris seruare sacris, aut scindere terram,
Et campum horrentem fractis inuertere glebis.
Cætera pascuntur virides armenta per herbas.
Tu quos ad studium, atq; vsum formabis agrestem;
Iam vitulos hortare: viamq; insiste domandi:
Dum faciles animi iuuenum, dum mobilis ætas.
Ac primùm laxos tenui de vimine circlos
Ceruici subnecte: dehinc, vbi libera colla
Seruitio assuerint, ipsis è torquibus aptos
Iunge pares, & coge gradum conferre iuuencos.
Atq; illis iam sæpe rotæ ducantur inanes
Per terram: & summo vestigia puluere signent.
Pòst valido nitens sub pondere faginus axis

In-

Instrepat : & iunctos temo trahat areus orbes ,
Nec vescas salicum , non gramina tantùm ,
Sed frumenta manu carpes sata : neu paluStrem ,
More patrum niuea implebunt mulctralia vaccæ :
Sed tota in dulces consument vbera natos ,
Sin ad bella magis studium , turmasq; feroces ,
Aut Alphea rotis prælabi flumina Pisæ ,
Et Iouis in luco currus agitare volantes :
Primus equi labor est , animos , atq; arma videre
Bellantum , lituosq; pati , tractuq; gementem
Ferre rotam : & stabulo frenos audire sonanteis .
Tum magis , atq; magis blandis gaudere magistri
Laudibus , & plausæ sonitum ceruicis amare .
Atq; hæc iam primò depulsus ab vbere matris
Audiat : inq; vicem det mollibus ora capistris
Inualidus , etiamq; tremens , etiam inscius æui .
At , tribus exactis , vbi quarta accesserit æstas ,
Carpere mox gyrum incipiat , gradibusq; sonare
Compositis : sinuetq; alterna volumina crurum .
Sitq; laboranti similis . tum cursibus auras
Prouocet : ac per aperta volans , ceu liber habenis ,
Aequora , vix summa vestigia ponat arena .
Qualis Hyperboreis Aquilo cùm densus ab oris
Incubuit , Scythiæq; hyemes , atq; arida differt
Nubila . tum segetes altè , campiq; natantes
Lenibus horrescunt flabris : summæq; sonorem
Dant syluæ : longiq; vrgent ad littora fluctus :
Ille volat , simul arua fuga , simul æquora verrens .
Hic vel ad Elei metas , & maxima campi

Sudabit

Sudabit ſpatia, & ſpumas aget ore cruentas.
Belgica vel molli melius feret eſſeda farragine corpus
Tum demum domitis ſinito. namq; ante domandum,
Ingentes tollent animos. prenſiq; negabunt
Verbera lenta pati, & duris parere lupatis.
Sed non vlla magis vires induſtria firmat,
Quàm Venerem, & cæci ſtimulos auertere amoris:
Siue boum, ſiue eſt cui gratior vſus equorum.
Atq; ideo tauros procul, atq; in ſola relegant
Paſcua, poſt montē oppoſitum, & trās flumina lata:
Aut intus clauſos ſatura ad præſepia ſeruant.
Carpit enim vires paulatim, vritq; videndo
Fœmina: nec nemorum patitur meminiſſe: nec herbæ:
Dulcibus illa quidem illecebris & ſæpe ſuperbos
Cornibus inter ſe ſubigit: decernere amantes.
Paſcitur in magna ſylua formoſa iuuenca,
Illi alternantes multa vi prælia miſcent
Vulneribus crebris: lauit ater corpora ſanguis.
Verſaq; in obnixos vrgentur cornua vaſto
Cum gemitu: reboant ſyluæq;, & magnus Olympus.
Nec mos bellantes vna ſtabulare: ſed alter
Victus abit, longeq; ignotis exulat oris,
Multa gemens, ignominiam, plagasq; ſuperbi
Victoris, tum quos amiſit inultus amore:
Et ſtabula aſpectans regnis exceſſit auitis.
Ergo omni cura vires exercet, & inter
Dura iacet pernox inſtrato ſaxa cubili,
Frondibus hirſutis, & carice paſtus acuta:
Et tentat ſeſe, atq; iraſci in cornua diſcit

Arboris

Arboris obnixus trunco: ventosq; lacessit
Ictibus: & sparsa ad pugnam proludit arena.
Pòst, vbi collectum robur, viresq; receptæ:
Signa mouet, præcepsq; oblitum fertur in hostem.
Fluctus vti in medio cœpit cùm albescere ponto
Longius, ex altoq; sinum trahit: vtq; volutus
Ad terras, immane sonat per saxa: nec ipso
Monte minor procumbit: at ima exæstuat vnda
Vorticibus, nigramq; altè subiectat arenam.
Omne adeò genus in terris hominumq;, ferarumq;,
Et genus æquoreum, pecudes, pictæq; volucres
In furias, ignemq; ruunt: amor omnibus idem.
Tempore non alio catulorum oblita leæna
Sæuior errauit campis: nec funera vulgò
Tam multa informes vrsi, stragemq; dedere.
Per syluas tum sæuus aper, tum pessima tigris.
Heu malè tum Libyæ solis erratur in agris.
Nònne vides, vt tota tremor pertentet equorum
Corpora, si tantùm notas odor attulit auras?
Ac neq; eos iam fræna virûm, nec verbera sæua,
Non scopuli, rupesq́; cauæ, atq; obiecta retardant
Flumina correptos vnde torquentia montes.
Ipse ruit, dentesq́; Sabellicus exacuit sus:
Et pede prosubigit terram: fricat arbore costas:
Atq; hic, atq; illinc humeros ad vulnera durat.
Quid iuuenis, magnùm cui versa in ossibus ignem
Durus amor? nempe abruptis turbata procellis
Nocte nata cæca serus freta: quem super ingens
Porta tonat cæli: & scopulis illisa reclamant
Aequora: nec miseri possunt reuocare parentes,

Nec

Nec moritura super crudeli funere virgo.
Quid lynces Bacchi variæ, & genus acre luporum,
Atq; canum? quid? quæ imbelles dant prælia cerui?
Scilicet ante omnes furor est insignis equarum:
Et mentem Venus ipsa dedit, quo tempore Glauci
Potniades malis membra absumpsere quadrigę.
Illas ducit amor trans Gargara, transq; sonantem
Ascanium: superant montes, & flumina tranant:
Continuoq;, auidis vbi subdita flamma medullis,
Vere magis (quia vere calor redit ossibus) illę
Ore omnes versę in Zephyrum stant rupibus altis
Exceptantq; leueis auras: & sępe sine vllis
Coniugiis vento grauidę (mirabile dictu)
Saxa per, & scopulos, & depressas conualles
Diffugiunt, non Eure tuos, neq; Solis adortus:
In Boream, Caurumq;, aut vnde nigerrimus Auster
Nascitur, & pluuio contristat frigore cœlum.
Hinc demum, hippomanes vero quod nomine dicunt
Pastores, lentum distillat ab inguine virus.
Hippomanes, quod sępe malę legere nouercę:
Miscueruntq; herbas, & non innoxia verba.
Sed fugit intereà, fugit irreparabile tempus,
Singula dum capti circumuectamur amore.
Hoc satis armentis: superat pars altera curę,
Lanigeros agitare greges, hirtasq; capellas.
Hic labor: hinc laudem fortes sperate coloni.
Nec sum animi dubius, verbis ea vincere magnum
Quàm sit, & agustis hunc addere rebus honorem:
Sed me Parnassi deserta per ardua dulcis
Raptat amor: iuuat ire iugis, quà nulla priorum

Casta-

Castaliam molli diuertitur orbita cliuo.
Nunc ueneranda Pales, magno nunc ore sonandum.
Incipiens, stabulis edico in mollibus herbam
Carpere oueis, dum mox frondosa reducitur æstas.
Et multa duram stipula, filicumq; maniplis
Sternere subter humum: glacies ne frigida lędat
Molle pecus, scabiemq; ferat, turpeisq; podagras.
Post hinc digressus, iubeo frondentia capris
Arbuta sufficere, & fluuios prębere recenteis:
Et stabula à uentis hyberno opponere Soli
Ad medium conuersa diem: cùm frigidus olim
Iam cadit, extremoq; irrorat Aquarius anno.
Hę quoq; non cura nobis leuiore tuendę:
Nec minor usus erit: quamuis Milesia magno
Vellera mutentur Tyrios incocta rubores.
Densior hinc soboles: hinc largi copia lactis.
Quò magis exhausto spumauerit ubere mulctra,
Lęta magis pressis manabunt flumina mammis.
Nec minus intereà barbas, incanaq; menta
Cinyphii tondent hirci, setasq; comanteis
Vsum in castrorum, & miseris uelamina nautis.
Pascuntur uerò, syluas, & summa Lycęi.
Horrenteisq; rubos, & amantes ardua dumos.
Atq; ipsę memores redeunt in tecta, suosq;
Ducunt: & grauido superant uix ubere limen.
Ergo omni studio glaciem, uentosq; niuales,
Quo minus est illis curę mortalis egestas,
Auertes: uictumq; feres, uirgea lętus
Pabula: nec tota claudes fœnilia bruma:
At uero Zephyris cùm lęta uocantibus ęstas:

In

In saltus utrunq; gregem, atq; in pascua mittes.
Luciferi primo cum sidere frigida rura
Carpamus, dum mane nouum: dum gramina canēt:
Et ros in tenera pecori gratissimus herba est.
Inde vbi quarta sitim cœli collegerit hora,
Et cantu querulæ rumpent arbusta cicadæ:
Ad puteos, aut alta greges ad stagna iubeto
Currentem ilignis potare canalibus undam.
Aestibus ad medijs vmbrosam exquirere uallem:
Sicubi magna Iouis antiquo robore quercus
Ingentes tendat ramos: aut sicubi nigrum
Ilicibus crebris sacra nemus accubet vmbra.
Tum tenues dare rursus aquas: & pascere rursus
Solis ad occasum: cùm frigidus aurēa Vesper
Temperat: & saltus reficit iam roscida Luna:
Littoraq; galcyonem resonant, & acanthida dumi.
Quid tibi pastores Libyæ, quid pascua versu
Prosequar, & raris habitata mapalia tectis?
Sæpe diem, noctemq; & totum ex ordine mensem
Pascitur: itq; pecus longa in deserta sine vllis
Hospitijs: tantum campi iacet. omnia secum
Armentarius Afer agit, tectumq;, laremq;
Armaq;, Amyclæumq; canem, Cressamq; pharetrā.
Non secus ac patrijs acer Romanus in armis
Iniusto sub fasce uiam cùm carpit: & hosti
Ante expectatum positis stat in agmine castris.
At, non, quà Scythiæ gentes, & Mæoticaq; unda,
Turbidus & torquens flauentes Ister arenas.
Quaq; redit medium Rhodope porrecta sub axem
Illic clausula tenent stabulis armenta: neq; ullæ

Aut

Ant herbę campo apparent, arbore frondes:
Sed iacet aggeribus niueis informis, & alto
Terra gelu latè, septemq; aßurgit in ulnas.
Semper hyemes, semper spirantes frigora Cauri.
Tum Sol pallentes haud vnquam discutit umbras:
Nec cùm inuectus equis altum petit ęthera: nec cùm
Præcipitem Ooceani rubro lauit æquore currum.
Concrescunt subitę currenti in flumine crustę:
Vndaq; iam tergo ferratos sustinet orbes:
Puppibus illa prius patulis, nunc hospita plaustris
Æraq́, dissiliunt vulgò: vestesq; rigescunt
Indutę ceduntq; securibus humida vina;
Et totę solidam in glaciem vertere lacunę;
Stiriaq; impexis induruit horrida barbis.
Intereà toto non secius aëre ningit.
Intereunt pecudes: stant circunfusa pruinis
Corpora magna boum: confertoq; agmine cerui
Torpent mole noua, & summis vix cornibus extant.
Hos non immissis canibus non cassibus ullis,
Punicèaue agitant pauidos formidine penna:
Sed frustra oppositum trudenteis pectore montem,
Continuus obtrucant ferro: grauiterq; rudenteis
Cędunt: & magno lęti clamore reportant.
Ipsi in defossis specubus secura sub alta
Otia agunt terra: cogestaq; robora, totasq;
Aduoluere focis ulmos, igniq; dedere.
Hic noctem ludo ducunt: & pocula lęti
Fermento, atq; acidis imitantur uitea sorbis.
Talis Hiperboreo Septem subiecta trioni
Gens effręna virûm Rhiphęo tunditur Euro

Et pecudum fuluis velantur corpora setis.
Si tibi lanicium curæ: primùm aspera sylua,
Lappæq; tribuliq; absint: fuge pabula læta:
Continuoq; greges villis lege mollibus albos.
Illum autem, (quamuis aries sit candidus ipse)
Nigra subest vdo tantum cui lingua palato,
Reijce: ne maculis infuscet vellera pullis
Nascentum: plenoq; alium circunspice campo.
Munere sic vineo lanę (si credere dignum est)
Pan Deus Arcadię captam te Luna fefellit,
In nemora alta vocans: nec tu aspernata vocantem.
At cui lactis amor, cytisum, lotosq; frequentes
Ipse manu, salsasq; ferat præsepibus herbas.
Hinc & amãt fluuios magis, & magis vbera tendunt:
Et salis occultum referunt in lacte saporem.
Multi iam excretos prohibent à matribus hædos:
Primaq; ferratis præfigunt ora capistris.
Quod surgente die mulsere, horisq; diurnis,
Nocte premunt: quod iam tenebris, & Sole cadente
Sub lucem exportant calathis (adit oppida pastor)
Aut parco sale contingunt, hyemiq; reponunt.
Nec tibi cura canum fuerit postrema: sed vnà
Veloces Spartæ catulos, acremq; Molossum
Pasce sero pingui: nunquam custodibus illis
Nocturnum stabulis furem, incursusq; luporum,
Aut impacatos à tergo horrebis Iberos.
Sæpe etiam cursu timidos agitabis onagros:
Et canibus leporem, canibus venabere damas.
Sæpe volutabris pulsos syluestribus apros
Latratu turbabis agens; montesq; per altos

Ingentem clamore premes ad retia ceruum.
Disce & odoratam stabulis accendere cedrum
Galbaneoq; agitare graues nidore chelydros.
Sæpe sub immotis præsepibus, aut mala tactu
Vipera delituit, cælumq; exterrita fugit:
Aut tecto assuetus coluber succedere, & vmbræ,
Pestis acerba boum, pecoriq; aspergere virus,
Fouit humũ. cape saxa manu, cape robora pastor:
Tollentemq; minas, & sibila colla tumentem
Deijce. iamq; fuga timidum caput abdidit altè,
Cùm medij nexus: extremæq; agmina caudæ
Soluentur: tardosq; trahit sinus vltimus orbes.
Est etiam ille malus Calabris in saltibus anguis,
Squamea conuoluens sublato pectore terga,
Atq; notis longam maculosus grandibus aluum.
Qui dum amnes vlli rumpuntur fontibus, & dum
Vere madent vdo terræ, ac pluuialibus Austris,
Stagna colit: ripisq; habitans hic piscibus atram
Improbus ingluuiem, ranisq; loquacibus explet.
Postquam exhausta palus, terraq; ardore dehiscit,
Exilit in siccum: & flammantia lumina torquens
Sæuit agris, asperq; siti, atq; exterritus æstu.
Ne mihi tum molles sub dio carpere somnos,
Neu dorso nemoris libeat iacuisse per herbas:
Cùm positis nouus exuuijs, nitidusq; iuuenta
Voluitur, aut catulos tectis, aut oua relinquens
Arduus ad Solem, & linguis micat ore trisulcis.
Morborum quoq; te causas, & signa docebo.
Turpis oues tentat scabies, vbi frigibus imber
Altius ad viuum persedit, & horrida cano

Bruma gelu: vel cùm tonsis illotus adhæsit
Sudor, & hirsuti secuerunt corpora vepres.
Dulcibus idcirco fluuijs pecus omne magistri
Perfundunt: vdisq; aries in gurgite villis
Mersatur, missusq; secundo defluit amni:
Aut tonsum tristi contingunt corpus amurca:
Et spumas miscent argenti, viuaq; sulphura
Idæasq; pices, & pingueis vnguine ceras,
Scyllamq;, helleborosq; graues, nigrumq; bitumen.
Non tamen vlla magis præsens fortuna laborum est:
Quàm si quis ferro potuit rescindere summum
Vlceris os. alitur vitium, viuitq; tegendo:
Dum medicas adhibere manus ad vulnera pastor
Abnegat, & meliora Deos sedet omnia poscens.
Quin etiam ima dolor balantum lapsus ad ossa
Cùm furit, atq; artus depascitur arida febris:
Profuit incensos æstus auertere, & inter
Ima ferire pedis salientem sanguine venam:
Bisaltæ quo more solent, acerq; Gelonus:
Cùm fugit in Rodopen, atq; in deserta Getarum,
Et lac concretum cum sanguine potat equino.
Quam procul aut molli succedere sæpius vmbræ
Videris, aut summas carpentem ignauius herbas,
Extremamq; sequi, aut medio procumbere campo
Pascentem, & seræ solam decedere nocti:
Continuò ferro culpam compesce prius, quàm
Dira per incautum serpant contagia vulgus.
Non tam creber agens hymem ruit æquore turbo:
Quàm multæ pecudum pestes, nec singula morbi
Corpora corripiunt: sed tota æstiua repentè,

Spemq;

Spemq; gregẽq; simul, cunctamq; ab origine gẽtem.
Tum sciat aëreas Alpes, & Norica si quis
Castella in tumulis, & Iapidis arua Timaui,
Nunc quoq; post tantò videat, desertaq; regna
Pastorum, & longè saltus, lateq; vacantes;
Hic quondam morbo cæli miseranda coorta est
Tempestas, totaq; autumni incanduit æstu:
Et genus omne neci pecudum dedit, omne ferarum:
Corrupitq; lacus: infecit pabula tabo.
Nec via mortis erat simplex; sed vbi ignea venis
Omnibus acta sitis, miseros adduxerat artus,
Rursus abundabat fluidus liquor: omniaq; in se
Ossa minutatim morbo collapsa trahebat.
Sæpe in honore Deûm medio stans hostia ad aram,
Lanea dum niuea circundatur insula vitta,
Inter cunctanteis cecidit moribunda ministros,
Aut si quam ferro mactauerat antè sacerdos;
Inde neque impositis ardent altaria fibris:
Nec responsa potest consultus reddere vates:
Ac vix suppositi tinguntur sanguine cultri,
Summaq; ieiuna saniæ infuscatur arena.
Hinc lætis vituli vulgò moriuntur in herbis,
Et dulces animas plena ad præsepia reddunt.
Hinc canibus blandis rabies venit: & quatit ægros
Tussis anhela sues, ac faucibus angit obesis.
Labitur infelix studiorum, atq; immemor herbæ
Victor equus, fontesq; auertitur, & pede terram
Crebrà ferit: demissæ aures. incertus ibidem
Sudor, & ille quidem morituris frigidus: aret
Pellis, & ad tactum tractanti dura resistit.

Hæc antę exitium primis dant signa diebus.
Sin in processu cœpit crudescere morbus:
Tum verò ardentes oculi: atq; attractu ab alto
Spiritus, interdum gemitu grauis: imaq; longo
Ilia singultu tendunt: it naribus ater
Sanguis: & obsessas fauces premit aspera lingua.
Profuit inserto latices infundere cornu
Lenæos: ea visa salus morientibus vna.
Mox erat hoc ipsum exitio: furijsq; refecti
Ardebant: ipsiq; suos, iam morte sub ægra
(Dij meliora pijs, erroremq; hostibus illum)
Discissos nudis laniabant dentibus artus.
Ecce autem duro fumans sub vomere taurus
Concidit, & mistum spumis vomit ore cruorem:
Extremosq; ciet gemitus. it tristis arator
Mœrentem abiungens fraterna morte iuuencum:
Atq; opere in medio defixa relinquit aratra.
Non vmbræ altorum nemorum, non mollia possunt
Prata mouere animum: non qui per saxa volutus
Purior electro campum petit amnis at ima
Soluuntur latera, atq; oculos stupor vrget inertes:
Ad terramq; fluit deuexo pōdere ceruix
Quid labor, aut benefacta iuuant? quid vomere terras
Inuertisse graues? atqui non Massica Bacchi
Munera, non illis epulę nocuere repostæ.
Frondibus, & victu pascuntur simplicis herbæ.
Pocula sunt fontes liquidi, atq; exercita cursu
Flumina: nec somnos abrumpit cura salubres.
Tempore non alio dicunt regionibus illis
Quæsitas ad sacra boues Iunonis: & vris

Iam

Iam paribus ductos alta ad donaria currus.
Ergo ægrè rastris terram rimantur: & ipsis
Vnguibus infodiunt fruges: montesq; per altos
Contenta ceruice trahunt stridentia plaustra.
Non lupus insidias explorat ouilia circum,
Nec gregibus nocturnus obambulat: acrior illum
Cura domat. timidi damæ, ceruiq; fugaces
Nunc interq; canes, & circum tecta vagantur
Iam maris immensi prole, & genus omne natantum
Littore in extremo, ceu naufraga corpora, fluctus
Proluit: insolitæ fugiunt in flumina phocæ.
Interit, & curuis frustra defensa latebris
Vipera, & attoniti squamis astantibus hydri.
Ipsis est aër auibus non æquus: & illæ
Præcipites alta vitam sub nube relinquunt.
Prætereà iam nec mutari pabula refert:
Quæsitæq; nocent artes: cessere magistri
Phillyrides Chiron, Amythaonius Melampus.
Sæuit & in lucem Stygiis emissa tenebris
Pallida Tisiphone: morbos agit antè, metumq;,
Inq; dies auidum surgens caput altius effert.
Balatu pecorum, & crebris mugitibus amnes,
Arentesq; sonant ripæ, collesq; supini.
Iamq; cateruatim dat stragem: atq; aggerat ipsis
In stabulis turpi dilapsa cadauera tabo:
Donec humo tegere, foueis abscondere discunt.
Nam neq; erat coriis vsus: nec viscera quisquam
Aut undis abolere potest, aut vincere flamma.
Nec tondere quidem morbo, illuuieq; peresa
Vellera: nec telas possunt attingere putres.

Verùm etiam inuisos si quis tentarat amictus:
Ardentes papulę, atq; immundus olentia sudor
Membra sequebatur: nec longo deinde moranti
Tempore, contactos artus sacer ignis edebat.

P. VERGILII MARONIS GEORGICON

LIB. IIII.

PRotinus aërij mellis cœlestia dona
Exequar. hanc etiam Mecœnas aspice partem.
Admiranda tibi leuium spectacula, rerũ,
Magnanimosq; duces, totiusq; ordine gentis
Mores, & studia, & populos, & prelia dicam.
In tenui labor: at tenuis non gloria: si quem
Numina lęua sinunt: auditq; vocatus Apollo.
Principiò sedes apibus, statioq; petenda.
Quò neq; sit ventis aditus (nam pabula uenti
Ferre domum prohibent) neq; oues, hœdiq; petulci
Floribus insultent: aut errans bucula campo
Decutiat rorem, & surgentes atterat herbas.
Absint & picti squalentia terga lacerti
Pinguibus è stabulis, meropesq;, aliiq; volucres,
Et manibus Progne pectus signata cruentis.
Omnia, nam latè vastant: ipsasq; volantes
Ore ferunt, dulcem nidis immitibus escam.
At liquidi fontes, & stagna virentia musco

Adsint

Adsint, & tenuis fugiens per gramina riuus;
Palmaq; vestibulum, aut ingẽs oleaster obumbret:
Vt cùm prima noui ducent examina reges
Vere suo, ludetq; fauis emissa iuuentus:
Vicina inuitet decedere ripa calori,
Obuiaq; hospitijs teneat frondentibus arbos:
In medium, seu stabit iners, seu profluet humor,
Transuersas salices, & grandia conijce saxa:
Pontibus vt crebris possint consistere, & alas
Pandere ad æstiuum Solum: si fortè moranteis
Sparserit, aut præceps Neptuno immerserit Eurus.
Hęc circum casię virides, & olentia latè
Serpylla, & grauiter spirantis copia thymbrę
Floreat: irriguumq; bibant violaria fontem.
Ipsa autem seu corticibus tibi suta cauatis,
Seu lento fuerint aluearia vimine texta,
Angustos habeant aditus, nam frigore mella
Cogit hyems: eademq; calor liquefacta remittit
Vtraq; vis apibus pariter metuenda: neq; illę
Nequicquam in tectis certatim tenuia cera
Spiramenta linunt; fucoq; & floribus oras
Explent: collectumq; hęc ipsa ad munera gluten,
Et visco, & Phrygię seruant pice lentius Idę.
Sępe etiam effossis (si uera est fama) latebris,
Sub terra fodere larem: penitusq; repertę
Pumicibusq; cauis, exesęq; arboris antro.
Tu tamen & lęui rimosa cubilia limo
Vnge, fouens circùm: & raras superiniice frondes.
Neu proprius tectis taxum sine, nèue rubentes
Vre foco cancros: altę neu crede paludi;

Aut vbi odor cœni grauis : aut vbi concaua pulsu
Saxa sonant, vocisq; offensa resultat imago.
Quod superest, vbi pulsam hyemem Sol aureus egit
Sub terras, cœlumq; æstiua luce reclusit :
Illę continuò saltus, syluasq; peragrant,
Purpureosq; metunt flores, & flumina libant
Summa leues ; hinc nescio qua dulcedine lætæ
Progeniem, nidosq; fouent : hinc arte recenteis
Excludunt ceras, & mella tenacia fingunt.
Huic vbi iam emissum caueis ad sidera cæli
Nare per æstatem liquidam suspexeris agmen:
Obscuramq; trahi vento mirabere nubem :
Contemplator : aquas dulceis, & frondea semper
Tecta petunt. hoc tu iussos asperge sapores,
Trita meliphylla, & cerinthæ ignobile gramen:
Tinnitusq; cie, & Matris quate cymbala circùm :
Ipsæ consident medicatis sedibus : ipsæ
Intima more suo sese in cunabula condent.
Sin autem ad pugnam exierint (nam sæpe duobus
Regibus incessit magno discordia motu)
Continuoq; animos vulgi, & trepidantia bello
Corda licet longè præsciscere : nanq; moranteis
Martius ille æris rauci canor increpat : & vox
Auditur fractos sonitus imitata tubarum.
Tum trepidæ inter se coëunt, pennisq; coruscant,
Spiculaq; exacuunt rostris, aptantq; lacertos:
Et circa regem, atq; ipsa ad Prætoria densæ
Miscentur, magnisq; uocant clamoribus hostem.
Ergo vbi ver nactæ sudum, camposq; patentes.
Erumpunt portis : concurritur, æthere in alto

Fit

Fit sonitus: magnum mistæ glomerantur in orbem;
Præcipitesq; cadunt, non densior aëre grando:
Nec de concussa tantum pluit ilice glandis.
Ipsi per medias acies, insignibus alis,
Ingentes animos angusto in pectore versant:
Vsque adeò obnixi non cedere, dum grauis aut hos,
Aut hos versa fuga victor dare terga coëgit.
Hi motus animorum, atq; hæc certamina tanta
Pulueris exigui iactu compressa quiescent.
Verùm vbi ductores acie reuocaueris ambos,
Deterior qui visus, eum, ne prodigus obsit,
Dede neci. melior uacua sine regnet in aula.
Alter erit maculis auro squalentibus ardens:
(Nam duo sunt genera) hic melior, insignis & ore,
Et rutilis clarus squamis: illic horridus alter
Desidia, latamq; trhens inglorius aluum.
Vt binæ regum facies, ita corpora gentis.
Namq; aliæ turpes horrent: ceu puluere ab alto
Cùm venit, & sicco terram spuit ore viator
Aridus: elucent aliæ, & fulgore coruscant
Ardentes auro, & paribus lita corpora guttis,
Hęc potior soboles: hic cæli tempore certo
Dulcia mella premes: nec tantùm dulcia, quantùm
Et liquida, & durum Bacchi domitura saporem.
At cùm incerta uolant, cæloq; examina ludunt,
Contemnuntq; fauos, & frigida tecta relinquunt,
Instabiles animos ludo prohibebis inani.
Nec magnus prohibere labor tu regibus alas
Eripe. non illis quisquam cunctantibus altum
Ire iter, aut castris audebit vellere signa.

In uitent

Inuitent croceis halantes floribus horti:
Et custos furum, atq; auium, cum falce saligna
Hellespontiaci seruet tutela Priapi.
Ipse thymum, pinosq; ferens de montibus altis:
Tecta serat latè circum, cui talia curę:
Ipse labore manum duro terat: ipse feraces
Figat humo plantas, & amicos irriget imbres.
Atq; equidem, extremo ni iam sub fine laborum
Vela traham, & terris festinem aduertere proram:
Forsitan & pingues hortos quę cura colendi
Ornaret, canerem, biferiq; rosaria Pæsti:
Quoq; modo potis gauderent intyba riuis,
Et virides apio ripę: tortusq; per herbam
Cresceret in ventrem cucumis, nec serò comantem
Narcissum, aut flexi tacuissem vimen acanthi
Pallentesq; hederas, & amantes littora myrtos.
Namq; sub Oebalię memini me turribus altis,
Quà niger humectat flauentia culta Galesus,
Corycium uidisse senem: cui pauca relicti
Iugera ruris erant: nec fertilis illa iuuencis
Nec pecori opportuna seges, nec commoda Baccho:
Hic rarum tamen in dumis olus, albaq; circùm
Lilia, verbenasq; premens, vescumq; papauer,
Regum æquabat opes animis: seraq; reuertens
Nocte domum, dapibus mensas onerabat inemptis:
Primus vere rosam, atq; autumno carpere poma
Et cùm tristis hyemes etiam nunc frigore saxa
Rumperet. & glacie cursus frænaret aquarum:
Ille comam mollis iam tum tondebat acanthi,
Aestatem increpitans seram, Zephyrosq; morantes

Ergo

Ergo apibus fœtis idem, atq; examine multo
Primus abundare: & ſpumantia cogere preſsis
Mella fauis, illi tiliæ, atq; vberrima pinus.
Quotq; in flore nouo pomis ſe fertilis arbos
Induerat, totidem autumno matura tenebat.
Ille etiam ſeras in verſum diſtulit ulmos,
Eduramq́; pyrum, & ſpinos iam pruna ferentes,
Iamq́; miniſtrantem platanum potantibus vmbra
Verùm hæc ipſe equidem ſpatiis diſcluſus iniquis
Prætereo, atq; aliis poſt commemoranda relinquo.
Nunc age, naturas apibus quas Iuppiter ipſe
Addidit, expediam: pro qua mercede canoros
Curetum ſonitus, crepitantiaq; æra ſecutæ,
Dictæo cœli regem pauere ſub antro.
Solæ communes natos, conſortia tecta
Vrbis habent: magniſq; agitant ſub legibus æuum
Et patriam ſolæ, & certos nouere penates:
Venturæq; hyemis memores, æſtate laborem
Experiuntur, & in medium quæſita reponunt.
Namq; aliæ victu inuigilant, & fœdere pacto
Exercentur agris: pars intra ſepta domorum
Narciſsi lacrymam, & lentum de cortice gluten
Prima fauis ponunt fundamina: deinde tenaces
Suſpendunt ceras aliæ, ſpem gentis, adultos
Educunt fœtus: aliæ puriſsima mella
Stipant, & liquido diſtendunt nectare cellas.
Sunt quibus ad portas cecidit cuſtodia ſorti:
Inq; vicem ſpeculantur aquas, & nubila cœli:
Aut onera accipiunt venientum: aut agmine facto
Ignauum fucos pecus à præſepibus arcent.

Feruet

Feruet opus: redolentq; thymo fragrantia mella.
Ac veluti lentis Cyclopes fulmina maßis.
(Cúm properant, alÿ taurinis follibus auras
Accipiunt, reduntq; alÿ stridentia tingunt
Aera lacu: gemit impositis incudibus Aetna.
Illi inter sese magna vi brachia tollunt
In numerum: versantq; tenaci forcipe ferrum.
Non aliter (si parua licet componere magnis)
Cecropias innatus apes amor vrget habendi,
Munere quamq; suo. grandæuis oppida curæ:
Et munire fauos, & Dædala fingere tecta.
At fessæ multa referunt se nocte minores,
Crura thymo plenæ: pascuntur & arbuta paßim,
Et glaucas salices, casiamq; crocumq; rubentem,
Et pinguem tiliam, & ferrugineos hyacinthos.
Omnibus una quies operum: labor omnibus unus,
Manè ruunt portis: nusquam mora. rursus easdem.
Vesper vbi è pastu tandem decedere campis
Admonuit: tum tecta petunt, tum corpora curant.
Fit sonitus: mussantq; oras, & limina circum.
Pôst, vbi iam thalamis se composuere, siletur
In noctem, fessosq; sopor suus occupat artus.
Nec verò à stabulis pluuia impendente recedunt
Longius, aut credunt cælo aduentantibus Euris:
Sed circùm tutę sub mœnibus vrbis aquantur:
Excursusq; breues tentant: & sæpe lapillos,
Vt cymbæ instabiles fluctu iactante saburram,
Tollunt, his sese per inania nubila librant.
Illum adeó placuisse apibus mirabere morem,
Quòd nec concubitu indulgent, nec corpora segnes

In uenerem soluunt, aut fœtus nixibus edunt.
Verum ipsæ foliis natos, & suauibus herbis
Ore legunt: ipsæ regem, paruosq; Quirites
Sufficiunt aulasq; & cerea regna refingunt.
Sæpe etiam, duris errando in cotibus, alas
Attriuere: vltroq; animam sub fasce dedere.
Tantus amor florum, & generandi gloria mellis.
Ergo ipsas quamuis angustus terminus æui
Excipiat (neq; enim plus septima ducitur æstas)
At genus immortale manet: multosq; per annos
Stat fortuna domus: & aui numerantur auorum.
Præterea regem non sic Ægyptus, & ingens
Lydia, nec populi Parthorum, aut Medus Hidaspes
Obseruant. rege incolumi, mens omnibus vna est.
Amisso, rupere fidem, constructaq; mella
Diripuere ipsæ, & crates soluere fauorum.
Ille operum custos: illum admirantur: & omnes
Circunstant fremitu denso, stipantq; frequentes:
Et sæpe attolunt humeris: & corpora bello
Obiectant, pulchramq; petunt per uulnera mortem.
His quidam signis, atque hæc exempla secuti,
Esse apibus partem diuinæ mentis, & haustus
Ætherios dixere. Deum namq; ire per omnes
Terrasq;, tractusq; maris, cœlumq; profundum.
Hinc pecudes, armenta, viros, genus omne ferarum,
Quemq; sibi tenueis nascentem arcessere vitas.
Scilicet huc reddi deinde, ac resoluta referri
Omnia: nec morti esse locum: sed uiua uolare
Sideris in numerum, atq; alto succedere cœlo.
Si quando sedem augustam, seruataq; mella

Thesau

Thesauris relines: prius haustu sparsus aquarum
Ore foue, fumosq; manu prætende sequaces.
Bis grauidos cogunt fœtus: duo tempora meßis;
Taygete simulos terris ostendit honestum
Pleias, & Oceani spretos pede repulit amnes:
Aut eadem sidus fugiens vbi Piscis aquosi
Tristior hybernas cœlo descendit in vndas.
Illis ira modum supra ëst: læsæq; venenum
Morsibus inspirant, & spicula cęca relinquunt
Affixa in venis; animasq; in vulnere ponunt.
Sin duram metues hyemem, parcesq; futuro,
Contusosq; animos, & res miserabere fractas:
At suffire thymo, cerasq; recidere inaneis
Quis dubitet? nam sæpe fauos ignotus adedit
Stellio: lucifugis congesta cubilia blattis:
Immunisq, sedens aliena ad pabula fucus,
Aut asper crabro imparibus se immiscuit armis
Aut durum tineæ genus: aut inuisa Mineruæ
In foribus laxos suspendit aranea casses.
Quò magis exaustæ fuerint; hòc acrius omnes
Incumbent generis lapsi sarcire ruinas:
Complebuntq; foros, & floribus horrea texent.
Si verò (quoniam casus apibus quoq; nostros
Vita tulit) tristi languebunt corpora morbo:
Quod iam non dubijs poteris cognoscere signis:
Continuò est ęgris alius color: horrida vultum
Deformat macies: tum corpora luce carentum
Exportant tectis, & tristia funera ducunt:
Aut illæ pedibus conexæ ad limina pendent:
Aut intus clausis cunctantur in ędibus omnes,

Igna-

Ignauæq; fame, & contracto frigore pigræ.
Tum sonus auditur grauior, tractimq; susurrant:
Frigidus vt quondam syluis immurmurat Auster.
Vt mare solicitum stridet refluentibus vndis:
Aestuat vt clausis rapidus fornacibus ignis.
Hic iam galbaneos suadebo incendere odores:
Mellaq; arundineis inferre canalibus vltro
Hortantem, & fessas ad pabula nota vocantem.
Proderit & tunsum gallæ admiscere saporem,
Arentesq; rosas, aut igni pinguia multo
Defruta, vel Psythia passos de vite racemos,
Cecropiumq; thymum, & graue olentia centaurea.
Et etiam flos in patris, cui nomen amello
Fecere agricolæ, facilis quærentibus herba,
Namq; vno ingentem tollit de cæspite syluam:
Aureus ipse: sed in foliis, quæ plurima circùm
Funduntur, violæ sublucet purpurea nigræ.
Sæpe Deûm nexis ornatæ torquibus aræ.
Asper in ore sapor. tonsis in vallibus illum
Pastores & curua legunt prope flumina Mellæ.
Huius odorato radices incoque Baccho:
Pabulaq; in foribus plenis appone canistris.
Sed si quem proles subitò defecerit omnis:
Nec genus vnde nouæ stirpis reuocetur, habebis:
Tempus & Arcadii memoranda inuenta magistri
Pandere, quoq; modo cæsis iam sæpe iuuencis
Insyncerus apes tulerit cruor. altius omnem
Expediam prima repetens ab origine famam:
Nam quà Pellæi gens fortunata Canopi
Accolit effuso stagnantem flumine Nilum,

G Et

Et circum pictis uehitur sua rura phaselis:
Quaq; pharetratæ vicina Persidis vrget,
Et viridem Aegyptum nigra fœcundat arena,
Et diuersa ruens septem discurrit in ora,
Vsq; coloratis amnis deuexus ab Indis:
Omnis in hac certam regio iacit arte salutem.
Exiguus primum, atq; ipsos contractus ad vsus
Eligitur locus: hunc angustiq; imbrice tecti,
Parietibusq; premunt arctis: & quatuor addunt
Quattuor à ventis obliqua luce fenestras.
Tum vitulus bima curuans iam cornua fronte
Quæritur: huic geminæ nares, & spiritus oris
Multà reluctanti obstruitur: plagisq; perempto
Tunsa per integram soluuntur viscera pellem.
Sic positum in clauso linquunt: & ramea costis
Subijciunt fragmenta, thymum, casiasq; recentes.
Hoc geritur Zephyris primum impellentibus vndas,
Antè nouis rubeant quàm prata coloribus, antè
Garrula quàm tignis nidum suspendat hirundo.
Intereà teneris tepefactus in ossibus humor
Aestuat: & visenda modis animalia miris,
Trunca pedum primo, mox & stridentia pinnis
Miscentur: tenuemq; magis magis aëra carpunt:
Donec, vt æstiuis effusus nubibus imber,
Erupere: aut vt neruo pulsante sagittæ,
Prima leues ineunt si quando prælia Parthi.
Quis Deus Hanc Musa, quis nobis extudit artem?
Vnde noua ingressus hominum experientia cœpit?
Pastor Aristeus fugiens Peneia Tempe,
Amissis (vt fama) apibus morboq;, fameq;,

Tristis

Tristis & extremi sacrum caput astitit amnis,
Multà querens, atq; hac affatus voce parentem:
Mater Cyrene, mater, quæ gurgitis huius
Ima tenes: quid me præclara stirpe Deorum
(Si modò, quē perhibes, pater est Tymbræus Apollo
Inuisum fatis genuisti? aut quò tibi nostri
Pulsus amor? quid me cælum sperare iubebas?
En etiam hunc ipsum vitæ mortalis honorem,
Quem mihi vix frugum, & pecudum custodia solers
Omnia tentanti extuderat, te matre relinquo.
Quin age, & ipsa manu felices erue syluas:
Fer stabulis inimicum ignem, atque interfice messes:
Vre sata, & validam in vites molire bipennem,
Tanta mea si te ceperunt tædia laudis.
At mater sonitum thalamo sub fluminis alti
Sensit. eam circum Milesia vellera Nymphæ
Carpebant, hyali saturo fucata colore,
Drymoq; Xanthoq; Ligeaq;, Phillodoceq;,
Cæsariem effusæ nitidam per candida colla.
Nesæe, Spioq; Thaliaq;, Cymodoceq;,
Cydippeq; & flaua Lycorias: altera virgo,
Altera tum primos Lucinæ experta labores:
Clioq;, & Beroē soror, Oceanitides ambæ,
Ambæ auro, pictis incinctæ pellibus ambæ.
Atq; Ephyre, atq; Opis, atq; Asia Deiopeia,
Et tandem positis velox Arethusa sagittis.
Inter quas curam Clymene narrabat inanem
Vulcani, Martisq; dolos, & dulcia furta:
Atque chao densos Diuûm numerabat amores.
Carmine quo captæ dum fusis mollia pensa

Deuoluunt, iterum maternas impulit aures
Luctus Aristei: vitreisq; sedilibus omnes
Obstupuere: sed ante alias Arethusa sorores
Prospiciens summa flauum caput extulit vnda.
Et procul: ô gemitu non frustra exterrita tanto,
Cyrene soror, ipse tibi, tua maxima cura,
Tristis Aristæus Penei genitoris ad vndam
Stat lacrymans: & te crudelem nomine dicit.
Huic percussa noua mentem formidine mater,
Duc agè, duc ad nos: fas illi limina Diuum
Tangere, ait: simul alta iubet discedere latè
Flumina, qua iuuenis gressus inferret. at illum,
Curuata in montis faciem circunstetit vnda,
Accepitq; sinu vasto, misitq; sub amnem.
Iamq; domum mirans genitricis, & humida regna,
Speluncisq; lacus clausos, lucosq; sonantes,
Ibat: & ingenti motu stupefactus aquarum,
omnia sub magna labentia flumina terra
Spectabat diuersa locis, Phasimq; Lycumq;,
Et caput, vnde altus primùm se erumpit Enipeus:
Vnde pater Tyiberinus, & unde Aniena uenta,
Saxumq; sonans Hypanis, Mysusq; Caicus,
Et gemina auratus taurino corona vultu
Eridanus: quo non alius per pinguia culta
In mare purpureum violentior influit amnis.
Postquàm est in thalami pendentia pumice tecta
Peruentum: & nati fletus cognouit inanes
Cyrene: manibus liquidos dant ordine fontes.
Germanæ, tonsisq; ferunt mantilia villis.
Pars epulis onerant mensas, & plena reponunt

Pocula

Pocula: Panchæis adolescunt ignibus aræ.
Et mater, Cape Mæonij carchesia Bacchi:
Oceano libemus, ait: simul ipsa precatur
Oceanumq; patrem rerum, Nymphasq; sorores,
Centum quæ syluas, centum quæ flumina seruant.
Ter liquido ardentem perfudit nectare Vestam:
Ter flamma ad summum tecti subiecta reluxit.
Omine quo firmans animum, sic incipit ipsa.
Est in Carpatio Neptuni gurgite vates
Cæruleus Proteus, magnum qui piscibus æquor,
Et iuncto bipedum curru metitur equorum.
Hic nunc Emathiæ portus, patriamq; reuisit
Pallenen: nunc & Nymphæ veneramur, & ipse
Grandæuus Nereus. nouit namq; omnia vates,
Quæ sint, quæ fuerint, quæ mox ventura trahantur.
Quippe ita Neptuno visum est: immania cuius
Armenta, & turpes pascit sub gurgite phocas.
Hic tibi nate prius vinclis capiendus, vt omnem
Expediat morbi causam, euentusq; secundet.
Nam sine vi non vlla dabit præcepta: neq; illum
Orando flectes: vim duram, & vincula capto
Tende: doli circum hæc demum frangentur inanes.
Ipsa ego te medios cùm Sol accenderit æstus,
Cùm sitiunt herbæ, & pecori iam gratior vmbra est,
In secreta senis ducam, quò fessus ab vndis
Se recipit: facilè vt somno aggrediare iacentem.
Verùm vbi correptum manibus, vinclisq; tenebis:
Tum variæ illudent species, atq; ora ferarum.
Fiet enim subitò sus horridus, atraq; tigris,
Squamosusq; draco, & fulua ceruice leæna:

Aut acrem flammæ sonitum dabit; atq; ita vinculis
Excidet, aut in aquas tenueis dilapsus abibit.
Sed quantò ille magis formas se vertet in omneis:
Tantò nate magis contende tenacia vincla:
Donec talis erit mutato corpore, qualem
Videris, incepto tegeret cùm lumina somno.
Hæc ait & liquidum ambrosiæ diffudit odorem,
Quo totum nati corpus perduxit at. illi
Dulcis compositis spirauit crinibus aura:
Atq; habilis membris venit vigor. Est specus ingens
Exesi latere in montis, quò plurima uento
Cogitur, inq; sinus scindit sese vnda reductos,
Deprensis olim statio tutissima nautis.
Intus se vasti Proteus tegit obijce saxi.
Hic iuuenem latebris auersum à lumine Nympha
Collocat: ipsa procul nebulis abscura recessit.
Iam rapidus torrens sitientes Sirius Indos
Ardebat cælo: & medium Sol igneus orbem
Hauserat: arebant herbæ, & caua flumina siccis
Faucibus ad limum radij tepefacta coquebant:
Cùm Proteus consueta petens è fluctibus antra
Ibat: cum vasti circum gens humida ponti
Exultans, rorem latè dispergit amarum.
Sternunt se somno diuersæ in littore phocæ,
Ipse (velut stabuli custos in montibus olim,
Vesper ubi è pastu vitulos ad tecta reducit,
Auditisq; lupos acuunt balatibus agni)
Consedit scopulo medius, numerumq; recenset.
Cuius Aristæo, quoniam est oblata facultas:
Vix defessa senem passus componere membra,

Cum

Cum clamore ruit magno: manicisq; iacentem
Occupat. ille suæ contrà non immemor artis,
Omnia transformat sese in miracula rerum,
Ignemq;, horribilemq; feram, fluuiumq; liquentem.
Verum vbi nulla fugam reperit fallacia, victus
In sese redit, atq; hominis tandem ore loquutus:
Nam quis te iuuenum confidentissime nostras
Iussit adire domos? quidue hinc petis inquit. at ille:
Scis Proteus, scis ipse: neq; est te fallere cuiquam:
Sed tu desine velle. Deûm præcepta secuti
Venimus huc, lapsis quæsitum oracula rebus.
Tantùm effatus. ad hæc vates vi deniq; multa
Ardentes oculos intorsit lumine glauco:
Et grauiter frendens, sic fatis ora resoluit.
Non te nullius exercent numinis iræ:
Magna lues commissa: tibi has miserabilis Orpheus
Haud quaquam ob meritum pœnas (ni fata resistant)
Suscitat & rapta grauiter pro coniuge sæuit.
Illa quidem dum te fugeret per flumina præceps,
Immanem ante pedes hydrum moritura puella
Seruantem ripas alta non vidit in herba,
At chorus æqualis Dryadum clamore supremos
Implerunt montes: flerunt Rhodopeiæ arces,
Altaq; Pangæa, & Rhœsi Mauortia tellus,
Atq; Getæ, atq; Hebrus, atq; Actias Orithyia.
Ipse caua solans ægrum testudine amorem,
Te dulcis coniux, te solo in littore secum,
Te veniente die, te decedente canebat.
Tenarias etiam fauces, alta ostia Ditis,
Et caligantem nigra formidine lucum

Ingressus, manesq; adyt egemq; tremendum,
Nesciaq; humanis precibus mansuescere corda.
At cantu commota Erebi de sedibus imis
Umbræ ibant tenues, simulacraq; luce carentem;
Quàm multa in sylvis avium se millia condunt,
Vesper ubi, aut hybernus agit de montibus imber:
Matres, atq; viri, defunctaq; corpora vita
Magnanimùm heroum, pueri, innuptæq; puellæ,
Impositiq; rogis iuvenes ante ora parentum:
Quos circum limus niger, & deformis arundo
Cocyti, tardaq; palus inamabilis unda
Alligat, & novies Styx interfusa coërcet.
Quin ipsæ stupuere domus, atq; intima Lethi
Tartara, cæruleosq; implexæ crinibus angues
Eumenides: tenuitq; inhians tria Cerberus ora:
Atq; Ixionei vento rota constitit orbis.
Iamq; pedem referens, casus evaserat omneis:
Redditaq; Eurydice superas veniebat ad auras
Ponè sequens (namq; hanc dederat Proserpina legem)
Cùm subita incautum dementia cepit amantem,
Ignoscenda quidem, scirent si ignoscere Manes.
Restitit: Euridcenq; suam iam luce sub ipsa
Immemor heu, victusq; animi respexit. ibi omnis
Effusus labor: atq; immitis rupta tyranni
Fœdera: terq; fragor stagnis auditus Avernis.
Illa, quis & me, inquit, miserã, & te pdidit Orpheus?
Quis tantus furor? en iterum crudelia retro
Fata vocant, conditq; natantia lumina somnus.
Iamq; vale: feror ingenti circundata nocte,
Invalidasq; tibi tendens, heu non tua, palmas.

Dixit;

Dixit: & ex oculis subitò, ceu fumus in auras
Commistus tenues, fugit diuersa: neq; illum
Prensantẽ nequicquam umbras, & multa uolentem
Dicere præterea uidit: nec portitor Orci
Amplius obiectam passus transire paludem.
Quid faceret? quò se raptâ bis coniunge ferret?
Quo fletu manes, quæ numina uoce moueret?
Illa quidem Stygia nabat iam frigida cymba.
Septem illum totos perhibẽt ex ordine menses
Rupe sub aëria, deserti ad Strymonis undam
Fleuisse, & gelidis hæc euoluisse sub antris,
Mulcentem tigres, & agentem carmine quercus;
Qualis populea mærens, philomela sub umbra
Amissos queritur fœtus, quos durus arator
Obseruans nido implumes detraxit: at illa
Flet noctem, ramoq; sedens miserabile carmen
Integrat, & mœstis latè loca questubus implet.
Nulla Venus, nulliq; animum flexere Hymenæi.
Solus Hyperboreas glacies, Tanaimq; niualem,
Aruaq; Rhiphæis nunquam uiduata pruinis
Lustrabat: raptam Euridicen. atq; irrita Ditis
Dona querens. spretæ Ciconum quo munere matres
Inter sacra Deûm, nocturnaq; orgia Bacchi
Discerptum latos iuuenem sparsere per agros.
Tum quoq; marmorea caput à ceruice reuulsum
Gurgite cùm medio portans Oeagrius Hebrus
Volueret, Eurydicen uox ipsa, & frigida lingua
Ah miseram Eurydicen anima fugiẽte uocabat:
Eurydicen toto referebant flumine ripæ.
Hæc Proteus: & se iactu dedit æquor in altum:

Quæq;

Hæc ſuper aruorum cultu, pecorumq; canebam,
Et ſuper arboribus: Cæſar dum magnus ad altum
Fulminat Euphraten bello, victorq; volenteis
Per populos dat iura, viamq; affectat Olympo.
Illo Vergilium me tempore dulcis alebat
Parthenope, ſtudijs florentem ignobilis oti,
Carmina qui luſi paſtorum: audaxq; iuuenta
Tityre te patulæ cecini ſub tegmine fagi.

P. VERGILII MARONIS

ÆNEIDOS

LIB. I.

Principium à Tucca & Vario sublatum.

Ille ego, qui quondam gracili modulatus auena
Carmen, & egressus syluis uicina coëgi,
Vt quamuis auido parerent arua colono,
Gratum opus agricolis. At nunc horrentia Martis

RMA, uirumq; cano: Troiæ qui primus ab oris
Italiam fato profugus, Lauinaq; uenit
Littora. multum ille & terris iactatus, & alto
Vi superûm sæuæ memorem Iunonis ob iram.
Multa quoq; & bello passus, dum conderet urbem,
Inferretq; Deos Latio: genus unde Latinum,
Albaniq; patres, atq; altæ mœnia Romæ.
Musa mihi causas memora, quo numine læso,
Quidue dolens regina Deûm, tot uoluere casus
Insignem pietate uirum, tot adire labores
Impulerit. tantæne animis cælestibus iræ?
Vrbs antiqua fuit, Tyrij tenuere coloni,
Carthago, Italiam contra, Tyberinaq; longè
Ostia, diues opum, studijsq; asperrima belli,

Quam

Quam Iuno fertur terris magis omnibus vnam
Posthabita coluisse Samo. hic illius arma
Hic currus fuit: hoc regnum Dea gentibus esse,
Si quà fata sinant, iam tum tenditq;, fouetq;.
Progeniem sed enim Troiano à sanguine duci
Audierat, Tyrias olim quæ verteret arces.
Hinc populum latè regem, belloq; superbum
Venturum excidio Libyæ: sic voluere Parcas
Id metuens, veterisq; memor Saturnia belli,
Prima quod ad Troiam pro charis gesserat Argis:
Necdum etiam causæ irarum, sæuiq; dolores
Exciderant animis: manet alta mente repostum
Iudicium Paridis, spretæq; iniuria formæ:
Et genus inuisum, & rapti Ganymedis honores.
His accensa super, iactatos æquore toto
Troas relliquias Danaûm, atq; immitis Achilli
Arcebat longè Latio: multosq; per annos
Errabant acti fatis maria omnia circum.
Tantæ molis erat Romanam condere gentem.
Vix è conspectu Siculæ telluris in altum
Vela dabant læti, & spumas salis ære ruebant;
Cùm Iuno æternum seruans sub pectore vulnus;
Hæc secum: Mène incepto desistere victam?
Nec posse Italia Teucrorum auertere regem?
Quippe vetor fatis, Pallàsne exurere classem
Argiuûm, atq; ipsos potuit submergere ponto,
Vnius ob noxam, & furias Aiacis Oilei?
Ipsa Iouis rapidum iaculata è nubibus ignem,
Disiecitq; rates, euertitq; æquora ventis.
Illum expirantem transfixo pectore flammas,

Turbine

Turbine corripuit, ſcopuloq; infixit acuto.
Aſt ego: quæ diuûm incedo regina, Iouisq;
Et ſoror, & coniux, vna cum gente tot annos
Bella gero, & quiſquam numen Iunonis adoret
Præterea? aut ſupplex aris imponat honorem?
Tali flammato ſecum Dea corde volutans,
Nimborum in patriam, loca fœta ſuerentibus Auſtris,
Aeoliam venit, hic vaſto rex Aeolus antro
Luctanteis ventos, tempeſtatesq; ſonoras
Imperio premit, ac vinclis, & carcere frenat.
Illi indignantes magno cum murmure montis
Circum clauſtra fremunt. celſa ſedet Aeolus arce,
Sceptra tenens: mollitq; animos: & temperat iras.
Ni faciat: maria, ac terras, cœlumq; profundum
Quippe ferant rapidi ſecum, verrantq; per auras.
Sed pater omnipotens ſpeluncis abdidit atris,
Hoc metuens: molemq;, & montes inſuper altos
Impoſuit: regemq; dedit, qui fœdere certo
Et premere, & laxas ſciret dare iuſſus habenas.
Ad quem tum Iuno ſupplex his vocibus vſa eſt:
Aeole (namq; tibi Diuûm pater, atq; hominũ rex
Et mulcere dedit fluctus, & tollere vento)
Gens inimica mihi Tyrrhenum nauigat æquor,
Ilium in Italiam portans, victosq; penates.
Incute vim ventis, ſubmerſasq; obrue puppes:
Aut age diuerſas, & diſiice corpora ponto.
Sunt mihi bis ſeptem præſtanti corpore Nymphæ:
Quarum quæ forma pulcherrima, Deiopeiam
Connubio iungam ſtabili, propriamq; dicabo:
Omneis vt tecum meritis pro talibus annos

Exigat,

Exigat, & pulchra faciat te prole parentem.
Aeolus hæc contrà: Tuus ô regina quid optes
Explorare labor: mihi iußa capeßere fas est.
Tu mihi quodcunq; hoc regni, tu sceptra, Iouemq;
Concilias, tu das epulis accumbere Diuûm:
Nimborumq; facis, tempestatumq; potentem.
Hæc vbi dicta: cauum conuersa cuspide montem
Impulit in latus. ac venti velut agmine facto,
Quà data porta, ruunt, & terras turbine perflant.
Incubuere mari: totumq; à sedibus imis
Vnà Eurusq;, Notusq; ruunt, creberq; procellis
Africus: & vastos voluunt ad littora fluctus.
Insequitur clamorq; uirûm, stridorq; rudentum.
Eripiunt subitò nubes cælumq;, diemq;
Teucrorum ex oculis: ponto nox incubat atra.
Intonuere poli, & crebris micat ignibus æther:
Præsentemq; uiris intentant omnia mortem.
Extemplò Aeneæ soluuntur frigore membra:
Ingemit, & duplices tendens ad sidera palmas,
Talia uoce refert: O terq;, quaterq; beati,
Queis ante ora patrum Troiæ sub mœnibus altis
Contigit oppetere: ò Danaûm fortißime gentis
Tydide, mène Iliacis occumbere campis
Non potuisse? tuaq; animam hanc effundere dextra?
Sæuus ubi Aeacidæ telo iacet Hector: ubi ingens
Sarpedon: ubi tot Simois correpta sub undis
Scuta uirùm, galeasq;, & fortia corpora uoluit.
Talia iactanti stridens Aquilone procella
Velum aduersa ferit, fluctusq; ad sidera tollit.
Franguntur remi: tum prora auertit, & undis

Dat

Dat latus: insequitur cumulo præruptus aquæ mõ
Hi summo fluctu pendent: his vnda dehiscens.
Terram inter fluctus aperit: furit æstus arenis.
Treis Notus abreptas in saxa latentia torquet:
Saxa vocant Itali medijs quæ in fluctibus Aras:
Dorsum immane mari summo, treis Eurus ab alto
Imbreuia, & Syrteis vrget (miserabile visu)
Illiditq; vadis, atq; aggere cingit arenæ.
Vnam, quæ Lycios, fidumq; vehebat Orontem.
Ipsius ante oculos ingens à vertice pontus
In puppim ferit: excutitur, pronusq; magister
Voluitur in caput. ast illam ter fluctus ibidem
Torquet agens circum. & rapidus vorat æquore vo
Apparent rari nantes in gurgite vasto, (tex
Arma virûm, tabulæq; & Troïa gaza per vndas.
Iam validam Ilionei nauem, iam fortis Achatæ,
Et qua vectus Abas, & qua grandæuus Alethes,
Vicit hyems: laxis laterum compagibus omnes
Accipiunt inimicum imbrem, rimisq; fatiscunt.
Interea magno misceri murmure pontum,
Emissamq; hyemem sensit Neptunus, & imis
Stagna refusa vadis: grauiter commotus, & alt
Prospiciens, summa placidum caput extulit vnda.
Disiectam Aeneæ toto videt æquore classem:
Fluctibus oppressos Troas, cœliq; ruina.
Nec latuere doli fratrem Iunonis & iræ.
Eurum ad se, Zephyrumq; vocat: dehinc talia fatur;
Tantâne vos generis tenuit fiducia vestri?
Iam cœlum, terramq; meo sine numine venti
Miscere, & tantas audetis tollere moles?

Quos

Quos ego. sed motos præstat componere fluctus.
Post mihi non simili pœna commissa luetis.
Maturate fugam: regiq; hæc dicit vestro:
Non illi imperium pelagi, sæuumq; tridentem,
Sed mihi sorte datum: tenet ille immania saxa,
Vestras Eure domos: illa se iactet in aula
Aeolus: & clauso ventorum carcere, regnet.
Sic ait: & dicto citius tumida æquora placat:
Collectasq; fugat nubes, Solemq; reducit.
Cymothoë simul, & Triton adnixus acuto
Detrudunt naues scopulò: leuat ipse tridenti,
Et vastas aperit Syrteis, & temperat æquor:
Atque rotis summas leuibus perlabitur vndas.
Ac veluti magno in populo cùm sæpe coorta est
Seditio, sæuitq; animis ignobile vulgus:
Iamq; faces, & saxa volant: furor arma ministrat:
Tum pietate grauem, ac meritis si forté virum quem
Conspexere, silent: arrectisq; auribus astant.
Ille regit dictis animos, & pectora mulcet.
Sic cunctus pelagi cecidit fragor, æquora postquàm
Prospiciens genitor, cœloq; inuectus aperto
Flectit equos, curruq; volans dat lora secundo.
Defessi Aeneadæ proxima littora, cursu
Contendunt petere: & Libyæ vertuntur ad oras.
Est in secessu longo locus: insula portum
Efficit obiectu laterum: quibus omnis ab alto
Frangitur, inq; sinus scindit sese vnda reductos.
Hinc, atq; hinc vastæ rupes, geminiq; minantur
In cœlum scopuli: quorum sub vertice latè
Aequora tuta silent. tum syluis, scena coruscis

 Desuper

Desuper, horrentiq; atrum nemus imminet umbra.
Fronte sub aduersa scopulis pendentibus antrum:
Intus aquæ dulces, viuoq; sedilia saxo,
Nympharum domus: hic fessas non vincula naueis
Vlla tenent: vnco non alligat anchora morsu.
Huc septem Aeneas collectis nauibus omni
Ex numero subit: ac magno telluris amore
Egressi optata potiuntur Troës arena:
Et sale tabenteis artus in littore ponunt.
Ac primùm silicis scintillam excudit Achates,
Suscepitq; ignem folijs, atq; arida circum
Nutrimenta dedit, rapuitq; in fomite flammam.
Tum Cererem corruptam vndis, Cerealiaq; arma
Expediunt fessi rerum: frugesq; receptas
Et torrere parant flammis, & frangere saxo.
Aeneas scopulum interea conscendit: & omnem
Prospectum latè pelago petit. Anthea si quà
Iactatum vento videat, Phrygiasq; biremes,
Aut Capyn, aut celsis in pupibus arma Caici.
Nauem in conspectu nullam: treis littore ceruos
Prospicit erranteis: hos tota armenta sequuntur
A tergo: & longum per valles pascitur agmen.
Constitit hic arcumq; manu, celerisq; sagittas
Corripuit, fidus quæ tela gerebat Achates.
Ductoresq; ipsos primùm capita alta ferenteis
Cornibus arboreis sternit: tum vulgus, & omnem
Miscet agens telis nemora inter frondea turbam.
Nec prius absistit, quàm septem ingentia victor
Corpora fundat humi, & numerũ cũ nauibus æquet.
Hinc portum petit, & socios partitur in omneis

Vina

Vina bonis quæ deinde cadis onerarat Acestes
Littore Trinacrio, dederatq; abeuntibus heros,
Diuidit: & dictis mærentia pectora mulcet.
O'socij (neq; enim ignari sumus antè malorum)
O' passi grauiora, dabit Deus his quoq; finem.
Vos & Syllæam rabiem, penitusq; sonanteis
Accestis scopulos: vos & Cyclopea saxa
Experti, reuocate animos, mæstumq; timorem
Mittite. forsan & hæc olim meminisse iuuabit.
Per varios casus, per tot discrimina rerum
Tendimus in Latium: sedes vbi fata quietas
Ostendunt: illic fas regna resurgere Troia.
Durate: & vosmet rebus seruate secundis.
Talia voce refert: curisq; ingentibus æger
Spem vultu simulat: premit altum corde dolorem:
Illi se prædæ accingunt, dapibusq; futuris.
Tergora diripiunt costis, & viscera nudant:
Pars in frusta secant, verubusq; trementia figunt.
Littore ahena locant alij, flammasq; ministrant.
Tum victu reuocant vires: fusiq; per herbam
Implentur veteris Bacchi, pinguisq; ferinæ.
Post quàm exempta fames epulis, mensæq; remotæ,
Amissos longo socios sermone requirunt,
Spemq; metumq; inter dubij, seu viuere credant,
Siue extrema pati, nec iam exaudire vocatos.
Præcipue pius Æneas nunc acris Oronti,
Nunc Amyci casum gemit, & crudelia secum
Fata Lyci, fortemq; Gyan, fortemq; Cloanthum:
Et iam finis erat: cum Iuppiter æthere summo
Despiciens mare veliuolum, terrasq; iacenteis,

Littoraq; , & latos populos , sic vertice cæli
Constitit & Libyæ defixit lumina regnis .
Atq; illum taleis iactantem pectore curas
Tristior , & lacrymis oculo suffusa nitenteis
Alloquitur Venus : O' quis res hominumq; , Deûmq;
Aeternis regis imperijs & fulmine terres :
Quid meus Aeneas in te committere tantum ,
Quid Troës potuere ? quibus tot funera passis ,
Cunctus ob Italiam terrarum clauditur orbis ?
Certè hinc Romanos olim voluentibus annis ,
Hinc fore ductores , reuocato à sanguine Teucri ,
Qui mare , qui terras omni ditione tenerent ,
Pollicitus : quæ te genitor sententia vertit ?
Hoc equidem occasum Troiæ , tristeisq; ruinas
Solabar , fatis contraria fata rependens .
Nunc eadem fortuna viros tot casibus actos
Insequitur . quem das finem rex magne laborum ?
Antenor potuit medijs elapsus Achiuis
Illyricos penetrare sinus , atq; intima tutus
Regna Liburnorum , & fontem superare Timaui :
Vnde per ora nouem vasto cum murmure montis
It mare proruptum , & pelago premit arua sonanti .
Hic tamen ille vrbem Pataui , sedesq; locauit
Teucrorum : & genti nomen dedit , armaq; fixit
Troia : nunc placida compostus pace quiescit .
Nos tua progenies , cæli quibus annuis arcem ,
Nauibus (infandum) amissis vnius ob iram
Prodimur , atq; Italis longis disiungimur oris .
Hic pietatis honos ? sic nos in sceptra reponis ?
Olli subridens hominum sator , atq; Deorum ,

Vultu

Vultu, quo cœlum, tempestatesq; serenat,
Oscula libauit natæ: dehinc talia fatur:
Parce metu Cytherea, manent immota tuorum
Fata tibi: cernes vrbem, & promißa Lauini
Mœnia: sublimemq; feres ad sidera cœli
Magnanimum Aeneam: neq; me sententia vertit.
Hic tibi (fabor enim: quando hac te cura remordet:
Longius & voluens fatorum arcana mouebo)
Bellum ingens geret Italia: populosq; feroces
Contundet: moresq; uiris, & mœnia ponet:
Tertia dum Latio regnantem viderit æstas,
Terniaq; transierint Rutulis hyberna subactis.
At puer Ascanius, cui nunc cognomen Iulo
Additur (Ilus erat, dum res stetit Ilia regno)
Triginta magnos voluendis mensibus orbes
Imperio explebit: regnumq; à sede Lauini
Transferet: & longam multa vi muniet Albam.
Hic iam tercentum totos regnabitur annos
Gente sub Hectorea: donec regina sacerdos
Marte grauis geminam partu dabit Ilia prolem:
Inde lupæ fuluo nutricis tegmine lætus
Romulus excipiet gentem: & Mauortia condet
Mœnia: Romanosq; suo de nomine dicet.
His ego nec metas rerum, nec tempora pono:
Imperium sine fine dedi. quin aspera Iuno,
Quæ mare nunc, terrasq; metu, cœlumq; fatigat,
Consilia in melius referet, mecumq; fouebit
Romanos rerum dominos, gentemq; togatam.
Sic placitum, veniet lustris labentibus ætas,
Cum domus Aßaraci Phthiam, clarasq; Mycenas

Seruitio premet, ac victis dominabitur Argis.
Nascetur pulchra Troianus origine Cæsar,
Imperium oceano, famam qui terminet astris,
Iulius, a magno demissum nomen Iulo.
Hunc tu olim cælo spolijs orientis onustum
Accipies secura: vocabitur hic quoq; votis.
Aspera tum positis mitescent secula bellis:
Cana fides, & Vesta, Remo cum fratre Quirinus
Iura dabunt: diræ ferro, & compagibus arctis
Claudentur belli portæ: Furor impius intus
Sæua sedens super arma, & centum vinctus ahenis
Post tergum nodis, fremet horridus ore cruento.
Hæc ait: & Maia genitum demisit ab alto,
Vt terræ, atq; nouæ pateant Carthaginis arces
Hospitio Teucris: ne fati nescia Dido
Finibus arceret. volat ille per aëra magnum
Remigio alarum: ac Libyæ citus astitit oris.
Et iam iussa facit: ponuntq; ferocia Pœni
Corda, uolente Deo. in primis Regina quietum
Accipit in Teucros animum, mentemq; benignam.
At pius Aeneas per noctem plurima uoluens,
Vt primùm lux alma data est, exire, locosq;
Explorare nouos, quas uento accesserit oras,
Qui teneant (nam inculta uidet) hominesne, feræne,
Quærere constituit, socijsq; exacta referre.
Classem in conuexo nemorum sub rupe cauata
Arboribus clausam circum, atq; horrentibus umbris
Occulit: ipse uno graditur comitatus Achate,
Bina manu lato crispans hastilia ferro.
Cui mater media sese tulit obuia sylua,

Vir-

Virginis os, habitumq; gerens, & uirginis arma
Spartanæ: uel qualis equos Threißa fatigat
Harpalice, uolucremq; fuga preuertitur Hebrum
Namq; humeris de more habilem suspenderat arcum
Venatrix: dederatq; comas diffundere uentis,
Nuda genu, nodoq; sinus collecta fluenteis.
Ac prior, Heus, inquit, iuuenes monstrate, mearum
Vidistis si quam hic errantem forte sororum
Succinctam pharetra, & maculosæ tegmine lyncis,
Aut spumantis apri cursum clamore prementem.
Sic Venus: at Veneris contra sic filius orsus.
Nulla tuarum audita mihi, neq; uisa sororum.
O quam te memorem uirgo? namq; haud tibi uultus
Mortalis: nec uox hominem sonat ô Dea certè,
An Phœbi soror, an Nympharum sanguinis una,
Sis felix, nostrumq; leues quæcunq; laborem:
Et quo sub cælo tandem, quibus in oris
Iactemur, doceas: ignari hominumq; locorumq;
Erramus, uento huc, & uastis fluctibus acti.
Multa tibi ante aras nostra cadet hostia dextra.
Tunc Venus: Haud equidem tali me dignor honore:
Virginibus Tyriis mos est gestare pharetram,
Purpureoq; altè suras uincere cothurno.
Punica regna uides, Tyrios, & Agenoris urbem:
Sed fines Libyci, genus intractibile bello.
Imperium Dido Tyria regit urbe profecta,
Germanum fugiens. longa est iniuria, longæ
Ambages: sed summa sequar fastigia rerum.
Huic coniux Sichæus erat, ditissimus agri
Phœnicum, & magno misera dilectus amore.

Cui pater intactam dederat, primisq; iugarat
Ominibus. sed regna Tyri germanus habebat
Pygmalion, scelere ante alios immanior omneis.
Quos inter medius venit furor: ille Sichæum
Impius ante aras, atq; auri cæcus amore
Clam ferro incautum superat, securus amorum
Germanæ: factumq; diu celauit: & ægram
Multa malus simulans vana spe lusit amantem.
Ipsa sed in somnis inhumati venit imago
Coniugis, ora modis attollens pallida miris.
Crudeleis aras, traiectaq; pectora ferro
Nudauit, cæcumq; domus scelus omne retexit.
Tum celerare fugam, patriaq; excedere suadet:
Auxiliumq; via, veteres tellure recludit
Thesauros, ignotum argenti pondus, & auri.
His commota fugam Dido, sociosq; parabat.
Conueniunt, quibus aut odium crudele tyranni,
Aut metus acer erat: naueis, quæ forte paratæ,
Corripiunt, onerantq; auro: portantur auari
Pygmalionis opes pelago: dux fœmina facti.
Deuenere locos, vbi nunc ingentia cernes
Mœnia, surgentemq; nouæ Cathagnis arcem:
Mercatiq; solum, facti de nomine Byrsam,
Taurino quantum possent circundare tergo.
Sed vos qui tandem? quibus aut venistis ab oris?
Quòue tenetis iter? quærenti talibus ille
Suspirans, imoq; trahens à pectore vocem:
O dea, si prima repetens ab origine pergam,
Et vacet annales nostrorum audire laborum:
Ante diem clauso componet vesper Olympo.

Nos Troia antiqua (si vestras fortè per aures
Troiæ nomen iit) diuersa per æquora vectos
Fortè sua Libycis tempestas appulit oris.
Sum pius Aeneas, raptos qui ex hoste penates
Classe veho mecum, fama super æthera notus.
Italiam quæro patriam, & genus ab Ioue summo.
Bis denis Phrygium conscendi nauibus æquor,
Matre Dea monstrante viam, data fata secutus,
vix septem conuulsæ vndis, Euroq; super sunt.
Ipse ignotus, egens Lybiæ deserta peragro,
Europa, atque Asia pulsus: nec plura querentem
Passa Venus, medio sic interfata dolore est.
Quisquis es, haud, credo, inuisus cælestibus auras
Vitales carpis, Tyriam qui adueneris vrbem.
Perge modò, atq; hinc te Reginæ ad limina perfer.
Namque tibi reduces socios, classemque relatam
Nuntio, & in tutum versis Aquilonibus actam.
Ni frustra augurium vani docuere parentes.
Aspice bis senos lætanteis agmine cignos
Aetherea quos lapsa plaga Iouis ales aperto
Turbabat cælo: nunc terras ordine longo
Aut capere, aut captas iam despectare videntur.
Vt reduces ill ludunt striedntibus alis,
Et cætu cinxere polum, cantusque dedêre:
Haud aliter puppesque tuæ, pubesque tuorum
Aut portum tenet, aut pleno subit ostia velo
Perge modò, & qua te ducit via, dirige gressum.
Dixit: & auertens rosea ceruice refulsit:
Ambrosiæque comæ diuinum vertice odorem

Spira-

Spirauere: pedes uestis defluxit ad imos:
Et vera incessu patuit Dea. Ille, vbi matr em
Agnouit, tali fugientem est voce secutus:
Quid natum toties crudelis tu quoque falsis
Ludis imaginibus? cur dextræ iungere dextram
Non datur, ac veras audire; & reddere voces?
Talibus incusat, greßumq; ad mœnia tendit:
At Venus obscuro gradienteis aëre sepsit:
Et multo nebulę circum Dea fudit amictu:
Cernere ne quis eos, neu quis contingere posset,
Molirine moram, aut veniendi poscere causas.
Ipsa Paphum sublimis abit, sedesq; reuisit
Læta suas: vbi templum illi, centumq; Sabęo
Ture calent arę, sertisq; recentibus halant.
Corripuere viam interea, quà semita monstrat.
Iamq; ascendebant collem, qui plurimus vrbi
Imminet, aduersarq; aspectat desuper arces.
Miratur molem Æneas, magalia quondam:
Miratus portas: strepitumq;, & strata viarum.
Instans ardentes Tyrij: pars ducere muros,
Moliriq; arcem, & manibus subuoluere saxa:
Pars optare locum tecto, & concludere sulco.
Iura magistratusq; legunt, sanctumq; Senatum.
Hic portus alij effodiunt: hic alta theatris
Fundamenta locant alij immanesq; columnas
Rupibus excidunt, scenis decora alta futuris.
Qualis apes æstate noua per florea rura
Exercet sub sole labor: cùm gentis adultos
Educunt fœtus: aut cùm liquentia mella
Stipant, & dulci distendunt nectare cellas:

Aut

Aut onera accipiunt venientum: aut agmine facto,
Ignauum fucos pecus à præsepibus arcent.
Feruet opus, redolentq; thymo fragrantia mella.
O fortunati, quorum iam mœnia surgunt,
Aeneas ait: & fastigia suspicit vrbis.
Infert se septus nebula (mirabile dictu)
Per medios: miscetq; viris: neq; cernitur ulli.
Lucus in vrbe fuit media, latissimus vmbra:
Quo primùm iactati vndis, & turbine Pœni
Effodere loco signum, quod regia Iuno
Monstrarat, caput acris equi: sic nam fore bello
Egregiam, & facilem victu per secula gentem.
Hic templum Iunoni ingens Sidonia Dido
Condebat, donis opulentum, & numine Diuæ:
Aerea cui gradibus surgebant limina, nexaq;
Aere trabes: foribus cardo stridebat ahenis.
Hoc primùm in luco nouas res oblata timorem
Leniit: hîc primùm Aeneas sperare salutem
Ausus, & afflictis melius confidere rebus.
Namq; sub ingenti lustrat dum singula templo
Reginam opperiens: dum quæ fortuna sit vrbi,
Artificumq; manus inter se, operumq; laborem
Miratur: videt Iliacas ex ordine pugnas,
Bellaq; iam fama totum vulgata per orbem,
Atridas, Priamumq; & sæuum ambobus Achillem,
Constitit: & lacrimas, Quis iam locus, inquit, Achate,
Quæ regio in terris nostri non plena laboris?
En Priamus: sunt hîc etiam sua præmia laudi:
Sunt lacrymæ rerum: & mentem mortalia tangunt.
Solue metus: feret hæc aliquam tibi fama salutem.

Sic

Sic ait: atq; animum pictura pascit inani,
Multa gemens, largoq; humectat flumine vultum.
Namq; uidebat, vti bellantes Pergama circum
Hàc fugerent Graij, premeret Troiana iuuentus:
Hàc Phryges: instaret curru cristatus Achilles.
Nec procul hinc Rhæsi niueis tentoria uelis
Agnoscit lacrymans: primo quæ prodita somno
Tydides multa vastabat cæde cruentus:
Ardenteisq; auertit equos in castra prius, quàm
Pabula gustaßent Troia, Xanthumq; bibissent.
Parte alia fugiens amissis Troilus armis,
Infelix puer, atq; impar congressus Achilli,
Fertur equis: curruq; hæret resupinus inani.
Lora tenens tamen: huic ceruixq;, comæq; trahuntur
Per terram: & versa puluis inscribitur hasta.
Intereà ad templum non æquæ Palladis ibant
Crinibus Iliades passis: peplumq; ferebant
Suppliciter tristes, & tunsa pectora palmis.
Diua solo fixos oculos auersa tenebat.
Ter circum Iliacos raptauerat Hectora muros,
Exanimumq; auro corpus vendebat Achilles.
Tum verò ingentem gemitum dat pectore ab imo,
Vt spolia, vt currus, vtq; ipsum corpus amici,
Tendentemq; manus Priamum conspexit inermeis.
Se quoq; principibus permistum agnouit Achiuis,
Eoasq; acies: & nigri Memnonis arma,
Ducit Amazonidum lunatis agmina peltis
Penthesilea furens: medijsq; in millibus ardet,
Aurea subnectens exerta cingula mammæ
Bellatrix: audetq; viris concurrere virgo.

Hæc

Hæc dum Dardanio Aeneæ miranda videtur
Dum stupet, obtutuq; hæret defixus in uno:
Regina ad templum forma pulcherrima Dido
Incessit magna iuuenum stipante caterua.
Qualis in Eurotæ ripis, aut per iuga Cynthi
Exercet Diana choros: quam mille secutæ
Hinc, atq; hinc glomerantur Oreades. illa pharetram
Fert humero, gradiensq; deas supereminet omneis:
Latonæ tacitum pertentant gaudia pectus.
Talis erat Dido: talem se læta ferebat
Per medios, instans operi, regnisq; futuris.
Tum foribus Diuæ, media testudine templi
Septa armis, solioq; altè subnixa, resedit.
Iura dabat, legesq; viris, operumq; laborem
Partibus æquabat iustis, aut sorte trahebat:
Cùm subitò Aeneas concursu accedere magno
Anthea, Sergestumq; videt, fortemq; Cloanthum,
Teucrorumq; alios: ater quos æquore turbo
Dispulerat, penitusq; alias aduexerat oras.
Obstupuit simul ipse, simul perculsus Achates:
Lætitiaq; metuq; auidi coniungere dextras
Ardebant, sed res animos incognita turbat.
Dissimulant: & nube caua speculantur amicti,
Quæ fortuna viris: classem quo littore linquant:
Quid veniant. cunctis nam lecti nauibus ibant
Orantes veniam, & templum clamore petebant.
Pòstquàm introgressi, coràm data copia fandi:
Maximus Ilioneus. placido sic pectore cœpit:
O regina, nouam cui condere Iuppiter urbem,
Iustitiaq; dedit gentes frænare superbas:

Troës

Troës te miseri, ventis maria omnia uecti
Oramus, prohibe infandos à nauibus ignes:
Parce pio generi: & propius res aspice nostras.
Non nos aut ferro Libyeos populare penates
Venimus, aut raptas ad littora vertere prædas:
Non ea vis animo, nec tanta superbia victis.
Est locus, Hesperiam Graij cognomine dicunt,
Terra antiqua, potens armis, atq; ubere glebæ:
Oenotrij coluere viri: nunc fama, minores
Italiam dixisse, ducis de nomine gentem:
Huc cursus fuit:
Cùm subitò assurgens fluctu nimbosus Orion
In vada cęca tulit:, penitusq; procacibus Austris,
Perq; vndas, superante salo, perq; inuia saxa
Dispulit: huc pauci vestris adnauimus oris.
Quod genus hoc hominũ? queue hũc tam barbara more
Permittit patria? hospitio prohibemur arenæ.
Bella cient, primaq; vetant consistere terra.
Si genus humanum, & mortalia temnitis arma:
At sperate Deos memores fandi, atq; nefandi.
Rex erat Aeneas nobis: quo iustior alter
Nec pietate fuit, nec bello maior, & armis.
Quem si fata virum seruant, si vescitur aura
Aetheria, nec adhuc crudelibus occubat vmbris.
Non metus: officio nec te certasse priorem
Pęniteat. sunt & Siculis regionibus vrbes
Armaq; Troianoq;, à sanguine clarus Acestes:
Quassatam ventis liceat subducere classem:
Et syluis aptare trabes, & stringere remos.
Si datur Italiam, socijs, & rege recepto.

Tendere

Tendere vt Italiam læti, Latiumq; petamus.
Sin absumpta salus: & te pater optime Teucrûm
Pontus habet Libyæ: nec spes iam restat Iuli
At freta Sicaniæ saltem, sedesq; paratas,
Vnde huc aduecti, regemq; petamus Acesten.
Talibus Ilioneus: cuncti simul ore fremebant
Dardanidæ.
Tum breuiter Dido, vultum demissa, profatur:
Soluite corde metum Teucri: secludite curas.
Res dura, & regni nouitas me talia cogunt
Moliri, & latè fines custode tueri.
Quis genus Aeneadûm? quis Troiæ nesciat urbem?
Virtutesq; virosq; aut tanti incendia belli?
Non obtusa adeò gestamus pectora Pœni.
Nec tam auersus equos Tyria Sol iungit ab urbe.
Seu vos Hesperiam magnam, Saturniaq; arua,
Siue Erycis fines, regemq; optatis Acesten:
Auxilio tutos dimittam, opibusq; iuuabo.
Vultis & his mecum pariter considere regnis?
Vrbem quam statuo, vestra est: subducite naueis.
Tros Tyriusq; mihi nullo discrimine agetur.
Atq; vtinam rex ipse Noto compulsus eodem
Afforet Aeneas. equidem per littora certos
Dimittam: & Libyæ lustrare extrema iubebo:
Si quibus eiectus syluis, aut vrbibus errat.
His animum arrecti dictis, & fortis Achates,
Et pater Aeneas, iamdudum erumpere nubem
Ardebant. prior Aenean compellat Achates:
Nate Dea, quæ nunc animo sententia surgit?
Omnia tuta vides: classem, sociosq; receptos

Vnus

Vnus abeſt, medio in fluctu quem vidimus ipſi
Submerſum: dictis reſpondent cætera matris.
Vix ea fatus erat: cùm circumfuſa repentè.
Scindit ſe nubes, & in æthera purgat apertum.
Reſtitit Aeneas, claraq; in luce refulſit,
Os, humeroſq; Deo ſimilis. namq; ipſa decoram
Cęſariem nato genitrix, lumenq; iuuentæ
Purpureum, & lætos oculis adflarat honores.
Quale manus addunt ebori decus: aut vbi flauo
Argentum, Pariùsue lapis circundatur auro.
Tum ſic reginam alloquitur. cunctiſq; repentè
Improuiſus ait: Coràm, quem quęritis, adſum
Troius Aeneas, Libycis ereptus ab vndis.
O ſola infandos Troię miſerata labores,
Quæ nos relliquias Danaûm terræq; mariſq;
Omnibus exhauſtos iam caſibus, omnium egenos,
Vrbe, domo ſocias: grates perſoluere dignas
Non opis eſt noſtræ, Dido, nec quicquid vbiq; eſt
Gentis Dardaniæ magnum quę ſparſa per orbem.
Di tibi, ſiqua pios reſpectant numina, ſi quid
Vſquam iuſtitiæ eſt, & mens ſibi conſcia recti,
Præmia digna ferant. quæ te tam læta tulerunt
Secula? qui tanti talem genuere parentes?
In freta dum fluuij current: dum montibus vmbrę
Luſtrabunt conuexa: polus dum ſidera paſcet:
Semper honos, nomenq; tuum, laudeſq; manebunt.
Quæ me cunq; vocant terrę. Sic fatus, amicum
Ilionea petit dextra, lęuaq; Sereſtum:
Pòſt alios, fortemq; Gyan, fortemq; Cloanthum.
Obſtupuit primo aſpectu Sidonia Dido,

Caſu

Casu deinde viri tanto: & sic ore locuta est:
Quis te nate Dea per tanta pericula casus
Insequitur? quæ vis immanibus applicat oris?
Tune ille Aeneas, quem Dardanio Anchisæ
Alma Venus Phrygij genuit Simoëntis ad vndam?
Atq; equidem Teucrum memini Sidona venire,
Finibus expulsum patrijs, noua regna petentem
Auxilio Beli: genitor tum Belus opimam
Vastabat Cyprum, & victor ditione tenebat.
Tempore iam ex illo casus mihi cognitus vrbis
Troianæ, nomenq; tuum, regesq; Pelasgi.
Ipse hostis Teucros insigni laude ferebat:
Seq; ortum antiqua Teucrorum à stirpe volebat:
Quare agite ô tectis iuuenes succedite nostris.
Me quoq; per multos similis fortuna labores
Iactatam hac demum voluit consistere terra
Non ignara mali miseris succurrere disco.
Sic memorat: simul Aenean in regia ducit
Tecta: simul Diuûm templis indicit honorem.
Nec minus interea socijs ad littora mittit
Viginti tauros, magnorum horrentia centum
Terga suum, pingueis centum cum matribus agnes,
Munera, lætitiamq; Dei.
At domus interior regali splendida luxu
Instruitur: mediisq; parant conuiuia tectis.
Arte laboratæ vestes, ostroq; superbo:
Ingens argentum mensis, cælataq; in auro
Fortia facta patrum, series longissima rerum,
Per tot ducta viros, antiquæ ab origine gentis.
Aeneas (neq; enim patrius consistere mentem

Paſſus amor (rapidum ad naueis præmittit Achatem,
Aſcanio ferat hæc, ipſumq; ad mœnia ducat
Omnis in Aſcanio chari ſtat cura parentis.
Munera præterea Iliacis erepta ruinis
Ferre iubet, palàm ſignis, auroq; rigentem,
Et circuntextum croceo velamen acantho,
Ornatus Argiuæ Helenæ: quos illa Mycenis,
Pergama cùm peteret, inconceſſoſq; Hymenæos,
Extulerat, matris Ledæ mirabile donum.
Præterea ſceptrum, Ilione quod geſſerat olim
Maxima natarum Priami: colloq; monile
Baccatum, & duplicem gemmis, auroq; coronam
Hæc celerans, iter ad naueis tendebat Achates.
At Cytherea nouas artes, noua pectore verſat
Conſilia: vt faciem mutatus, & ora Cupido
Pro dulci Aſcanio veniat: doniſq; furentem
Incendat Reginam, atq; oſsibus implicet ignem.
Quippe domum timet ambiguam, Tyrioſq; bilingues,
Vrit atrox Iuno: & ſub noctem cura recurſat.
Ergo his aligerum dictis affatur Amorem:
Nate, meæ vires, mea magna potentia ſolus,
Nate patris ſummi, qui tela Typhoëa temnis,
Ad te confugio, & ſupplex tua numina poſco.
Frater vt Aeneas pelago tuus omnia circum
Littora iactetur odijs Iunonis iniquæ:
Nota tibi: & noſtro doluiſti ſæpe dolore.
Hunc Phœniſſa tenet Dido, blandiſq; moratur
Vocibus: & vereor quò ſe Iunonia vertant
Hoſpitia: haud tanto ceſſabit cardine rerum.
Quo circa capere antè dolis, & cingere flamma

Reginam

Reginam meditor: ne quo se numine mutet:
Sed magno Aeneæ mecum teneatur amore.
Quà facere id possis, nostram nunc accipe mentem.
Regius accitu chari genitoris ad vrbem
Sidoniam puer ire parat, mea maxima cura,
Dona ferens pelago, & flammis restantia Troiæ,
Hunc ego sopitum somno super alta Cythera,
Aut super Idalium sacrata sede recondam:
Ne qua scire dolos, mediùsue occurrere possit.
Tu faciem illius noctem, non amplius, vnam
Falle dolo: & notos pueri puer indue vultus:
Vt cum te gremio accipiet lætissima Dido,
Regales inter mensas, laticemq; Lyæum,
Cùm dabit amplexus, atq; oscula dulcia figet,
Occultum inspires ignem, fallasq; veneno.
Paret Amor dictis charæ genitricis, & alas
Exuit: & gressu gaudens incedit Iuli.
At Venus Ascanio placidam per membra quietem
Irrigat; & fotum gremio Dea tollit in altos
Idaliæ lucos: vbi mollis amaracus illum
Floribus, & dulci aspirans complectitur umbra.
Iamq; ibat dicto parens, & dona Cupido
Regia portabat Tyriis, duce lætus Achatę,
Cùm venit, aulæis iam se Regina superbis
Aurea composuit sponda, mediamq; locauit.
Iam pater Aeneas, & iam Troiana iuuentus
Conueniunt: stratoq; super discumbitur ostro.
Dant famuli manibus lymphas, Cereremque canistris
Expediunt: tonsisq; ferunt mantilia villis.
Quinquaginta intus famulæ. quibus ordine longo

Cura penum struere, & flammis adolere longo
Centum aliæ, totidemque pares ætate ministri,
Qui dapibus mensas onerent, & procula ponant.
Nec non & Tyrij per limina læta frequentes
Conuenere, toris iussi discumbere pictis
Mirantur dona Aeneæ: mirantur Iulum,
Flagranteisq; Dei vultus, simulataq; verba,
Pallamq; & pictum croceo velamen acantho.
Præcipuè infelix pesti deuota futuræ
Expleri mentem nequit: ardescitq; tuendo
Phœnissa: & puero pariter, donisq; mouetur.
Ille, vbi complexu Aeneæ, colloq; pependit,
Et magnum falsi impleuit genitoris amorem:
Reginam petit. hæc oculis, hæc pectore toto
Hæret: & interdum gremio fouet. inscia Dido
Insideat quantus miseræ Deus, at memor ille
Matris Acidaliæ, paulatim abolere Sichæum
Incipit, & viuo tentat præuertere amore
Iampridem resides animos, desuetaq; corda.
Postquàm prima quies epulis, mensæq; remotæ,
Crateras magnos statuunt, & vina coronant.
Fit strepitus tectis: vocemq; per ampla volutant
Atria. dependent lychni laquearibus aureis
Incensi, & noctem flammis funalia vincunt.
Hic regina grauem gemmis, auroq; poposcit,
Impleuitque mero pateram, quam Belus, & omnes
A Belo soliti. tum facta silentia tectis.
Iuppiter (hospitibus nam te dare iura loquuntur)
Hunc lætum Tyrijsq; diem, Troiaq; profectis
Esse velis, nostrosq; huius meminisse minores.

Adsis

Adsis lætitiæ Bacchus dator, & bona Iuno:
Et vos ô cœtum Tyrij celebrate fauentes.
Dixit: & in mensa laticum libauit honorem;
Primaq; libato summo tenus attigit ore.
Tum Bitiæ dedit increpitans: ille impiger hausit
Spumantem pateram, & pleno se proluit auro.
Post alij proceres. cithara crinitus Iopas
Personat aurata, docuit quæ maximus Atlas.
Hic canit errantem Lunam, Solisq; labores:
Vnde hominũ genus, & pecudes: unde imber, & ignes;
Arcturum, pluuiasq; Hyadas, geminosq; Triones.
Quid tantum Oceano properent se tingere Soles
Hyberni: vel quæ tardis mora noctibus obstet.
Ingeminant plausum Tyrij: Troësq; sequuntur.
Necnon & vario noctem sermone trahebat
Infelix Dido, longumq; bibebat amorem,
Multa super Priamo rogitans, super Hectore multa:
Nunc quibus Auroræ venisset filius armis:
Nunc quales Diomedis equi: nunc quantus Achilles.
Immo age, & à prima dic hospes origine nobis
Insidias, inquit, Danaûm, casusq; tuorum,
Erroresq; tuos. nam te iam septima portat
Omnibus errantem terris, & fluctibus æstas.

Io 22

P. VERGILII MARONIS

ÆNEIDOS

LIB. II.

Onticuere omnes, intentique ora tenebant:
Inde toro pater Æneas sic orsus ab alto.
Infandum Regina iubes renouare dolorem
Troianas vt opes, & lamentabile regnum
Eruerint Danai. quęq; ipse miserrima vidi;
Et quorum pars magna fui. Quis talia fando
Myrmidonum, Dolopùmue, aut duri miles Vlyssi
Temperet à lacrymis? & iam nox humida cælo
Pręcipitat: suadentq; cadentia sidera somnos.
Sed si tantus amor casus cognoscere nostros,
Et breuiter Troiæ supremum audire laborem:
Quanquam animus meminisse horret, luctuq; refugit
Incipiam. Fracti bello, fatisq; repulsi,
Ductores Danaûm, tot iam labentibus annis,
Instar montis equum diuina Palladis arte
Ædificant: sectaq; intexunt abiete costas,
Votum pro reditu simulant: ea fama vagatur:
Huc delecta virûm sortiti corpora furtim
Includunt cæco lateri: penitusq; cauernas
Ingenteis, uterumq; armato milite complent.
Est in conspectu Tenedos, notissima fama
Insula diues opum, Priami dum regna manebant:

Nune

Nunc tantum sinus & statio malefida carinis.
Huc se prouecti deserto in littore condunt.
Nos abiisse rati, & vento petiisse Mycenas.
Ergo omnis longo soluit se Teucria luctu.
Panduntur portæ: iuuat ire, & Dorica castra,
Desertosq; videre, locos, litusq; relictum.
Hic Dolophum manus, hic sæuus tendebat Achilles.
Classibus hic locus: hic acies certare solebant.
Pars stupet innuptæ donum exitiale Mineruæ,
Et molem mirantur equi primusq; Tymœtes
Duci intra muros hortatur, & arce locari,
Siue dolo, seu iam Troiæ sic fata ferebant.
At Capys, & quorum melior sententia menti,
Aut pelago Danaûm insidias, suspectaq; dona
Præcipitare iubent; subiectisq; urere flammis:
Aut terebrare cauas vteri, & tentare latebras.
Scinditur incertum studia in contraria vulgus.
Primus ibi ante omneis, magna comitante caterua,
Laocoon ardens summa decurrit ab arce:
Et procul: O miseri, quæ tanta insania, ciues?
Creditis auectos hostes: aut ulla putatis
Dona carere dolis Danaûm? sic notus Vlysses?
Aut hoc inclusi ligno occultantur Achiui:
Aut hæc in nostros fabricata est machina muros,
Inspectura domos, venturaq; desuper urbi:
Aut aliquis latet error. equo ne credite Teucri.
Quicquid id est: timeo Danaos & dona ferenteis.
Sic fatus, validis ingentem viribus hastam
In latus, inq; feri curuam compagibus aluum
Contorsit: stetit illa tremens, vteroq; recusso

Insonuere cauę, gemitumq; dedere cauernę.
Et si fata Deûm, si mens non læua fuisset,
Impulerat ferro Argolicas fœdare latebras:
Troiaq; nunc stares, Priamiq; arx alta maneres
Ecce manus iuuenem intereà post terga reuinctũ,
Pastores magno ad regem clamore trahebant
Dardanidæ: qui se ignotum venientibus vltro,
Hoc ipsum ut strueret, Troiamq; aperiret Achiuis,
Obtulerat, fidens animi, atq; in vtrumq; paratus,
Seu versare dolos, seu certè occumbere morti.
Vndiq; visendi studio Troiana iuuentus
Circunfusa ruit: certantq; illudere capto.
Accipe nunc Danaûm insidias, & crimine ab vno
Disce omneis.
Namq; vt conspectu in medio turbatus inermis
Constitit, atq; oculis Phrygia agmina circunspexit:
Heu quę nunc tellus, inquit, quę me æquora possunt
Accipere? aut quid iam misero mihi deniq; restat?
Cui neq; apud Danaos vsquam locus: insuper ipsi
Dardanidæ infensi pœnas cum sanguine poscunt.
Quo gemitu conuersi animi, compressus & omnis
Impetus: hortamur fari: quo sanguine cretus,
Quidue ferat, memoret: quę sit fiducia capto.
Ille hæc, deposita tandem formidine fatur:
Cuncta equidem tibi, Rex, fuerit quęcunq; fatebor
Vera, inquit: neq; me Argolica de gente negabo.
Hoc primum: nec si miserum fortuna Sinonem
Finxit vanum etiam, mendacemq; improba finget.
Fando aliquid si fortè tuas peruenit ad aures
Belidæ nomen Palamedis, & inclyta fama

Gloria:

Gloria; quem falsa sub proditione Pelasgi
Insontem, infando indicio, quia bella vetabat,
Demisere neci, nunc cassum lumine lugent.
Illi me comitem, & consanguinitate propinquum,
Pauper in arma pater primis huc misit ab annis.
Dum stabat regno incolumis, regumq; vigebat
Consiliis: & nos aliquod nomenq; decusq;
Gessimus; inuidia postquam pellacis Vlyssi
(Haud ignota loquor) superis concessit ab oris;
Afflictus vitam in tenebris, luctuq; trahebam,
Et casum insontis mecum indignabar amici.
Nec tacui demens: & me, fors si qua tulisset,
Si patrios vnquam remeassem victor ad Argos,
Promisi vltorem, & verbis odia aspera moui.
Hinc mihi prima mali labes: hinc semper Vlysses
Criminibus terrere nouis: hinc spargere voces
In vulgum ambiguas, & quærere conscius arma.
Nec requieuit enim, donec Calchante ministro.
Sed quid ego hæc autem nequicquam ingrata reuoluo?
Quidue moror? si omnes vno ordine habetis Achiuos,
Idq; audire sat est, iandudum sumite pœnas.
Hoc Ithacus velit, & magno mercentur Atridæ.
Tum verò ardemus scitari, & quærere causas,
Ignari scelerum tantorum, artisq; Pelasgæ.
Prosequitur pauitans, & ficto pectore fatur:
Sæpe fugam Danai Troia cupiere relicta
Moliri, & longo fessi discedere bello.
Fecissentq; vtinam. sæpe illos aspera ponti
Interclusit hyems, & terruit Auster euntes:
Præcipuè cùm iam hic trabibus contextus acernis

Staret

Staret equus, toto sonuerunt æthere nimbi.
Suspensi Eurpylum scitatum oracula Phœbi
Mittimus: isq; adytis hæc tristia dicta reportat:
Sanguine placastis ventos, & virgine cæsa,
Cùm primùm Iliacas Danai venistis ad oras:
Sanguine quærendi reditus: animaq; litandum
Argolica. Vulgi quæ vox vt venit ad aures,
Obstupuere animi: gelidusq; per ima cucurrit
Ossa tremor, cui fata parent, quem poscat Apollo.
Hic Ithacus vatum magno Calchante tumultu
Protrahit in medios: quæ sint ea numina Diuûm
Flagitat, & mihi iam multi crudele canebant
Artificis scelus, & taciti ventura videbant.
Bis quinos silet ille dies: tectusq; recusat
Prodere voce sua quenquam, aut opponere morti.
Vix tandem magnis Ithacì clamoribus actus,
Composito rumpit vocem: & me destinat aræ:
Assensere omnes: & quæ sibi quisq; timebat,
Vnius in miseri exitium conuersa tulere.
Iamq; dies infanda aderat: mihi sacra parari,
Et salsæ fruges, & circum tempora vittæ.
Eripui (fateor) letho me, vincula rupi:
Limosoq; lacu per noctem obscurus in vlua
Delitui, dum vela darent, si fortè dedissent.
Nec mihi iam patriam antiquam spes vlla videndi,
Nec dulceis natos, exoptatumq; parentem:
Quos illi fors ad pœnas ab nostra reposcent,
Effugia: & culpã hanc miserorum morte piabunt.
Quod te per superos, & conscia numina veri,
Per, si qua est, quæ restat adhuc mortalibus vsquam
In-

Intemerata fides, oro: miserere laborum
Tantorum: miserere animi non digna ferentis.
His lacrymis vitam damnus, & miserescimus vltro.
Ipse viro primus manicas, atq; arcta leuari
Vincla iubet Priamus: dictisq; ita fatur amicis:
Quisquis es amissos hinc iam obliuiscere Graios:
Noster eris: mihiq; hæc edissere vera roganti.
Quo molem hanc immanis equi statuere? quis autor?
Quidue petunt? quæ relligio? aut quæ machina belli?
Dixerat. ille dolis instructus, & arte Pelasga,
Sustulit exutas vinclis ad sidera palmas:
Vos æterni ignes, & non violabile vestrum
Testor numen, ait: vos aræ, ensesq; nefandi,
Quos fugi: uittæq; Deûm, quas hostia gessi:
Fas mihi Graiorum sacrata resoluere iura:
Fas odisse viros: atq; omnia ferre sub auras,
Siqua tegunt: teneor patriæ nec legibus vllis,
Tu modo promissis maneas, seruataq; serues
Troia fidem, si vera feram, si magna rependam.
Omnis spes Danaûm, & cœpti fiducia belli
Palladis auxilijs semper stetit: impius ex quo
Tydides sed enim, scelerumq; inuentor Vlysses,
Fatale aggressi sacrato auellere templo
Palladium, cæsis summæ custodibus arcis,
Corripuere sacram effigiem: manibusq; cruentis
Virgineas ausi Diuæ contigere vittas:
Ex illo fluere, ac retro sublapsa referri
Spes Danaûm: fractæ vires: auersa Deæ mens.
Nec dubijs ea signa dedit Tritonia monstris.
Vix positum castris simulacrum, arsere corusca

Lu

Lumibus flammæ arrectis: salsusq; per artus
Sudor iit terq; ipsa solo (mirabile dictu)
Emicuit, parmamq; ferens, hastamq; trementem.
Extemplò tentanda fuga canit æquora Calchas,
Nec posse Argolicis excindi Pergama telis:
Omnia ni repetant Argis, numenq; reducant,
Quod pelago, & curuis secum aduexere carinis.
Et nunc, quòd patrias vento petiere Mycenas,
Arma, deosq; parant comites: pelagoq; remenso,
Improuisi aderunt. ita digerit omnia Calchas:
Hanc pro Palladio moniti, pro numine læso
Effigiem statuere, nefas quæ triste piaret.
Hanc tamen immensam Calchas attollere molem
Roboribus textis, cœloq; educere iussit:
Ne recipi portis, aut duci in mœnia possit:
Neu populum antiqua sub relligione tueri.
Nam si vestra manus violasset dona Mineruæ,
Tum magnũ exitium (quod Dij prius omen in ipsum
Conuertant) Priami Imperio, Phrygibusq; futurum.
Sin manibus vestris vestram ascendisset in vrbem,
Vltro Asiam magno Pelopeia ad mœnia bello
Venturam: & nostros ea fata manere nepotes.
Talibus insidiis, periuriq; arte Sinonis
Credita res: captiq; dolis, lacrymisq; coacti,
Quos neq; Tydides, nec Larissæus Achilles,
Non anni domuere decem, non mille carinæ.
Hic aliud maius miseris, multoq; tremendum
Obiicitur magis, atq; improuida pectora turbat,
Laocoon ductus Neptuno sorte sacerdos,
Solennes taurum ingentem mactabat ad aras.

Ecce

Ecce autem gemini à Tenedo tranquilla per alta
(Horresco referens) immensis orbibus angues
Incumbunt pelago, pariterq; ad litora tendunt.
Pectora quorum inter fluctus arrecta, iubæq;
Sanguineæ exuperant undas: pars cætera pontum
Ponè legit, sinuatq; immensa uolumine terga.
Fit sonitus spumante salo: iamq; arua tenebant,
Ardentesq; oculos suffecti sanguine, & igni,
Sibila lambebant linguis uibrantibus ora.
Diffugimus uisu exangues: illi agmine certo
Laocoonta petunt: & primùm parua duorum
Corpora natorum serpens amplexus uterq;
Implicat; & miseros morsu depascitur artus.
Pòst ipsum auxilio subeuntem, ac tela ferentem
Corripiunt, spirisq; ligant ingentibus: & iam
Bis medium amplexi: bis collo squamea circum
Terga dati: superant capite & ceruicibus altis.
Ille simul manibus tendit diuellere nodos
Perfusus sanie uitas, atroq; ueneno:
Clamores simul horrendos ad sidera tollit.
Qualis mugitus, fugit cùm saucius aram
Taurus, & incertam excussit ceruice securim:
At gemini lapsu delubra ad summa dracones
Effugiunt, sæuæq; petunt Tritonidis arcem:
Sub pedibusq; Deæ, clypeiq; sub orbe teguntur.
Tum uerò tremefacta nouus per pectora cunctis
Insinuat pauor, & scelus expendisse merentem
Laocoonta ferunt; sacrum qui cuspide robur
Læserit, & tergo sceleratam, intorserit hastam,
Ducendum ad sedes simulacrum, orandaq; Diuæ

Numina

Numina conclamant.
Diuidimus muros & mœnia pandimus vrbis.
Accingunt omnes operi: pedibusq; rotarum
Subijciunt: lapsus, & stuppea vincula collo
Intendunt: scandit fatalis machina muros
Fœta armis: circùm pueri, innuptæq; puellæ
Sacra canunt: funemq; manu contingere gaudent.
Illa subit, mediæq; minans illabitur vrbi.
O' patria, ô diuûm domus Ilium, & inclyta bello
Mœnia Dardanidûm. quater ipso in limine portæ
Substitit: atq; vtero sonitum quater arma dedere.
Instamus tamen immemores, cæciq; furore:
Et monstrum infelix sacrata sistimus arce.
Tunc etiam fatis aperit Cassandra futuris
Ora, Dei iussu non vnquam credita Teucris.
Nos delubra Deûm miseri, quibus vltimus esset
Ille dies, festa velamus fronde per vrbem.
Vertitur interea. cælum & ruit Oceano nox,
Inuoluens vmbra magna terramq; polumq;,
Myrmidonumq; dolos fusi per mœnia Teucri
Conticuere: sopor fessos complectitur artus.
Et iam Argiua phalanx instructis nauibus ibat
A Tenedo: tacitæ per amica silentia Lunæ
Littora nota petens: flammas cùm regia puppis
Extulerat: fatisq; Deûm defensus iniquis
Conclusos vtero Danaos, & pinea furtim
Laxat claustra Sinon. illos patefactus ad auras
Reddit equus. lætiq; cauo se robore promunt
Thesandrus, Sthenelusq; duces, & dirus Vlysses,
Demissum lapsi per funem: Athamasq;, Thoasq;

Peli-

Pelidesq;, Neoptolemus, primusq; Machon,
Et Menelaus, & ipse doli fabricator Epeus.
Inuadunt vrbem somno, vinoq; sepultam.
Cæduntur vigiles: portisq; patentibus omneis
Accipiunt socios, atq; agmina conscia iungunt.
Tempus erat, quo prima quies mortalibus ægris
Incipit, & dono Diuûm gratissima serpit.
In somnis ecce ante oculos mæstissimus Hector
Visus adesse mihi, largosq; effundere fletus,
Raptatus bigis, ut quondam, aterq; cruento
Puluere, perq; pedes traiectus lora tumenteis,
(Hei mihi, qualis erat, quantùm mutatus ab illo
Hectore, qui redit exuuias indutus Achillis:
Vel Danaûm Phrygios iaculatus puppibus ignes)
Squalentem barbam, & concretos sanguine crines,
Vulneraq; illa gerens, quæ circum plurima muros
Accepit patrios. ultro flens ipse uidebar
Compellare uirum, & mæstas expromere uoces:
O' lux Dardaniæ spes ô fidissima Teucrûm,
Quæ tantæ tenuere moræ? quibus Hector ab oris
Expectate uenis? ut te post multa tuorum
Funera, post uarios hominumq;, urbisq; labores
Defessi aspicimus? quæ causa indigna serenos
Fœdauit uultus? aut cur hæc uulnera cerno?
Ille nihil: nec me quærentem uana moratur:
Sed grauiter gemitus imo de pectore ducens:
Heu fuge nate Dea, teq; his, ait, eripe flammis.
Hostis habet muros: ruit alto à culmine Troia.
Sat patriæ Priamoq; datum. si Pergama dextra
Defendi possent, etiam hac defensa fuissent.

Sacra,

Sacra, suosq; tibi commendat Troia penates:
Hos cape fatorum comites: his mœnia quęre:
Magna pererrato statues quę deniq; ponto.
Sic ait: & manibus uittas, Vestamq; potentem,
Aeternumq; adytis effert penetralibus ignem.
Diverso intereà miscentur mœnia luctu:
Et magis, atq; magis (quanquàm secreta parentis
Anchisę domus arboribusq; obtecta recessit)
Clarescunt sonitus, armorumq; ingruit horror:
Excutior somno, & summi fastigia tecti
Ascensu supero, atq; arrectis auribus asto.
In segetem ueluti cùm flamma furentibus Austris
Incidit: aut rapidus montano flumine torrens
Sternit agros, sternit sata lęta, boumq; labores:
Pręcipitesq; trahit syluas. stupet inscius alto
Accipiens sonitum saxi de uertice pastor.
Tum uerò manifesta fides, Danaûm q; patescunt
Insidiæ. iam Deiphobi dedit ampla ruinam
Vulcano superante domus: iam proximus ardet
Vcalegon. Sigêa igni freta lata relucent.
Exoritur clamorq; uirûm, clangorq; tubarum.
Arma amens capio: nec sat rationis in armis:
Sed glomerare manum bello, & concurrere in arcem
Cum socus ardent animi: furor, iraq; mentem
Præcipitant: pulchrumq; mori succurrit in armis.
Ecce autem telis Panthus elapsus Achiuum:
Panthus Otriades, arcis, Phœbiq; sacerdos,
Sacra manu, uictosq; Deos, paruumq; nepotem
Ipse trahit: cursuq; amens ad littora tendit.
Quo res summa loco Panthu? quã prendimus arcem?

Vix

Vix ea fatus eram, gemitu cùm talia reddit:
Venit summa di[redacted] *ineluctabile tempus*
Dardaniæ: fuimus Troes: fuit Ilium, & ingens
Gloria Teucrorum: ferus omnia Iuppiter Argos
Transtulit: incensa Danai dominantur in vrbe.
Arduus armatos medius in mœnibus astans
Fundit equus: victorq; Sinon incendia miscet
Insultans. portis alii bipatentibus adsunt:
Millia quot magnis nunquam venere Mycenis.
Obsedere alii telis angusta viarum
Oppositi. Stat ferri acies mucrone corusco
Stricta, parata neci: vix primi prælia tentant
Portarum vigiles: & cæco Marte resistunt.
Talibus Otriadæ dictis, & numine Diuûm
In flammas, & in arma feror: quò tristis Erinnys
Quo fremitus vocat, & sublatus ad æthera clamor.
Addunt se socios Ripheus, & maximus armis
Iphitus oblati per Lunam, Hypanisq;, Dymasq;,
Et lateri adglomerant nostro: iuuenisq; Chorœbus
Mygdonides, illis qui ad Troiam forte diebus
Venerat, insano Cassandræ incensus amore:
Et gener auxilium Priamo, Phrygibusq; ferebat
Infelix, qui non sponsæ præcepta furentis
Audierat.
Quos vbi confertos audere in prælia vidi,
Incipio super his: Iuuenes fortissima frustra
Pectora, si vobis audentem extrema cupido
Certa sequi, quæ sit rebus fortuna, videtis.
Excessere omnes adytis, arisq; relictis
Dii, quibus Imperium hoc steterat) succurritis vrbi

Incensæ: moriamur, & in media arma ruamus.
Vna salus victis, nullam sperare salutem.
Sic animis iuuenum furor additus. inde, lupi ceu
Raptores atra in nebula, quos improba ventris
Exegit cęcos rabies: catuliq; relicti
Faucibus expectant siccis: per tela, per hostes
Vadimus haud dubiã in mortem: mediaq; tenemus
Vrbis iter: nox atra caua circumuolat vmbra.
Quis cladem illius noctis, quis funera fando
Explicet? aut possit lacrymis æquare labores?
Vrbs antiqua ruit multos dominata per annos.
Plurima perq; vias sternuntur inertia passim
Corpora, perq; domos, & relligiosa Deorum
Limina: nec soli pœnas dant sanguine Teucri:
Quondam etiam victis redit in præcordia virtus:
Victoresq; cadunt Danai: crudelis vbiq;
Luctus, vbiq; pauor, & plurima mortis imago.
Primus se Danaûm magna comitante caterua
Androgeos offert nobis, socia agmina credens,
Inscius: atq; vltro verbis compellat amicis:
Festinate viri: nam quæ tam sera moratur
Segnities? alii rapiunt incensa, feruntq;
Pergama: vos celsis nunc primùm à nauibus itis.
Dixit: & extemplò (neq; enim responsa dabantur
Fida satis) sensit medios delapsus in hostes:
Obstupuit, retroq; pedem cum voce repressit.
Improuisum aspris veluti qui sentibus anguem
Pressit humi nitens; trepidusq; repentè refugit
Attollentem iras, & cærula colla tumentem.
Haud secus Androgeos visu tremefactus abibat.

Irruimus,

Irruimus, densis & circunfundimur armis:
Ignarosq; loci passim, & formidine captos
Sternimus, aspirat primo fortuna labori.
Atq; hic exultans successu, animisq; Chorœbus:
O socij, quà prima, inquit, fortuna salutis
Monstrat iter: quaq; ostendit se dextra, sequamur.
Mutemus clypeos, Danaûmq; insignia nobis
Aptemus. dolus, an virtus, quis in hoste requirat?
Arma dabunt ipsi. Sic fatus: deinde comantem
Androgei galeam, clypeiq; insigne decorum
Induitur: lateriq; Argiuum accommodat ensem.
Hoc Ripheus, hoc ipse Dymas. omnisq; iuuentus
Læta facit. spolys se quisq; recentibus armat.
Vadimus immisti Danais, haud numine nostro:
Multaq; per cæcam congressi prælia noctem
Conserimus, multos Danaûm demittimus Orco.
Diffugiunt alii ad naueis, & littora cursu
Fida petunt: pars ingentem formidine turpi
Scandunt rursus equũ, & nota conduntur in aluo.
Heu nihil inuitis fas quenquam fidere diuis.
Ecce trahebatur passis Priameia virgo
Crinibus à templo Cassandra, adytisq; Mineruæ,
Ad cælum tendens ardentia lumina frustra:
Lumina: nam teneras arcebant vincula palmas.
Non tulit hanc speciem furiata mente Chorebus:
Et sese medium inicit moriturus in agmen.
Consequimur cuncti, & densis incurrimus armis.
Hic primùm ex alto delubri culmine telis
Nostrorum obruimur: oriturq; miserrima cædes
Armorum facie, & Graiarum errore iubarum.

 Tum

Tum Danai gemitu, atq; erepta virginis ira,
Vndiq; collecti inuadunt: acerrimus Aiax,
Et gemini Atridæ, Dolopumq; exercitus omnis.
Adue. si rupto ceu quondam turbine venti
Confligunt Zephyrusq;, Notusq;, & lętus Eois
Eurus equis: stridunt syluæ, sæuitq; tridenti
Spumeus, atq; imo Nereus ciet æquora fundo.
Illi etiam, si quos obscura nocte per umbram
Fudimus insidiis, totaq; agitauimus vrbe,
Apparent: primi clypeos, mentitaq; tela
Agnoscunt: atq; ora sono discordia signant.
Ilicet obruimur numero: primusq; Chorœbus
Penelei dextra Diuæ armipotentes ad aram
Procumbit: cadit & Ripheus iustissimus vnus
Qui fuit in Teucris, & seruantissimus æqui.
Dis aliter visum. pereunt Hypanisq;, Dymasq;
Confixi à sociis: nec te tua plurima Panthu
Labentem pietas, nec Apollinis infula texit.
Iliaci cineres, & flamma extrema meorum,
Testor, in occasu vestro nec tela, nec vllas
Vitauisse vices Danaum: & si fata fuissent
Vt caderem, meruisse manu. diuellimur inde
Iphitus, & Pelias mecum: quorum Iphitus æuo
Iam grauior, Pelias & vulnere tardus Vlyssi.
Protinus ad sedes Priami clamore vocati.
Hic verò ingentem pugnam, ceu cætera nusquam
Bella forent, nulli tota morerentur in vrbe:
Sic Martem indomitũ, Danaosq; in tecta ruenteis
Cernimus, obsessumq; acta testudine limen.
Hærent parietibus scalæ: postesq; sub ipsos

Ni-

Nituntur gradibus: clypeosq; ad tela sinistris
Protecti obiiciunt: prensant fastigia dextris.
Dardanidæ contrà turres, ad tecta domorum
Culmina conuellunt. his se, quando vltima cernunt,
Extrema iam in morte parant defendere telis:
Auratasq; trabes, veterum decora alta parentum,
Deuoluunt. alii strictis mucronibus imas
Obsedere fores: has seruant agmine denso.
Instaurati animi regis succurrere tectis,
Auxilioq; leuare viros, vimq; addere victis.
Limen erat, cæcæq; fores, & peruius vsus
Tectorum inter se Priami, postesq; relicti
A' tergo: infelix quà se dum regna manebant,
Sæpius Andromache ferre incomitata solebat
Ad soceros: & auo puerum Astyanacta trahebat.
Euado ad summi fastigia culminis: vnde
Tela manu miseri iactabant irrita Teucri.
Turrim in præcipiti stantem, summisq; sub astra
Eductam tectis: vnde omnis Troia videri,
Et Danaûm soliti naues, & Achaica castra:
Aggressi ferro circùm, quà summa labentes
Iuncturas tabulata dabant, conuellimus altis
Sedibus, impulimusq;. ea lapsa repentè ruinam
Cum sonitu tradit, & Danaûm super agmina latè
Incidit. ast alii subeunt: nec saxa, nec vllum
Telorum intereà cessat genus.
Vestibulum ante ipsum, primoq; in limine Pyrrhus
Exultat telis, & luce coruscus ahena.
Qualis vbi in lucē coluber mala gramina pastus,
Frigida sub terra tumidum quem bruma tegebat,

Nunc positis nouus exuuiis, nitidusq; iuuenta,
Lubrica conuoluit sublato pectore terga
Arduus ad Solem, & linguis micat ore trisulcis.
Vnà ingens Periphas, & equorum agitator Achillis
Armiger Automedon: vnà omnis Scyria pubes
Succedunt tecto, & flammas ad culmina iactant.
Ipse inter primos correpta dura bipenni
Limina perrumpit, postesq; à cardine vellit
Aeratos. iamq; excisa trabe, firma cauauit
Robora, & ingentem lato dedit ore fenestram.
Apparet domus intus, & atria longa patescunt:
Apparent Priami, & veterum penetralia regum:
Armatosq; vident stanteis in limine primo.
At domus interior gemitu, miseroq; tumultu
Miscetur: penitusq; cauæ plangoribus ædes
Fœmineis vlulant: ferit aurea sidera clamor.
Tum pauidæ tectis matres ingentibus errant:
Amplexæq; tenent postes, atq; oscula figunt.
Instat vi patria Pyrrhus: nec claustra, nec ipsi
Custodes sufferre valent, labat ariete crebro
Ianua, & emoti procumbunt cardine postes.
Fit via vi: rumpunt aditus, primosq; trucidant
Immissi Danai, & latè loca milite complent.
Non sic aggeribus ruptis cùm spumeus amnis
Exiit, oppositasq; euicit gurgite moles,
Fertur in arua furens cumulo: camposq; per omneis
Cum stabulis armenta trahit. vidi ipse furentem
Cæde Neoptolemum, geminosq; in limine Atridas:
Vidi Hecubam, centũq; nurus, Priamumq; per aras
Sanguine fœdantem, quos ipse sacrauerat, ignes.
Quin

Quinquaginta illi thalami, spes tanta nepotum,
Barbarico postes auro, spoliisq; superbi
Procubuere: tenent Danai, quà deficit ignis.
Forsitan & Priami fuerint quæ fata requiras.
Vrbis vbi captæ casum, conuulsaq; vidit
Limina tectorum, & medium in penetralibus hostem:
Arma diu senior desueta trementibus æuo
Circundat nequicquam humeris, & inutile ferrum
Cingitur, ac densos fertur moriturus in hostes.
Aedibus in medijs, nudoq; sub ætheris axe
Ingens ara fuit, iuxtaq; veterrima laurus
Incumbens aræ, atq; vmbra complexa penates.
Hic Hecuba & natæ nequicquam altaria circum,
Præcipites atra ceu tempestate columbæ,
Condensæ, & diuûm amplexæ simulacra tenebant.
Ipsum autem sumptis Priamum iuuenilibus armis
Vt vidit: Quæ mens tam dira miserrime coniux
Impulit his cingi telis? aut quò ruis? inquit:
Non talia auxilio, nec defensoribus istis
Tempus eget: non si ipse meus nunc afforet Hector.
Huc tandem concede: hæc ara tuebitur omnes,
Aut moriere simul. sic ore effata, recepit
Ad sese, & sacra longæuum in sede locauit.
Ecce autem elapsus Pyrrhi de cæde Polites,
Vnus natorum Priami, per tela, per hostes
Porticibus longis fugit, & vacua atria lustrat
Saucius: illum ardens infesto vulnere Pyrrhus
Insequitur: iã iamq; manu tenet, & premit hasta.
Vt tandem ante oculos euasit, & ora parentum,
Concidit, ac multo vitam cum sanguine fudit.

Hic Priamus, quanquam in media iã morte tenetur:
Non tamen abstinuit, nec voci, iræq; pepercit.
At tibi pro scelere (exclamat) pro talibus ausis
Dij, siqua est cælo pietas, quæ talia curet,
Persoluant grates dignas, & præmia reddant
Debita: qui nati coram me cernere lethum
Fecisti, & patrios fœdasti funere vultus.
At non ille, satum quo te mentiris, Achilles
Talis in hoste fuit Priamo: sed iura, fidemq;
Supplicis erubuit, corpusq; exangue sepulcro
Reddidit Hectoreum, meq; in mea regna remisit.
Sic fatus senior. telumq; imbelle sine ictu
Coniecit: rauco quod protinus ære repulsum,
Et summo clypei nequicquam vmbone pependit.
Cui Pyrrhus: Referes ergò hæc, & nuntius ibis
Pelidæ genitori: illi mea tristia facta,
Degeneremq; Neoptolemum narrare memento.
Nunc morere. hæc dicens altaria ad ipsa tremẽtem
Traxit, & in multo lapsantem sanguine nati,
Implicuitq; comam læua, dextraq; coruscum
Extulit, ac lateri capulo tenus abdidit ensem.
Hæc finis Priami fatorum: hic exitus illum
Sorte tulit, Troiam incensam, & prolapsa videntem
Pergama, tot quondam populis, terrisq; superbum
Regnatorem Asiæ. iacet ingens litore truncus,
Auulsumq; humeris caput, & sine nomine corpus.
At me tum primùm sæuus circumstetit horror:
Obstupuit. subijt chari genitoris imago.
Vt regem æquæuum crudeli vulnere vidi
Vitam exhalantem: subijt deserta Creusa,

Et

Et direpta domus, & parui casus Iuli.
Respicio: & quæ sit circum me copia, lustro.
Deseruere omnes defessi, & corpora saltu
Ad terram misere, aut ignibus ægra dedere.
Iamq; adeo super vnus eram: cùm limina Vestæ
Seruantem, & tacitam secreta in sede latentem
Tyndarida aspicio: dant clara incendia lucem
Erranti, passimq; oculos per cuncta ferenti.
Illa sibi infestos euersa ob Pergama Teucros,
Et pœnas Danaum, & deserti coniugis iras
Permetuens, Troiæ, & patriæ communis Erynnis,
Abdiderat sese, atq; aris inuisa sedebat.
Exarsere ignes animo: subit ira cadentem
Vlcisci patriam, & sceleratus sumere pœnas.
Scilicet hæc Spartam incolumis, patriasq; Mycenas
Aspiciet? partoq; ibit Regina triumpho?
Coniugiumq;, domumq;, patres, natosq; uidebit,
Iliadum turba, & Phrygijs comitata ministris?
Occiderit ferro Priamus? Troia arserit igni?
Dardanium toties sudarit sanguine littus?
Non ita: namque etsi nullum memorabile nomen
Fœminea in pœna est nec habet victoria laudem;
Extinxisse nefas tamen, & sumpsisse merentis
Laudabor pœnas; animumq; explesse iuuabit
Vltricis flammæ, & cineres satiasse meorum.
Talia iactabam, & furiata mente ferebar,
Cùm mihi se, non antè oculis tam clara, videndum
Obtulit, & pura per noctem in luce refulsit
Alma parens, confessa deam, qualisq; videri
Cælicolis, & quanta solet: dextraq; prehensum
Continuit, roseoq; hæc insuper addidit ore,

Nate

Nate, quis indomitas tantus dolor excitat iras?
Quid furis? aut quonam nostri tibi cura recessit?
Non prius aspicies, vbi fessum ætate parentem
Liqueris Anchisen? superet coniúxne Creúsa,
Ascaniusq; puer? quos omnes vndiq; Graiæ
Circum errant acies: & ni mea cura resistat,
Iam flammæ tulerint, inimicus & hauserit ensis.
Non tibi Tyndaridis facies inuisa Lacænæ
Culpatusuè Paris: verùm inclementia Diuum
Has euertit opes, sternitq; à culmine Troiam.
Aspice (namq; omnem, quæ nunc obducta tuenti
Mortaleis hebetat visus tibi, & humida circum
Caligat, nubem eripiam: tu ne qua parentis
Iussa time, neu præceptis parere recusa)
Hic, vbi disiectas moles auulsaq; saxis
Saxa vides, mistoq; vndantem puluere fumum,
Neptunus muros, magnoq; emota tridenti
Fundamenta quatit, totamq; à sedibus vrbem
Eruit. hic Iuno Scæas sæuissima portas
Prima tenet: sociumq; furens à nauibus agmen
Ferro accincta vocat.
Iam summas arceis Tritonia (respice) Pallas
Insedit, nimbo effulgens, & Gorgone sæua.
Ipse pater Danais animos, viresq; secundas
Sufficit ipse deos in Dardana suscitat arma.
Eripe nate fugam: finemq; impone labori.
Nusquam abero, & tutum patrio te limine sistam.
Dixerat: & spissis noctis se condidit vmbris.
Apparent diræ facies, inimicaq; Troiæ
Numina magna Deum.

Tum

Tum verò omne mihi visum considere in ignes
Ilium, & ex imo verti Neptunia Troia.
Ac veluti summis antiquam in montibus ornum,
Cùm ferro accisam, crebrisq; bipennibus instant
Exuere agricolæ certatim: illa vsq; minatur,
Et tremefacta comam concusso vertice nutat:
Vulneribus donec paulatim evicta supremùm
Congemuit, traxitque iugis auulsa ruinam.
Descendo, ac ducente Deo flammam inter & hostes
Expedior: dant tela locum, flammæq; recedunt.
Ast ubi iam patriæ peruentum ad limina sedis,
Antiquasque domos: genitor, quem tollere in altos
Optabam primùm montes, primùmq; petebam,
Abnegat excisa vitam producere Troia,
Exiliumq; pati, Vos ô quibus integer æui
Sanguis, ait, solidęq; suo stant robore vires,
Vos agitate fugam.
Me si cælicolæ voluissent ducere vitam,
Has mihi seruassent sedes: satis vna superq;
Vidimus excidia, & captæ superauimus vrbi.
Sic ô, sic positum affati discedite corpus,
Ipse manu mortem inueniam, miserebitur hostis,
Exuviasq; petet. facilis iactura sepulchri est.
Iampridem inuisus Diuis, & inutilis annos
Demoror, ex quo me diuûm pater, atq; hominū rex
Fulminis afflauit ventis, & contigit igni.
Talia perstabat memorans, fixusq; manebat.
Nos contrà effusi lacrymis, coniuxq; Creüsa,
Ascaniusq;, omnisq; domus, ne vertere secum
Cuncta pater, fatoq; vrgenti incumbere vellet.

Abnegat,

Abnegat, inceptoq; , & sedibus hæret in iisdem .
Rursus in arma feror , mortemq; miserrimus opto.
Nam quod consilium , aut quæ iam fortuna dabatur?
Méne efferre pedem genitor te posse relicto
Sperasti ? tantumq; nefas patrio excidit ore?
Si mihi ex tanta superis placet vrbe relinqui :
Et sedet hoc animo, perituræq; addere Troiæ
Teq; , tuosq; iuuat : patet isti ianua leto :
Iamq; aderit multo Priami de sanguine Pyrrhus ,
Natum ante ora patris , patrē qui obtruncat ad aras .
Hoc erat alma parens , quòd me per tela , per ignes
Eripis ? vt medijs hostem in penetralibus , vtq;
Ascaniumq; , patremq; meum, iuxtaq; Creusam
Alterum in alterius mactatos sanguine cernam ?
Arma viri , ferte arma : uocat lux vltima victos :
Reddite me Danais. sinite instaurata reuisam
Prælia. nunquam omnes hodie moriemur inulti .
Hîc ferro accingor rursus , clypeoq; sinistram
Insertabam aptans , meq; extra tecta ferebam.
Ecce autem complexa pedes in limine coniux
Hærebat. paruumq; patri tendebat Iulum :
Si periturus abis , & nos rape in omnia tecum :
Sin aliquam expertus sumptis spem ponis in armis ,
Hanc primùm tutare domum . cui paruus Iulus ,
Cui pater , & coniux quondam tua dicta relinquor?
Talia vociferans gemitu tectum omne replebat :
Cùm subitum , dictoq; oritur mirabile monstrum.
Namq; manus inter , mœstorumq; ora parentum ,
Ecce leuis summo de vertice visus Iuli
Fundere lumen apex , tactuq; innoxia molli

Lam-

Lambere flamma comas, & circum tempora pasci.
Nos pauidi trepidare metu, crinemq; flagrantem
Excutere, & sanctos restinguere fontibus ignes.
At pater Anchises oculos ad sidera lætus
Extulit, & cælo palmas cum voce tetendit:
Iuppiter omnipotens, precibus si flecteris ullis,
Aspice nos, hoc tantum: & si pietate meremur,
Da deinde auxilium pater, atq; hæc omnia firma.
Vix ea fatus erat senior, subitoq; fragore
Intonuit læuum: & de cælo lapsa per umbras
Stella facem ducens multa cum luce cucurrit.
Illam summa super labentem culmina tecti,
Cernimus Idæa claram se condere sylua,
Signantemq; vias. tum longo limite sulcus
Dat lucem, & latè circùm loca sulphure fumant:
Hîc verò victus genitor se tollit ad auras,
Affaturq; Deos, & sanctum sidus adorat:
Iam iam se nulla mora est. sequor, et quà ducitis adsum.
Dij patrij seruate domum, seruate nepotem:
Vestrum hoc augurium, vestroq; in numine Troia est.
Cedo equidem, nec nate tibi comes ire recuso
Dixerat ille: & iam per mœnia clarior ignis
Auditur: propiusq; æstus incendia voluunt.
Ergo agè chare pater ceruici imponere nostræ:
Ipse subibo humeris: nec me labor iste grauabit.
Quò res cunq; cadent, unum & commune periclũ,
Una salus ambobus erit, mihi paruus Iulus
Sit comes. & longè seruet vestigia coniux.
Vos famuli, quæ dicam animis aduertite vestris.
Est vrbe egressis tumulus, templumq; uetustum

De-

Deserta Cereris, iuxtaq; antiqua cupressus,
Religione patrum multos seruata per annos.
Hanc ex diuerso sedem veniemus in vnam.
Tu genitor cape sacra manu, patriosq; penates:
Me bello è tanto digressum, & cæde recenti,
Attrectare nefas, donec me flumine viuo
Abluero.
Hæc fatus, latos humeros subiectaq; colla
Veste super, fuluiq; insternor pelle leonis:
Succedoq; oneri. dextræ se paruus Iulus
Implicuit, sequiturq; patrem non passibus æquis:
Ponè subit coniux. ferimur per opaca locorum:
Et me, quem dudum non vlla iniecta mouebant
Tela, neq; aduerso glomerati ex agmine Graij:
Nunc omnes terrent auræ, sonus excitat omnis
Suspensum, & pariter comitiq; onerique timentem.
Iamq; propinquabam portis, omnemq; videbar
Euasisse viam: subitò cum creber ad aures
Visus adesse pedum sonitus. genitorq; per umbram
Prospiciens, nate, exclamat, fuge nate, propinquant:
Ardentes clypheos, atq; æra micantia cerno.
Hic mihi nescio quod trepido malè numen amicum
Confusam eripuit mentem, namq; auia cursu
Dum sequor, & nota excedo regione viarum;
Heu misero coniunx fatóne erepta Creüsa
Substitit: errauitne via, seu lassa resedit;
Incertum: nec post oculis est reddita nostris.
Nec prius amissam respexi, animumq; reflexi,
Quàm tumulum antiquæ Cereris, sedemq; sacratam
Venimus: hic demum collectis omnibus; una

De-

Defuit, & comites, natumq;, virumq; fefellit.
Quem non incusaui amens hominumq;, deorumq;?
Aut quid in euersa vidi crudelius vrbe?
Ascanium, anchisemq; patrem, Teucrosq; penates
Commendo socijs, & curua valle recondo.
Ipse vrbem repeto, & cingor fulgentibus armis
Stat casus renouare omneis, omnemq; reuerti
per Troiam, & rursus caput obiectare periclis.
Principiò muros, obscuraq; limina portæ,
Quà gressum extuleram, repeto: & vestigia retrò
Obseruata sequor per noctem, & lumine lustro.
Horror vbiq; animos, simul ipsa silentia terrent.
Inde domum si fortè pedem, si fortè tulißet
Me refero. irruerant Danai, & tectũ omne tenebant
Ilicet ignis edax summa ad fastigia vento
Voluitur; exuperant flammæ: furit æstus ad auras.
Procedo ad Priami sedes, arcemq; reuiso.
Et iam porticibus vacuis Iunonis Asylo
Custodes lecti Phœnix, & dirus Vlysses
Prædam asseruabant. huc vndiq; Troïa gaza
Incensis erepta adytis, mensæq; Deorum,
Crateresq; auro solidi, captiuaq; vestis
Congeritur: pueri & pauidæ longo ordine matres
Stant circùm.
Ausus quinetiam voces iactare per vmbram,
Impleui clamore uias: mœstusq;, Creüsam
Nequicquã ingeminans, iterumq;, iterumq; vocaui.
Quærenti, & tectis vrbis sine fine furenti,
Infelix simulacrum, atq; ipsius vmbra Creüsæ.
Visa mihi ante oculus, & nota maior imago.
Obstupui, steteruntq; comæ, & vox faucibus hæsit.

Tum

Tum sic affari, & curas his demere dictis:
Quid tantùm insano iuuat indulgere labori
O'dulcis coniux? non hæc sine numine diuûm
Eueniunt: nec te hinc comitem asportare Creüsam
Fas: haud ille sinit superi regnator Olympi.
Longa tibi exilia, & vastum maris æquor arandum:
Ad terram Hesperiam venies: vbi Lydius arua
Inter opima virûm leni fluit agmine Tybris.
Illic res lætæ, regnumq;, & regia coniux
Parta tibi. lacrymas dilectæ pelle Creüsæ.
Non ego Myrmidonum sedes, Dolopùmue superbas
Aspiciam, aut Grays seruitum matribus ibo
Dardanis, & diuæ Veneris nurus:
Sed me magna Deûm genitrix his detinet oris
Iamq; vale, & nati serua communis amorem:
Hæc vbi dicta dedit: lacrymantē, & multa nolentē
Dicere, deseruit: tenuesq; recessit in auras.
Ter conatus ibi collo dare brachia circùm:
Ter frustra comprehensa manus effugit imago,
Par leuibus ventis, volueriq; simillima somno.
Sic demum socios consumpta nocte reuiso.
Atq; hîc ingentem comitum affluxisse nouorum
Inuenio admirans numerum, matresq; virosq;,
Collectam exilio pubem, miserabile vulgus.
Vndiq; conuenere, animis, opibusq; parati,
In quascunq; velim pelago deducere terras.
Iamq; iugis summę surgebat Lucifer Idæ,
Ducebatq; diem: Danaiq; obsessa tenebant
Limina portarum: nec spes opis vlla dabatur.
Cessi, & sublato montem genitore petiui.

P. VER.

P. VERGILII MARONIS ÆNEIDOS

LIB. III.

POstquàm res Asiæ, Priamiq́ue euertere gentem
Immeritam visum superis, ceciditque superbum
Ilium, & omnis humo fumat Neptunia Troia:
Diuersa exilia, & desertas quærere terras
Auguriys agimur Diuûm: classemq; sub ipsa
Antandro, & Phrygiæ molimur montibus Idæ,
Incerti quò fata ferant, vbi sistere detur.
Contrahimusq; viros. vix prima inceperat æstas:
Et pater Anchises dare fatis vela iubebat.
Littora tum patriæ lacrymans, portusq́; relinquo,
Et campos vbi Troia fuit. feror exul in altum
Cum socys, natoq́;, penatibus, & magis Dys.
Terra procul vastis colitur Mauortia campis:
Thraces arant: acri quondam regnata Lycurgo,
Hospitium antiquum Troiæ, socyq; penates,
Dum fortuna fuit. feror huc, & littore curuo
Mœnia prima loco, fatis ingressus iniquis:
Æneadasq́; meo nomen de nomine fingo.
Sacra Dionææ matri, diuisq́; ferebam
Auspicibus cæptorum operum: superoq́; nitentem

Cælicolum regina mactabam in littore taurum.
Fortè fuit iuxtà tumulus, quo cornea summo
Virgulta, & densis hastilibus horrida myrtus.
Accessi: viridemq; ab humo conuellere syluam
Conatus, ramis tegerem vt frondentibus aras:
Horrendum, & dictu video mirabile monstrum.
Nam, quæ prima solo ruptis radicibus arbos
Vellitur: huic atro linquuntur sanguine guttæ,
Et terram tabo maculant. mihi frigidus horror
Membra quatit, gelidusq; coit formidine sanguis.
Rursus & alterius lentum conuellere vimen
Insequor, & causas penitus tentare latenteis:
Ater & alterius sequitur de cortice sanguis.
Multa mouens animo, Nymphas venerebar agrestes,
Gradiuumq; patrem, Geticis qui præsidet aruis:
Ritè secundarent uisus, omenq; leuarent,
Tertia sed postquàm maiore hastilia nixu
Aggredior, genibusq; aduersæ obluctor arenæ:
Eloquar, an sileam?) gemitus lacrymabilis imo
Auditur tumulo, & vox reddita fertur ad aures:
Quid miserum Aenea laceras? iam parce sepulto.
Parce pias scelerare manus. non me tibi Troia
Externum tulit. haud cruor hic de stipite manat.
Heu fuge crudeles terras, fuge littus auarum.
Nam Polydorus ego: hic confixum ferrea texit
Telorum seges, & iaculis increuit acutis.
Tum verò ancipiti mentem formidine pressus
Obstupui. steteruntq; comæ: & vox faucibus hæsit.
Hunc Polydorum auri quondam cum pondere magno
Infelix Priamus furtim mandarat alendum

Tre-

Threïcio regi: cùm iam diffideret armis
Dardaniæ, cingiq; vrbemq; obsidione videret.
Ille ut opes fractæ Teucrûm, & fortuna recessit:
Res Agamemnonias, victriciaq; arma secutus,
Fas omne abrumpit: Polydorum obtruncat, & auro
Vi potitur. Quid non mortalia pectora cogis
Auri sacra fames? postquàm pauor ossa reliquit:
Delectos populi ad proceres, primumq; parentem
Monstra Deûm refero: & quæ sit sententia, posco.
Omnibus idem animus, scelerata excedere terra:
Linquere pollutũ hospitiũm, & dare classibus Austros.
Ergo instauramus Polydoro funus: & ingens
Aggeritur tumulo tellus. stant Manibus aræ
Cæruleis mæstæ vittis, atraq; cupresso.
Et circùm Iliades crinem de more solutæ.
Inferimus tepido spumantia cymbia lacte,
Sanguinis & sacri pateras: animamq; sepulcro
Condimus: & magna supremùm voce ciemus.
Inde vbi prima fides pelago, placataq; venti
Dant maria, et lenis crepitãs vocat Auster in altum:
Deducunt socii naues, & litora complent.
Prouehimur portu, terræq; urbesq; recedunt.
Sacra mari colitur medio gratissima tellus
Nereidum matri, & Neptuno Aegeo:
Qu m pius Arcitenens, oras, & littora circum
Errantem: Mycone celsa, Gyaroq; reuinxit.
Immotamq; coli dedit, & contemnere uentos.
Huc feror: hæc fessos tuto placidissima portu
Accipit. egressi ueneramur Apollinis vrbem.
Rex Anius, rex idem hominum, Phœbiq; sacerdos,

uittis, & sacra redimitus tempora lauro
Occurrit: veterem Anchisen agnoscit amicum.
Iungimus hospitio dextras, & tecta subimus.
Templa dei saxo venerabar structa vetusto.
Da propriam Tymbrææ domum: da mœnia fessis,
Et genus, & mansuram vrbem; serua altera Troiæ
Pergama, reliquias Danaum, atque immitis Achilli.
Quem sequimur? quóue ire iubes? vbi ponere sedes?
Da pater augurium, atq; animis illabere nostris.
Vix ea fatus eram: tremere omnia visa repentè,
Liminaq;, lauriq; Dei, totusq; moueri
Mons circùm, & mugire adytis cortina reclusis.
Submissi petimus: terram & vox fertur ad aures:
Dardanidæ duri, quæ vos à stirpe parentum
Prima tulit tellus, eadem uos vbere læto
Accipiet reduces. antiquam exquirite matrem.
Hic domus Aeneæ cunctis dominabitur oris:
Et nati natorum, & qui nascentur ab illis.
Hæc Phœbus: mistoq; ingens exorta tumultu
Lætitia: & cuncti, quę sint ea mœnia, quærunt
Quò Phœbus uocet erranteis, iubeatq; reuerti.
Tum genitor veterum voluens monumenta virorũ:
Audite ô proceres, ait, & spes discite vestras.
Creta Iouis magni medio iacet insula ponto:
Mons Idæus vbi, & gentis cunabula nostræ.
Centum vrbes habitant magnas, vberrima regna:
Maximus vnde pater (si ritè audita recordor)
Teucrus Rhœtæas primùm est aduectus ad oras:
Optauitq; locum regno. nondum Ilium, & arces
Pergameæ steterant: habitabant uallibus imis.

Hinc

Hinc mater cultrix Cybele, Corybantiaq; æra,
Idæumq; nemus: hinc fida silentia sacris,
Et iuncti currum dominæ subiere leones.
Ergo agitè, & Diuûm ducunt quà iussa, sequamur:
Placemus ventos, & Gnosia regna petamus.
Nec longo distant cursu (modò Iuppiter adsit)
Tertia lux classem Creteis sistet in oris.
Sic fatus, meritos aris mactauit honores:
Taurum Neptuno, taurum tibi pulcher Apollo.
Nigram Hyemi pecudem, Zephyris felicibus albã.
Fama volat, pulsum regnis cessisse paternis
Idomenea ducem, desertaq; littora Cretæ:
Hoste vacare domos: sedesq; astare relictas.
Linquimus Ortygiæ portus, pelagoq; volamus:
Bacchatamq; iugis Naxon, viridemq; Donusam,
Olearon, niueamq; Paron, sparsasq; per æquor
Cycladas, & crebris legimus freta consita terris.
Nauticus exoritur vario certamine clamor:
Hortantur socij, Cretam, proauosq; petamus.
Prosequitur surgens à puppi uentus euntes:
Et tandem antiquis Curetum allabimur oris.
Ergo auidus muros optatæ molior vrbis,
Pergameamq; voco: & lætam cognomine gentem
Hortor amare focos, arcemq; attollere tectis.
Iamq; ferè sicco subductæ littore puppes:
Connubijs, aruisq; nouis operata iuuentus:
Iura, domosq; dabam, subitò cùm tabida membris
Corrupto cœli tractu miserandaq; venit
Arboribusq;, satisq; lues, & letifer annus.
Linquebant dulces animas, aut ægra trahebant

Corpora: tum steriles exurere Sirius agros.
Arebant herbæ: & victum seges ægra negabat.
Rursus ad oraculum Ortygiæ, Phœbumq; remenso
Hortatur pater ire mari, veniamq; precari:
Quem fessis finem rebus ferat: vnde laborum
Tentare auxilium iubeat: quò vertere cursus.
Nox erat: & terris animalia somnus habebat.
Effigies sacræ Diuûm, Phrygijq; penates,
Quos mecum à Troia, medijsq; ex ignibus vrbis
Extuleram, visi ante oculos astare iacentis
In somnis, multo manifesti lumine, quà se
Plena per incertas fundebat Luna fenestras:
Tum sic affari, & curas his demere dictis:
Quod tibi delato Ortygiam dicturus Apollo est,
Hic canit, & tua nos en vltro ad limina mittit.
Nos te Dardània incensa, tuaq; arma secuti:
Nos tumidum sub te permensi classibus æquor:
Idem venturos tollemus in astra nepotes,
Imperiumq; vrbi dabimus. tu mœnia magnis
Magna para, longumq; fugæ ne linque laborem.
Mutandæ sedes. non hæc littora suasit
Delius, aut Cretæ iussit considere Apollo.
Est locus, Hesperiam Graij cognomine dicunt.
Terra antiqua, potens armis, atq; vbere glebæ:
Oenotrij coluere viri: nunc fama, minores
Italiam dixisse, ducis de nomine gentem:
Hæ nobis propriæ sedes: hinc Dardanus ortus,
Iasiusq; pater: genus à quo principe nostrum.
Surge age, & hæc lætus longæuo dicta parenti
Haud dubitanda refer: Corytum terrasq; requirat
Au-

Ausonias: Dictaa negat tibi Iuppiter arua.
Talibus attonitus visis, ac voce Deorum
(Nec super illud erat, sed coram agnoscere vultus,
Velatasq; comas, præsentiaq; ora videbar.
Tum gelidus toto manabat corpore sudor)
Corripio è stratis corpus: tendoq; supinas
Ad cælum cum voce manus: & munera libo
Intemerata focis. perfecto lætus honore
Anchisen facio certum, remq; ordine pando.
Agnouit prolem ambiguam, geminosq; parentes,
Seq; nouo veterum deceptum errore locorum.
Tum memorat: Nate Iliacis exercite fatis,
Sola mihi tales casus Cassandra canebat:
(Nunc repeto hæc generi portendere debita nostro,
Et sæpe Hesperiam, sæpe Itala regna vocare)
Sed quis ad Hesperiæ venturos littora Teucros
Crederet? aut quem tum uates Cassandra moueret?
Cedamus Phœbo, & moniti meliora sequamur.
Sic ait: & cuncti dictis paremus ouantes.
Hanc quoq; deserimus sedem: paucisq; relictis
Vela damus: vastumq; caua trabe currimus æquor
Postquã altum tenuere rates, nec iam amplius ullæ
Apparent terræ, cælum undiq;, & undiq; pontus:
Tum mihi cæruleus supra caput astitit imber,
Noctē, hyememq; ferens: & inhorruit unda tenebris.
Continuò venti voluunt mare, magnaq; surgunt
Aequora: dispersi iactamur gurgite vasto.
Inuoluere diem nimbi, & nox humida cælum
Abstulit: ingeminant abruptis nubibus ignes.
Excutimur cursu, & cæcis erramus in undis.

Ipse diem, noctemq; negat discernere cælo.
Nec meminisse viæ media Palinurus in vnda.
Treis adeò incertos cæca caligine soles
Erramus pelago: totidem sine sidere noctes.
Quarto terra die primùm se tollere tandem
Visa, aperire procul montes, ac voluere fumum.
Vela cadunt, remis insurgimus: haud mora, nautæ
Adnixi torquent spumas, & Cærula verrunt.
Seruatum ex vndis Strophadum me littora primùm
Accipiunt. Strophades Graio stant nomine dictæ
Insulę Ionio in magno: quas dira Celęno,
Harpyięq; colunt alię: Phineia postquàm
Clausa domus: mensasq; metu liquere priores,
Tristius haud illis monstrum, nec sęuior vlla
Pestis, & ira Deûm Stygijs sese extulit vndis.
Virginei volucrum vultus, fœdissima ventris
Proluuies, vncęq; manus, & pallida semper
Ora fame.
Huc vbi delati portus intrauimus: ecce
Lęta boum passim campis armenta uidemus,
Caprigenumq; pecus, nullo custode per herbam.
Irruimus ferro, & Diuos, ipsumq; uocamus
In prædam, partemq; Iouem. tunc littore curuo
Extruimusq; toros, dapibusq; epulamur opimis.
Aut subitò horrifico lapsu de montibus adsunt
Harpyię, & magnis quatiunt clangoribus alas:
Diripiuntq; dapes, contactuq; omnia fœdant
Immundo: tum uox tetrum dira inter odorem.
Rursum in secessu longo sub rupe cauata,
Arboribus clausi circùm, atq; horrentibus umbris

Instrui-

Instruimus mensas, arisq; reponimus ignem.
Rursum ex diuerso cœli, cæcisq; latebris
Turba sonans prędam pedibus circumuolat vncis:
Polluit ore dapes. socijs tunc arma capessant
Edico: & dira bellum cum gente gerendum.
Haud secus ac iussi faciunt, tectosq; per herbam
Disponunt enses, & scuta latentia condunt.
Ergo vbi delapsę sonitum per curua dedere
Littora: dat signum specula Misenus ab alta
Aere cauo. inuadunt socij, & noua prælia tentant,
Obscœnas pelagi ferro fædare volucres.
Sed neq; vim plumis vllam, nec vulnera tergo
Accipiunt: celeriq; fuga sub sidera lapsę
Semesam prędam, & vestigia fœda relinquunt.
Vna in præcelsa consedit rupe Celęno
Infelix uates: rupitq; hanc pectore uocem.
Bellum etiam pro cæde boum, stratisq; iuuencis
Laomedontiadę, bellúmne inferre paratis?
Et patrio insonteis Harpyias pellere regno?
Accipite ergo animis, atq; hæc mea figite dicta,
Quę Phębo pater omnipotens, mihi Phœbus Apollo
Prędixit, vobis Furiarum ego maxima pando.
Italiam cursu petitis: uentisq; uocatis,
Ibitis Italiam: portusq; intrare licebit:
Sed non antè datam cingetis mœnibus urbem,
Quàm uos dira fames, nostręq; iniuria cędis
Ambesas subigat malis absumere mensas.
Dixit: & in syluam pennis ablata refugit.
At socijs subita gelidus formidine sanguis
Diriguit; cecidere animi, nec iam amplius armis,

Sed

Sed votis, precibusq; iubent exposcere pacem,
Siue Deæ, seu sint diræ, obscœnæq; volûcres.
Et pater Anchises, paßis de littore palmis,
Numina magna vocat, meritosq; indicit honores.
Dij prohibete minas: Dij talem auertite casum:
Et placidi seruate pios. tum littore funem
Diripere, excußosq; iubet laxare rudentes.
Tendunt vela Noti; fugimus spumantibus vndis,
Quà cursum ventusq;, gubernatorq; vocabant.
Iam medio apparet fluctu nemorosa Zacynthos,
Dulichiumq;, Sameq;, & Neritos ardua saxis.
Effugimus scopulos Ithacæ, Laërtia regna:
Et terram altricem sæui execramus Vlyßis:
Mox & Leucatæ nimbosa cacumina montis,
Et formidatus nautis aperitur Apollo.
Hunc petimus fessi, & paruæ succedimus vrbi:
Anchora de prora iacitur: stant littore puppes.
Ergo insperata tandem tellure potiti,
Lustramurq; Ioui, votisq; incendimus aras:
Actiaq; Iliacis celebramus littora ludis.
Exercent patrias oleo labente palæstras
Nudati socij. iuuat euasisse tot urbes
Argolicas, mediosq; fugam tenuisse per hostes.
Intereà magnum Sol circumuoluitur annum,
Et glacialis hyems Aquilonibus asperat vndas.
Aere cauo clypeum, magni gestamen Abantis,
Postibus aduersis figo, & rem carmine signo:
Aeneas hæc de Danais victoribus arma.
Linquere tum portus iubeo, & considere transtris:
Certatim socij feriunt mare, & æquora verrunt.

Try-

Protinus aërias Phaacum abscondimus arces,
Littoraq; Epeiri legimus, portuq; subimus
Chaono, & celsam Buthroti ascendimus vrbem.
Hic incredibilis rerum fama occupat aures:
Priamiden Helenum Graias regnare per vrbes,
Coniugio Aeacidæ Pyrrhi, sceptrisq; potitum:
Et patrio Andromachen iterum cessisse marito.
Obstupui: miroq; incensum pectus amore
Compellare virum, & casus cognoscere tantos.
Progredior portu, classes, & littora linquens
Solenneis tum fortè dapes, & tristia dona
Ante vrbem in luco falsi Simoëntis ad vndam
Libabat cineri Andromache: manesq; vocabat
Hectoreum ad tumulum: viridi quem cespite inanem,
Et geminas, causam lacrymis, sacrauerat aras.
Vt me conspexit venientem, & Troia circùm
Arma amens vidit: magnis exterrita monstris
Diriguit visu in medio: calor ossa reliquit:
Labitur, & longo uix tandem tempore fatur:
Verâne te facies, verus mihi nuntius affers
Nate dea? viuisne? aut, si lux alma recessit,
Hector vbi est? dixit: lacrymasq; effudit, & omnem
Impleuit clamore locum vix pauca furenti
Subiicio, & ratis turbatus, uocibus hisco:
Viuo equidem, uitamq; extrema per omnia duco:
Nec dubita: nam uera uides.
Heu quis te casus deiectam coniuge tanto
Excipit? aut quæ digna satis fortuna reuisit?
Hectoris Andromache Pyrrhin connubia seruas?
Deiecit uultum, & demissa uoce locuta est

O felix

O felix una ante alias Priameia uirgo,
Hostilem ad tumulum Troiæ sub mœnibus altis
Iussa mori: quę sortitus non pertulit ullos,
Nec uictoris heri tetigit captiua cubile.
Nos patria incensa diuersa per æquora uectæ,
Stirpis Achilleæ fastus, iuuenemq; superbum
Seruitio enixa tulimus: qui deinde secutus
Ledæam Hermionem, Lacedęmoniosq́; Hymenæos,
Me famulam, famuloq́; Heleno transmisit habendam.
Ast illum erepta magno inflammatus amore
Coniugis, & scelerum furijs agitatus Orestes,
Excipit incautum, patriasq; obtruncat ad aras.
Morte Neoptolemi, regnorum reddita cessit
Pars Heleno, qui Chaonios cognomine campos,
Chaoniamq; omnem Troiano à Chaone dixit,
Pergamaq;, Iliacumq; iugis hanc addidit arcem.
Sed tibi qui cursum venti, quæ fata dedere?
Aut quis te ignarum nostris Deus appulit oris?
Quid puer Ascanius? superátne, & vescitur aura?
Quem tibi iam Troia.
Ecquæ iam puero est amissæ curæ parentis?
Ecquid in antiquam virtutem, animosq; viriles,
Et pater Aeneas, & auunculus excitat Hector?
Talia fundebat lacrymans, longosq; ciebat
Incassum fletus: cùm sese à mœnibus heros
Priamides multis Helenus comitantibus offert:
Agnoscitq; suos, lætusq; ad mœnia ducit:
Et multùm lacrymas verba inter singula fundit.
Procedo: & paruam Troiam, simulataq; magnis
Pergama, & arentem Xanthi cognomine riuum

 Agnosco.

Agnosco. Scæaq; amplector, limina portæ.
Necnon & Teucri socia simul vrbe fruuntur.
Illos porticibus rex accipiebat in amplis.
Aulai in medio libabant pocula Bacchi,
Impositis auro dapibus: paterasq; tenebant.
Iamq; dies, alterq; dies processit: & auræ
Vela vocant, tumidoq; inflatur carbasus Austro.
His vatem aggredior dictis, ac talia quæso.
Troiugena interpres diuûm, qui numina Phœbi,
Qui tripodas, Clary lauros, qui sidera sentis:
Et volucrum linguas, & præpetis omnia pennę.
Fare agè (namq; omnem cursum mihi prospera dixit
Relligio: & cuncti suaserunt numine diui
Italiam petere & terras tentare repostas:
Sola nouum, dictuq; nefas Harpyia Celęno
Prodigium canit, & tristeis denuntiat iras,
Obscœnamq; famem) quę prima pericula vito:
Quidve sequens tantos possim superare labores.
Hic Helenus cęsis primum de more iuuencis,
Exorat pacem Diuûm, vittasq; resoluit
Sacrati capitis: meq; ad tua limina, Phœbe,
Ipse manu multo suspensum numine ducit.
Atque hæc deinde canit diuino ex ore sacerdos.
Nate dea (nam te maioribus ire per altum
Auspicijs manifesta fides: sic fata Deûm rex
Sortitur, voluitq; vices: is vertitur ordo)
Pauca tibi è multis, quò tutior hospita lustres
Aequora, & Ausonio possis considere portu,
Expediam dictis: prohibent nam cętera Parcę
Scire Helenum, fariq; vetat Saturnia Iuno.

Principia

Principio Italiam, quam tu iam rere popinquam,
Vicinosq; ignare paras inuadere portus
Longa procul longis uia diuidit inuia terris.
Antè & Trinacria lentandus remus in unda:
Et salis Ausonii lustrandum nauibus æquor,
Inferniq; lacus Aeææq; insula Circes:
Quàm tuta possis urbem componere terra.
Signa tibi dicam: tu condita mente teneto:
Cùm tibi sollicito secreti ad fluminis undam,
Littoreis ingens inuenta sub ilicibus sus
Triginta capitum fœtus enixa iacebit
Alba solo recubans, albi circum ubera nati.
Is locus urbis erit, requies ea certa laborum.
Nec tu mensarum morsus horresce futuros.
Fata uiam inuenient, aderitq; uocatus Apollo.
Has autem terras, Italiq; hanc littoris oram,
Proxima quæ nostri perfunditur æquoris æstu,
Effuge: cuncta malis habitantur mœnia Graiis.
Hic & Narycii posuerunt mœnia Locri:
Et Salentinos obsedit milite campos
Lyctius Idomeneus: hîc illa ducis Melibæi
Parua Philoctetę subnixa Petilia muro.
Quin, ubi transmissę steterint trans ęquora classes,
Et positis aris iam uota littore solues:
Purpureo uelare comas adopertus amictu:
Nequa inter sanctos ignes in honore Deorum
Hostilis facies occurrat, & omina turbet.
Hunc socii morem sacrorum, hunc ipse teneto:
Hac casti maneant in relligione nepotes.
Ast ubi digressum Siculę te admonerit orę

Ventus,

Ventus, & angusti rarescent claustra Pelori:
Laua tibi tellus, & longo læua petantur
Aequora circuitu: dextrum fuge littus, & vndas.
Hæc loca vi quodam, & vasta conuulsa ruina
(Tantum æui longinqua valet mutare vetustas)
Dissiluisse ferunt: cùm protinus vtraq; tellus
Vna foret: venit medio vi pontus, & vndis
Hesperium Siculo latus abscidit, aruaq;, & vrbes
Littore diductas angusto interluit æstu.
Dextrum Scylla latus, læuum implacata Charybdis
Obsidet: atq; imo barathri ter gurgite vastos
Sorbet in abruptum fluctus, rursusq; sub auras
Erigit alternos & sydera verberat vnda.
At Scyllam cęcis cohibet spelunca latebris
Ora exertantem, & naucis in saxa trahentem.
Prima hominis facies, & pulchro pectore virgo
Pube tenus; postrema immani corpore Pistrix;
Delphinum caudas vtero commissa luporum.
Pręstat Trinacrii metas lustrare Pachyni
Cessantem, longos & circunflectere cursus,
Quam semel informem uasto uidisse sub antro
Scyllam, & cęruleis canibus resonantia saxa.
Pręterea siqua est Heleno prudentia uati,
Si qua fides, animum si ueris implet Apollo:
Unum illud tibi nate dea, pręq; omnibus unum
Prędicam, & repetens iterumq; monebo.
Iunonis magnæ primum prece numen adora:
Iunoni cane uota libens: dominamq; potentem
Supplicibus supera donis. sic deniq; uictor
Trinacria fines Italos mittere relicta.

Hac

Huc ubi delatus Cumæam accesseris urbem,
Diuinosq; lacus, & Auerna sonantia syluis:
Insanam uatem aspicies, quę rupe sub ima
Fata canit: folijsq; notas, & nomina mandat.
Quæcunq; in folijs descripsit carmina uirgo,
Digerit in numerum, atq; antro seclusa relinquit.
Illa manent immota locis, neq; ab ordine cedunt.
Verùm eadem, uerso tenuis cùm cardine uentus
Impulit, & teneras turbauit ianua frondes:
Nunquam deinde cauo uolitantia prendere saxo,
Nec reuocare situs, aut iungere carmina curat.
Inconsulti abeunt, sedemq; odere Sibyllę.
Hîc tibi nequa moræ fuerint dispendia tanti:
Quamuis increpitent socii, & ui cursus in altum
Vela uocet, possisq; sinus implere secundos:
Quin adeas uatem: precibusq; oracula poscas.
Ipsa canat, uocemq; uolens, atq; ora resoluat.
Illa tibi Italię populos, uenturaq; bella,
Et quo quenq; modo fugiasq;, ferasq; laborem,
Expediet: cursusq; dabit uenerata secundos.
Hęc sunt, quę nostra liceat te uoce moneri.
Vade agè, & ingentem factis fer ad ęthera Troiam.
Quæ postquàm uates sic ore effatus amico est;
Dona dehinc auro grauia, sectoq; elephanto
Imperat ad naues ferri: stipatq; carinis
Ingens argentum: Dodonęosq; lebetes
Loricam consertam hamis auroq; trilicem,
Et conum insignis galeę, cristasq; comanteis,
Arma Neoptolemi: sunt & sua dona parenti.
Addit equos, additq; duces.

Remigium

Remigium supplet: socios simul instruit armis.
Intereà classem velis aptare iubebat
Anchises, fieret vento mora nequa ferenti.
Quem Phœbi interpres multo compellat honore.
Coniugio Anchisa Veneris dignate superbo,
Cura Deûm, bis Pergameis erepte ruinis,
Ecce tibi Ausoniæ tellus: hanc arripe velis:
Et tamen hanc pelago præterlabare necesse est.
Ausoniæ pars illa procul, quam pandit Apollo.
Vade, ait ô felix nati pietate, quid vltrà
Prouehor? & fando surgentis demoror Austros?
Nec minus Andromache digressu mœsta supre-
Fert picturatas auri subtegmine vestes, (mo,
Et Phrygiam Ascanio chlamydem: nec cedit honori:
Textilibusq; onerat donis: ac talia fatur:
Accipe & hæc, manuum tibi quæ monimenta mearũ
Sint, puer, & longum Andromaches testētur amorẽ
Coniugis Hectoreæ: cape dona extrema tuorum,
O' mihi sola mei super Astyanáctis imago.
Sic oculos, sic ille manus, sic ora ferebat:
Et nunc æquali tecum pubesceret æuo.
Hos ego digrediens lacrymis affabar obortis:
Viuite felices, quibus est fortuna peracta
Iam sua: nos alia ex aliis in fata vocamur.
Vobis parta quies: nullum maris æquor arandum:
Arua, neq; Ausoniæ semper cedentia retro
Quærenda: effigiem Xanthi, Troiamq; videtis,
Quam vestra fecere manus, melioribus opto
Auspiciis, & quæ fuerit minus obuia Graiis.
Siquando Tyberim, vicinaq; Tybridis arua

Intraro, gentiq; meæ data mœnia cernam:
Cognatasq; vrbes olim, populosq; propinquos
Epeiro Hesperia, quibus idem Dardanus autor,
Atq; idem casus, vnam faciemus vtranq;
Troiam animis: maneat nostros ea cura nepotes.
Prouehimur pelago vicina Ceraunia iuxta:
Vnde iter Italiam, cursusq; breuissimus vndis.
Sol ruit intereà, & montes vmbrantur opaci.
Sternimur optatæ gremio telluris ad vndam
Sortiti remos: passimq; in littore sicco
Corpora curamus: fessos sopor irrigat artus.
Necdum orbem medium nox horis acta subibat:
Haud segnis strato surgit Palinurus, & omneis
Explorat ventos, atq; auribus aëra captat:
Sidera cuncta notat tacito labentia cœlo,
Arcturum, pluuiasq; Hyadas, geminosq; Triones:
Armatumq; auro circumspicit Oriona.
Postquàm cuncta uidet cœlo constare sereno:
Dat clarum è puppi signum: nos castra mouemus,
Tentamusq; uiam, & uelorum pandimus alas.
Iamq; rubescebat stellis Aurora fugatis.
Cùm procul obscuros colles, humilemq; uidemus
Italiam: Italiam primus conclamat Achates:
Italiam læto socij clamore salutant.
Tum pater Anchises magnum cratera corona
Induit, impleuitq; mero, Diuosq; uocauit
Stans celsa in puppi:
Dii maris, & terræ, tempestatumq; potentes,
Ferte uiam uento facilem, & spirate secundi.
Crebrescunt optatæ auræ: portusq; patescit

Iam

Iam propior: templumq; apparet in arce Mineruæ.
Vela legunt socij, & proras ad littora torquent.
Portus ab Eoo fluctu curuatur in arcum:
Obiecta salsa spumant aspergine cautes:
Ipse latet: gemino demittunt brachia muro
Turriti scopuli: refugitq; à littore templum,
Quattuor hîc, primũ omen, equos in gramine uidi
Tondentes campum latè, candore niuali.
Et pater Anchises: Bellum ô terra hospita portas:
Bello armantur equi: bellum hęc armenta minantur.
Sed tamen iidem olim curru succedere sueti
Quadrupedes, & frena iugo concordia ferre.
Spes est pacis, ait. tum numina sancta precamur
Palladis armisonę, quę prima accepit ouantes:
Et capita ante aras Phrygio velamur amictu:
Pręceptisq; Heleni dederat quę maxima, ritè
Iunoni Argiuę iussos adolemus honores.
Haut mora: continuò perfectis ordine uotis,
Cornua uelatarum obuertimus antennarum:
Graiugenûmq; domos, suspectaq; linquimus arua.
Hinc sinus Herculei (si vera est fama) Tarenti
Cernitur: attolit se diua Lacinia contrà,
Caulonisq; arces, & naufragum Scylaceum.
Tum procul è fluctu Trinacria cernitur Aetna:
Et gemitum ingentem pelagi, pulsataq; saxa
Audimus longè, fractasq. ad littora uoces:
Exultantq; vada, atq; æstu miscentur arenæ.
Et pater Anchises: Nimirum hæc illa Charybdis,
Hos Helenus scopulos, hæc saxa horrenda canebat.
Eripite ô socii, pariterq; insurgite remis.

Haud minus ac iussi faciunt: primumq; rudentem
Contorsit leuas proram Palinurus ad vndas.
Lauam cuncta cohors remis, ventisq; petiuit.
Tollimur in cælum curuato gurgae: & ijdem
Subducta ad manes imos descendimus vnda.
Ter scopulis clamorem inter caua saxa dedere:
Ter spumam elisam, & rorantia vidimus astra.
Intereà fessos ventus cum Sole reliquit:
Ignariq; viæ Cyclopum allabimur oris.
Portus ab accessu ventorum immotus, & ingens
Ipse: sed horrificis iuxtà tonat Ætna ruinis:
Interdumq; atram prorumpit ad æthera nubem,
Turbine fumantem piceo, & candente fauilla:
Attollitq; globos flammarum, & sidera lambit.
Interdum scopulos, auulsaq; viscera montis
Erigit eructans: liquefactaq; saxa sub auras
Cum gemitu glomerat: fundoq; exæstuat imo.
Fama est Enceladi semiustum fulmine corpus
Vgeri mole hac: ingentemq; insuper Ætnam
Impositam, ruptis flammam expirare caminis:
Et fessum quoties mutat latus, intremere omnem
Murmure Trinacriam, & cælum subtexere fumo:
Noctem illam tecti syluis immania monstra
Perferimus: nec quæ sonitum det causa videmus.
Nam neq; erant astrorum ignes, nec lucidus æthra
Siderea polus; obscuro sed nubila cælo;
Et Lunam in nimbo nox intempesta tenebat.
Postera iamq; dies primo surgebat Eoo,
Humentemq; Auroræ polo dimouerat vmbram.
Cùm subitò è syluis, macie confecta suprema.

Ignoti

Ignoti noua forma viri, miserandaq; cultu
Procedit, supplexq; manus ad littora tendit.
Respicimus, dira illuuies, immissaq; barba,
Consertum tegmen spinis: at cætera Graius,
Et quondam patrijs ad Troiam missus in armis.
Isq; vbi Dardanios habitus, & Troia vidit
Arma procul: paulùm aspectu conterritus hæsit:
Continuitq; gradum: mox sese ad littora præceps
Cum fletu, precibusq; tulit: Per sidera testor,
Per superos, atq; hoc cæli spirabile lumen:
Tollite me Teucri: quascunq; abducite terras:
Hoc sat erit. scio me Danais è classibus vnum:
Et bello Iliacos fateor petijsse penates.
Pro, si sceleris tanta est iniuria nostri,
Spargite me in fluctus, vastoq; immergite ponto:
Si pereo, manibus hominum perijsse iuuabit.
Dixerat: & genua amplexus, genibusq; volutans
Hærebat. Qui sit, fari, quo sanguine cretus,
Hortamur: quæ deinde agitet fortuna, fateri.
Ipse pater dextram Anchises, haud multa moratus
Dat iuueni, atq; animum præsenti pignore firmat.
Ille hæc, deposita tandem formidine, fatur:
Sum patria ex Ithaca, comes infelicis Vlyssi,
Nomine Achæmenides, Troiam genitore Adamasto
Paupere (mansissetq; vtinam fortuna) profectus.
Hic me, dum trepidi crudelia limina liquunt,
Immemores socij vasto Cyclopis in antro
Deseruere, domus sanie, dapibusq; cruentis,
Intus opaca, ingens: ipse arduus, altaq; pulsat
Sidera (Dij talem terris auertite pestem)

Nec visu facilis, nec dictu affabilis ulli.
Visceribus miserorum, & sanguine vescitur atro.
Vidi egomet duo de numero cum corpora nostro
Prensa manu magna medio resupinus in antro
Frangeret ad saxum: snieq; aspersa natarent
Limina: vidi, atro cùm membra fluentia tabo
Manderet, & tepidi tremerent sub dentibus artus.
Haud impunè quidem: nec talia passus Vlysses,
Oblitúsue sui est Ithacus discrimine tanto.
Nam simul expletus dapibus, vinoq; sepultus,
Ceruicem inflexam posuit, iacuitq; per antrum
Immensum, saniem eructans, ac frusta cruento
Per somnum commista mero: nos magna precati
Numina, sortitiq; vices, vna vndiq; circùm
Fundimur, & telo lumen terebramus acuto
Ingens, quod torua solum sub fronte latebat,
Argolici clypei, aut Phœbeæ lampadis instar:
Et tandem læti sociorum vlciscimur vmbras:
Sed fugite ô miseri, fugite, . tq; ab littore funem
Rumpite.
Nam qualis, quantusq; cauo Polyphemus in antro
Lanigeras claudit pecudes, atq; vbera pressat:
Centum alij curua hæc habitant ad littora vulgò
Infandi Cyclopes, & altis montibus errant.
Tertia iam Lunæ se corna lumine complent,
Cùm vitam in syluis, inter deserta ferarum
Lustra domosq; traho, vastosq; ab rupe Cyclopas
Prospicio, sonitumq; pedum, vocemq; tremisco.
Victum infelicem baccas, lapidosaq; corna
Dant rami: & vulsis pascunt radicibus herbæ.

Omnia

Omnia collustrans, hanc primùm ad littora classem
Conspexi venientem: huic me, quæcunq; fuisset,
Addixi: satis est gentem effugisse nefandam.
Vos animam hanc potius quocunq; absumite letho.
Vix ea fatus erat: summo cum monte videmus
Ipsum inter pecudes vasta se mole mouentem
Pastorem Polyphemum, & littora nota petentem,
Monstrũ horrendũ, informe, ingẽs, cui lumẽ adẽptũ.
Trunca manum pinus regit, & vestigia firmat:
Lanigeræ comitantur oues: ea sola voluptas
Solamenq; mali de collo fistula pendet.
Postquàm altos tetigit fluctus, & ad æquore venit
Luminis effossi fluidum lauit inde cruorem,
Dentibus infrendens gemitu: graditurq; per æquor
Iam medium: necdum fluctus latera ardua tinxit.
Nos procul inde fugam trepidi celerare, recepto
Supplice sic merito: tacitiq; incidere funem.
Verrimus & proni certantibus æquora remis.
Sensit: & ad sonitum vocis vestigia torsit.
Verùm vbi nulla datur dextrã affectare potestas,
Nec potis Ionios fluctus æquare sequendo:
Clamorem immensum tollit: quo pontus, & omnes
Intremuere vndæ, penitusq; exterrita tellus
Italiæ, curuisq; immugiit Aetna cauernis.
At genus è syluis Cyclopum, & montibus altis
Excitum ruit ad portus, & littora complent.
Cernimus astantes nequicquàm lumine toruo
Aetnæos fratres, cœlo capita alta ferenteis.
Concilium horrendum: quales cùm vertice celso
Aëriæ quercus, aut coniferæ cyparissi

Constiterant, sylua alta Iouis, lucúsue Dianæ.
Præcipites metus acer agit quocunq; rudentes
Excutere, & ventis intendere vela secundis
Contrà, iussa monēt Heleni, Scyllā, atq; Charybdim
Inter vtranq; viam lethi discrimine paruo,
Ni teneant cursus: certum est dare lintea retro.
Ecce autem Boreas angusta à sede Pelori
Missus adest: viuo præteruehor ostia saxo
Pantagiæ, Megarosq; sinus, Tapsumq; iacentem:
Talia monstrabat relegens errata retrorsum
Littora Achæmenides, comes infelicis Vlyssi.
Sicanio prætenta sinu iacet insula contra
Plemmyrium undosum: nomen dixere priores
Ortygiam. Alpheum fama est huc Elidis amnem
Occultas egisse, uias subter mare: qui nunc
Ore Arethusa tuo Siculis confunditur undis.
Numina magna loci iussi ueneramur: & inde
Exupero præpingue solum stagnantis Elori.
Hinc altas cautes, proiectaq; saxa Pachyni
Radimus: & fatis nunquam concessa moueri
Apparet Camarina procul, campiq; Geloi,
Immanisq; Gela fluuii cognomine dicta.
Arduus inde Agragas ostentat maxima longè
Mœnia, magnanimûm quondam generator equorum.
Teq; datis linquo uentis palmosa Selinis:
Et uada dura lego saxis Lilybeia cæcis.
Hinc Drepani me portus & illætabilis ora
Accipit. hic pelagi tot tempestatibus actus,
Heu genitorem, omnis curæ, casusq; leuamen
Amitto Anchisen. hic me pater optime fessum
Deseris,

Deserit, heu tantis nequicquam repete periclis.
Nec vates Helenus, cùm multa horrenda moneret,
Hos mihi prædixit luctus: non dira Celæno.
Hic labor extremus, longarum hæc meta viarum.
Hinc me digressum vestris Deus appulit oris.
Sic pater Aeneas intentis omnibus, vnus
Fata renarrabat Diuûm, cursusq; docebat.
Conticuit tandem, factoq; hic fine quieuit.

PVB. VERGILII MARONIS ÆNEIDOS

LIBER IIII.

T Regina graui iamdudum saucia cura
Vulnus alit venis, & cæco carpitur igni.
Multa viri virtus animo, multusque recursat
Gentis honos: hærent infixi pectore vultus,
Verbaq;: nec placidam membris dat cura quietem.
Postera Phœbea lustrabat lampade terras,
Humentemq; Aurora polo dimouerat vmbram:
Cùm sic vnanimem alloquitur malesana sororem:
Anna soror, quæ me suspensam insomnia terrent?
Quis nouus hic nostris successit sedibus hospes?
Quem sese ore ferens? quàm forti pectore, & armis?

Credo

Credo equidem (nec vana fides) genus esse Deorum.
Degeneres animos timor arguit. heu quibus ille
Iactatus fatis? quæ bella exhausta canebat?
Si mihi non animo fixum, immotumq; sederet,
Ne cui me vinclo vellem sociare iugali,
Postquàm primus amor deceptam morte fefellit:
Si non pertæsum thalami, tedæq; fuisset:
Huic vni forsan potui succumbere culpæ.
Anna (fatebor enim) miseri post fata Sichæi
Coniugis, & sparsos fraterna cæde penates,
Solus hic inflexit sensus, animumq; labantem
Impulit: agnosco veteris vestigia flammæ.
Sed mihi vel tellus optem prius ima dehiscat,
Vel pater omnipotens adigat me fulmine ad umbras,
Pallentes vmbras Erebi, noctemq; profundam:
Antè pudor quàm te violem, aut tua iura, resoluam.
Ille meos, primus qui me sibi iunxit, amores
Abstulit: ille habeat secum, seruetq; sepulcro.
Sic effata, sinum lacrymis impleuit obortis.
Anna refert: O luce magis dilecta sorori
Solàne perpetua mærens carpere iuuenta?
Nec dulces natos, Veneris nec præmia noris?
Id cinerem, aut manes credis curare sepultos?
Esto, ægram nulli quondam flexere mariti,
Non Lybia, non antè Tyro despectus Iarbas,
Ductoresq; alii, quos Aphrica terra triumphis
Diues alit: placitòne etiam pugnabis amori?
Nec venit in mentem, quorum consederis aruis?
Hinc Getulæ vrbes, genus insuperabile bello,
Et Numidæ infræni cingunt, & inhospita Syrtis:

Hinc

Hinc deserta siti regio, lateq; furentes
Barcæi, quid bella Tyro surgentia dicam,
Germaniq; minas?
Dijs equidem auspicibus reor, & Iunone secunda
Huc cursum Iliacas vento tenuisse carinas.
Quam tu vrbem soror hanc cernes, quæ surgere regna
Coniugio tali? Teucrûm comitantibus armis,
Punica se quantis attollet gloria rebus?
Tu modo posce Deos veniam: sacrisq; litatis
Indulge hospitio, causasq; innecte morandi,
Dum pelago desæuit hyems, & aquosus Orion:
Quassatæq; rates, & non tractabile cœlum.
His dictis incensum animum inflammauit amore:
Spemq; dedit dubiæ menti, soluitq; pudorem.
Principio delubra adeunt, pacemq; per aras
Exquirunt: mactant lectas de more bidentes
Legiferæ Cereri, Phœboq;, patriq; Lyæo.
Iunoni ante omnes, cui vincla iugalia curæ.
Ipsa tenens dextra pateram pulcherrima Dido,
Candentis vaccæ media inter cornua fundit:
Aut ante ora Deûm pingues spatiatur ad aras:
Instauratq; diem donis: pecudumq; reclusis
Pectoribus inhians, spirantia consulit exta.
Heu uatum ignaræ mentes quid vota furentem,
Quid delubra iuuant? est mollis flamma medullas
Interea, & tacitum uiuit sub pectore vulnus.
Vritur infelix Dido, totaq; vagatur
Vrbe furens: qualis coniecta cerua saggitta,
Quam procul incautam nemora inter a Cresia fixit
Pastor agens telis, liquitq; volatile ferrum
Nescius.

Nescius. illa fuga syluas, saltusq; peragrat
Dictæos: hæret lateri lethalis arundo
Nunc media Æneam secum per mœnia ducit:
Sidoniasq; ostentat opes, vrbemq; paratam.
Incipit effari, mediaq; in voce resistit.
Nunc eadem labente die conuiuia quærit:
Iliacosq; iterum demens audire labores
Exposcit: pendetq; iterum narrantis ab ore.
Pòst vbi digressi: lumenq; obscura vicissim
Luna premit, suadentq; cadentia sidera somnos
Sola domo mœret vacua, stratisq; relictis
Incubat: illum absens absentem auditq; vidétque:
Aut gremio Ascanium genitoris imagine capta
Detinet: infandum si fallere possit amorem.
Non cœptæ assurgunt turres: non arma iuuentus
Exercet, portúsue, aut propugnacula bello
Tuta parant: opera interrupta, minæqúe
Murorum ingentes, æquatáq; machina cœlo.
Quam simul ac tali persensit peste teneri
Chara Iouis coniux, nec famam obstare furori:
Talibus aggreditur Venerem Saturnia dictis:
Egregiam verò laudem, & spolia ampla refertis
Tuq;, puerq; tuus: magnum & memorabile numen
Vna dolo Diuûm si fœmina uicta duorum est.
Nec me adeò fallit: veritam te mœnia nostra
Suspectas habuisse domos Carthaginis altæ.
Sed quis erit modus? aut quò nunc certamine tanto?
Quin potius pacem æternam, pactosq; hymenæos
Exercemus? habes tota quod mente petisti.
Ardet amans Dido, traxitq; per ossa furorem.
Com-

Communem hunc ergo populum, paribusq; regamus
Auspiciis : liceat Phyrgio seruire marito,
Dotaleisq; tuæ Tyrios permittere dextræ.
Olli (sensit enim simulata mente locutam,
Quò regnum Italiæ Libicas auerteret oras)
Sic contrà est ingressa Venus : Quis talia demens
Abnuat, aut tecum malit condere bello ?
Si modò, quod memoras, factum fortuna sequatur.
Sed fatis incerta feror, si Iuppiter vnam
Esse velit Tyriis vrbem, Troiaq; profectis,
Misceriue probet populos, aut fœdera iungi.
Tu coniux : tibi fas animum tentare precando.
Perge sequar. tum sic excepit regia Iuno ;
Mecum erit iste labor : nũc qua ratione, quod instat,
Confieri possit, paucis, aduerte, docebo.
Venatum Aeneas, unaq; miserrima Dido,
In nemus ire pararet, vbi primus crastinus ortus
Extulerit Titan, radiisq; retexerit orbem,
His ego nigrantem commista grandine nimbum,
Dum trepidant alæ, saltusq; indagine cingunt,
Desuper infundam, & tonitru cælum omne ciebo.
Diffugient comites, & nocte tegentur opaca.
Speluncam Dido, dux & Troianus eandem
Deuenient, adero : & tua si mihi certa voluntas,
Connubio iungam stabili, propriamq; dicabo.
Hic Hymenæus erit, non aduersata petenti,
Annuit, atq; dolis risit Cytherea repertis.
Oceanum interea surgens Aurora reliquit.
It portis iubare exorto delecta iuuentus :
Retia rara, plagæ, lato venabula ferro,
Massyli-

Massyliq; ruunt equites, & odora canum vis.
Reginam thalamo cunctantem ad limina primi
Pœnorum expectant: ostroq; insignis, & auro
Stat sonipes, ac fræna ferox spumantia mandit.
Tandem progreditur magna stipante caterua,
Sidoniam picto chlamydem circundata limbo:
Cui pharetra ex humero, crines nodantur in aurum,
Aurea purpuream subnectit fibula uestem.
Necnon & Phrygij comites, & lætus Iulus
Incedunt. ipse antè alios pulcherrimus omneis
Infert se socium Aeneas, atq; agmina iungit.
Qualis vbi hybernam Lyciam, Xanthiq; fluenta
Deserit, ac Delum maternam inuisit Apollo,
Instauratq; choros: mistiq; altaria circum
Cretesq; Dryopesq; fremunt, pictiq; Agathyrsi.
Ipse iugis Cynthi graditur: molliq; fluentem
Fronde premit crinem fingens, atq; implicat auro:
Tela sonant humeris. haud illo segnior ibat
Aeneas: tantum egregio decus enitet ore.
Postquàm altos uentũ in montes, atq; inuia lustra
Ecce feræ saxi deiectæ vertice capræ
Decurrere iugis. alia de parte patenteis
Transmittunt cursu campos, atq; agmina cerui
Puluerulenta fuga glomerant, montesq; relinquunt.
At puer Ascanius mediis in vallibus acri
Gaudet equo: iamq; hos cursu, iam præterit illos:
Spumantemq; dari pecora inter inertia votis
Optat aprum, aut fuluum descendere monte leonem.
Intereà magno misceri murmure cœlum
Incipit: insequitur commista grandine nimbus.

Et

Et Tyrij comites passim, & Troiana iuuentus,
Dardaniusq; nepos Veneris, diuersa per agros
Tecta metu petiere: ruunt de montibus amnes.
Speluncam Dido, dux & Troianus eandem
Deueniunt. prima & tellus & pronuba Iuno
Dant signum: fulsere ignes, & conscius æther
Connubij: summoq; vlularunt vertice Nymphæ.
Ille dies primus lethi primusq; malorum
Causa fuit. neq; enim specie, famáue mouetur,
Nec iam furtiuum Dido meditatur amorem.
Coniugium vocat: hoc prætexit nomine culpam.
Exemplò Libyæ magnas it Fama per vrbes:
Fama, malum, quo non aliud velocius vllum
Mobilitate viget: viresq; acquirit eundo.
Parua metu primò: mox sese attollit in auras,
Ingrediturq; solo & caput inter nubila condit.
Illam terra parens ira irritata Deorum
Extremam (ut perhibent) Cæo, Enceladoq; sororem
Progenuit, pedibus celerem, & pernicibus alis.
Mōstrū horrendū, ingēs, cui, quot sunt corpore plumæ,
Tot vigiles oculi subter (mirabile dictu)
Tot linguæ, totidem ora sonant, tot subrigit aures.
Nocte uolat cæli medio, terræq; per umbram,
Stridens: nec dulci declinat lumina somno.
Luce sedet custos, aut summi culmine tecti,
Turribus aut altis: & magnis territat vrbes,
Tam ficti, prauiq; tenax, quàm nuntia ueri.
Hæc tum multiplici populos sermone replebat
Gaudens: & pariter facta, atq; infecta canebat:
Venisse Aeneam Troiano à sanguine cretum,

Cui

Cui se pulchra uiro dignetur iungere Dido:
Nunc hyemem inter se luxu, quàm longa, fouere.
Regnorum immemores, turpiq; cupidine captos,
Hęc passim Dea fœda virum diffundit in ora.
Protinus ad regem cursus detorquet Iarbam:
Inceditq; animum dictis, atq; aggerat iras.
Hic Ammone satus, rapta Garamantide Nympha,
Templa Ioui centum latis immania regnis,
Centum aras posuit: vigilemq; sacrauerat ignem
Excubias Diuûm æternas, pecudumq; cruore
Pingue solum, & varijs florentia limina sertis.
Isq; amens animi, & rumore accensus amaro,
Dicitur ante aras, media inter numina Diuûm,
Multa Iouem manibus supplex orasse supinis:
Iuppiter omnipotens, cui nunc Maurusia pictis
Gens epulata toris, Lenæum libat honorem,
Aspicis hæc? an te genitor, cùm fulmina torques,
Nequicquàm horremus? cæciq; in nubibus ignes
Terrificant animos, & inania murmura miscent?
Fœmina, quæ nostris errans in finibus, vrbem
Exiguam pretio posuit: cui littus arandum,
Cuiq; loci leges dedimus, connubia nostro
Reppulit, ac dominum Aeneam in regna recepit.
Et nunc ille Paris cum semiuiro comitatu
Mæonia mentum mitra, crinemq; madentem
Subnixus, rapto potitur: nos munera templis
Quippe tuis ferimus, famam[illegible]uemus inanem:
Talibus orantem d[illegible]s, [illegible]sq; tenentem
Audiit omnipotens[illegible]ulosq; ad mœnia torsit
Regia & oblitos fam[illegible]elioris amantes.

Tunc

Tunc sic Mercurium alloquitur, ac talia mandat:
Vade age nate, uoca Zephyros, & labere pennis:
Dardaniumq; ducem, Tyria Carthagine qui nunc
Expectat, fatisq; datas non respicit urbes,
Alloquere, & celeris defer mea dicta per auras.
Non illum nobis genitrix pulcherrima talem
Promisit. Graiûmq; ideo bis vindicat armis.
Sed fore, qui grauidam Imperijs, belloq; frementem
Italiam regeret: genus alto à sanguine Teucri
Proderet, ac totum sub leges mitteret orbem.
Si nulla accendit tantarum gloria rerum,
Nec super ipse sua molitur laude laborem:
Ascanione pater Romanas inuidet arces?
Quid struit? aut qua spe inimica in gente moratur?
Nec prolem Ausoniam, & Lauinia respicit arua
Nauiget. hæc summa est: hic nostri nuntius esto.
Dixerat: ille patris magni parere parabat
Imperio: & primùm pedibus talaria nectit
Aurea: quæ sublimem alis siue æquora supra,
Seu terram, rapido pariter cum flamine portant.
Tum virgam capit: hac animas ille euocat Orco
Pallenteis: alias sub tristia Tartara mittit:
Dat somnos, adimitq; & lumina morte resignat.
Illa fretus agit ventos, & turbida tranat
Nubila. iamq; volans apicem, & latera ardua cernit
Atlantis duri, cælum qui vertice fulcit:
Atlantis, cinctum assiduè cui nubibus atris
Piniferum caput & vento pulsatur, & imbri.
Nix humeros infusa tegit; tum flumina mento
Præcipitant senis, & glacie riget horrida barba.

N   Hic

Hic primùm paribus nitens Cyllenius alis
Constitit: hinc toto præceps se corpore ad vndas
Misit aui similis, quæ circum littora, circum
Piscosos scopulos, humilis uolat æquora iuxta.
Haud aliter terras inter, cœlumq; volabat,
Littus arenosum Libyæ, ventosq; secabat,
Materno veniens ab auo Cyllenia proles.
Vt primùm alatis tetigit magalia plantis:
Aeneam fundantem arces, ac tecta nouantem
Conspicit: atq; illi stellatus Iaspide fulua
Ensis erat: Tyrioq; ardebat murice læna
Demissa ex humeris: diues quæ munera Dido
Fecerat, & tenui telas discreuerat auro.
Continuò inuadit: Tu nunc Carthaginis altæ
Fundamenta locas: pulchramq; vxorius vrbem
Extruis, heu regni, rerumq; oblite tuarum.
Ipse Deûm tibi me claro demittit Olympo
Regnator, cœlum, & terras qui numine torquet:
Ipse hæc ferre iubet celeres mandata per auras:
Quid struis? aut qua spe Libycis teris otia terris?
Si te nulla mouet tantarum gloria rerum,
Nec super ipse tua moliris laude laborem:
Ascanium surgentem, & spes heredis Iuli
Respice, cui regnum Italiæ, Romanaq; tellus
Debentur. tali Cyllenius ore locutus,
Mortaleis visus medio sermone reliquit:
Et procul in tenuem ex oculis euanuit auram.
At verò Aeneas aspectu obmutuit amens:
Arrectæq; horrore comæ, & vox faucibus hæsit.
Ardet abire fuga, dulcesq; relinquere terras,

Attonitus

Attonitus tanto monitu, imperioq; Deorum.
Heu quid agat? quo nunc Reginam ambire furentem
Audeat affatu? & quę prima exordia sumat?
Atq; animum nunc huc celerem, nunc diuidit illuc:
In partesq; rapit uarias, perq; omnia versat.
Hęc alternanti potior sententia visa est;
Mnesthea, Sergestumq; uocat, fortemq; Cloanthum,
Classem aptent taciti, sociosq; ad littora cogant:
Arma parent: & quę sit rebus causa nouandis
Dissimulent: sese interea, quando optima Dido
Nesciat, & tantos rumpi non speret amores,
Tentaturum aditus, & quę mollissima fandi
Tempora, quis rebus dexter modus, ocyus omnes
Imperio lęti parent, ac iussa facessunt.
At Regina dolos (quis fallere possit amantem?)
Pręsensit: motusq; excepit prima futuros,
Omnia tuta timens. eadem impia fama furenti
Detulit, armari classem, cursumq; parari.
Sęuit inops animi, totamq; incensa per vrbem
Bacchatur: qualis commotis excita sacris
Thyas, vbi audito stimulant Trieterica Baccho
Orgia, nocturnusq; vocat clamore Cithęron.
Tandem his Aeneam compellat uocibus vltro:
Dissimulare etiam sperasti perfide tantum
Posse nefas? tacitusq; mea decedere terra?
Nec te noster amor, nec te data dextera quondam,
Nec moritura tenet crudeli funere Dido?
Quinetiam hyberno moliris sidere classem,
Et mediis properas Aquilonibus ire per altum
Crudelis. quid? si non arua aliena, domosq.

Ignotas peteres, & Troia antiqua maneret,
Troia per vndosum peteretur classibus æquor?
Méne fugis? per ego has lacrymas, dextramq; tuā te
(Quando aliud mihi iam miseræ nihil ipsa reliqui)
Per connubia nostra, per inceptos hymenæos,
Si bene quid de te merui, fuit aut tibi quicquam
Dulce meum: miserere domus labentis, & istam
Oro (si quis adhuc precibus locus) exue mentem.
Te propter Libycæ gentes, Nomadumq; tyranni
Odere: infensi Tyrij: te propter eundem
Extinctus pudor, & qua sola sidera adibam,
Fama prior. cui me moribundam deseris hospes?
Hoc solum nomen quoniam de coniuge restat.
Quid moror? an mea Pygmalion dum mœnia frater
Destruat? aut captam ducat Getulus Iarbas?
Saltem siqua mihi de te suscepta fuisset
Ante fugam soboles: si quis mihi paruulus aula
Luderet Aeneas, qui te tantum ore referret:
Non equidem omnino capta, aut deserta viderer.
Dixerat. ille Iouis monitis immota tenebat.
Lumina, & obtixus curam sub corde premebat.
Tandem pauca refert: Ego te, quæ plurima fando
Enumerare vales, nunquam regina negabo
Promeritam: nec me meminisse pigebit Elisæ,
Dum memor ipse mei, dum spiritus hos reget artus.
Pro te pauca loquar: nec ego hanc abscondere furto
Speraui, ne finge, fugam: nec coniugis vnquam
Prætendi tedas, aut hæc in fœdera veni.
Me si fata meis paterentur ducere vitam
Auspicijs, & sponte mea componere curas:

Vrbem

Vrbem Troianam primùm, dulcesq; meorum
Relliquias colerem, & Priami tecta alta manerent:
Et recidiua manu posuissem Pergama victis.
Sed nunc Italiam magnam Gryneus Apollo,
Italiam Lyciæ iussere capessere sortes
Hinc amor, hęc patria est. si te Carthaginis arces
Phœnissam, Libycæq; aspectus detinet urbis:
Quæ tandem Ausonia Teucros considere terra
Inuidia est, & nos fas extera quærere regna?
Me patris Anchisæ, quoties humentibus vmbris
Nox operit terras, quoties astra ignea surgunt,
Admonet in somnis & turbida terret imago:
Me puer Ascanius, capitisq; iniuria chari,
Quem regno Hesperiæ fraudo, & fatalibus aruis.
Nunc etiam interpres Diuûm Ioue missus ab ipso
(Testor vtrumq; caput) celeres mandata per auras
Detulit: ipse Deum manifesto in lumine vidi
Intrantem muros, vocemq; his auribus hausi.
Desine, meq; tuis incendere, teq; querelis:
Italiam non sponte sequor.
Talia dicentem iandudum auersa tuetur,
Huc illuc voluens oculos: totumq; pererrat
Luminibus tacitis & sic accensa profatur.
Nec tibi diua parens, generis nec Dardanus autor,
Perfide: sed duris genuit te cautibus horrens
Caucasus, Hyrcanæq; admorunt vbera tigres.
Nam quid dissimulo? aut quę me ad maiora reseruo?
Num fletu ingemuit nostro? num lumina flexit?
Nũ lacrymas uictus dedit, aut miseratus amantẽ est?
Quæ quibus antè feram? iamiam nec maxima Iuno,

Nec Saturnius hæc oculis pater aspicit æquis.
Nusquam tuta fides. eiectum littore egentem
Excepi, & regni demens in parte locaui?
Amissam classem, sociosq; à morte reduxi.
Heu furijs incensa feror: nunc augur Apollo,
Nunc Lyciæ sortes: nunc & Ioue missus ab ipso
Interpres diuûm fert horrida iußa per auras.
Scilicet is superis labor est: ea cura quietos
Sollicitat. neq; te teneo, neq; dicta refello.
I, sequere Italiam ventis, per regna per vndas:
Spero equidem medijs (si quid pia numina possunt)
Supplicia hausurum scopulis, & nomine Dido
Sæpe vocaturum. sequar atris ignibus absens:
Et cùm frigida mors anima seduxerit artus,
Omnibus vmbra locis adero: dabis improbe pœnas.
Audiam: & hæc manes veniet mihi fama sub imos.
His medium dictis sermonem abrumpit, & auras
Aegra fugit, seq; ex oculis auertit; & aufert,
Linquens multa metu cunctantē, & multa parātem
Dicere. suscipiunt famulæ: collapsaq; membra
Marmoreo referunt thalamo, stratisq; reponunt.
At pius Aeneas, quanquàm lenire dolentem
Solando cupit, & dictis auertere curas,
Multà gemens, magnoq; animum labefactus amore:
Iussa tamen Diuûm exequitur, classemq; reuisit.
Tum verò Teucri incumbunt, & littore celsas
Deducunt toto naues: natat vncta carina:
Frondentesq; ferunt remos, & robora syluis
Infabricata, fugæ studio.
Nigrantes ecrnas, totaq; ex vrbe ruentes.

Ae

Ac veluti ingentem formicæ farris aceruum
Cùm populant, hyemis memores, tectoq; reponunt,
It nigrum campis agmen, prædamq; per herbas
Conuectant calle angusto: pars grandia trudunt
Obnixæ frumenta humeris: pars agmina cogunt,
Castigantq; moras: opere omnis semita feruet.
Quis tibi tunc Dido cernenti talia sensus?
Quósue dabas gemitus, cùm littora feruere latè
Prospiceres arce ex summa, totumq; videres
Misceri ante oculos tantis clamoribus æquor?
Improbe amor, quid non mortalia pectora cogis?
Ire iterum in lacrymas, iterum tentare precando
Cogitur, & supplex animos submittere amori:
Ne quid inexpertum, frustra moritura relinquat.
Anna, vides toto properari littore circùm:
Vndiq; conuenere: vocat iam carbasus auras:
Puppibus & læti nautæ imposuere coronas.
Hunc ego si potui tantum sperare dolorem,
Et perferre soror potero: miseræ hoc tamen vnum
Exequere Anna mihi. solam nam perfidus ille
Te colere: arcanos etiam tibi credere sensus:
Sola viri molles aditus, & tempora noras.
I soror, atq; hostem supplex affare superbum.
Non ego cum Danais Troianam excindere gentem
Aulide iuraui, classémue ad Pergama misi:
Nec patris Anchisæ cineres, manésue reuelli.
Cur mea dicta negat duras demittere in aures?
Quò ruit? extremum hoc miseræ det munus amanti:
Expectet facilemq; fugam, ventosq; ferentes.
Non iam coniugium antiquum, quod prodidit, oro:

Nec pulchro vt Latio careat, regnumq; relinquat:
Tempus inane peto, requiem, spatiumq; furori:
Dum mea me victam doceat fortuna dolere,
Extremam hanc oro veniam (miserere sororis)
Quam mihi cùm dederis, cumulatam morte relinquã.
Talibus orabat: talesq; miserrima fletus
Fertq;, refertq; soror, sed nullis ille mouetur
Fletibus, aut voces vllas tractabilis audit.
Fata obstant: placidas viri Deus obstruit aures.
Ac veluti annosam valido cùm robore quercum
Alpini Boreæ nunc hinc, nunc flatibus illinc
Eruere inter se certant: it stridor, & altè
Consternunt terram concusso stipite frondes.
Ipsa hæret scopulis, & quantùm vertice ad auras
Aetherias, tantûm radice in Tartara tendit.
Haud secus assiduis hinc, atq; hinc vocibus heros
Tunditur, & magno persentit pectore curas:
Mens immota manet: lacrymę voluuntur inanes.
Tùm verò infelix fatis exterrita Dido
Mortem orat: tædet cæli conuexa tueri,
Quò magis inceptum peragat, lucemq; relinquat:
Vidit, turicremis cùm dona imponeret aris,
(Horrendum dictu) latices nigrescere sacros,
Fusaq; in obscœnum se vertere vina cruorem.
Hoc visum nulli, non ipsi effata sorori.
Prætereà fuit in tectis de marmore templum
Coniugis antiqui miro quod honore colebat,
Velleribus niueis, & festa fronde reuinctum.
Hinc exaudiri voces, & verba vocantis
Visa viri, nox cùm terras obscura teneret:

Solaq;

Solaq; culminibus ferali carmine bubo
Sæpe queri, & longas in fletum ducere voces.
Multaq; prætereà vatum prædicta priorum
Terribili monitu horrificant. agit ipse furentem
In somnis ferus Aeneas: semperq; relinqui
Sola sibi, semper longam incomitata videtur
Ire viam, & Tyrios deserta quærere terra.
Eumenidum veluti demens videt agmina Pentheus,
Et solem geminum, & duplices se ostendere Thebas:
Aut Agamemnonius scenis agitatus Orestes
Armatam facibus matrem, & serpentibus atris
Cùm fugit: vltricesq; sedent in limine Diræ.
Ergo vbi concepit furias euicta dolore,
Decreuitq; mori; tempus secum ipsa, modumq;
Exigit: & mæstam dictis aggressa sororem,
Consilium uultu tegit, ac spem fronte serenat:
Inuenit germana uiam (gratare sorori)
Quæ mihi reddat eum, uel eo me soluat amantem.
Oceani finem iuxta, Solemq; cadentem
Vltimus Aethiopum locus est, ubi maximus Atlas
Axem humero torquet stellis ardentibus aptum.
Hinc mihi Massylæ gentis monstrata sacerdos,
Hesperidum templi custos, epulasq; Draconi
Quæ dabat, & sacros seruabat in arbore ramos,
Spargens humida mella, soporiferumq; papauer.
Hæc se carminibus promittit soluere mentes,
Quas uelit: ast alijs duras immittere curas:
Sistere aquam fluuijs, & uertere sidera retrò:
Nocturnosq; ciet manes. mugire uidebis
Sub pedibus terram, & descendere montibus ornos.

Testor

Testor chara Deos, & te germana, tuumq;
Dulce caput, magicas inuitam accingier arteis.
Tu secreta pyram tecto interiore sub auras
Erige, & arma viri, thalamo quę fixa reliquit
Impius, exuuiasq; omneis, lectumq; iugalem.
Quo perij, superimponas. abolere nefandi
Cuncta uiri monimenta iubet, monstratq; sacerdos.
Hæc effata silet: pallor simul occupat ora.
Non tamen Anna nouis prætexere funera sacris
Germanam credit, nec tantos mente furores
Concipit, aut grauiora timet, quàm morte Sichæi.
Ergo iussa parat,
At regina pyra penetrali in sede sub auras
Erecta ingenti, tædis, atq; ilice secta,
Intenditq; locum sertis, & fronde coronat
Funerea: super exuuias, ensemq; relictum,
Effigiemq; toro locat, haud ignara futuri.
Stant aræ circùm, & crines effusa sacerdos
Tercentum tonat ore Deos, Erebumq;, Chaosq;
Tergeminamq; Hecaten, tria virginis ora Dianæ.
Sparserat & latices simulatos fontis Auerni.
Falcibus & messæ ad Lunam quæruntur ahenis
Pubentes herbæ, nigri cum lacte veneni.
Quæritur & nascentis equi de fronte reuulsus,
Et matri præreptus amor.
Ipsa mola, manibusq; pijs altaria iuxta
Vnum exuta pedem vinclis, in ueste recincta
Testatur moritura Deos, & conscia fati
Sidera: tum si quod non æquo fœdere amantes
Curæ numen habet, iustumq; memorq; precatur.

Nox

Nox erat, & placidum carpebant fessa soporem
Corpora per terras, syluæq;, & sæua quierant
Aequora: cùm medio voluuntur sidera lapsu,
Cùm tacet omnis ager, pecudes, pictæq; volûcres
Quæq; lacus latè liquidos, quæq; aspera dumis
Rura tenent, somno positæ sub nocte silenti
Lenibant curas, & corda oblita laborum.
At non infelix animi Phœnissa: nec vnquam
Soluitur in somnos oculisue, aut pectore noctem
Accipit: ingeminant curæ, rursusq; resurgens
Sæuit amor: magnoq; irarum fluctuat æstu.
Sic adeò insistit, secumq; ita corde volutat:
En quid agam? rursúsne procos irrisa priores
Experiar? Nomadumq; petam connubia supplex,
Quos ego sum toties iam dedignata maritos?
Iliacas igitur classes, atq; vltima Teucrûm
Iussa sequar? quiáne auxilio iuuat antè leuatos?
Et bene apud memores veteris stat gratia facti?
Quis me autem (fac velle) sinet? ratibusq; superbis
Irrisam accipiet? nescis heu perdita, necdum
Laomedonteæ sentis periuria gentis?
Quid tum? sola fuga nautas comitabor ouanteis?
An Tyriis, omniq; manu stipata meorum
Insequar? & quos Sidonia uix vrbe reuelli,
Rursus agam pelago? & uentis dare vela iubebo?
Quin morere, vt merita es, ferroq; auerte dolorem.
Tu lacrymis euicta meis, tu prima furentem
His germana malis oneras, atq; obiicis hosti.
Non licuit thalami expertem sine crimine vitam
Degere more feræ, tales nec tangere curas?

Non

Non seruata fides cineri promissa Sichæo.
Tantos illa suo rumpebat pectore questus.
Aeneas celsa in puppi, iam certus eundi,
Carpebat somnos, rebus iam ritè paratis.
Huic se forma Dei vultu redeuntis eôdem
Obtulit in somnis, rursusq; ita visa monere est,
Omnia Mercurio similis, vocemq;, coloremq;,
Et crines flauos, & membra decora iuuentæ:
Nate dea, potes hoc sub casu ducere somnos?
Nec quæ circunstent te deinde pericula cernis
Demens? nec Zephyros audis spirare secundos?
Illa dolos, dirumq; nefas in pectore versat
Certa mori, variosq; irarum fluctuat æstu.
Non fugis hinc præceps, dum præcipitare potestas?
Iam mare turbari trabibus, sæuasq; videbis
Collucere faces, iam feruere littora flammis,
Si te his attigerit terris Aurora morantem.
Eia age rumpe moras: varium, & mutabile semper
Fœmina. sic fatus nocti se immiscuit atræ.
Tum verò Aeneas subitis exterritus vmbris,
Corripit è somno corpus, sociosq; fatigat:
Præcipites vigilate viri, & considite transtris:
Soluite vela citi, Deus æthere missus ab alto
Festinare fugam, tortosq; incidere funes
Ecce iterum stimulat. sequimur te sancte Deorum
Quisquis es, imperioq; iterum paremus ouantes.
Adsis ô, placidusq; iuues, & sidera cælo
Dextra feras. dixit: vaginaq; eripit ensem
Fulmineum, strictoq; ferit retinacula ferro.
Idem omnes simul ardor habet, rapiuntq;, ruuntq;
Littora

Littora deseruere, latet sub classibus aequor.
Annixi torquent spumas, & caerula verrunt.
Et iam prima nouo spargebat lumine terras
Tithoni croceum linquens Aurora cubile.
Regina è speculis, vt primùm albescere lucem
Vidit, & aequatis classem procedere velis,
Littoraq;, & vacuos sensit sine remige portus:
Terq;, quaterq; manu pectus percussa decorum,
Flauentesq; abscissa comas: Pro Iuppiter, ibit
Hic, ait, & nostris illuserit aduena regnis?
Non arma expedient, totaq; ex vrbe sequentur?
Diripientq; rates alij naualibus? ite:
Ferte citi flammas: date vela: impellite remos.
Quid loquor? aut vbi sum? quae mentem insania mu-
Infelix Dido nunc te facta impia tangunt. (tat?
Tum decuit, cùm sceptra dabas. en dextra, fidesq;,
Quem secum patrios aiunt portare penates:
Quem subijsse humeris confectum aetate parentem.
Non potuit abreptum diuellere corpus, & vndis
Spargere? non socios, non ipsum absumere ferro
Ascanium? patrijsq; epulandum apponere mensis?
Verùm anceps pugnae fuerat fortuna, fuisset.
Quem metui moritura? faces in castra tulissem,
Implessemq; foros flammis: natumq;, patremq;
Cum genere extinxem: memet super ipsa dedissem.
Sol, qui terrarum flammis opera omnia lustras,
Tuq; harum interpres curarum, & conscia Iuno,
Nocturnisq; Hecate triuijs vlulata per vrbes,
Et dirae vltrices, & dij morientis Elisae,
Accipite haec: meritumq; malis aduertite numen:

Et

Et nostras audite preces, si tangere portus
Infandum caput, ac terris adnare necesse est,
Et si fata Iouis poscunt, hic terminus hæret:
At bello audacis populi vexatur, & armis,
Finibus extorris, complexu auulsus Iuli,
Auxilium imploret, videatq; indigna suorum
Funera: nec cùm se sub leges pacis iniquæ
Tradiderit, regno, aut optata luce fruatur:
Sed cadat ante diem, mediaq; inhumatus arena.
Hæc precor hanc vocẽ extremã cum sanguine fundo.
Tum vos ô Tyrij, stirpem, & genus omne futurum
Exercete odijs: cineriq; hæc mittite nostro
Munera. nullus amor populis, nec fœdera sunto.
Exoriare aliquis nostris ex ossibus vltor,
Qui face Dardanios, ferroq; sequare colonos,
Nunc, olim, quocunq; dabunt se tempore vires.
Littora littoribus contraria, fluctibus vndas
Imprecor, arma armis: pugnent ipsiq; nepotes.
Hæc ait: & partes animum versabat in omneis,
Inuisam quærens quàm primùm abrumpere lucem.
Tum breuiter Barcem nutricem affata Sichæi:
(Namque suam patria antiqua cinis ater habebat)
Annam chara mihi nutrix huc siste sororem:
Dic corpus properet fluuiali spargere lympha:
Et pecudes secum, & monstrata piacula ducat.
Sic ueniat: tuq; ipsa pia tege tempora uitta.
Sacra Ioui Stygio, quæ rite incœpta paraui,
Perficere est animus: finemq; imponere curis:
Dardaniiq; rogum capitis permittere flammæ.
Sic ait: illa gradum studio celerabat anili.

At

At trepida, & cœptis immanibus effera Dido,
Sanguineam uoluens aciem, maculisq; trementes
Interfusa genas, & pallida morte futura,
Interiora domus irrumpit limina, & altos
Conscendit furibunda rogos, ensemq; recludit
Dardanium, non hos quęsitum munus in usus.
Hic postquam Iliacas uestes, notumq; cubile
Conspexit: paulum lacrymis, & mente morata,
Incubuitq; toro, dixitq; nouissima uerba;
Dulces exuuię, dum fata, deusq; sinebant,
Accipite hanc animam, meq; his exoluite curis,
Vixi, & quem dederat cursum for una, p regi;
Et nunc magna mei sub terras ibit imago.
Vrbem preclaram statui; mea mœnia uidi;
Vlta uirum, pœnas inimica à fratre recepi,
Felix, heu nimium felix, si litora tantùm
Nunquam Dardanię tetigissent nostra carinę.
Dixit; & os impressa toro, moriemur inultę?
Sed moriamur, ait: sic sic iuuat ire sub umbras.
Hauriat hunc oculis ignem crudelis ab alto
Dardanus, & nostrę secum ferat omnia mortis.
Dixerat: atq; illam media inter talia ferro
Collapsam aspiciunt comites, ensemq; cruore
Spumantem, sparsasq; manus. it clamor ad alta
Atria: concussam bacchatur fama per urbem.
Lamentis, gemituq;, & fœmineo ululatu
Tecta fremunt; resonat magnis plangoribus ęther:
Non aliter, quàm si immissis ruat hostibus omnis
Carthago, aut antiqua Tyros: flammęq; furentes;
Culmina perq; hominum uoluantur, perq; deorum.
Audit

Audijt exanimis, trepidoq; exterrita cursu
Vnguibus ora soror fœdans, & pectora pugnis
Per medios ruit, ac morientem nomine clamat.
Hoc illud germana fuit? me fraude petebas?
Hoc rogus iste mihi, hoc ignes, aræq; parabant?
Quod primùm deserta querar? comitémne sororem
Spreuisti moriens? eadem me ad fata uocasses:
Idem ambas ferro dolor, atq; eadem hora tulisset:
His etiam struxi manibus, patriosq; uocaui
Voce deos, sic te ut posita crudelis abessem?
Extinxti te, meq; soror, populumq;, patresq;
Sidonios, urbemq; tuam. date uulnera lymphis
Abluam, & extremus si quis super halitus errat,
Ore legam. Sic fata gradus euaserat altos,
Semianimemq; sinu germanam amplexa fouebat
Cum gemitu, atq; atros siccabat ueste cruores.
Illa graues oculos conata attollere, rursus
Deficit: infixum stridet sub pectore uulnus.
Ter sese attollens, cubitoq; innixa leuauit,
Ter reuoluta toro est, oculisq; errantibus alto
Quæsiuit cælo lucem, ingemuitq; reperta.
Tum Iuno omnipotens longum miserata dolorem,
Difficilesq; obitus, Irim demisit Olympo:
Qua luctantem animam, nexosq; resolueret artus.
Nam quia nec fato, merita nec morte peribat,
Sed misera ante diem, subitoq; accensa furore:
Nondum illi flauum Proserpina uertice crinem
Abstulerat, Stygioq; caput damnauerat Orco.
Ergo Iris croceis per cælum roscida pennis
Mille trahens uarios aduerso sole colores,

Deuolat,

Deuolat, & supra caput astitit; Hunc ego Diti
Sacrum iussa fero: teq; isto copore soluo.
Sic ait, & dextra crinem secat: omnis & vnd
Dilapsus calor: atq; in ventos vita recessit.

P. VERGILII MARONIS
ÆNEIDOS
LIB. V.

INterea medium Aeneas iam classe tenebat
Certus iter: fluctusq; atros Aquilone secabat
Mœnia respiciens, quæ iam infelicis Elisæ
Collucent flammis. quæ tantum accenderit ignem
Causa latet: duri magno sed amore dolores
Polluto, notumq; furens quid fœmina possit,
Triste per augurium Teucrorum pectora ducunt.
Vt pelagus tenuere rates, nec iam amplius vlla
Occurrit tellus, maria vndiq;, & vndiq; cœlum:
Olli cæruleus supra caput astitit imber
Noctem, hyemémq; ferens: & inhorruit vnda tenebris.
Ipse gubernator puppi Palinurus ab alta:
Heu quianam tanti cinxerunt æthera nimbi?
Quidue pater Neptune paras? sic deinde locutus,
Colligere arma iubet, validisq; incumbere remis:
Obliquatq; sinus in ventum, ac talia fatur:
Magnanime Aenea, non si mihi Iuppiter autor
Spondeat, hoc sperem Italiam contingere cælo,
Mutati transuersà fremunt, & vespere ab atro
Consurgunt venti, atq; in nubem cogitur aër.

Nec nos obniti contra, nec tendere tantùm
Sufficimus, superat quoniam fortuna sequamur:
Quoq; vocat, vertamus iter. nec littora longè
Fida reor fraterna Erycis, portusq; Sicanos:
Si modò rite memor seruata remetior astra.
Tum pius Æneas: Equidem sic poscere ventos
Iandudum, & frustra cerno te tendere contrà
Flecte viam velis an sit mihi gratior vlla.
Quòq; magis fessas optem dimittere naueis,
Quàm quæ dardanium tellus mihi seruat Acesten?
Et patris Anchisæ gremio complectitur ossa?
Hæc vbi dicta: petunt portus: & vela secundi
Intendunt Zephyri: fertur cita gurgite classis?
Et tandem læti notæ aduertuntur arenæ.
At procul excelso miratus vertice montis
Aduentum, sociasq; rates, occurrit Acestes,
Horridus in iaculis, & pelle Libystidis vrsæ:
Troia Criniso conceptum flumine mater
Quem genuit. veterum non immemor ille parentem
Gratatur reduces: & gaza lætus agresti
Excipit: ac fessos opibus solatur amicis.
Postera cum primo stellas oriente fugarat
Clara dies: socios in cœtum littore ab omni
Aduocat Æneas: tumuliq; ex aggere fatur:
Dardanidæ magni genus alto à sanguine Diuûm;
Annuus exactis completur mensibus orbis,
Ex quo relliquias, diuiniq; ossa parentis
Condidimus terra, mæstasq; sacrauimus aras.
Iamq; dies (ni fallor) adest, quem semper acerbum,
Semper honoratum (sic Dij voluistis) habebo.

Hunc

Hunc ego Getulis agerem si Syrtibus exul,
Argolicóue mari depransus, & vrbe Myceue:
Annua vota tamen, solenneisq; ordine pompas
Exequerer: strueremq; suis altaria donis.
Nunc vltro ad cineres ipsius, & ossa parentis,
Haud equidem sine mente reor, sine numine Diuûm
Adsumus: & portus delati intramus amicos.
Ergo agitè, & cuncti lætum celebremus honorem:
Poscamus ventos: atq; hæc me sacra quotannis
Vrbe velit posita templis sibi ferre dicatis.
Bina boum vobis Troia generatur Acestes
Dat numero capita in naueis adhibete penates
Et patrios epulis, & quas colit hospes Acestes
Præterea si nona diem mortalibus almum
Aurora extulerit, radijsq; retexerit orbem:
Prima citæ Teucris ponam certamina classis:
Quiq; pedum cursu valet: & qui viribus audax,
Aut iacula incedit melior, leuibúsue sagittis:
Seu crudo fidit pugnam committere cæstu:
Cuncti adsint: meritæq; expectent præmia palmæ
Ore fauete omnes, & cingite tempora ramis.
Sic fatus, velat materna tempora myrto.
Hoc Helymus facit, hoc æui maturus Acestes,
Hoc puer Ascanius: sequitur quos cætera pubes.
Ille è concilio multis cum millibus ibat
Ad tumulum, magna medius comitante caterua.
Hic duo ritè mero libans carchesia Baccho,
Fundit humi, duo lacte nouo, duo sanguine sacro:
Purpureosq; iacet flores, ac talia fatur:
Salue sancte parens: iterum saluete recepti.

Nequicquam cineres, animęq;, umbręq; paternę.
Non licuit fines Italos, fataliaq; arva,
Nec tecũ Ausonium (quicũq; est) quærere Tybrim:
Dixerat hæc: adytis cùm lubricus anguis ab imis
Septem ingens gyros, septena uolumina traxit,
Amplexus placidè tumulum, lapsusq; per aras:
Cęruleę cui terga notę, maculosus & auro
Squamam incendebat fulgor: ceu nubibus arcus
Mille trahit uarios aduerso sole colores.
Obstupuit uisu Aeneas, ille agmine longo
Tandem inter pateras, & lęuia pocula serpens,
Libauitq; dapes, rursusq; innoxius imo
Successit tumulo, & depasta altaria liquit.
Hoc magis inceptos genitori instaurat honores,
Incertus Geniúmne loci famulúmne parentis
Esse putet. cædit quinas de more bidentes,
Totq; sues, totidem nigrantes terga iuuencos:
Vinaq; fundebat pateris: animamq; uocabat
Anchisę magni, manesq; Acheronte remissos.
Necnon & socij, quę cuiq; est copia, lęti
Dona ferunt, onerantq; aras, mactantq; iuuencos.
Ordine ahena locant alii: fusiq; per herbam
Subiiciunt uerubus prunas, & uiscera torrent.
Expectata dies aderat, nonamq; serena
Auoram Phaëthontis equi iam luce uehebant:
Famaq; finitimos, & clari nomen Acestę
Exciverat: lęto complerant littora cœtu,
Visuri Aeneadas: pars & certare parati.
Munera principio ante oculos, circoq; locantur
In medio, sacri tripodes uiridesq; coronę.

Et

Et palma, pretium victoribus, armaq; , & ostro
Perfusæ vestes, argenti, auriq; talenta:
Et tuba commissos medio canit aggere ludos.
Prima pares ineunt grauibus certamine remis
Quatuor ex omni delectæ classe carinæ.
Velocem Mnestheus agit acri remige Pristin:
Mox Italus Mnestheus, genus à quo nomine Memmi:
Ingentemq; Gyas ingenti mole Chimæram,
Vrbis opus: triplici pubes quam Dardana versu
Impellunt: terno consurgunt ordine remi.
Sergestusq;, domus tenet à quo Sergia nomen,
Centauro inuehitur magna: Scyllaq; Cloanthus
Cærulea: genus vnde tibi Romane Cluenti.
Est procul in pelago saxum, spumantia contra
Littora, quod tumidis submersum tunditur olim
Fluctibus, hyberni condunt vbi sidera Cori:
Tranquillo silet, immotaq; attollitur vnda
Campus, & apricis statio gratissima mergis.
Hic viridem Æneas frondenti ex ilice metam
Constituit signum nautis pater: vnde reuerti
Scirent, & longos vbi circumflectere cursus.
Tum loca sorte legunt: ipsiq; in puppibus auro
Ductores longè effulgent, ostroq; decori.
Cætera populea velatur fronde iuuentus:
Nudatosq; humeros oleo perfusa nitescit.
Considunt transtris, intentaq; brachia remis
Intenti expectant signum: exultantiaq; haurit
Corda pauor pulsans, laudumq; arrecta cupido.
Inde vbi clara dedit sonitum tuba: finibus omnes,
Haud mora, prosiluere suis: ferit æthera clamor

Nauticus: adductis spumant freta uersa lacertis.
Infindunt pariter sulcos; totumq; dehiscit
Conuulsum remis, rostrisq; stridentibus æquor.
Non tam præcipites biiugo certamine campum
Corripuere, ruuntq; effusi carcere currus:
Nec sic immissis aurigæ undantia lora
Concussere iugis, pronią; in uerbera pendent.
Tum plausu, fremituq; uirûm, studijsq; fauentum
Consonat omne nemus, uocemq; inclusa uolutant
Littora: pulsati colles clamore resultant.
Effugit ante alios, primusq; elabitur undis
Turbam inter, fremitũq; Gyas: quē deinde Cloãthus
Consequitur, melior remis: sed pondere pinus
Tarda tenet. post hos æquo discrimine Pristis,
Centaurusq; locum tendunt superare priorem.
Et nunc Pristis abit: nunc uictam præterit ingens
Centaurus: una ambæ, iunctisq; feruntur
Frontibus, & longa sulcant uada salsa carinę.
Iamq; propinquabant scopulo, metamq; tenebãt:
Cùm princeps, medioq; Gyas in gurgite uictor
Rectorem nauis compellat uoce Menœten.
Quò tantùm mihi dexter abis? huc dirige cursum:
Littus ama, & lęuas stringat sine palmula cautes:
Altum alij teneant. dixit: sed cęca Menœtes
Saxa timens, proram pelagi detorquet ad undas,
Quò diuersus abis? iterum pete saxa Menœte,
Cum clamore Gyas reuocabat: & ecce Cloanthum,
Respicit instantem tergo, & propiora tenentem.
Ille inter nauemq; Gyæ, scopulosq; sonanteis
Radit iter lęuum interior: subitusq; priorem
Prẹterit;

Præterit: & metis tenet æquora tuta relictis.
Tum verò exarsit iuueni dolor oßibus ingens:
Nec lacrymis caruere genæ: segnemq; Menœten,
Oblitus decorisq; sui, sociûmq; salutis,
In mare præcipitem puppi deturbat ab alta:
Ipse gubernaclo rector subit, ipse magister:
Hortaturq; viros, clauumq; ad littora torquet:
At grauis, vt fundo vix tandem redditus imo est
Iam senior, madidaq; fluens in veste Menœtes:
Summa petit scopuli, siccaq; in rupe resedit.
Illum & labentem Teucri, & risere natantem:
Et salsos rident reuomentem pectore fluctus.
Hic læta extremis spes est accensa duobus.
Sergesto, Mnestheoq; Gyan superare morantem.
Sergestus capit antè locum, scopuloq; propinquat:
Nec tota tamen ille prior præeunte carina:
Parte prior: partem rostro premit æmula Pristis.
At media socios incedens naue per ipsos
Hortatur Mnestheus: Nunc nunc insurgite remis
Hectorei socij, Troiæ quos sorte suprema
Delegi comites: nunc illas promite vires,
Nunc animos, quibus in Getulis Syrtibus vsi
Ionioq; mari, Maleæq; sequacibus vndis.
Non iam prima peto Mnestheus, neq; vincere certo:
(Quãquã ô) sed superest, quibus hoc Neptune dedisti
Extremos pudeat rediisse. hoc vincite ciues,
Et prohibete nefas. olli certamine summo
Procumbunt: vastis tremit ictibus ærea puppis:
Subtrahiturq; solum. tum creber anhelitus artus,
Aridaq; ora quatit: sudor fluit vndiq; riuis.

Hos successus alit: possunt, quia posse videntur.
Et fors æquatis cepissent præmia rostris,
Ni palmas ponto tendens utraq; Cloanthus,
Fudissetq; preces, Diuosq; in uota uocasset:
Dij quibus imperium pelagi, quorum æquora curro,
Vobis lætus ego hoc candentem in littore taurum
Constituam ante aras voti reus extaq; salsos
Porriciam in fluctus, & vina liquentia fundam.
Dixit: eumq; imis sub fluctibus audijt omnis
Nereidum, Phorciq; chorus, Panopeaq; virgo:
Et pater ipse manu magna Portunus euntem
Impulit. illa Noto citius, uolucriq; sagitta
Ad terram fugit, & portu se condidit alto.
Tum satus Anchisa, cunctis ex more vocatis,
Victorem magna præconis voce Cloanthum
Declarat, viridiq; aduelat tempora lauro:
Muneraq; in naueis ternos aptare iuuencos,
Vinaq; & argenti magnum dat ferre talentum.
Ipsis præcipuos ductoribus addit honores:
Victori chlamydem auratam quam plurima circum
Purpura Mæandro duplici Melibœa cucurrit;
Intextusq; puero frondosa regius Ida
Veloces iaculo ceruos, cursuq; fatigat,
Acer, anhelanti similis: quem præpes ab Ida
Sublimem pedibus rapuit Iouis armiger vncis.
Longæui palmas nequicquam ad sidera tendunt
Custodes: sæuitq; canum latratus in auras.
At qui deinde locum tenuit virtute secundum,
Leuibus huic hamis consertam, auroq; trilicem
Loricam, quam Demoleo detraxerat ipse

Victor apud rapidum Simoënta sub Ilio alto,
Donat habere viro, decus, & tutamen in armis.
Vix illam famuli Phegeus, Sagarisq; ferebant
Multiplicem, connixi humeris. indutus at olim
Demoleus cursu palanteis Troas agebat.
Tertia dona facit geminos ex ære lebetas,
Cymbiaq; argento perfecta, atq; aspera signis.
Iamq; adeò donati omnes, opibusq; superbi,
Puniceis ibant euincti tempora tænis:
Cùm sæuo è scopulo multa vix arte reuulsus,
Amissis remis, atq; ordine debilis vno,
Irrisam sine honore ratem Sergestus agebat:
Qualis sæpe viæ deprænsus in aggere serpens,
Aerea quem obliquum rota transijt, aut grauis ictu
Seminecem liquit saxo, lacerumq; viator:
Nequicquàm longos fugiens dat corpore tortus,
Parte ferox, ardensq; oculis, & sibilia colla
Arduus attollens: pars vulnere clauda retentat
Nexantem nodis, seq; in sua membra plicantem.
Tali remigio nauis se tarda mouebat:
Vela facit tamen, & plenis subit ostia velis.
Sergestum Aeneas promisso munere donat,
Seruatam ob nauem lætus, sociosq; reductos.
Olli serua datur operum haud ignara Mineruæ
Cressa genus Pholoë, geminiq; sub vbere nati.
Hoc pius Aeneas misso certamine tendit
Gramineum in campum, quem collibus vndiq; curuis
Cingebat syluæ: mediaq; in valle theatri
Circus erat, quò se multis cum millibus heros
Concessum medium tulit, extructoq; resedit.

Hic

Hic qui fortè velint rapido contendere cursu,
Inuitat pretijs animos, & præmia ponit.
Vndiq; conueniunt Teucri, mistiq; Sicani:
Nisus & Euryalus primi.
Euryalus forma insignis, viridiq; iuuenta,
Nisus amore pio pueri, quos deinde secutus
Regius egregia Priami de stirpe Diores.
Hunc salius simul & Patron: quorum alter Acarnã,
Alter ab Arcadio Tegeæ sanguine gentis.
Tum duo Trinacrij iuuenes, Helymus, Panopesq;
Assueti syluis, comites senioris Acestæ,
Multi præterea, quos fama obscura recondit.
Aeneas quibus in medijs sic deinde locutus:
Accipite hæc animis, lætasq; aduertite mentes.
Nemo ex hoc numero mihi non donatus abibit,
Gnosia bina dabo leuato lucida ferro
Spicula, calatamq; argento ferre bipennem.
Omnibus hic erit vnus honos. tres præmia prim
Accipient: flauaq; caput nectentur oliua.
Primus equum phaleris insignem victor habeto
Alter Amazoniam pharetram, plenamq; sagitis
Threicijs: lato quam circum amplectitur auro
Balteus, & tereti subnectit fibula gemma.
Tertius Argolica hac galea contentus abito.
Hæc vbi dicta, locum capiunt: sonoq; repentè
Corripiunt spatia audito, limenq; relinquunt
Effusi, nimbo similes: simul vltima signant.
Primus abit, longeq; ante omnia corpora Nisus
Emicat, & [illegible]s, & fulminis ocyor alis:
Proximus hui[illegible] longo sed proximus interuallo,

Inse-

Insequitur Salius, spatio post deinde relicto
Tertius Eurialus.
Euryalumq; Helymus sequitur: quo deinde sub ipso
Ecce uolat, calcemq; terit iam calce Diores,
Incumbens humeris: spatia & si plura supersint,
Transeat elapsus prior, ambiguumue relinquat.
Iamq; ferè spatio extremo, fessiq; sub ipsum
Finem aduentabant: leui cùm sanguine Nisus
Labitur infelix, caesis vt fortè iuuencis
Fusus, humum: viridesq; super madefecerat herbas.
Hic iuuenis iam victor ouans vestigia presso
Haud tenuit titubata solo: sed pronus in ipso
Concidit immundoq; fimo, sacroq; cruore.
Non tamen Euryali, non ille oblitus amorum.
Nam sese opposuit Salio per lubrica surgens.
Ille autem spissa iacuit reuolutus arena.
Emicat Euryalus, & munere victor amici
Prima tenet, plausuq; volat, fremituq; secundo.
Pòst Helymus subit, & nunc tertia palma Diores,
Hic totum caueae consessum ingentis, & ora
Prima patrum magnis Salius clamoribus implet;
Ereptumq; dolo reddi sibi poscit honorem.
Tutatur fauor Euryalum, lacrymeq; decorae
Gratior & pulchro veniens in corpore virtus.
Adiuuat, & magna proclamat voce Diores:
Qui subijt palmae, frustraq; ad praemia venit
Vltima, si primi Salio reddantur honores.
Tum pater Aeneas: Vestra, inquit, munera vobis
Certa manent pueri: & palmam mouet ordine nemo.
Me liceat casum miserari insontis amici.

Sic

Sic fatus, tergum Getuli immane leonis
Dat Salio villis onerosum, atq; vnguibus aureis.
Hic nisus: si tanta, inquit, sunt præmia victis,
Et te lapsorum miseret: quæ munera Niso
Digna dabis? primam merui qui laude coronam:
Ni me, quæ Salium fortuna inimica tulisset.
Et simul his dictis faciem ostentabat, & vndo
Turpia membra fimo. risit pater optimus olli,
Et clypeum efferri iussit Didymaonis artes,
Neptuni sacro Danais de poste refixum.
Hoc iuuenem egregium præstanti munere donat.
Post, vbi confecti cursus, & dona peregit;
Nunc si cui virtus, animusq; in pectore præsens,
Adsit, & euinctis attollat brachia palmis,
Sic ait: & geminum pugnæ proponit honorem,
Victori uelatum auro, vittisq; iuuencum:
Ensem, atq; insignem galeam, solatia victo.
Nec mora, continuò vastis cum viribus effert
Ora Dares, magnoq; uirûm se murmure tollit:
Solus qui Paridem solitus contendere contra:
I demq; ad tumulum, quo maximus occubat Hector,
Victorem Buten immani corpore, qui se
Bebrycia veniens Amyci de gente ferebat,
Perculit, & fulua moribundum extendit arena.
Talis prima Dares caput altum in prælia tollit,
Ostenditq; humeros latos, alternaq; iactat
Brachia protendens, & verberat ictibus auras.
Quæritur huic alius: nec quisquam ex agmine tanto
Audet adire virum, manibusq; inducere cæstus.
Ergo alacris, cunctosq; putans excedere pugna,
Aeneæ

Aeneæ stetit ante pedes: nec plura moratus:
Tam læua taurum cornu tenet, atq; ita fatur:
Nate Dea, si nemo audet se credere pugnæ,
Quæ finis standi? quò me decet usq; teneri?
Ducere dona iube. cuncti simul ore fremebant
Dardanidæ, reddiq; viro promißa iubebant.
Hic grauis Entellum dictis castigat Acestes,
Proximus vt viridante toro consederat herbæ:
Entelle heroum quondam fortißime frustra,
Tantáne tam patiens nullo certamine tolli
Dona sines? vbi nunc nobis Deus ille magister
Nequicquam memoratus Eryx? vbi fama per omnẽ
Trinacriam, & spolia illa tuis pendentia tectis?
Ille sub hæc: non laudis amor, nec gloria cessit
Pulsa metu. sed enim gelidus tardante senecta
Sanguis hebet, frigentq; effætæ in corpore vires.
Si mihi, quæ quondam fuerat, quaq; improbus iste
Exultat fidens, si nunc foret illa iuuenta,
Haud equidem pretio inductus, pulchroq; iuuenco
Venißem: nec dona moror. sic deinde locutus
In medium geminos immani pondere cæstus
Proiecit: quibus acer Eryx in prælia suetus
Ferre manum, duroq; intendere brachia tergo.
Obstupuere animi. tantorum ingentia septem
Terga boum plumbo insuto, ferroq; rigebant,
Ante omnes stupet ipse Dares, longæq; recusat.
Magnanimusq; Anchisiades & pondus, & ipsa
Huc illuc vinclorum immensa volumina versat,
Tum senior tales referebat pectore voces:
Quid si quis cæstus, ipsius & Herculis arma

Vidisset,

Vidisset, tristemq́ hoc ipso in littore pugnam?
Hæc germanus Eryx quondam tuus arma gerebat.
Sanguine cernis adhuc, sparso infecta cerebro.
His magnum Alciden contra stetit: his ego suetus,
Dum melior vires sanguis dabat, æmula necdum
Temporibus geminis canebat sparsa senectus.
Sed si nostra Dares hæc Troius arma recusat:
Idq. pio sedet Aeneæ, probat autor Acestes:
Aequemus pugnas: Erycis tibi terga remitto.
Solue metus, & tu Troianos exue cæstus.
Hæc fatus, duplicem ex humeris reiecit amictum:
Et magnos membrorũ artus, magna ossa, lacertosque
Exuit, atq; ingens media consistit arena.
Tum satus Anchisa cæstus pater extulit æquos:
Et paribus palmas amborum innexuit armis.
Constitit in digitos extemplo arrectus vterq;
Brachiaq; ad superas interritus extulit auras.
Abduxere retrò longè capita ardua ab ictu:
Immiscentq; manus manibus, pugnamq; lacessunt.
Ille pedum melior motu, fretusq; iuuenta:
Hic membris, & mole valens: sed tarda trementi
Genua labant: vastos quatit æger anhelitus artus.
Multa viri nequicquam inter se vulnera iactant:
Multa cauo lateri ingeminant, & pectore vastos
Dant sonitus, erratq; aures & tempora circum
Crebra manus: duro crepitant sub vulnere malæ.
Stat grauis Entellus, nisuq; immotus eodem,
Corpore tela modò, atq; oculis vigilantibus exit.
Ille, velut celsam oppugnat qui molibus vrbem,
Aut montana sedet circum castella sub armis,

Nunc

Nunc hos, nunc illos aditus, omnemq; pererrat
Arte locum, & uariis aßultibus irritus vrget.
Ostendit dextram insurgens Entellus, & altè
Extulit: ille ictum uenientem vertice velox
Præuîdit, celeriq; elapsus corpore cessit.
Entellus vires in uentum effudit: & vltro
Ipse grauis, grauiterq; ad terram pondere vasto
Còncidit: vt quondam caua còncidit aut Erimantho,
Aut Ida in magna radicibus eruta pinus.
Consurgunt studiis Teucri, & Trinacria pubes:
It clamor cælo: primusq; accurrit Acestes,
Æquæuumq; ab humo miserans attollit amicum.
At non tardatus casu, neq; territus heros,
Acrior ad pugnam redit: & vim suscitat ira.
Tum pudor incedit uires, & conscia virtus:
Præcipitemq; Daren ardens agit æquore toto,
Nunc dextra ingeminans ictus, nunc ille sinistra.
Nec mora, nec requies: quam multa grandine nimbi
Culminibus crepitant: sic densis ictibus heros
Creber vtraq; manu pulsat, versatq; Dareta.
Tum pater Aeneas producere longius iras,
Et seuire animis Entellum haud paßus acerbis:
Sed finem imposuit pugnæ, fessumq; Dareta
Eripuit, mulcens dictis, ac talia fatur:
Infelix, quæ tanta animum dementia cepit?
Non vires alias, conuersaq; numina sentis?
Cede Deo: dixitq; & prælia voce diremit.
Ast illum fidi æquales genua ægra trahentem,
Iactantemq; vtroq; caput, crassumq; cruorem
Ore reiectantem, mistosq; in sanguine dentes,

Ducunt

Ducunt ad naues: galeamq; , ensemq; uocati,
Accipiunt: pallam Entellum, taurumq; relinquunt.
Hic uictor superans nimis, tauroq; superbus:
Nate Dea, vosq; hæc, inquit, cognoscite Teucri:
Et mihi quæ fuerint iuuenili in corpore uires,
Et qua seruetis reuocatum à morte Dareta.
Dixit: & aduersi contra stetit ora iuuenci,
Qui donum astabat pugnæ, durosq; reducta
Librauit dextrà media inter cornua cæstus
Arduus: effractoq; illi sit in ossa cerebro.
Sternitur, exanimisq; tremens procumbit humi bos.
Ille super tales effudit pectore voces:
Hanc tibi Eryx meliorem animam pro morte Daretis
Persoluo: hic victor Cæstus, artemq; repono
Protinus Aeneas celeri certare sagitta
Inuitat, qui fortè velint, & præmia ponit:
Ingentiq; manu malum de naue Seresti
Erigit: & volucrem traiecto in fune columbam,
Quo tendant ferrum, malo suspendit ab alto.
Conuenere viri: deiectamq; ærea sortem
Accepit galeá, & primus clamore secundo
Hyrtacida ante omneis exit locus Hippocoontis.
Quem modò nauali Mnestheus certamine victor
Consequitur, viridi Mnestheus euinctus oliua.
Tertius Eurition, tuus ô clarissime frater
Pandere, qui quondam iussus confundere fœdus,
In medios telum torsisti primus Achiuos.
Extremus, galeaq; ima subsedit Acestes,
Ausus & ipse manu iuuenum tentare laborem,
Tum validis flexos incuruant uiribus arcus

Pro se quisq; viri, & depromunt tela pharetris.
Primaq; per cælum neruo stridente sagitta
Hyrtacidæ iuuenis volucres diuerberat auras:
Et venit, aduersiq; infigitur arbore mali.
Intremuit malus, timuitq; exterrita pennis
Ales, & ingenti sonuerunt omnia plausu.
Pòst acer Mnestheus adducto constitit arcu
Alta petens, pariterq; oculos, telumq; tetendit.
Ast ipsam miserandus auem contingere ferro
Non valuit: nodos & vincula linea rupit,
Quis innexa pedem malo pendebat ab alto.
Illa Notos, atq; atra volans in nubila fugit.
Tum rapidus iandudum arcu contenta parato
Tele tenens, fratrem Eurition in vota uocauit.
Iam vacuo lætam cælo speculatus, & alis
Plaudentem, nigra figit sub nube columbam.
Decidit exanimis, vitamq; reliquit in astris
Aërijs, fixamq; refert, delapsa sagittam.
Amissa solus palma superabat Acestes:
Qui tamen ætherias telum contorsit in auras,
Ostentans artem pariterq;, arcumq; sonantem.
Hic oculis subitò abijcitur, magnoq; futurum
Augurio monstrum, docuit pòst exitus ingens:
Seraq; terrifici cecinerunt omnia vates.
Namq; volans liquidis in nubibus arsit arundo,
Signauitq; viam flammis: tenueisq; recessit
Consumpta in uentos: cælo ceu sæpe refixa
Transcurrunt, crinemq; volantia sidera ducunt.
Attonitis hæsere animis: superosq; precati
Trinacrij, Teucriq; viri: nec maximus omen

Abnuit

Abnuit Aeneas, sed lętum amplexus Acesten
Muneribus cumulat magnis, ac talia fatur:
Summe pater (nam te uoluit rex magnus Olympi
Talibus auspicis exortem ducere honorem
Ipsius Anchisæ longæui hoc manus habebis,
Cratera impressum signis: quem Thracius olim
Anchisæ genitori in magno munere Cisseus
Ferre sui dederat monimentum, & pignus amoris.
Sic fatus, cingit uiridanti tempora lauro:
Et primum ante omnes uictorem appellat Acesten
Nec bonus Eurytion prælato inuidit honori:
Quamuis solus auem cælo deiecit ab alto.
Proximus ingreditur donis, qui uincula rupit:
Extremus, volucri qui fixit arundine malum.
At pater Aeneas nondum certamine misso,
Custodem ad sese, comitemq; impubis Iuli
Aepytiden uocat, & fidam sic fatur ad aurem:
Vade agè, & Ascanio, si iam puerile paratum
Agmen habet secum, cursusq; instruxit equorum,
Ducat auo turmas, & sese ostendat in armis,
Dic, ait. ipse omnem longo decedere circo
Infusum populum, & campos iubet esse patentis.
Incedunt pueri, pariterq; ante ora parentum
Frænatis lucent in equis: quos omnis euntes
Trinacriæ mirata fremit, Troiæq; iuuentus.
Omnibus in mortem tonsa coma pressa corona.
Cornea bina ferunt prefixa hastilia ferro.
Pars leues humero pharetras. it pectore summo
Flexilis obtorti per collum circulus auri.
Tres equitum numero turmæ, terniq; uagantur

Ductores: pueri bis 'eni quenq; secuti
Agmine partitos fulgent, paribusq; magistris.
Vna acies iuuenum, ducit quam paruus ouantem
Nomen aui referens Priamus, tua clara Polite
Progenies, auctura Italos: quem Thracius albis
Portat equus bicolor maculis, vestigia pri..at
Alba pedis, frontemq; ostentans arduus albam.
Alter Atys, genus vnde Atyi duxere Latini:
Paruus Atys, pueroq; dilectus Iulo.
Extremus, formaq; ante omnes pulcher Iulus
Sidonio est inuectus equo: quem candida Dido
Esse sui dederat monimentum, & pignus amoris.
Cætera Trinacrijs pubes senioris Acestæ
Fertur equis.
Excipiunt plausu pauidos, gaudentq; tuentes
Dardanidæ, veterumq; agnoscunt ora parentum.
Postquàm omnem læti concessum, oculosq; suorum
Lustrauere in equis: signum clamore paratis
Aepytides longè dedit, insonuitq; flagello,
Olli discurrere pares, atq; agmina terni
Diductis soluere choris, rursusq; uocati
Conuertere vias, infestaq; tela tulere.
Inde alios ineunt cursus, aliosq; recursus
Aduersis spatijs: alternosq; orbibus orbes
Impediunt: pugnæq; cient simulacra sub armis.
Et nunc terga fugæ nudant: nunc spicula vertunt
Infensi: facta pariter nunc pace feruntur.
Vt quondam Creta fertur Labyrinthus in alta
Parietibus textum cæcis iter, ancipitemq;
Mille vijs habuisse dolum: qua signa sequendi
Falleret

Falleret indeprænsus, & irremabilis error.
Haud aliter Teucrum nati vestigia cursu
Impediunt, texuntq; fugas, & prælia ludo,
Delphinum similes: qui per maria humida nando
Carpathium, Libycumq; secant, luduntq; per undas
Hunc morem, hos cursus, atq; hæc certamina primus
Ascanius, longam muris cum cingeret Albam,
Rettulit, & priscos docuit celebrare Latinos:
Quo puer ipse modo, secum quo Troia pubes,
Albbani docuere suos, hinc maxima porrò
Accepit Roma, & patrium seruauit honorem:
Troiaq; nunc: pueri, Troiam dicitur agmen.
Hac celebrata tenus sancto certamina patri.
Hic primùm fortuna fidem mutata nouauit.
Dum varijs tumulo referunt solennia ludis:
Irim de cælo misit Saturnia Iuno
Iliacam ad classem: ventosq; aspirat eunti
Multa mouens, necdum antiquũ exaturata dolorem,
Illa uiam celerans per mille coloribus arcum,
Nulli uisa cito decurrit tramite uirgo.
Conspicit ingentem concursum, & littora lustrat:
Desertosq; videt portus, classemq; relictam.
At procul in sola secretæ Troades acta
Amissum Anchisen flebant: cunctæq; profundum
Pontum aspectabant, flentes heu tot uada fessis,
Et tantum superesse maris. vox omnibus una:
Urbem orant: tædet pelagi perferre laborem.
Ergo inter medias sese haud ignara nocendi
Conijcit: & faciemq; Deæ, vestemq; reponit.
Fit Beroë, Ismarij coniux longæua Dorycli,

Cui genus, & quondam nomen, natiq; fuißent:
At sic Dardanidûm mediam se matribus infert.
O miseræ, quas non manus, inquit, Achaica bello
Traxerit ad lethum patriæ sub mœnibus: ô gens
Infelix, cui te exitio fortuna reseruat?
Septima post Troiæ excidium iam vertitur æstas,
Cùm freta, cùm terras omnes, tot inhospita saxa,
Sideraq; emensæ ferimur; dum per mare magnum
Italiam sequimur fugientem, & voluimur vndis.
Hic Erycis fines fraterni, atq; hospes Acestes.
Quis prohibet muros iacere, & dare ciuibus vrbem?
O patria, & rapti nequicquàm ex hoste penates,
Nullâne iam Troiæ dicentur mœnia? nusquam
Hectoreos amnes, Xanthum, & Simoënta uidebo?
Quin agitè, & mecum infaustas exurite puppes.
Nam mihi Caßandræ per somnum vatis imago
Ardentes dare visa faces: hîc quærite Troiam,
Hîc domus est, inquit, vobis, iam tempus agi res.
Nec tantis mora prodigijs. en quattuor aræ
Neptuno: Deus ipse faces, animumq; ministrat.
Hæc memorans prima infensum vi corripit ignem:
Sublataq; procul dextra connixa coruscat:
Et iacit. arrectæ mentes, stupefactaq; corda
Iliadum. hîc vna è multis, quæ maxima natu
Pyrgo, tot Priami natorum regia nutrix:
Non Beroë vobis, non hæc Rhœteia matres
Est Dorycli coniux: diuini signa decoris,
Ardentesq; notate oculos: qui spiritus illi,
Qui uultus, vocisq; sonus, vel gressus eunti.
Ipsa egomet dudum Beroën digreßa reliqui
Aegram,

Aegram, indignantem tali quòd sola careret
Manere, nec meritos Anchisæ inferret honores:
Hæc effata.
At matres primò ancipites, oculisq; malignis
Ambigua spectare rates, miserum inter amorem
Præsentis terræ, fatisq; vocantia regna:
Cùm dea se paribus per cœlum sustulit alis,
Ingentemq; fuga secuit sub nubibus arcum.
Tum verò attonitæ monstris, actæq; furore
Conclamant: rapiuntq; focis penetralibus ignem.
Pars spoliant aras, frondem, ac virgulta facesq;
Coniciunt: furit immissis Vulcanus habenis
Transtra per, & remos, & pictas abiete puppes.
Nuntius Anchisæ ad tumulum, cuneosq; theatri
Incensas perfert naues Eumelus: & ipsi
Respiciunt atram in nimbo volitare fauillam:
Primus & Ascanius, cursus vt lætus equestres
Ducebat, sic acer equo turbata petiuit
Castra: nec examines possunt retinere magistri.
Quis furor iste nouus? quò nunc, quò tenditis, inquit,
Heu miseræ? non hostem, inimicaq; castra
Argiuûm, vestras spes vritis. en ego vester
Ascanius, galeam ante pedes proiecit inanem,
Qua ludo indutus belli simulacra ciebat.
Accelerat simul Aeneas, simul agmina Teucrûm.
Ast illæ diuersa metu per littora passim
Diffugiunt, syluasq;, & sicubi concaua furtim
Saxa petunt. piget incœpti, lucisq;, suosq;
Mutatæ agnoscunt: excussaq; pectore Iuno est.
Sed non idcirco flammæ, atq; incendia vires

Indomitas posuere: vdo sub robore viuit
Stuppa vomens tardum fumum: lentusq; carinas
Est vapor: & toto descendit corpore pestis:
Nec vires heroum, infusaq; flumina prosunt.
Tum pius Aeneas humeris abscindere vestem,
Auxilioq; vocare Deos, & tendere palmas:
Iuppiter omnipotens: si nondum exosus ad vnum
Troianos, si quid pietas antiqua labores
Respicit humanos: da flammam euadere classi
Nunc pater, & tenues Teucrûm res eripe letho.
Vel tu, quod superest, infesto fulmine morti,
Si mereor, demitte, tuaq; hic obrue dextra.
Vix hæc ediderat, cùm effusis imbribus atra
Tempestas sine more furit: tonitruq; tremiscunt
Ardua terram, & campi: ruit æthere toto
Turbidus imber aqua, densisq; nigerrimus Austris
Implenturq; super puppes: semiusta madescunt
Robora. restinctus donec vapor omnis: & omnes,
Quattuor amissis, seruatæ à peste carinæ.
At pater Aeneas casu concussus acerbo,
Nunc huc ingentes, nunc illuc pectore curas
Mutabat: versans Siculisne resideret aris,
Oblitus fatorum, Italásne capesseret oras.
Tum senior Nautes, vnum Tritonia Pallas
Quem docuit, multaq; insignem reddidit arte,
Hæc responsa dabat, vel quę portenderet ira
Magna Deûm, vel quæ fatorum posceret ordo.
Isq; his Aeneam solatus vocibus infit:
Nate Dea, quò fata trahunt, retrahuntq;, sequamur.
Quicquid erit, superanda omnis fortuna ferendo est:

Est

Est tibi Dardanius diuinę stirpis Acestes.
Hunc cape consilijs socium, & coniunge volentem.
Huic trade, amissis superant qui nauibus, & quos
Pertęsum magni incœpti, rerumq; tuarum est:
Longęuosq; senes, ac fessas ęquore matres:
Et quicquid tecum inualidum, metuẽsq; pericli est,
Delige: & his habeant terris sine mœnia fessi.
Vrbem appellabunt promisso nomine Acestam.
Talibus incensus dictis senioris amici.
Tum verò in curas animum diducitur omneis:
Et nox atra polum bigis subuecta tenebat.
Visa de hinc cœlo facies delapsa parentis,
Anchisę, subitó taleis effundere voces:
Nate mihi vita quondam, dum vita manebat,
Chare magis, nate Iliacis exercite fatis,
Imperio Iouis huc venio, qui classibus ignem
Depulit, & cœlo tandem miseratus ab alto est.
Consilijs pare, quę nunc pulcherrima Nautes
Dat senior: lectos iuuenes fortissima corda
Defer in Italiam. gens dura, atq; aspera cultu
Debellanda tibi Latio est. Ditis tamen antè
Infernas accede domos: & Auerna per alta
Congressus pete nate meos: non me impia namq;
Tartara habent, tristesq; vmbrę, sed amœna piorum
Concilia, Elysiumq; colo. huc casta Sibylla
Nigrarum multo pecudum te sanguine ducet.
Tum genus omne tuum, & quę dentur mœnia disces.
Iamq; vale: torquet medios nox humida cursus:
Et me sęuus equis Oriens afflauit anhelis.
Dixerat, & tenueis fugit ceu fumus, in auras.

Aeneas,

Et consanguineo lacrymans commendat Acestæ.
Treis Eryci vitulos, & tempestatibus agnam
Cædere deinde iubet, soluiq; ex ordine funes.
Ipse caput tonsæ folijs euinctus oliuæ
Stans procul in prora pateram tenet: extaq; salsos
Porricit in fluctus: ac vina liquentia fundit.
Prosequitur surgens à puppi ventus euntes.
Certatim socij feriunt mare, & æquora verrunt.
At Venus intereà Neptunum exercita curis
Alloquitur. talesq; effundit pectore questus:
Iunonis grauis ira, & inexaturabile pectus
Cogunt me, Neptune, preces descendere in omneis:
Quam nec longa dies, pietas nec mitigat vlla,
Nec Iouis imperio, fatisue infracta quiescit.
Non media de gente Phrygum exedisse nefandis
Vrbem odijs satis est: pœnam traxisse per omnem
Relliquias Troiæ: cineres, atq; ossa peremptæ
Insequitur: causas tanti sciat illa furoris.
Ipsa mihi nuper Libycis tu testis in vndis
Quam molem subito excierit: maria omnia cœlo
Miscuit, Aeolijs nequicquam freta procellis:
In regnis hoc ausa tuis.
Prò scelus: ecce etiam Troianis matribus actis
Exussit fœdè puppes, & classe subegit
Amissa, socios ignotæ linquere terræ.
Quod superest, oro, liceat dare tuta per vndas
Vela tibi, liceat Laurentem attingere Tybrim:
Si concessa peto, si dant ea mœnia Parcæ.
Tum Saturnius hæc domitor maris edidit alti:
Fas omne est Cytherea meis te fidere regnis.

Vnde

Vnde genus ducis. meruí quoq; : sæpe furores
Compressi, & rabiem tantum cœliq; , marisq;.
Nec minor in terris (Xanthũ , Simoëntaq; testor)
Aeneæ mihi cura tui. cùm Troia Achilles
Exanimata sequens impingeret agmina muris ,
Millia multa daret letho , gemerentq; repleti
Amnes , nec reperire viam , atq; euoluere posset
In mare se Xanthus : Pelidæ tunc ego forti
Congressum Aeneam , nec Dijs , nec viribus æquis
Nube caua eripui : cuperem cùm vertere ab imo
Structa meis manibus periuræ mœnia Troiæ.
Nunc quoq; mens eadẽ perstat mihi : pelle timores :
Tutus , quos optas , portus accedet Auerni.
Vnus erit tantum, amissum quem gurgite quæret :
Vnum pro multis dabitur caput.
His vbi læta Deæ permulsit pectora dictis ,
Iungit equos curru genitor , spumantiaq; addit
Fræna feris. manibusq; omneis effundit habenas.
Cæruleo per summa leuis volat æquora curru.
Subsidunt vndæ : tumidumq; sub axe tonanti
Sternitur æquor aquis : fugiunt vasto æthere nimbi.
Tum variæ comitum facies , immania cete ,
Et senior Glauci chorus , Inousq; Palæmon ,
Tritonesq; citi , , Phorciq; exercitus omnis.
Læua tenent Thetis , & Melite , Panopeaq; virgo ,
Nesæe , Spioq; , Thaliaq; , Cymodoceq;.
Hic patris Aeneæ suspensam blanda vicissim
Gaudia pertentant mentem : iubet ocyus omnes
Attolli malos , intendi brachia velis.
Vnà omnes fecere pedem : pariterq; sinistros ,

Nunc

Nunc dextros soluere sinus: vnà ardua torquent
Cornua, detorquentq;, ferunt sua flamina classem.
Princeps ante omnes densum Palinurus agebat
Agmen: ad hunc alij cursum contendere iussi.
Iamq; ferè mediam cœli nox humida metam
Contigerat: placida laxarant membra quiete
Sub remis fusi per dura sedilia nautæ:
Cum leuis æthereis delapsus Somnus ab astris
Aëra dimouit tenebrosum, & dispulit vmbras,
Te Palinure petens tibi tristia somnia portans
Insonti: puppiq; Deus consedit in alta
Phorbanti similis, funditq; has ore loquelas:
Iaside Palinure, ferunt ipsa æquora classem:
Aequatæ [illegible]ant auræ: datur hora quieti:
Pone caput, fessosq; oculos furare labori.
Ipse ego paulisper pro te tua munera inibo.
Cui vix attollens Palinurus lumina, fatur:
Méne salis placidi vultum, fluctusq; quietos
Ignorare iubes? méne huic confidere monstro?
Aeneam credam: quid enim fallacibus Austris,
Et cœli toties deceptus fraude sereni?
Talia dicta dabat, clauumq; affixus, & hærens
Nusquam amittebat: oculosq; sub astra tenebat.
Ecce Deus ramum Lethæo rore madentem,
Viq; soporatum Stygia, super vtraq; quassat
Tempora: cunctantiq; natantia lumina soluit
Vix primos inopina quies laxauerat artus:
Et super incumbens, cum puppis parte reuulsa,
Cumq; gubernaclo liquidas proiecit in vndas
Præcipitem, ac socios nequicquam sæpe vocantem,

Ipse

Ipse volans tenueis se sustulit ales in auras.
Currit iter tutum non secius æquora classis:
Promissisq; patris Neptuni interrita fertur.
Iamq; adeo scopulos Sirenum aduecta subibat
Difficiles quondam, multorumq; ossibus albos:
Tum rauca assidua longè sale saxa sonabant:
Cùm pater amisso fluitantem errare magistro
Sensit, & ipse ratem nocturnis rexit in vndis,
Multa gemens, casuq; animum concussus amici:
O' nimium cælo, & pelago confise sereno,
Nudus in ignota Palinure iacebis arena.

PVB. VERGILII MARONIS

ÆNEIDOS

LIBER VI.

Icfatur lacrymans: classiq; immittit habenas:
Et tandem Euboicis Cumarum allabitur oris
Obuertunt pelago proras: tum dente tenaci
Anchora fundabat naueis, & littora curuæ
Prætexunt puppes. iuuenum manus emicat ardens
Littus in Hesperium: quærit pars semina flammæ
Abstrusa in venis silicis: pars densa ferarum
Tecta rapit. syluas, inuentaq; flumina monstrat.
At pius Aeneas arces, quibus altus Apollo

Præ-

Pręsidet, horrendęq; procul secreta Sibyllę
Antrum immane petit: magnã cui mentẽ, animũq;
Delius inspirat vates, aperit.q; futura.
Iam subeunt Triuię lucos, atq; aurea tecta.
Dędalus (vt fama est) fugiens Minoia regna,
Prępetibus pennis ausus se credere cœlo,
Insuetum per iter gelidas enauit ad Arctos:
Chalcidicaq; leuis tandem super astitit arce.
Redditus his primùm terris, tibi Phœbe sacrauit
Remigium alarum: posuitq; immania templa
In foribus, lethum Androgeo: tum pendere pœnas
Cecropidę iussi) miserùm) septena quotannis
Corpora natorum. stat ductis sortibus urna.
Contrà elata mari respondet Gonsia tellus.
Hic crudelis amor tauri, suppostaq; furto
Pasiphaë, mistumq; genus, prolesq; biformis
Minotaurus inest, Veneris monumenta nefandę.
Hic labor ille domus, & inextricabilis error.
Magnum reginę sed enim miseratus amorem
Dędalus, ipse, dolos tecti, ambagesq; resoluit,
Cęca regens filo vestigia. tu quoq; magnam
Partem opere in tanto (sineret dolor) Icare haberes.
Bis conatus erat casus effingere in auro;
Bis patrię cecidere manus. quin protinus omnia
Perlegerent oculis: ni iam pręmissus Achates
Afforet, atq; vnà Phœbi, Triuięq; sacerdos
Deiphobe Glauci: faturque talia Regi:
Non hoc ista sibi tempus spectacula poscit:
Nunc grege de intacto septem mactare iuuencos
Pręstiterit, totidem lectas de more bidentes.

Talibus

Talibus affata Æneam (nec sacra morantur
Iussa viri) Teucros vocat alta in templa sacerd
Excisum Euboicæ latus ingens rupis in antrum
Quò lati ducunt aditus centum, ostia centum:
Vnde ruunt totidem voces, responsa Sibyllæ.
Ventum erat ad limen: cùm virgo poscere f
Tempus ait: Deus ecce, Deus. cui talia fanti
Ante fores subitò non vultus, non color vnus,
Non comptæ mansere comæ. sed pectus anhelum
Et rabie fera corda tument: maiorq; videri,
Nec mortale sonans: afflata est numine quando
Iam propiore Dei. Cessas in uota, precesq;
Tros, ait, Ænea? cessas? nec enim antè deb
Attonitę magna ora domus. & talia fata
Conticuit. gelidus Teucris per dura cucurrit
Ossa tremor: fuditq; preces Rex pctore ab imo.
Phœbe graues Troię semper miserate labores
Dardana qui Paridis direxti tela, manusq;
Corpus in Aeacide: magnas obeuntia terras
Tot maria intraui duce te, penitusq; repostas
Massylûm gentes, prętentaq; Syrtibus arua.
Iam tandem Italię fugientis prędimus oras.
Hac Troiana tenus fuerit fortuna secuta.
Vos quoq; Pergamę iam fas est parcere genti
Diq;, Deęq; omnes, quibus obstitit Ilium, & i
Gloria Dardaniæ, tuq; ô sanctissima uates
Pręscia venturi, da (non indebita posco
Regna meis fatis) Latio considere Teucros,
Errantesq; Deos, agitataq; numina Troię.
Tum Phœbo, & Triuię solido de marmore temp
Instituan

Instituam, festosq; dies de nomine Phœbi.
Te quoq; magna manent regnis penetralia nostris.
Hic ego namq; tuas sortes, arcanaq; fata
Dicta meæ genti ponam: lectosq; sacrabo
Alma uiros. folijs tantùm ne carmina manda,
Ne turbata uolent rapidis ludibria uentis.
Ipsa canas, oro. finem dedit ore loquendi.
At Phœbi nondum patiens immanis in antro
Bacchatur uates: magnum si pectore possit
Excussisse Deum: tantò magis ille fatigat
Os rabidum, fera corda domans, fingitq; premendo.
Ostia, iamq; domus patuere ingentia centum
Sponte sua, uatisq; ferunt responsa per auras.
O tandem magnis pelagi defuncte periclis,
Sed terra grauiora manent: in regna Lauini
Dardanidæ uenient (mitte hanc de pectore curam)
Sed non & uenisse uolent: bella horrida, bella,
Et Tybrim multo spumantem sanguine cerno.
Non Simois tibi, nec Xanthus, nec Dorica castra
Defuerint: alius Latio iam partus Achi[illegible]
Natus & ipse Dea: nec Teucris addita Iuno
Vsquam aberit: cùm tu supplex in rebus egenis,
Quas gentes Italûm, aut quas non oraueris urbes?
Causa mali tanti coniux iterum hospita Teucris,
Externiq; iterum thalami.
Tu ne cede malis: sed contrà audentior ito,
Quàm tua te fortuna sinet: uia prima salutis,
Quod minimè reris, Graia pandetur ab urbe.
Talibus ex adyto dictis, Cumæa Sibylla
Horrendas canit ambages: antroq; remugit,

Obscuris uera inuoluens: ea fræna furenti
Concutit, & stimulos sub pectore uertit Apol
Vt primùm cessit furor, & rabida ora quierunt:
Incipit Aeneas heros: Non vlla laborum
O virgo noua mi facies: inopináue surgit:
Omnia præcepi, atq; animo mecum antè peregi
Vnum oro (quando hic inferni ianua Regis
Dicitur, & tenebrosa palus Acheronte refuso)
Ire ad conspectum chari genitoris, & ora
Contingat: doceas iter, & sacra ostia pandas.
Illum ego per flammas, & mille sequentia tela
Eripui his humeris, medioq; ex hoste recepi:
Ille meum comitatus iter, maria omnia mecum
Atq; omnes pelagiq; minas, cæliq; ferebat
Inualidus, vires vltra, sortemq; senectæ.
Quin vt te supplex peterem, & tua limina adire
Idem orans mandata dabat. natiq;, patrisq;
Alma precor miserere. potes namq; omnia: nec
Nequicquàm lucis Hecate præfecit Auernis.
Si po[illegible] manes arcessere coniugis Orpheus
Threicia fretus cithara, fidibusq; canoris:
Si fratrem Pollux alterna morte redemit,
Itq;, reditq; viam toties. quid Thesea? magnum
Quid memorem Alcidē? & mi genus ab Ioue sum
Talibus orabat dictis, arasq; tenebat.
Tum sic orsa loqui vates: Sate sanguine diuûm
Tros Anchisiade, facilis descensus Auerni:
Noctes, atq; dies patet atri ianua Ditis:
Sed reuocare gradum, superasq; euadere ad aur
Hoc opus, hic labor est. pauci quos æquus ama

Im

Iuppiter aut ardens euexit ad æthera virtus,
Dijgeniti potuere. tenent media omnia syluæ,
Cocytusq; sinu labens circunfluit atro.
Quod si tantus amor menti, si tanta cupido est
Bis Stygios innare lacus, bis nigra videre
Tartara, & insano iuuat indulgere labori:
Accipe, quæ peragenda prius. latet arbore opaca
Aureus & folijs & lento vimine ramus,
Iunoni infernæ dictus sacer. hunc tegit omnis
Lucus, & obscuris claudunt conuallibus vmbræ:
Sed non antè datur telluris operta subire,
Auricomos quàm quis decerpserit arbore fœtus.
Hoc sibi pulchra suum ferri Proserpina munus
Instituit: primo auulso non deficit alter
Aureus, & simili frondescit virga metallo.
Ergo altè vestiga oculis, & ritè repertum
Carpe manu, namq; ipse volens, facilisq; sequetur,
Si te fata vocant: aliter, non viribus vllis
Vincere, nec duro poteris conuellere ferro.
Præterea iacet exanimum tibi corpus amici,
(Heu nescis) totamq; incestat funere classem,
Dum consulta petis, nostroq; in limine pendes.
Sedibus hunc refer antè suis, & conde sepulcro.
Duc nigras pecudes: ea prima piacula sunto.
Sic demum lucos Stygios, regna inuia viuis
Aspicies. dixit: pressoq; obmutuit ore.
Aeneas mæsto defixus lumina vultu
Ingreditur, linquens antrum, cæcosq; volutat
Euentus animo secum: cui fidus Achates
It comes, & paribus curis vestigia figit.

Multa inter ſeſe vario ſermone ſerebant:
Quē ſocium exanimū vates, quod corpus humandum
Diceret: atq; illi Miſenum in littore ſicco,
Vt venere, vident indigna morte peremptum:
Miſenum Aeoliden, quo præſtantior alter
Aere ciere viros, Martemq; accendere cantu.
Hectori hic magni fuerat comes Hectora circum
Et lituo pugnas inſignis obibat, & haſta.
Poſtquàm illum victor vita ſpoliauit Achilles:
Dardanio Aeneæ ſeſe fortiſsimus heros
Addiderat ſocium, non inferiora ſecutus.
Sed tum, fortè caua dum perſonat æquora concha
Demens, & cantu vocat in certamina Diuos:
Aemulus exceptum Triton (ſi credere dignum eſt)
Inter ſaxa virum ſpumoſa immerſerat vnda.
Ergo omnes magno circum clamore fremebant.
Præcipuè pius Aeneas. tum iuſſa Sibyllæ,
Haud mora, feſtinant flentes, aramq; ſepulcri
Congerere arboribus, cœloq; educere certant.
Itur in antiquam ſyluam, ſtabula alta ferarum:
Procumbunt piceæ: ſonat icta ſecuribus ilex,
Faxineæq; trabes: cuneis & fiſsile robur
Sciuditur: aduoluunt ingenteis montibus ornos.
Nec non Aeneas opera inter talia primus
Hortatur ſocios, paribusq; accingitur armis.
Atq; hæc ipſe ſuo triſti cum corde volutat,
Aſpectans ſyluam immenſam, & ſic ore precatur:
Si nunc ſe nobis ille aureus arbore ramus
Oſtendat nemore in tanto: quando omnia uerè
Heu nimium de te uates Miſene locuta eſt.

Vix

Vix ea fatus erat: geminæ cùm fortè columbæ
Ipsa sub ora uiri cœlo uenere uolantes:
Et uiridi sedere solo, tum maximus heros
Maternas agnoscit aues, lætusq; precatur:
Este duces, ô siqua uia est, cursumq; per auras
Dirigite in lucos: ubi pinguem diues opacat
Ramus humum. tuq; ô dubijs ne defice rebus
Diua parens. sic effatus, uestigia pressit.
Obseruans quæ signa ferant, quò tendere pergant
Pascentes, illæ tantum prodire uolando,
Quantum acie possent oculi seruare sequentum.
Inde, ubi uenere ad fauces graueolentis Auerni:
Tollunt se celeres: liquidumq; per aëra lapsæ,
Sedibus optatis gemina super arbore sidunt:
Discolor unde auri per ramos aura refulsit.
Quale solet syluis brumali frigore uiscum
Fronde uirere noua, quod non sua seminat arbos:
Et croceo fœtu teretes circundare truncos.
Talis erat species auri frondentis opaca
Ilice: sic leni crepitabat bractea uento.
Corripit extemplò Aeneas, auidusq; refringit
Cunctantem, & uatis portat sub tecta Sibyllæ.
Nec minus intereà Misenum in littore Teucri
Flebant: & cineri ingrato suprema ferebant.
Principiò pinguem tædis, & robore secto
Ingentem struxere pyram: cui frondibus atris
Intexunt latera, & ferales antè cupressos
Constituunt: decorantq; super fulgentibus armis.
Pars calidos latices, & ahena undantia flammis
Expediunt: corpusq; lauant frigentis, & ungunt.

Fit gemitus: tum membra toro defleta reponunt:
Purpureasq; super vestes velamina nota
Coniiciunt: pars ingentis subiere pheretro
Triste ministerium, & subiectam more parentum
Auersi tenuere facem. congesta cremantur
Turea dona, dapes, fuso crateres oliuo.
Postquàm collapsi cineres, & flamma quieuit:
Relliquias vino, & bibulam lauere fauillam:
Ossaq; lecta cado texit Chorineus aheno.
Idem ter socios pura circuntulit vnda,
Spargens rore leui, & ramo felicis oliuæ:
Lustrauitq; viros: dixitq; nouissima verba.
At pius Aeneas ingenti mole sepulcrum
Imposuit, suaq; arma viro, remumq;, tubamq;
Monte sub aërio: qui nunc Misenus ab illo
Dicitur, æternumq; tenet per secula nomen.
His actis, propere exequitur præcepta Sibyllæ.
Spelunca alta fuit, vastoq; immanis hiatu,
Scrupea, tuta lacu nigro, nemorumq; tenebris.
Quam super haud vllæ poterant impunè volantes
Tendere iter pennis: talis sese halitus atris
Faucibus effundens, supera ad conuexa ferebat:
Vnde locum Graij dixerunt nomine Auernum.
Quattuor hic primùm nigranteis terga iuuencos
Constituit, frontiq; inuergit vina sacerdos
Et summas carpens media inter cornua setas,
Ignibus imponit sacris libamina prima,
Voce vocans Hecaten, cæloq;, Ereboq; potentem.
Supponunt alii cultros, tepidumq; cruorem
Suscipiunt pateris, ipse atri velleris agnam

Aeneas

Aeneas matri Eumenidum, magnæq; forori
Ense ferit, sterilemq; tibi Proserpina vaccam.
Tum Stygio Regi nocturnas inchoat aras
Et solida imponit taurorum viscera flammis,
Pingue superq; oleum fundens ardentibus extis.
Ecce autem primi sub lumina Solis, & ortus,
Sub pedibus mugire solum, & iuga cœpta moueri
Syluarum, visæq; canes vlulare per umbram,
Aduentante Dea. Procul, ô procul este profani,
Conclamat uates: totoq; absistite luco.
Tuq; inuade uiam, uaginaq; eripe ferrum:
Nunc animis opus Aenea, nunc pectore firmo.
Tantùm effata, furens antro se immisit aperto.
Ille ducem haud timidis uadentem passibus æquat.
Dii quibus Imperiū est animarū, umbræq; silentes,
Et Chaos, & Phlegethon, loca nocte silentia latè,
Sit mihi fas audita loqui: sit numine uestro
Pandere res alta terra & caligine mersas,
Ibant obscuri sola sub nocte per umbras,
Perq; domos Ditis uacuas, & inania regna.
Quale per incertam Lunam sub luce maligna
Est iter in syluis: ubi cœlum condidit umbra
Iuppiter, & rebus nox abstulit atra colorem.
Vestibulum ante ipsum, primisq; in faucibus Orci,
Luctus, & ultrices posuere cubilia Curæ,
Pallentesq; habitant Morbi, tristisq; Senectus,
Et Metus, & male suada Fames, & turpis Egestas,
Terribiles uisu formæ, Lethumq;, Laborq;,
Tum consanguineus Lethi Sopor, & mala mentis
Gaudia, mortiferumq; aduerso in limine Bellum,

Ferreiq; Eumenidũ thalami, & Discordia de
Vipereum crinem vitis innexa cruentis.
In medio ramos, annosaq; brachia pandit
Vlmus opaca, ingens: quam sedem somnia vu
Vana tenere ferunt: folijsq; sub omnibus hære
Multaq; præterea variarum monstra ferarum
Centauri in foribus stabulant, Scyllæq; biform
Et centumgeminus Briareus, ac bellua Lernæ
Horrendum stridens, flammisq; armata Chimæ
Gorgones, Harpyiæq;, & forma tricorporis v
Corripit hic subita trepidus formidine ferrum
Aeneas, strictamq; aciem venientibus offert,
Et, ni docta comes tenueis sine corpore vitas
Admoneat volitare caua sub imagine formæ,
Irruat, & frustra ferro diuerberet vmbras.
Hinc via Tartarei, quæ fert Acherontis ad v
Turbidus hic cœno, vastaq; voragine gurges
Aestuat, atq; omnem Cocyto eructat arenam.
Portitor has horrendus aquas & flumina seruat
Terribili squalore Charon. cui plurima mento
Canities inculta iacet: stant lumina flamma
Sordidus ex humeris nodo dependet amictus.
Ipse ratem conto subigit, velisq; ministrat:
Et ferruginea subuectat corpora cymba.
Iam senior: sed cruda Deo, viridisq; senectus.
Huc omnis turba ad ripas effusa ruebat,
Matres, atq; viri, defunctaq; corpora vita
Magnanimûm heroum, pueri, innuptæq; puellæ
Impositiq; rogis iuuenes ante ora parentem:
Quàm multa in syluis autumni frigore primo

La

Lapsa cadunt folia aut: ac terram gurgite ab alto
Quàm multæ glomerantur aues: vbi frigidus annus
Trans pontum fugat & terris immit it apricis.
Stabant orantes primi transmittere cursum,
Tendebantq; manus ripæ vlterioris amore:
Nauita sed tristis nunc hos, nunc accipit illos:
Ast alios longè summotos arcet arena.
Aeneas (miratus enim, motusq; tumultu)
Dic, ait, ô virgo, quid vult concursus ad amnem?
Quidue petunt animæ? vel quo discrimine ripas,
Hæ linquunt, illæ remis uada liuida uerrunt?
Olli sic breuiter fata est longeua sacerdos:
Anchisa generate, Deum certissima proles,
Cocyti stagna alta uides, Stygiamq; paludem,
Dij cuius iurare timent, & fallere numen.
Hæc omnis, quam cernis, inops, inhumataq; turba est:
Portitor ille Charon: hi, quos uehit vnda, sepulti.
Nec ripas datur horrendas, nec rauca fluenta
Transportare prius, quàm sedibus ossa quierunt.
Centum errant annos, uolitantq; hæc littora circum;
Tum demum admissi, stagna exoptata reuisunt.
Constitit Anchisa satus, & vestigia pressit
Multa putans, sortemq; animo miseratus iniquam.
Cernit ibi mæstos, & mortis honore carentes
Leucaspim, & Lyciæ ductorem classis Orontem:
Quos simul à Troia ventosa per æquora vectos,
Obruit Auster, aqua inuoluens nauemq;, virosq;.
Ecce gubernator sese Palinurus agebat:
Qui Lybico nuper cursu, dum sidera seruat,
Exciderat puppi, medijs effusus in undis.

Hunc

Hunc vbi vix multa mæstum cognouit in umbra
Sic prior alloquitur: Quis te Palinure Deorum
Eripuit nobis, medioq; sub æquore mersit?
Dic age. namq; mihi fallax haud antè repertus
Hoc uno responso animum delusit Apollo:
Qui forte te ponto incolumem, finesq; canebat
Venturum Ausonios. en hæc promissa fides est?
Ille autem: Neq; te Phœbi cortina fefellit
Dux Anchisiade: nec me Deus æquore mersit.
Namq; gubernaculum multa vi fortè reuulsum,
Cui datus hærebam custos, cursusq; regebam,
Præcipitans traxi mecum. maria aspera iuro,
Non vllum pro me tantum cepisse timorem,
Quàm tua ne spoliata armis, excussa magistro
Deficeret tantis nauis surgentibus vndis.
Treis Notus hybernas immensa per æquora noctes
Vexit me violentus aqua: vix lumine quarto
Prospexi Italiam, summa sublimis ab vnda.
Paulatim adnabam terræ, & iam tuta tenebam,
Ni gens crudelis madida cum veste grauatum,
Prensantemq; vncis manibus capita aspera montis,
Ferro inuasisset, prædamq; ignara putasset.
Nunc me fluctus habet, versantq; in littore venti.
Quod te per cœli iucundum lumen, & auras,
Per genitorem oro, per spem surgentis Iuli,
Eripe me his inuicte malis: aut tu mihi terram
Iniice (namq; potes) portusq; require Velinos:
Aut tu, si qua uia est, siquam tibi diua creatrix
Ostendit (neq; enim credo sine numine Diuûm
Flumina tanta paras, Stygiamq; innare paludem)

Da dextram misero: & tecum me tolle per undas:
Sedibus vt saltem placidis in morte quiescam.
Talia fatus erat, cœpit cùm talia uates:
Unde hæc ô Palinure tibi tam dira cupido?
Tu Stygias inhumatus aquas, amnemq; seuerum
Eumenidum aspicies? ripámne iniussus adibis?
Desine fata Deum flecti sperare precando:
Sed cape dicta memor duri solatia casus.
Nam tua finitimi longè, lateq; per vrbes
Prodigijs acti cœlestibus, ossa piabunt:
Et statuent tumulum, & tumulo solennia mittent,
Aeternumq; locus Palinuri nomen habebit.
His dictis curæ emotæ, pulsusq; parumper
Corde dolor tristi: gaudet cognomine terra.
Ergo iter inceptum peragunt, fluuioq; propinquant.
Nauita quos iam inde vt Stygia prospexit ab vnda
Per tacitum nemus ire, pedemq; aduertere ripæ,
Sic prior aggreditur dictis. atq; increpat vltro:
Quisquis es, armatus qui nostra ad flumina tendis,
Fare agè quid venias: iam istinc & comprime gressum.
Umbrarum hic locus est, somni, noctisq; soporæ:
Corpora uiua nefas Stygia vectare carina.
Nec verò Alciden me sum lætatus euntem
Accepisse lacu, nec Thesea, Pirithoumq;
Dijs quanquàm geniti, atq; inuicti uiribus essent.
Tartareum ille manu custodem in vincla petiuit
Ipsius à solio Regis, traxitq; trementem:
Hi dominam Ditis thalamo deducere adorti.
Quæ contra breuiter fata est Amphrysia uates
Nullæ hic insidiæ tales: absiste moueri:

Nec

Nec vim tela ferunt licet: ingens ianitor antr
Aeternum latrans exangues terreat vmbras:
Casta licet patrui seruet Proserpina limen.
Troius Aeneas pietate insignis, & armis
Ad genitorem imas Erebi descendit ad umbras
Si te nulla mouet tantæ pietatis imago:
At ramum hunc(aperit ramum, qui veste late
Agnoscas. tumida ex ira tum corda residunt.
Nec plura his. ille admiraas venerabile donum
Fatalis virgæ, longo post tempore visum,
Cæruleam aduertit puppim, ripæq; propinqu
Inde alias animas, quæ per iuga longa sedeb
Deturbat: laxatq; foros: simul accipit alueo
Ingentem Aeneam: gemuit sub pondere Cymb
Sutilis, & multam accepit rimosa paludem.
Tandem trans fluuium incolumes, vatemq;, u
In formi limo, glaucaq; exponit in vlua.
Cerberus hæc ingens latratu regna trifauci
Personat, aduerso recubans immanis in antro
Cui vates horrere videns iam colla colubris.
Melle soporatam, & medicatis frugibus offa
Obycit: ille fame rabida tria guttura pandens
Corripit obiectam, atq; immania terga resoluit
Fusus humi: totoq; ingens extenditur antro.
Occupat Aeneas aditum custode sepulto:
Euaditq; celer ripam irremeabilis vndæ.
Continuo auditæ voces, vagitus & ingens,
Infantumq; animæ flentes in limine primo:
Quos dulcis vitæ exortes, & ab ubere raptos
Abstulit atra dies. & funere mersit acerbo

Hos iuxta falſo damnati crimine mortis.
Nec verò hæ ſine ſorte datæ, ſine iudice ſedes.
Quæſitor Minos vrnam mouet. ille ſilentum
Conciliumq; vocat, vitasq; & crimina diſcit.
Proxima deinde tenent mæſti loca, qui ſibi lethum
Inſontes peperere manu, lucemq; peroſi
Proiecere animas. quàm vellent æthere in alto
Nunc & pauperiem, & duros perferre labores.
Fata obſtant: triſtiq; palus innabilis vnda
Alligat, & nonies Stix interfuſa coërcet.
Nec procul hinc partem fuſi monſtrantur in omnē
Lugentes campi. ſic illos nomine dicunt.
Hic quos durus amor crudeli tabe peredit,
Secreti celant calles, & myrthea circùm
Sylua tegit: curæ non ipſa in morte relinquunt.
His Phædram, Procrinq; locis, mæſtamq; Eriphylen
Crudelis nati monſtrantem vulnera cernit,
Euadnenq; & Paſiphaēn his Laodomia
It comes, & iuuenis quondam, nunc fœmina, Cæneus.
Rurſus & in veterum fato reuoluta figuram.
Inter quas Phœniſſa recens à uulnere Dido
Errabat ſylua in magna: quam Troius heros,
Vt primùm iuxtà ſtetit, agnouitq; per vmbram
Obſcuram: qualem primo quis ſurgere menſe
Aut videt, aut vidiſſe putat per nubila Lunam.
Demiſit lacrymas, dulciq; affatus amore eſt:
Infelix Dido, verus mihi nuntius ergo
Venerat extinctam, ferroq; extrema ſecutam.
Funeris heu tibi cauſa fui. per ſidera iuro,
Per ſuperos, & ſiqua fides tellure ſub ima eſt:

In-

Inuitus Regina tuo de littore cessi;
Sed me iussa Deum, quæ nunc has ire per vmb
Per loca senta situ cogunt, noctemq; profunda
Imperiis egere suis: nec credere quiui,
Hunc tantum tibi me discessu ferre dolorem.
Siste gradum: teq; aspectu ne subtrahe nostro
Quem fugis? extremum fato quod te alloquor,
Talibus Aeneas ardentem, & torua tuentem
Lenibat dictis animum, lacrymasq; ciebat.
Illa solo fixos oculos auersa tenebat:
Nec magis incœpto vultum sermone mouetur
Quàm si dura silex, aut stet Marpesia cautes.
Tandem proripuit sese, atq; inimica refugit
In nemus umbriferum: coniux vbi pristinus illi
Respondet curis, æquatq; Sichæus amorem.
Nec minus Aenea casu perculsus iniquo
Prosequitur lacrymans longe, & miseratus eunt
Inde datum molitur iter: iamq; arma tenebat
Vltima, quæ bello clari secreta frequentant.
Hic illi occurrit Tydeus: hic inclytus armis
Parthenopæus, & Adrasti pallentis imago.
Hic multum fleti ad superos, belloq; caduci
Dardanidæ; quos omnes longo ordine cernens,
Ingemuit, Glaucumq;, Medontaq;, Thersiloch
Treis Antenoridas, Cererique sacrum Polybeten
Idæumq; etiam currus, etiam arma tenentem.
Circunstant animæ dextra læuaq; frequentes,
Nec vidisse semel satis est: iuuat vsq; morari,
Et conferre gradum, & veniendi discere causas
At Danaûm proceres, Agamennoniaq; plange

Vt videre virum, fulgentiaq; arma per umbras:
Ingenti trepidare metu: pars uertere terga,
Ceu quondam petiere rates: pars tollere uocem
Exiguam: inceptus clamor frustratur hiantes.
Atq; hic Priamiden laniatum corpore toto
Deiphobum uidit, lacerum crudeliter ora:
Ora, manusq; ambas, populataq; tempora raptis
Auribus, & truncas inhonesto vulnere nares.
Vix adeó agnouit pauitantem, & dira tegentem
Supplicia, notis compellat uocibus ultro:
Deiphobe armipotēs genus alto à sanguine Teucri,
Quis tam crudeleis optauit sumere pœnas?
Cui tantum de te licuit? mihi fama suprema
Nocte tulit fessum vasta te cæde Pelasgum
Procubuisse super confusæ stragis aceruum.
Tunc egomet tumulum Rhœteo in littore inanem
Constitui, & magna manes ter voce uocaui.
Nomen & arma locum seruant: te amice nequiui
Conspicere, & patria decedens ponere terra.
Atq; Priamides: Nihil ô tibi amice relictum est,
Omnia Deiphobo soluisti, & funeris umbris.
Sed me fata mea, & scelus exitiale Lacænæ
His mersere malis: illa hæc monumenta reliquit.
Namq; vt supremam falsa inter gaudia noctem
Egerimus, nosti, & nimium meminisse necesse est.
Cùm fatalis equus saltu super ardua uenit
Pergama, & armatum peditem grauis attulit aluo.
Illa chorum simulans, euanteis Orgia circum
Ducebat Phrygias; flammam media ipsa tenebat
Ingentem, & summa Danaos ex arce uocabat.

Tum

Tum me confectum curis, somnoq; grauat
Infelix habuit thalamus: presitq; iacentem
Dulcis, & alta quies, placidaq; simillima m
Egregia intereà coniux arma omnia tectis
Emouet, & fidum capiti subduxerat ensem.
Intra tecta uocat Menelaum, & limina pan
Scilicet id magnum sperans fore munus aman
Et famam extingui ueterum sic posse maloru
Quid moror? irrumpunt thalamo: comes adc
Hortator scelerum Aeolides. Dij talia Grais
Instaurate, pio si pœnas ore reposco.
Sed te qui uiuum casus, agè fare uicissim.
Attulerint: pelagine venis erroribus actus?
An monitu diuûm? an que te fortuna fatigat
Vt tristeis sine sole domos, loca turbida adire
Hac vice sermonum roseis Aurora quadr
Iam medium æthereo cursu traiecerat axem.
Et fors omne datum traherent per talia temp
Sed comes admonuit, breuiterq; affata Sibyll
Nox ruit Aenea: nos flendo ducimus horas.
Hic locus est, parteis vbi se uia findit in a
Dextera, quæ Ditis magni sub mœnia tendit
Hac iter Elysium nobis: ad læua malorum
Exercet pœnas, & ad impia Tartara mittit
Deiphobus contrà; Ne sæui magna sacerdos
Discedam: explebo numerum, reddarq; ter
I decus, i nostrum; melioribus utere fatis.
Tantum effatus, & in verbo uestigia torsit.
Respicit Aeneas subito. & sub rupe sinist
Mœnia lata uidet, triplici circundata muro:

Quæ rapidus flammis ambit torrentibus amnis
Tartareus Phlegethon, torquetq; sonantia saxa.
Porta aduersa ingens, solidoq; adamante columnæ;
Vis vt nulla virum, non ipse excindere ferro
Cælicolæ valeant: stat ferrea turris ad auras.
Tisiphoneq; sedens palla succincta cruenta,
Vestibulum insomnis seruat noctesq;, dies q;.
Hinc exaudiri gemitus, & sæua sonare
Verbera: tum stridor ferriq;, tractæq; catenæ.
Constitit Aeneas, strepitumq; exterritus hausit.
Quæ scelerum facies? ô virgo effare: quibúsue
Vrgentur pœnis? quis tantus plangor ad auras?
Tu vates sic orsa loqui. Dux inclyte Teucrum,
Nulli fas casto sceleratum insistere limen.
Sed me, cùm lucis Hecate præfecit Auernis,
Ipsa Deum pœnas docuit, perq; omnia duxit,
Gnosius hæc Rhadamanthus habet durissima regna,
Castigatq;, auditq; dolos, subigitq; fateri
Quæ quis apud superos, furto lætatus inani
Distulit in seram commissa piacula mortem.
Continuò sonteis vltrix accincta flagello
Tisiphone quatit insultans: toruosq; sinistra
Intentans angueis, vocat agmina sæua sororum.
Tum demum horrisono stridentes cardine sacræ
Panduntur portę, cernis custodia qualis
Vestibulo sedeat? facies quę limina seruet?.
Quinquaginta atris immanis hiatibus hydra
Sęuior intus habet sedem, tum tartarus ipse
Bis patet in preceps tantùm, tenditq; sub vmbras:
Quantus ad ætherium cæli suspectus Olympum.

Hic genus antiquum terræ, Titania pubes,
Fulmine deiecti, fundo voluuntur in imo.
Hîc & Aloidas geminos, immania vidi
Corpora: qui manibus magnum rescindere cælum
Aggressi, superisq; Iouem detrudere regnis.
Vidi & crudeles dantem Salmonea pœnas,
Dum flammas Iouis & sonitus imitatur Olympi.
Quattuor hic inuectus equis, & lampada quassans
Per Graiûm populos, mediæq; per Elidis vrbem
Ibat ouans, Diuumq; sibi poscebat honorem
Demens qui nimbos, & non imitabile fulmen
Aere, & cornipedum cursu simularat equorum.
At pater omnipotens densa inter nubila telum
Contorsit (non ille faces, nec fumea tedis
Lumina) præcipitemq; immani turbine adegit.
Necnon & Tityon terræ omniparentis alumnum
Cernere erat, per tota nouem cui iugera corpus
Porrigitur: rostroq; immanis uultur obunco
Immortale iecur tundens, fœcundaq; pœnis
Viscera, rimaturq; epulis: habitatq; sub alto
Pectore: nec fibris requies datur vlla renatis.
Quid memorem Lapithas, Ixiona, Pirithoumq;?
Quos super atra silex iamiam lapsura, cadentiq;
Imminet assimilis: lucent genialibus altis
Aurea fulcra toris: epulæq; ante ora paratæ
Regifico luxu. furiarum maxima iuxtà
Accubat, & manibus prohibet contingere mensas:
Exurgitq; facem attollens, atq; intonat ore.
Hîc, quibus inuisi fratres, dum uita manebat,
Pulsatúsue parens, & fraus innexa clienti:

Aut

Aut qui diuitiis soli incubuere repertis,
Nec partem posuere suis: quæ maxima turba est:
Quiq; ob adulterium cæsi: quiq; arma secuti
Impia: nec veriti dominorum fallere dextras,
Inclusi pœnam expectat. ne quære doceri
Quam pœnam, aut quæ forma viros, fortunáue mersit.
Saxum ingens voluunt alii, radiisq; rotarum
Districti pendent. sedet, æternumq; sedebit
Infelix Theseus: Phlegiasq; miserrimus omneis
Admonet, & magna testatur uoce per umbras:
Discite iustitiam moniti, & non temnere Diuos.
Vendidit hic auro patriam, dominumq; potentem
Imposuit: fixit leges pretio, atq; refixit.
Hic thalamum inuasit natę, vetitosq; hymenæos:
Ausi omnes immane nefas, ausoq; potiti.
Non mihi si linguę centum sint, oraq; centum,
Ferrea uox, omnes scelerum comprændere formas,
Omnia pœnarum percurrere nomina possem.
Hæc vbi dicta dedit Phœbi longæua sacerdos:
Sed iam agè carpe viam, & susceptum perfice munus:
Acceleremus, ait: Cyclopum educta caminis
Mœnia conspicio, atq; aduerso fornice portas:
Hæc vbi nos præcepta iubent deponere dona.
Dixerat, & pariter gressi per opaca viarum
Corripiunt spatium medium, foribusq; propinquant.
Occupat Æneas aditum: corpusq; recenti
Spargit aqua: ramumq; aduerso in limine figit.
His demum exactis, perfecto munere Diuę,
Deuenere locos lætos: & amena vireta
Fortunatorum nemorum, sedesq; beatas.

Largior hic campos æther, & lumine vestit
Purpureo: solemq; suum sua sidera norunt.
Pars in gramineis exercet membra palæstris:
Contendunt ludo, & fulua luctantur arena.
Pars pedibus plaudunt choreas, & carmina dicunt.
Necnon Threicius longa cum veste sacerdos
Obloquitur numeris septem discrimina vocum:
Iamq; eadem digitis, iam pectine pulsat eburno.
Hic genus antiquum Teucri, pulcherrima proles
Magnanimi heroës, nati melioribus annis,
Ilusq;, Assaracusq; & Troię Dardanus autor.
Arma procul, currusq; virûm mirantur inanes.
Stant terræ defixæ hastæ: passimq; soluti
Per campos pascuntur equi. quæ gratia currûm,
Armorumq; fuit viuis, quæ cura nitenteis
Pascere equos, eadem sequitur tellure repostos,
Conspicit ecce alios dextrà, læuaq; per herbm
Vescentes, lætumq; choro pæana canentes
Inter odoratum lauri nemus: vnde supernè
Plurimus Eridani per syluam uoluitur amnis.
Hic manus ob patriam pugnando uulnera passi:
Quiq; sacerdotes casti, dum vita manebat:
Quiq; pij uateş, & Phœbo digna locuti:
Inuentas aut qui vitam excoluere per artes:
Quiq; sui memores alios fecere merendo:
Omnibus his niuea cinguntur tempora vitta.
Quos circunfusos sic est affata Sibylla:
Musæum ante omnes: medium nam plurima turba
Hunc habet: atq; humeris extantem suspicit altis.
Dicite felices animæ, tuq; optime uates,

Quæ regio Anchisen? quis habet locus? illius ergò
Venimus, & magnos Erebi tranauimus amnes.
Atq; huic responsum paucis ita reddidit heros:
Nulli certa domus lucis habitamus opacis:
Riparumq; toros, & prata recentia riuis
Incolimus. sed uos (si fert ita corde uoluntas)
Hoc superate iugum; & facili iam tramite sistam.
Dixit: & antè tulit gressum, camposq; nitenteis
Desuper ostentat: dehinc summa cacumina linquunt.
At pater Anchises penitus conualle virenti
Inclusas animas, superumq; ad limen ituras,
Lustrabat studio recolens: omnemq; suorum
Fortè recensebat numerum, charosq; nepotes
Fataq;, fortunasq; uirum, moresq;, manusq;
Isq;, vbi tendentem aduersum per gramina vidit
Aeneam, alacris palmas vtrasq; tetendit.
Effusæq; genis lacrymæ, & vox excidit ore:
Venisti tandem: tuaq; expectata parenti
Vicit iter durum pietas. datur ora tueri
Nate tua, & notas audire, & reddere uoces.
Sic equidem ducebam animo, rebarq; futurum,
Tempora dinumerans: nec me mea cura fefellit.
Quas ego te terras, & quanta per æquora vectum
Accipio? quantis iactatum nate periclis?
Quàm metui, ne quid Libyæ tibi regna nocerent?
Ille autem: Tua me genitor, tua tristis imago
Sæpius occurrens, hæc limina tendere adegit.
Stant sale Tyrrheno classes. da iungere dextram,
Da genitor. teq; amplexu ne subtrahe nostro.
Sic memorans largo fletu simul ora rigabat.

Ter conatus ibi collo dare brachia circum:
Ter frustra comprensa manus effugit imago
Par leuibus uentis, volucriq; simillima somno.
Intereà videt Æneas in valle reducta
Seclusum nemus, & virgulto sonantia syluis,
Lethæumq;, domos placidas qui prænatat, amnem.
Hunc circum innumeræ gentes, populisq; uolabant:
Ac veluti in pratis, vbi apes æstate serena
Floribus insidunt varijs & candida circum
Lilia funduntur: strepit omnis murmure campus.
Horrescit visu subito, causasq; requirit
Inscius Æneas, quæ sint ea flumina porrò:
Quiue uiri tanto complerint agmine ripas.
Tum pater Anchises: Animæ, quibus altera fato
Corpora debentur, Lethæi ad fluminis undam
Securos latices, & longa obliuia potant.
Has equidem memorare tibi, atq; ostendere coram,
Iampridem hanc prolem cupio enumerare meorum:
Quò magis Italia tandem lætere reperta.
O pater, anne aliquas ad cælum hinc ire putandū est
Sublimeis animas? uerumq; ad tarda reuerti
Corpora? quæ lucis miseris tam dira cupido?
Dicam quidem, nec te suspensum nate tenebo.
Suscipit Anchises, atq; ordine singula pandit.
Principio cælum, ac terras, camposq; liquenteis,
Lucentemq; globum Lunæ, Titaniaq; astra
Spiritus intus alit: totamq; infusa per artus
Mens agitat molem, & magno se corpore miscet.
Inde hominum, pecudumq; genus, uitæq; uolantum,
Et quæ marmoreo fert monstra sub æquore pontus.

Igneus

Igneus est ollis uigor, & cœlestis origo
Seminibus: quantùm non noxia corpora tardant,
Terreniq; hebetant artus, moribundaq; membra.
Hinc metuunt, cupiuntq;, dolent, gaudẽtq;: nec auras
Respiciunt clausæ tenebris, & carcere cæco.
Quin & supremo cùm lumine uita reliquit,
Non tamen omne malum miseris, nec funditus omnes
Corporeæ excedunt pestes: penitusq; necesse est
Multa diu concreta modis inolescere miris.
Ergo exercentur pœnis, ueterumq; malorum
Supplicia expendunt. aliæ panduntur manes
Suspensæ ad uentos: alÿ sub gurgite uasto
Infectum eluitur scelus. aut exuritur igni.
Quisque suos patimur manes. exinde per amplum
Mittimur Elysium, & pauci læta arua tenemus.
Donec longa dies perfecto temporis orbe
Concretam exemit labem, purumq; reliquit
Aetherium sensum, atq; aurai simplicis ignem.
Has omnes, vbi mille rotam uoluere per annos,
Lethæum ad fluuium Deus euocat agmine magno.
Scilicet immemores supera vt conuexa reuisant,
Rursus & incipiat in corpora uelle reuerti.
Dixerat Anchises: natumq;, unaq; Sibyllam
Conuentus trahit in medios, turbamq; sonantem:
Et tumulum capit unde omnes longo ordine possit
Aduersos legere, & uenientum discere uultus.
Nunc agè, Dardaniam prolem, quę deinde sequatur
Gloria, qui maneant Itala de gente nepotes,
Illustreis animas, nostrumq; in nomen ituras,
Expediam dictis, & te tua fata docebo.

Ille (vides?) pura iuuenis qui nititur hasta:
Proxima sorte tenet lucis loca: primus ad auras
Aetherias Italo commistus sanguine surget
Syluius Albanum nomen, tua posthuma proles s
Quem tibi longæuo serum Lauinia coniux
Educet syluis regem, regumq; parentem:
Vnde genus longa nostrum dominabitur Alba.
Proximus ille Procas Troianæ gloria gentis,
Et Capys, & Numitor, & qui te nomine red
Syluius Aeneas, pariter pietate, vel armis
Egregius, si vnquam regnandam acceperit A
Qui iuuenes quantas ostentant, apice, uires.
At qui vmbrata gerunt ciuili tempora quercu:
Hi tibi Nomentum, & Gabios, vrbemq; Fiden
Hi Collatinas imponent montibus arces,
Pomerios, Castrumq; Inui, Bolamq;, Coramq;
Hæc tum nomina erunt: nunc sunt sine nomine
Quin & auo comitem sese Mauortius addet
Romulus, Assaraci quem sanguinis Ilia mater
Educet, vidén' vt geminæ stant uertice cristæ?
Et pater ipse suo superùm iam signat honore?
En huius, nate, auspiciis illa inclyta ROM
Imperium terris, animos æquabit olympo:
Septemq; vna sibi muro circundabit arces,
Felix prole virúm: qualis Berecynthia mater
Inuehitur curru Phrygias turrita per vrbes,
Læta Deum partu, centum complexa nepotes
Omneis cælicolas, omneis supera alta tenentes
Huc geminas nunc flecte acies: hanc aspice gen
Romanosq; tuos: hic Cæsar, & omnis Iuli

Pr

Progenies, magnum cœli uentura sub axem.
Hic vir, hic est tibi quem promitti sæpius audis,
Augustus Cæsar Diuûm genus: aurea condet
Secula qui rursus Latio, regnata per arua
Saturno quondam: super & Garamantas, & Indos
Proferet imperium. iacet extra sidera tellus,
Extra anni, Solisq; vias: vbi cælifer Atlas
Axem humero torquet stellis ardentibus aptum,
Huius in aduentum iam nunc & Caspia regna
Responsis horrent Diuûm, & Mæotica tellus,
Et septemgemini turbant trepida ostia Nili.
Nec verò Alcides tantum telluris obiuit:
Fixerit æripidem ceruam licet, aut Erymanthi
Placarit nemora, & Lernam tremefecerit arcu
Nec qui pampineis victor iuga flectit habenis,
Liber, agens celso Nysę de vertice tigreis,
Et dubitamus adhuc uirtutem extendere factis?
Aut métus Ausonia prohibet consistere terra?
Quis procul ille autem ramis insignis oliuę
Sacra ferens? nosco crines, incanaq; menta
Regis Romani, primus qui legibus vrbem
Fundabit, Curibus paruis, & paupere terra
Missus in imperium magnum. cui deinde subibit,
Otia qui rumpet patrię, residesq; mouebit
Tullus in arma uiros, & iam desueta triumphis
Agmina. quem iuxtà sequitur iactantior Ancus,
Nunc quoq; iam nimiũ gaudẽs popularibus auris:
Vis & Tarquinios reges, animamq; superbam
Vltoris Bruti, fascesq; uidere receptos?
Consulis imperium hic primus, sęuasq; secures

Ac-

Accipiet: natosq́; pater noua bella mouente
Ad pœnam pulchra pro libertate vocabit
Infelix: vtcunq; ferent ea fata minores.
Vincet amor patriæ, laudumq́; immensa cupi
Quin Decios, Drusosq́; procul, sæuumq; secur
Aspice Torquatum, & referentem signa Caml
Illæ autem paribus, quas fulgere cernis in arm
Concordes animæ nunc, & dum nocte premun
Heu quantum inter se bellum, si limina vitæ
Attigerint, quantas acies, stragemq; ciebunt
Aggeribus socer Alpinis, atq; arce Monœci
Descendes: gener aduersis instructus Eois.
Ne pueri, ne tanta animis assuescite bella:
Neu patriæ validas in viscera vertite vires.
Tuq; prior, tu parce, genus qui ducis Olympo
Proyce tela manu sanguis meus.
Ille triumphata Capitolia ad alta Corintho
Victor aget currum cæsis insignis Achiuis.
Eruet ille Argos, Agamemnoniasq; Mycenas
Ipsumq; Aeaciden genus armipotentis Achill
Vltus auos Troia, templa & temerata Mine
Quis te magne Cato tacitum, aut te Cosse relin
Quis Gracchi genus? aut geminos, duo fulmi
Scipiadas, cladem Libyæ? paruoq; potentem
Fabricium? vel te sulco, Serrane serentem?
Quò fessum rapitis Fabij? tu maximus ille es
Vnus qui nobis cunctando restituis rem.
Excudent alij spirantia mollius æra:
Credo equidem, viuos ducent de marmore vu
Orabunt causas melius: cœliq; meatus

Describent radio, & surgentia sidera dicent:
Tu regere imperio populos Romane memento:
(Hæ tibi erunt artes) pacisq; imponere morem:
Parcere subiectis, & debellare superbos.
Sic pater Anchises, atq; hæc mirantibus addit:
Aspice vt insignis spolijs Marcellus opimis
Ingreditur, victorq; viris supereminet omnes.
Hic rem Romanam magno turbante tumultu
Sistet Eques: sternet Pœnos, Gallumq; rebellem
Tertiaq; arma patri suspendet capta Quirino.
Atq; hic Aeneas (vnà namq; ire videbat
Egregium forma iuuenem, & fulgentibus armis,
Sed frons læta parum, & deiecto lumina vultu)
Quis pater ille, virum qui sic comitatur euntem?
Filius? anne aliquis magna de stirpe nepotum?
Quis strepitus circùm comitũ? quãtũ instar in ipso est.
Sed nox atra caput tristi circumuolat vmbra.
Tum pater Anchises lacrymis ingressus obortis:
O nate, ingentem luctum ne quære tuorum.
Ostendent terris hunc tantùm fata: neq; vltrà
Esse finent. nimium vobis Romana pr[illegible]
Visa potens superi, propria hæc si dona fuissent.
Quantos ille virûm magnam Mauortis ad vrbem
Campus aget gemitus vel quæ Tyberine videbis
Funera, cùm tumulum præterlabere recentem.
Nec puer Iliaca quisquam de gente Latinos
In tantum spe tollet auos: nec Romula quondam
Vllo se tantùm tellus iactabit alumno.
Heu pietas, heu prisca fides, inuictaq; bello
Dextera. non illi quisquam se impunè tulisset

Ob-

Obuius armato: seu cum pedes iret in hoster
Seu spumantis equi foderet calcaribus armos.
Heu miserande puer, si quà fata aspera rumpa
Tu Marcellus eris. manibus date lilia plenis:
Purpureos spargam flores: animamq; nepotis
His saltem accumulem donis: & fungar inan
Munere. Sic tota passim regione vagantur
Aëris in campis latis, atq; omnia lustrant.
Quæ postquam Anchises natum per singula
Incenditq; animum famæ venientis amore.
Exin bella viro memorat quæ deinde gerend
Laurentesq; docet populos, vrbemq; Latini:
Et quo quemq; modo fugiatq;, feratq; laboren
Sunt geminæ somni portæ: quarum altera ferti
Cornea, qua veris facilis datur exitus vmbris
Altera candenti perfecta nitens elephanto:
Sed falsa ad cælum mittunt insomnia manes.
His vbi tum natum Anchises, vnaq; Sibyllam
Prosequitur dictis: portaq; emittit eburna:
Ille viam secat ad naues, sociosq; reuisit.
Tum se ad Caietæ recto fert littore portum:
Anchora de prora iacitur: stant littore puppes

PVB. VERGILII MARONIS ÆNEIDOS LIBER VII.

TV quo[illegible]us nostris Aeneia nutrix
Aeterna[illegible]riens famam C[illegible]ta dedisti,
Et nunc seruat honos sedem tuus, ossaq; nomen
Hesperia in magna (siqua est ea gloria) signat.
At pius exequijs Aeneas ritè solutis,
Aggere composito tumuli, postquàm alta quierunt
Aequora: tendit iter velis, portumq; relinquit,
Aspirant auræ in noctem, nec candida cursum
Luna negat: splendet tremulo sub lumine pontus:
Proxima Circææ raduntur littora terræ:
Diues inaccessos vbi Solis filia lucos
Assiduo resonat cantu: tectisq; superbis
Vrit odoratam nocturna in lumina cedrum,
Arguto tenues percurrens pectine telas.
Hinc exaudiri gemitus, iræq; leonum
Vincla recusantum, & sera sub nocte rudentum;
Setigeriq; sues, atq; in præsepibus vrsi
Sæuire: ac formæ magnorum vlulare luporum:
Quos hominum ex facie Dea sæua potentibus herbis
Induerat Circe in vultus, ac terga ferarum
Quæ ne monstra pij paterentur talia Troës
Delati in portus, neu littora dira subirent,
Neptunus ventis impleuit vela secundis:
Atq; fugam dedit, & præter vada feruida vexit.

Iamq;

Iamq; rubescebat radijs mare, [illegible] e ab al
Arora in roseis [illegible] gebat lutea bigis:
Cùm venti posuere, omnisq; repentè resedit
Flatus, & in lento luctantur marmore tonsæ.
Atq; hic Æneas ingentem ex æquore lacum
Prospicit. hunc inter fluuio T[illegible] amæno
Verticibus rapidis, & mult[illegible] na
In mare prorumpit. variæ circum[illegible], supraq;
Assuetæ prius volucres, & fluminis alueo
Aethera mulcebant cantu, lucoq; volabant.
Flectere iter socijs, terræq; aduertere proras
Imperat: & latus fluuio succedit opaco.
Nunc agè qui reges, Erato, quæ tempora r
Quis Latio antiquo fuerit status, aduena classe
Cùm primùm Ausonijs exercitus appulit oris,
Expediam: & primæ reuocabo exordia pugn
Tu vatem, tu Diua mone dicam horrida bella.
Dicam acies, actosq; animis in funera reges:
Tyrrhenamq; manum, totamq; sub arma coact
Hesperiam. maior rerum mihi nascitur ordo:
Maius opus moueo. Rex arua Latinus, & vrb
Iam senior longa placidas in pace regebat.
Hunc Fauno, & Nympha genitum Laurente M
Accipimus. Fauno Picus pater: isq; parentem
Te Saturne refert: tu sanguinis vltimus autor.
Filius huic fato Diuûm, prolesq; virilis
Nulla fuit: pimaq; oriens erepta iuuenta est,
Sola domum, & tantas seruabat filia sedes,
Iam matura viro, iam plenis nubilis annis.
[illegible] ulti illam magna è Latio, totaq; petebant

Auson

Ausonia: petit ante alios pulcherrimus omnes
Turnus, auis, atauisq; potens: quem regia coniux
Adiungi generum miro properabat amore.
Sed uarus portenta Deûm terroribus obstant.
Laurus erat tecti medio in penetralibus altis
Sacra comam, multosq; metu seruata per annos;
Quam pater inuentam primas cùm conderet arces
Ipse ferebatur Phœbo sacrasse Latinus,
Laurentisq; ab ea nomen posuisse coloni.
Huius apes summum densę (mirabile dictu)
Stridore ingenti liquidum trans ęthera uectę
Obsedere apicem: & pedibus per mutua nexis
Examen subitum ramo frondente pependit.
Continuò uates, Externum terminus, inquit,
Aduentare uirum: & partes petere agmen easdem
Partibus ex iisdem, & summa dominarier arce.
Pręterea castis adolet dum altaria tędis,
Et iuxta genitorem astat Lauinia uirgo:
Visa (nefas) longis comprendere crinibus ignem
Atq; omnem ornatum flamma crepitante cremari;
Regalesq; accensa comas, accensa coronam
Insignem gemmis: tum fumida lumina fulua
Inuolui, ac totis Vulcanum spargere tectis.
Id uerò horrendum, ac uisu mirabile ferri,
Namq; fore illustrem fama, fatisq; canebant
Ipsam: sed populo magnum portendere bellum.
At rex sollicitus monstris, oracula Fauni
Fatidici genitoris adit; lucosq; sub alta
Consulit Albunea: nemorum quę maxima sacro
Fonte sonat, sęuamq; exhalat opaca Mephitim,

Hic

Hinc Italæ gentes, omnisq; Oenotria tellus
In dubijs responsa petunt, hic dona sacerdos
Contulit, & cæsarum ouium sub nocte silenti
Pellibus incubuit stratis, somnosq; petiuit,
Multa modis simulacra videt volitantia miris
Et varias audit voces: fruiturq; Deorum
Colloquio: atq; imis Acheronta affatur Auer
Hic & tum pater ipse petens responsa Latinus
Centum lanigeras mactabat rite bidentes:
Atq; harum effultus tergo, stratisq; iacebat
Velleribus. subita ex alto vox reddita luco est
Ne pete connubijs natam sociare Latinis
O' mea progenies, thalamis neu crede paratis
Externi veniunt generi, qui sanguine nostrum
Nomen in astra ferant, quorumq; à stirpe nep
Omnia sub pedibus, quà Sol vtrunq; recurr
Aspicit Oceanum, vertiq; regiq; videbunt.
Hæc responsa patris Fauni, monitusq; sile
Nocte datos, non ipse suo premit ore Latinus
Sed circum latè volitans iam fama per vrbes
Ausonias tulerat: cùm Laomedontia pubes
Gramineo ripæ relegauit ab aggere classem.
Aeneas, primiq; Duces, & pulcher Iulus
Corpora sub ramis deponunt arboris altæ:
Instituuntq; dapes. & adorea liba per herbã
Subiiciunt epulis (sic Iuppiter ipse monebat
Et Cereale solum pomis agrestibus augent.
Consumptis hic fortè aliis, vt vertere morsus
Exiguam in cererem penuria adegit edendi,
Et violare manu, malisq; audacibus orbem

Fa

Fatalis crusti, patulis nec parcere quadris:
Heus etiam mensas consumimus, inquit Iulus.
Nec plura alludens. ea vox audita laborum
Prima tulit finem: primamq; loquentis ab ore
Eripuit pater, ac stupefactus numine pressit.
Continuò, Salue fatis mihi debita tellus,
Vosq; ait, ô fidi Troiæ saluete Penates:
Hic domus, hæc patria est. genitor mihi talia namq;
(Nunc repeto) Anchises fatorum arcana reliquit:
Cùm te nate fames ignota ad littora vectum
Accisis coget dapibus consumere mensas:
Tum sperare domos defessus, ibiq; memento
Prima locare manu, molirią; aggere tecta.
Hæc erat illa fames: hæc nos suprema manebant
Exitijs positura modum.
Quare agitè, & primo læti cum lumina Solis
Quæ loca, quiue habeant homines, vbi mœnia gentis,
Vestigemus: & à portu diuersa petamus.
Nunc pateras libate Ioui: precibusq; vocate
Anchisen genitorem: & vina reponite mensis.
Sic deinde effatus, frondenti tempora ramo
Implicat: & Geniumq; loci, primamq; Deorum
Tellurem, Nymphasq;, & adhuc ignota precatur
Flumina: tum Noctem, Noctisq; orientia signa,
Idæumq; Iouem, Phrygiamq; ex ordine matrem
Inuocat, & duplices cæloq;, Ereboq; parentes.
Hic pater omnipotens ter cælo clarus ab alto
Intonuit: radijsq; ardentem lucis, & auro,
Ipse manu quatiens ostendit ab æthere nubem.
Diditur hic subitò Troiana per agmina rumor,

Aduenisse diem, quo debita mœnia condant
Certatim instaurant epulas: atq; omine mag
Crateras lati statuunt, & vina coronant.
Postera cùm prima lustrabat lampade terras
Orta dies: vrbem, & fines, & littora gentis
Diuersi explorant: hæc fontis stagna Num
Hunc Tybrim fluuium, hic fortes habitare La
Tum satus Anchisa, delectos ordine ab om
Centum Oratores augusta ad mœnia regis
Ire iubet, ramis velatos Palladis omnes:
Donaq; ferre viro, pacemq; exposcere Teucr
Haud mora: festinant iussi, rapidisq; ferunt
Passibus. ipse humili designat mœnia fossa.
Moliturq; locum, primasq; in littore sedes
Castrorum in morem pinnis, atq; aggere cing
Iamq; iter emensi, turres, ac tecta Latinor
Ardua cernebant iuuenes, murosq; subibant.
Ante vrbem pueri, & primæuo flore iuuentus
Exercentur equis, domitantq; in puluere curr
Aut acreis tendunt arcus: aut lenta lacertis
Spicula contorquent: cursuq;, ictuq; lacessun
Cum prænectus equo longæui regis ad aures
Nuntius, ingenteis ignota in veste reportat
Aduenisse viros. ille intra tecta vocati
Imperat: & solio medius consedit auito.
Tectũ augustum, ingens, centum sublime c
Vrbe fuit summa, Laurentis regia Pici,
Horrendum syluis, & relligione parentum.
Hinc sceptra accipere, & primos attollere fas
Regibus omen erat: hoc illis curia templum;

Hæ sacris sedes epulis: hîc ariete cæso
Perpetis soliti patres considere mensis.
Quinetiam veterum effigies ex ordine auorum
Antiqua ex cedro, Italusq; ,paterq; Sabinus,
Vitisator curuam seruans sub imagine falcem,
Saturnusq; senex, Ianiq; bifrontis imago,
Vestibulo adstabant: aliiq; ab origine reges,
Martia qui ob patriam pugnando vulnera passi.
Multaq; præterea sacris in postibus arma
Captiua pendent currus, curuæq; secures,
Et cristæ capitum, & portarum ingentia claustra,
Spiculaq; , clypeiq; ereptaq; rostra carinis.
Ipse Quirinali lituo, paruaq; sedebat
Succinctus trabea: læuaq; ancile gerebat
Picus equûm domitor: quem capta cupidine coniux
Aurea percussum virga, versumq; venenis,
Fecit auem Circe sparsitq; coloribus alas.
Tali intus templo diuûm, patriaq; Latinus
Sede sedens, Teucros ad sese in tecta vocauit:
Atq; hæc ingressis placido prior edidit ore:
Dicite Dardanidæ (neq; enim nescimus & vrbem
Et genus: auditiq; aduertitis æquore cursus)
Quid petitis? quæ causa rates, aut cuius egenteis
Littus ad Ausonium tot per vada cærula vexit?
Siue errore viæ, seu tempestatibus acti,
(Qualia multa mari nautæ patiuntur in alto)
Fluminis intrastis ripas, portuq; sedetis:
Ne fugite hospitium: néue ignorate Latinos
Saturni gentem, haud vinclo, nec legibus, æquam
Sponte sua, veterisq; Dei se more tenentem.

Atq; equidem memini (fama est obscurior ann
Auruncos ita ferre senes: his ortus vt agris
Dardanus, Idęas Phrygię penetrauit ad vrb
Threiciãq; Samũ, quę nunc Samothracia fer
Hinc illum Coriti Tyrrhenæ ab sede profectu
Aurea nunc solio stellantis regia cœli
Accipit: & numerum Diuorum altaribus au
Dixerat: & dicta Ilioneus sic uoce secutus:
Rex genus egregium Fauni, nec fluctibus ac
Atra subegit hyems uestris succedere terris:
Nec sidus regione uię, litúsue fefellit:
Consilio hanc omnes animisq; volentibus vrbe
Afferimur, pulsi regnis, quę maxima quond
Extremo ueniens Sol aspiciebat Olympo.
Ab Ioue principium generis, Ioue Dardana
Gaudet auo. rex ipse Iouis de gente suprem
Troius Aeneas tua nos ad limina misit.
Quanta per Idęos sęuis effusa Mycenis
Tempestas ierit campos, quibus actus vterq
Europę, atq; Asię fatis concurrerit orbis,
Audit. & si quem tellus extrema refuso
Submouet Oceano, & si quem extenta plaga
Quattuor in medio dirimit plaga Solis iniqu
Diluuio ex illo tot uasta per ęquora uecti
Diis sedem exiguam patriis, littusq; rogam
Innocuum, & cunctis undamque, aura
tentem.
Non erimus regno indecores: nec uestra fere
Fama leuis, tantiq; abolescet gratia facti:
Nec Troiam Ausonios gremio excepisse pig

Fata per Aeneæ iu[illegible], dextramq; potentem,
Siue fide, seu quis bell[illegible] est expertus, & armis:
Multi nos populi, mul[illegible] (ne temne quòd vltro
Præferimus manibus vittas, ac verba precantum)
Et petiere sibi, & voluere adiungere gentes:
Sed nos fata Deûm vestras exquirere terras
Imperiis egere suis. hinc Dardanus ortus
Huc repetit: iußisq; ingentibus vrget Apollo
Tyrrhenũ ad Tybrim, & fontis vada sacra Numici.
Dat tibi præterea fortunæ parua prioris
Munera, relliquias Troia ex ardente receptas.
Hoc pater Anchises auro libabat ad aras:
Hoc Priami gestamen erat, cùm iura vocatis
More daret populis, sceptrumq;, sacerq; tiaras,
Iliadumq; labor vestes.
Talibus Ilionei dictis, defixa Latinus
Obtutu tenet ora. soloq; immobilis hæret,
Intentos voluens oculos: nec purpura Regem
Picta mouet, nec sceptra mouent Priameia tantùm
Quantùm in connubio natæ, thalamoq; moratur:
Et veteris Fauni voluit sub pectore sortem:
Hunc illum fatis externa à sede profectum
Portendi generum, paribusq; in regna vocari
Auspicijs: hinc progeniem virtute futuram
Egregiam, & totum quæ viribus occupet orbem.
Tandem lætus ait: Dij nostra incepta secundent,
Auguriumq; suum: dabitur Troiane quod optas.
Munera nec sperno: non vobis Rege Latino
Diuitis vber agri, Troiæue opulentia deerit.
Ipse modò Aeneas (nostri si tanta cupido est:

Si iungi hospitio properat, sociusue vocari)
Aduentat, vultus neue exhorrescat amicos.
Pars mihi pacis erit dextram tetigisse tyrann
Vos contrà Regi mea nunc mandata referte:
Est mihi nata, viro gentis quam iungere nost
Non patrio ex adyto sortes, non plurima cælo
Monstra sinunt: generos externis affore ab or
Hoc Latio restare canunt, qui sanguine nostru
Nomen in astra ferant. hunc illum poscere fa
Et reor, & si quid veri mens augurat, opto.
Hæc effatus, quos numero pater eligit omn
Stabant tercentum nitidi in præsepibus altis:
Omnibus extemplò Teucris iubet ordine duci
Instratos ostro alipides, pictisq; tapetis.
Aurea pectoribus demissa monilia pendent:
Tecti auro, fuluum mandunt sub dentibus au
Absenti Aeneæ currum, geminosq; iugales
Semine ab ętherio, spiranteis naribus ignem,
Illorum de gente, patri quos Dædala Circe
Supposita de matre, nothos furata creauit.
Talibus Aeneadę donis, dictisq; Latini,
Sublimes in equis redeunt, pacemq; reportant
Ecce autem Inachys sese referebat ab Argi
Sęua Iouis coniux, aurasq; inuecta tenebat:
Et lętum Aeneam, classemq; ex æthere longè
Dardaniam Siculo prospexit ab vsq; Pachyno
Moliri iam tecta videt, iam fidere terrę,
Deseruisse rates. stetit acri fixa dolore.
Tum quassans caput, hęc effundit pectore dicta
Heu stirpem inuisam, & fatis contraria nostri

Fata Phrygum. num Sigeis occumbere campis?
Num capti potuere capi? num incensa cremauit
Troia viros? medias acies, mediosq; per igneis
Inuenere viam. at credo, mea numina tandem
Fessa iacent, odijs haud exaturata quieui.
Quinetiam patria excussos infesta per vndas
Ausa sequi, & profugis toto me opponere ponto.
Absumptę in Teucros vires cœliq;, marisq;.
Quid Syrtes, aut Scylla mihi, quid uasta Charybdis
Profuit? optato conduntur Tybridis alueo
Securi pelagi, atq; mei. Mars perdere gentem
Immanem Lapithûm ualuit: concessit in iras
Ipse Deûm antiquam genitor Calidona Dianę,
Quod scelus aut Lapithis tãtũ, aut Calydone merente;
Ast ego magna Iouis coniux, nil linquere inausum
Quę potui infelix, quę memet in omnia uerti,
Vincor ab Aenea. quòd si mea numina non sunt
Magna satis, dubitẽ haud equidẽ implorare quod usq̃
Flectere si nequeo superos, Acheronta mouebo. (est.
Non dabitur regnis (esto) prohibere Latinis,
Atq; immota manet fatis Lauinia coniux:
At trahere, atq; moras tantis licet addere rebus
At licet amborum populos excindere regum
Hac gener, atq; socer coëant mercede suorum,
Sanguine Troiano, & Rutulo dotabere uirgo:
Et Bellona manet te pronuba: nec face tantùm
Cisseis pręgnans igneis enixa iugales:
Quin idem Veneri partus suus, & Paris alter,
Funestęq; iterum recidiua in Pergama tędę.
Hęc ubi dicta dedit terras horrenda petiuit:

Luctificam Alecto Dirarum ab sede sororum,
Infernisq; ciet tenebris: cui tristia bella,
Iræq; , insidiæq; , & crimina noxia cordi.
Odit & ipse pater Pluton, odere sorores
Tartareæ monstrum: tot sese vertit in ora:
Tam sæua facies: tot pullulat atra colubris.
Quam Iuno his acuit verbis: ac talia fatur
Hunc mihi da proprium virgo sata Nocte lab
Hanc operam: ne noster honos, infractáue c
Fama loco: neu connubijs ambire Latinum
Aeneadæ possint, Italósue obsidere fines.
Tu potes vnanimeis armare in prælia fratres,
Atq; odijs versare domos: tu verbera tectis,
Funereasq; inferre faces: tibi nomina mille,
Mille nocendi artes: fæcundum concute pectu
Disiice compositam pacem: sere crimina belli:
Arma velit, poscatq; simul, rapiatq́; iuuen
Exin Gorgoneis Alecto infecta venenis
Principiò Latium, & Laurentis tecta tyranni
Celsa petit: tacitumq́; obsedit limen Amatæ.
Quam super aduentu Teucrum, Turniq; hyme
Fœmineæ ardentem curæq; , iræq; coquebant.
Huic Dea cæruleis vnum de crinibus anguem
Conijcit, inq; sinum præcordia ad intima subd
Quo furibunda domum monstro permisceat om
Ille inter vestes, & leuia pectora lapsus
Voluitur attactu nullo: fallitq; furentem,
Vipeream inspirans animam: fit tortile collo
Aurum ingens coluber, fit longæ tænia uittæ:
Innectitq; comas, & membris lubricus errat.

Ac dum prima lues udo sublapsa ueneno
Pertentat sensus, atq; ossibus implicat ignem,
Necdum animus toto percepit pectore flammam.
Mollius, & solito matrum de more locuta est,
Multa super nata lacrymans, Phrygiusq; hymenæis:
Exulibusne datur ducenda Lauinia Teucris
O genitor? nec te miseret nataq;, tuiq;?
Nec matris miseret, quam primo Aquilone relinquet
Perfidus, alta petens, abducta uirgine prædo?
At non sic Phrygius penetrat Lacedæmona pastor,
Ledæamq; Helenam Troianas uexit ad arces?
Quid tua sancta fides, quid cura antiqua tuorum,
Et consanguineo toties data dextera Turno?
Si gener externa petitur de gente Latinis,
Idq; sedet, Fauniq; premunt te iussa parentis:
Omnem equidem sceptris terram, quæ libera nostris
Dissidet, externam reor, & sic dicere Diuos.
Et Turno, si prima domus repetatur origo,
Inachus, Acrisiusq; patres, mediæq; Mycenæ.
His ubi nequicquam dictis experta, Latinum
Contrà stare uidet, penitusq; in uiscera lapsum
Serpentis furiale malum, totamq; pererrat.
Tum uerò infelix ingentibus excita monstris,
Immensam sine more furit lymphata per urbem
Ceu quondam torto uolitans sub uerbera turbo,
Quem pueri magno in gyro uacua atria circum
Intenti ludo exercent, ille actus habena
Curuatis fertur spatijs, stupet inscia turba,
Impubesq; manus, mirata uolubile buxum.
Dant animos plagæ, non cursu segnior illo
Per medias urbeis agitur, populosq; feroces.

Quin

Quin

Quin etiam in syluas, simulato numine Bacchi
Maius adorta nefas, maioremq; orsa furorem
Euolat, & natam frondosis montibus abdit:
Quò thalamum eripiat Teucris, tædasq; moret
Euohe Bacche fremens, solum te virgine dign
Vociferans: etenim molleis tibi sumere thyr
Te lustrare choros, sacrum tibi pascere crinem.
Fama uolat. Furijsq; accensas pectore matres
Idem omnes simul ardor agit, noua quærere tec
Deseruere domos: ventis dant colla, comasq;
Ast aliæ tremulis ululatibus æthera complent
Pampineasq; gerunt incinctæ pellibus hastas.
Ipsa inter medias flagrantem feruida pinum
Sustinet, ac natæ, Turniq; canit hymenæos,
Sanguineam torquens aciem, toruumq; repen
Clamat: Iò matres audite vbi quæq; Latinæ:
Si qua pijs animis manet infelicis Amatæ
Gratia, si iuris materni cura remordet;
Soluite crinales uittas, capite Orgia mecum.
Talem inter syluas, inter deserta ferarum
Reginam Alecto stimulis agit vndiq; Bacchi.
Postquàm visa satis primos acuisse furores
Consiliumq;, omnemq; domum uertisse Latini:
Protinus hinc fuscis tristis Dea tollitur alis
Audacis Rutuli ad muros: quam dicitur vrbe
Acrisioneis Danaë fundasse colonis,
Præcipiti delata Noto, locus Ardea quondam
Dictus auis: & nunc magnum manet Ardea n
Sed fortuna fuit. tectis hic Turnus in altis
Iam mediam nigri carpebat noctis quietem.

Alec

Alecto toruam faciem, & furialia membra
Exuit: in uultus sese transformat aniles:
Et frontem obscœnam rugis arat: induit albos
Cum vitta crines: tum ramum innectit oliuæ:
Fit Calybe Iunonis anus, templiq; sacerdos:
Et iuueni ante oculos his se cum vocibus offert:
Turne, tot incassum fusos patiere labores?
Et tua Dardanijs transcribi sceptra colonis?
Rex tibi coniugium, & quæsitas sanguine dotes
Abnegat: externusq; in regnum quæritur hæres.
I nunc, ingratis offer te irrise periclis:
Tyrrhenas i sterne acies: tege pace Latinos,
Hæc adeò tibi me, placida cum nocte iaceres,
Ipsa palàm fari omnipotens Saturnia iussit.
Quare agè, & armari pubem, portisq; moueri
Lætus in arma para, & Phrygios, q flumine pulchro
Consedere duces, pictasq; exure carinas.
Cælestum vis magna iubet. Rex ipse Latinus,
Ni dare coniugium, & dicto parere fatetur,
Sentiat, & tandem Turnum experiatur in armis.
Hic iuuenis uatem irridens, sic orsa vicissim
Ore refert: Classes inuectas Tybridis undam
Non, vt rere, meas effugit nuntius aures:
Nantos mihi finge metus: nec regia Iuno
Immemor est nostri
Sed te victa situ, veriq; effœta senectus
O mater curis nequicquam exercet: & arma
Regum inter falsa uatem formidine ludit.
Cura tibi Diuûm effigies & templa tueri.
Bella uiri, pacemq; gerant, queis bella gerenda.
Talibus

Talibus alecto dictis exarsit in iras:
At iuueni oranti subitus tremor occupat artu
Diriguere oculi: tot Erinnys sibilat hydris:
Tantaq; se facies aperit. tum flammea torqu
Lumina, cunctantem, & quærentem dicere
Reppulit, & geminos erexit crinibus angu
Verberaq; insonuit: rabidoq; hęc addidit ore
En ego uicta situ, quam veri effœta senectus
Arma inter Regum falsa formidine ludit:
(Respice ad hæc) adsum Dirarum ab sede soror
Bella manu, lethumq; gero.
Sic effata, facem iuueni coniecit: & atro
Lumine fumanteis fixit sub pectore tedas.
Olli somnum ingens rupit pauor; oßaq;, & a
Perfudit toto proruptus corpore sudor.
Arma amens fremit: arma toro, tectisq; re
Sæuit amor ferri, & scelerata insania belli,
Ira super: magno veluti cùm flamma sonore
Virgea suggeritur costis undantis aheni:
Exultantq; æstu latices: furit intus aquai vis,
Fumidus, atq; altè spumis exuberat amnis.
Nec iam se capit vnda: volat vapor ater ad
Ergo iter ad Regem, polluta pace, Latinum
Indicit primis iuuenum; & iubet arma parari
Tutari Italiam, detrudere finibus hostem.
Se satis ambobus Teucrisq; uenire, Latinis
Hæc vbi dicta dedit, diuosq; in uota uocauit,
Certatim sese Rutuli exortantur in arma.
Hunc decus egregium formæ mouet, atq; iuue
Hunc ataui Reges: hunc claris dextera factis

D

Dum Turnus Rutulos animis audacibus implet:
Alecto in Teucros Stygijs se concitat alis,
Arte noua speculata locum, quo littore pulcher
Insidijs, cursuq; feras agitabat Iulus.
Hic subitam canibus rabiem Cocytia virgo
Obijcit & noto nares contingit odore:
Vt ceruum ardentes agerent: quæ prima malorum
Causa fuit, belloq; animos accendit agrestes.
Ceruus erat forma præstanti, & cornibus ingens:
Tyrrhidæ pueri quem matris ab vbere raptum
Nutribant, Tyrrheusq; pater, cui regia parent
Armenta, & latè costodia credita campi.
Assuetum imperijs soror omni Syluia cura
Mollibus intexens ornabat cornua sertis.
Pectebatq; ferum, puroq; in fonte lauabat.
Ille manûm patiens, mensæq; assuetus herili,
Errabat syluis: rursusq; ad limina nota
Ipse domum sera quamuis se nocte ferebat.
Hunc procul errantem rabidæ uenantis Iuli
Commouere canes, fluuio cùm fortè secundo
Deflueret, ripaq; æstus viridante leuaret.
Ipse etiam eximiæ laudis succensus amore
Ascanius, curuo direxit spicula cornu:
Nec dextræ erranti Deus abfuit: actaq; multo
Perq; uterum sonitu, perq; ilia uenit arundo.
Saucius at quadrupes nota intra tecta refugit:
Successitq; gemens stabulis: quæstuq; cruentus,
Atq; imploranti similis, tectum omne repleuit.
Syluia prima soror palmis percussa lacertos
Auxilium uocat, & duros conclamat agrestes.

Olli

Olli (pestis enim tacitus latet aspera syluis)
Improuisi adsunt: hic torre armatus obusto,
Stipitis hic grauidi nodis quod cuiq; repertum
Rimanti, telum ira facit. uocat agmina Tyrrheus,
Quadrifidam quercum cuneis vt fortè coactis
Scindebat, rapta spirans immanè securi.
At sæua è speculis tempus Dea nacta nocendi,
Ardua tecta petit stabuli & de culmine summo
Pastorale canit signum: cornuq; recuruo
Tartaream intendit uocem: qua protinus omne
Contremuit nemus, & syluæ intonuere profundæ.
Audiit & Triuiæ longè lacus: audijt amnis
Sulphurea Nar albus aqua, fontesq; Velini:
Et trepidæ matres pressere ad pectora natos.
Tum verò ad uocem celeres, quà buccina signum
Dira dedit, raptis concurrunt undiq; telis
Indomiti agricolæ; necnon & Troia pubes
Ascanio auxilium castris effundit apertis.
Direxere acies; non iam certamine agresti
Stipitibus duris agitur, sudibúsue præustis;
Sed ferro ancipiti decernunt: atraq; latè
Horrescit strictis seges ensibus; æraq; fulgent
Sole lacessita, & lucem sub nubila iactant.
Fluctus uti primo cœpit cùm albescere uento:
Paulatim sese tollit mare, & altius vndas
Erigit: inde imo consurgit ad æthera fundo.
Hic iuuenis primam ante aciem stridente sagitta
Natorum Tyrrhei fuerat qui maximus, Almon
Sternitur. hæsit enim sub gutture vulnus, & vda
Vocis iter, tenuemq; inclusit sanguine uitam.

Corpora

Corpora multa uirum circà, seniorq; Galesus,
Dum paci medium se offert, iustissimus unus
Qui fuit, Ausoniisq; olim ditissimus arvis:
Quinq; greges illi balantum, quina redibant
Armenta, & terram centum vertebat ara tris.
Atq; ea per campos æquo dum Marte geruntur;
Promissi Dea facta potens, ubi sanguine bellum
Imbuit, & primæ commisit funera pugnæ,
Deserit Hesperiam, & cæli conuexa per auras
Iunonem victrix affatur uoce superba:
En perfecta tibi bello discordia tristi:
Dic in amicitiam coeant, & fœdera iungant:
Quandoquidem Ausonio respersi sanguine Teucros,
Hoc etiam his addam, tua si mihi certa voluntas,
Finitimas in bella feram rumoribus urbes,
Accendamq; animos insani Martis amore,
Vndiq; ut auxilia ueniant: spargam arma per agros.
Tum contra Iuno, Terrorū, & fraudis abunde est,
Stant belli causæ: pugnator comminus armis.
Quæ fors prima dedit, sanguis nouus imbuit arma.
Talia connubia, & tales celebrent hymenæos
Egregium Veneris genus: & rex ipse Latinus,
Te super æther as errare licentius auras,
Haud pater ipse velit summi regnator Olympi.
Cede locis: ego siqua super fortuna laborum est,
Ipsa regam. taleis dederat Saturnia uoces.
Illa autem attollit stridentes anguibus alas,
Cocytiq; petit sedem, supera ardua linquens.
Est locus Italiæ in medio sub montibus altis
Nobilis, & fama multis memoratus in oris,

Amsancti

Ansancti valles, densis hunc frondibus atrum
Vrget vtrinq; latus nemoris: medioq; fragosus
Dat sonitum saxis, & torto vertice torrens.
Hic specus horrendum, & saeui spiracula Ditis
Monstrantur: ruptoq; ingens Acheronte vorago
Pestiferas aperit fauces: quies condita Erinnys
Inuisum numen, terras caelumq; leuabat.
Nec minus interea extremam Saturnia bello
Imponit Regina manum. ruit omnis in vrbem
Pastorum ex acie numerus: caesosq; reportant,
Almonem puerum, foedatiq; ora Galesi:
Implorantq; Deos, obtestanturq; Latinum.
Turnus adest, medioq; in crimine, caedis & ig
Terrorem ingeminat: Teucrosq; in regna vocari,
Stirpem admisceri Phrygiam, se limine pelli.
Tum quorum attonitae Baccho nemora auia mat
Insultant thyasis (neq; enim leue nomen Amatae)
Vndiq; collecti coeunt, Martemq; fatigant.
Ilicet infandum cuncti contra omnia bellum,
Contra fata Deum peruerso numine poscunt.
Certatim Regis circumstant tecta Latini.
Ille velut pelagi rupes immota resistit:
Vt pelagi rupes magno veniente fragore,
Quae sese, multis circum latrantibus undis,
Mole tenet: scopuli nequicquam, & spumea circ
Saxa fremunt, laterique illisa refunditur alga.
Verùm vbi nulla datur caecum exuperare potestas
Consilium, & [illegible] nutu Iunonis eunt res:
Multa Deos, aurasq; pater testatur inanes;
Frangimur heu fatis, inquit, ferimurq; procella.

Ipsi

Ipsi has sacrilego pendetis sanguine pœnas
O' miseri: te Turne nefas, te triste manebit
Supplicium: votisq; Deos venerabere seris.
Nam mihi parta quies, omnisq; in limine portus.
Funere felici spolior. Nec plura locutus,
Sepsit se tectis, rerumq; reliquit habenas.
Mos erat Hesperio in Latio, quem protinus vrbes
Albanæ coluere sacrum: nunc maxima rerum
Roma colit: cum prima mouent in prælia Martem,
Siue Getis inferre manu lacrymabile bellum,
Hyrcanisue, Arabisue parant, seu tendere ad Indos,
Auroramq; sequi, Parthosq; reposcere signa.
Sunt geminæ belli portæ (sic nomine dicunt)
Relligione sacræ, & sæui formidine Martis.
Centum ærei claudunt uectes, æternaq; ferri
Robora: nec custos absistit limine Ianus:
Has, ubi certa sedet patribus sententia pugnæ,
Ipse Quirinali trabea, cinctuq; Gabino
Insignis, reserat stridentia limina Consul:
Ipse uocat pugnas. sequitur tum cætera pubes,
Aereaq; assensu conspirant cornua rauco.
Hoc tum Aeneadis indicere bella Latinus
More iubebatur, tristesq; recludere portas.
Abstinuit tactu pater: auersusq; refugit
Fœda ministeria, & cæcis se condidit umbris.
Tum Regina Deum cœlo delapsa, morantes
Impulit ipsa manu portas, & cardine uerso
Belli ferratos rupit Saturnia postes.
Ardet inexcita Ausonia, atq; immobilis antè,
Pars pedes ire parat campis: pars arduus altis

Pulverulentus equis furit. omnes arma requirunt
Pars leves clypeos, & specula lucida tergent
Arvina pingui: subiguntq; in cote secures:
Signaq; ferre iuvat, sonitusq; audire tubarum.
Quinq; adeò magnæ positis incudibus urbes
Tela novant, Atina potens, Tyburq; superbum,
Ardea, Crustumeriq;, & turrigeræ Antemnæ.
Tegmina tuta cavant capitum: flectuntq; salignas
Umbonum crates: alij thoracas ahenos,
Aut leveis ocreas lento ducunt argento.
Vomeris huc, & falcis honos, huc omnis aratri
Cessit amor: recoquunt patrios fornacibus enses:
Classica iamq; sonant: it bello tessera signum.
Hic galeam tectis trepidus rapit: ille frementeis
Ad iuga cogit equos, clypeumq;, auroq; trilicem
Loricam induitur, fidoq; accingitur ense,
Pandite nunc Helicona Deæ, cantusq; movete,
Qui bello exciti Reges: quæ quemq; secutæ
Complerint campos acies, quibus Itala iam tum
Floruerit terra alma: viris quibus arserit armis.
Et meministis enim Divæ, & memorare potestis.
Ad nos vix tenuis famæ perlabitur aura:
Primus init bellum Tyrrenis asper ab oris
Contemptor Divûm Mezentius, agminaq; armat.
Filius huic iuxtà Lausus, quo pulchrior alter
Non fuit excepto Laurentis corpore Turni.
Lausus equum domitor, debellatorq; ferarum,
Ducit Agyllina nequicquàm ex urbe secutos
Mille viros: dignus patrijs qui lætior esset
Imperij, & cui pater haud Mezentius esset.

Post

Post hos insignem palma per gramina currum,
Victoresq; ostentat equos satus Hercule pulchro
Pulcher Auentinus clypeoq; insigne paternum
Centum angues, cinctamq; gerit serpentibus hydram
Collis Auentini sylua quem Rhea sacerdos
Furtiuum partu sub luminis edidit oras
Mista deo mulier: postquàm Laurentia victor
Geryone extincto, Tirynthius attigit arua:
Tyrrhenoq; boues in flumine lauit Iberas.
Pila manu, saeuosq; gerunt in bella dolones:
Et tereti pugnant mucrone, veruq; Sabello.
Ipse pedes tegmen torquens immane leonis,
Terribili impexum seta, cum dentibus albis
Indutus capiti, sic regia tecta subibat
Horridus, Herculeoq; humeros innexus amictu.
Tum gemini fratres Tyburtia moenia linquunt,
Fratris Tyburti dictum cognomine gentem,
Catillusq;, acerq; Coras, Argiua iuuentus:
Et primam ante aciem densa inter tela feruntur:
Ceu duo nubigenae cùm vertice montis ab alto
Descendunt Centauri, Homolen, Othrynq; niualem
Linquentes cursu rapido: dat euntibus ingens
Sylua locum, & magno cedunt virgulta fragore.
Nec Praenestinae fundator defuit vrbis,
Vulcano genitum pecora inter agrestia Regem,
Inuentumq; focis omnis, quem credidit aetas,
Caeculus. hunc legio late comitatur agrestis:
Quiq; altum Praeneste viri, quiq; arua Gabinae
Iunonis, gelidumq; Anienem, & roscida riuis
Hernica saxa colunt: quos diues Anagnia pascit,

Quos Amasene pater. non illis omnibus arma,
Nec clypei, currusue sonant. pars maxima glan
Liuentis plumi spargit: pars spicula gestat
Bina manu: fuluosq; lupi de pelle galeros
Tegmen habent capiti: vestigia nuda sinistri
Instituere pedis: crudus tegit altera pero.
At Messapus equum domitor Neptunia proles
Quem neq; fas igni cuiquam, nec sternere ferro,
Iampridem resides populos, desuetaq; bello
Agmina in arma uocat subitò, ferrumque retracta
Hi Fescenninas acies, aequosq; Faliscos,
Hi Soractis habent arces, Flauiniaq; arua.
Et Cymini cum monte lacum, lucosq; Capenos.
Ibant aequati numero, Regemq; canebant,
Ceu quondam niuei liquida inter nubila cygni,
Cùm sese è pastu referunt, & longa canoros
Dant per colla modos: sonat amnis, & Asia lo
Pulsa palus.
Nec quisquam aeratus acies ex agmine tanto
Misceri putet, aëriam sed gurgite ab alto
Vrgeri uolucrum raucarum ad littora nubem.
Ecce Sabinorum prisco de sanguine magnum
Agmen agens Clausus, magniq; ipse agminis ins
Claudia nunc à quo diffunditur & tribus, & gens
Per Latinum: postquam in partē data Roma Sabi
Vnà ingens Amiterna cohors, prisciq; Quirites
Ereti manus omnis, oliuiferaeq; Mutuscae:
Qui Nomentum urbem, qui Rosea rura Velini,
Qui Tetricae horrenteis rupes, montemq; Seuer
Casperiamq; colunt, Forulosq;, & flumen Himell

Qu

Qui Lyberim, Fabarimq; bibunt: quos frigida misit
Nursia, & Hortinæ classes, populiq; Latini.
Quosq; secans infaustum interluit Allia nomen.
Quam multi Libyco voluuntur marmore fluctus,
Sæuus ubi Orion hybernis conditur undis:
Vel cum Sole nouo densæ torrentur aristæ
Aut Hermi campo, aut Lyciæ flauentibus aruis:
Scuta sonant, pulsuq; pedum tremit excita tellus.
Hinc Agamemnonius Troiani nominis hostis
Curru iungit Halesus equos: Turnoq; feroces
Mille rapit populos, vertunt felicia Baccho
Massica qui rastris, & quos de collibus altis
Aurunci misere patres, Sidicinaq; iuxta
Aequora: quiq; Cales linquunt: amnisq; uadosi
Accola Vulturni, pariterq; Saticulus asper,
Oscorumq; manus. teretes sunt aclides illis
Tela: sed hæc lento mos est aptare flagello.
Lænas cetra tegit. falcati comminus enses.
Nec tu carminibus nostris indictus abibis
Oebale, quem generasse Telon Sebethide Nympha
Fertur, Theleboum Capreas cum regna teneret
Iam senior: patriis sed non & filius aruis
Contentus late iam tum ditione premebat
Sarrastes populos, & quæ rigat æquora Sarnus,
Quiq; Rufas, Batulumq; tenent, atq; arua Celennæ:
Et quos maliferæ despectant mœnia Abellæ,
Teutonico ritu soliti torquere cateias.
Tegmina queis capitum raptus de subere cortex:
Aerataq; micant peltæ: micat æreus ensis.
Et te montosæ misere in prelia Nursæ

 Vfens,

Vfens, insignem fama, & felicibus armis:
Horrida præcipuè cui gens, assuetaq; multo
Venatu nemorum, duris Aequicola glebis
Armati terram exercent; semperq; recentes
Conuectare iuuat prędas: & viuere rapto.
Quin & Marrubia uenit de gente sacerdos,
Fronde super galeam, & felici comptus oliua,
Archippi Regis missu fortissimus Vmbro:
Vipereo generi, & grauiter spirantibus hydris
Spargere qui somnos cantuq;, manuq;, solebat.
Mulcebatq; iras, & morsus arte leuabat.
Sed non Dardaniæ medicari cuspidis ictum
Eualuit, neq; eum iuuere in uulnera cantus
Somniferi, & Marsis quæsitæ in montibus herbæ.
Te nemus Angitiæ vitrea, te Fucinus unda,
Te liquidi fleuere lacus.
Ibat & Hippoliti proles pulcherrima bello
Virbius, insignem, quem mater Aricia misit
Eductum Aegeriæ lucis, Hymettia circum
Littora, pinguis vbi, & placabilis ara Dianæ.
Namq; ferũt fama Hippolitũ, postquã arte nouer
Occiderit, patriasq; explerit sanguine pœnas,
Turbatis distractus equis: ad sidera rursus
Aetheria, & superas cœli venisse sub auras,
Pæonijs reuocatum herbis, & amore Dianæ.
Tũ pater omnipotens, aliquẽ indignatus ab umbr
Mortalem infernis ad lumina surgere uita,
Ipse repertorem medicinæ talis, & artis
Fulmine Phœbigenam Stygias detrusit ad undas
At Triuia Hippolitum secretis alma recondit

Sedibus & Nympha Aegeria, nemoriq; relegat:
Solus ubi in syluis Italis, ignobilis æuum
Exigeret, uersoq; ubi nomine Virbius esset.
Vnde etiam Triuiæ templo, lucisq; sacratis,
Cornipedes arcentur equi: quòd littore currum,
Et iuuenem monstris pauidi effudere marinis.
Filius ardenteis haud secius æquore campi
Exercebat equos, curruq; in bella ruebat.
Ipse inter primos prçstanti corpore Turnus
Vertitur arma tenens, & toto uertice suprà est:
Cui triplici crinita iuba galea alta Chimæram
Sustinet, Aetnæos efflantem faucibus igneis,
Tam magis illa fremens, & tristibus effera flammis,
Quam magis effuso crudescunt sanguine pugnæ.
At leuem clypeum sublatis cornibus Io
Auro insignibat, iam setis obsita, iam bos,
Argumentum ingens, & custos uirginis Argus,
Cælataq; amnem fundens pater Inachus urna.
Insequitur nimbus peditum: clypeataq; totis
Agmina densantur campis, Argiuaq; pubes,
Auruncæq; manus, Rutuli, ueteresq; Sicani,
Et Sacranæ acies, & picti scuta Labici:
Qui saltus Tyberine tuos, sacrumq; Numinci
Littus arant. Rutulosq; exercent uomere colles,
Circæumq; iugum, queis Iuppiter Anxurus aruis
Prçsidet, & uiridi gaudens Feronia luco.
Quà Saturæ iacet atra palus, gelidusq; per imas
Quærit iter ualles, atq; in mare conditur Vfens,
Hos super aduenit Volsca de gente Camilla,
Agmen agens equitum, & florenteis ære cateruas

Bellatrix: non illa colo, calathisue Mineruæ
Fœmineas assueta manus: sed prælia virgo
Dura pati, cursuq; pedum præuertere uentos.
Illa vel intacta segetis per summa volaret
Gramina: nec teneras cursu læsisset aristas:
Vel mare per medium, fluctu suspensa tumenti,
Ferret iter: celeres nec tingeret æquore plantas.
Illam omnis tectis, agrisq; effusa iuuentus,
Turbaq; miratur matrum, & prospectat euntem
Attonitis inhians animis; vt regius ostro
Velet honos leueis humeros: vt fibula crinem
Auro internectat: Lyciam vt gerat ipsa pharetram,
Et pastoralem præfixa cuspide myrtum.

PVB. VERGILI MARONIS ÆNEIDOS LIBR VIII.

VT belli signum Laurenti Turnus ab arce
Extulit, & rauco strepuerunt cornua cantu:
Vtq; acreis concussit equos, vtq; impulit arma:
Extemplò turbati animi: simul omne tumultu
Coniurat trepido Latium: sæuitq; iuuentus
Effera. ductores primi Messapus, & Vfens,
Contemptorq; Deûm Mezentius undiq; cogunt
Auxilia, & latos vastant cultoribus agros.
[illegible]ur & magni Venulus Diomedis ad vrbem

Qui

Qui petat auxilium, & Latio consistere Teucros,
Aduectum Aeneam classi, victosq; Penates
Inferri, & fatis Regem se dicere posci
Edoceat: multasq; viro se adiungere gentes
Dardanio, & latè Latio increbescere nomen.
Quid struat his coeptis: quem, si fortuna sequatur,
Euentum pugnae cupiat. manifestius ipsi,
Quam Turno Regi, aut Regi apparere Latino.
Talia per Latium. quae Laomedontius heros
Cuncta videns, magno curarum fluctuat aestu:
Atq; animum nunc huc celerem, nunc diuidit illuc:
In partesq; rapit varias, perq; omnia uersat,
Sicut aquae tremulum labris ubi lumen ahenis
Sole repercussum, aut radiantis imagine Lunae,
Omnia peruolitat. latè loca: iamq; sub auras
Erigitur, summiq; ferit laquearia tecti.
Nox erat, & terras animalia fessa per omneis
Alituum, pecudumq; genus sopor altus habebat:
Cum pater in ripa, gelidiq; sub aetheris axe
Aeneas tristi turbatus pectora bello
Procubuit, seramq; dedit per membra quietem.
Huic Deus ipse loci fluuio Tyberinus amoeno
Populeas inter senior se attollere frondes
Visus. eum tenuis glauco uelabat amictu
Carbasus, & crines umbrosa tegebat arundo.
Tum sic affari, & curas his demere dictis
O sate gente Deûm, Troianam ex hostibus urbem
Qui reuehis nobis, aeternaq; Pergama seruas,
Expectate solo Laurenti, aruisq; Latinis,
Hic tibi certa domus, certi (ne absiste) Penates:

Neu

Neu belli terrere minis: timor omnis, & ira
Concessere Deûm.
Iamq; tibi (ne vana putes hæc fingere somnum)
Littoreis ingens inuenta sub ilicibus sus
Triginta capitum fœtus enixa, iacebit
Alba sola recubans: albi circum vbera nati:
Hic locus vrbis erit, requies ea certa laborum.
Ex quo ter denis vrbem redeuntibus annis
Ascanius clari condet cognominis Albam.
Haud incerta cano, nunc qua ratione, quod instat
Expedias victor, paucis, aduerte docebo.
Arcades his oris genus à Pallante profectum,
Qui regem Euandrum comites, qui signa secuti,
Delegere locum, & posuere in montibus vrbem
Pallantis proaui de nomine Pallantem.
Hi bellum assiduè ducunt cum gente Latina.
Hos castris adhibe socios, & fœdera iunge.
Ipse ego te ripis, & recto flumine ducam:
Aduersum remis superes subuectus vt amnem.
Surge agè nate Dea, primisq; cadentibus astris
Iunoni fer ritè preces: iramq; minasq;
Supplicibus supera votis: mihi victor honorem
Persolues. ego sum, pleno quem flumine certis
Stringentem ripas, & pinguia culta secantem,
Cæruleus Tybris, cælo gratissimus amnis:
Hic mihi magna domus celsis caput vrbibus exit.
Dixit: deinde lacu fluuius se condidit alto,
Ima petens. nox Aeneam, somnusq; reliquit.
Surgit: & ætherei spectans orientia Solis
Lumina, ritè cauis vndam de flumine palmis
Sustulit.

Sustulit, aetalis effudet ad aethera voces:
Nymphae Laurentes, Nymphae, genus amnibus vnde (est:
Tuq; ô Tybri, tuo genitor cum flumine sancto,
Accipe Aenean, & tandem arcete periclis
Quo te cumq; lacus miserantem incommoda nostra
Fonte tenet, quocumq; solo pulcherrimus exis:
Semper honore meo, semper celebrabere donis,
Corniger Hesperidum fluuius regnator aquarum,
Adsis ô tandem, & propius tua numina firmes.
Sic memorat: geminasq; legit de classe biremes,
Remigioq; aptat, socios simul instruit armis.
Ecce autem subitum, atq; oculis mirabile monstrum:
Candida per syluam cum foetu concolor albo
Procubuit, viridiq; in littore conspicitur sus:
Quam pius Aeneas, tibi enim, tibi maxima Iuno
Mactat sacra ferens, & cum grege sistit ad ara
Tybris ea fluuium, quàm longa est, nocte tumentem
Leniit, & tacita refluens ita substitit vnda:
Mitis vt in morem stagni, placidaeq; paludis
Sterneret aequor aquis: remo vt luctamen abesset.
Ergo iter inceptum celerant rumore secundo:
Labitur vncta vadis abies, mirantur & vndae,
Miratur nemus insuetum fulgentia longè
Scuta virûm fluuio, pictasq; innare carinas.
Olli remigio noctemq;, diemq; fatigant,
Et longa superant flexus, variisq; teguntur
Arboribus, viridesq; secant placido aequore syluas.
Sol medium caelis conscenderat igneus orbem:
Cum muros arcemq; procul, & rara domorum
Tecta vident: quae nunc Romana potentia caelo

Ae-

Aequanis: tum res inopes Euandrus habebat.
Ocyus aduertunt proras, vrbiq; propinquant.
Fortè die solennem illo Rex Arcas honorem
Amphitryoniada magno, Diuisq; ferebat
Ante vrbem in luco. Pallas huic filius vnà,
Vnà omnes iuuenum primi, pauperq; Senatus
Tura dabant: tepidusq; cruor fumabat ad aras.
Vt celsas videre rates, atq; inter opacum
Adlabi nemus, & tacitis incumbere remis.
Terrentur visu subito: cunctiq; relictis
Consurgunt mensis: audax quos rumpere Pallas
Sacra vetat: raptoq; volat telo obuius ipse.
Et procul è tumulo: Iuuenes, quæ causa subegit
Ignotas tentare vias? quò tenditis? inquit.
Qui genus? vnde domo? pacémne huc fertis? arma?
Tum pater Aeneas puppi sic fatur ab alta:
Paciferæq; manu ramum prætendit oliuæ:
Troiugenas, ac tela vides inimica Latinis:
Quos illi bello profugos egere superbo.
Euandrum petimus. ferte hæc, & dicite lectos
Dardaniæ venisset duces, socia arma rogantes.
Obstupuit tanto perculsus nomine Pallas.
Egredere ò quicunq; es, ait: coramq; parentem
Alloquere: ac nostris succede penatibus hospes.
Accepitq; manu, dextramq; amplexus inhæsit.
Progressi subeunt luco, fluuiumq; relinquunt.
Tum regem Aeneas dictis affatur amicis:
Optime Graiugenûm, cui me fortuna precari
Et vitta comptos voluit prætendere ramos:

Non

Non equidē extimui, Danaûm q dux tor, & Arcas
Quodq; a stirpe fores geminis coniunctus Atridis:
Sed mea me virtus, & sancta oracula Diuûm,
Cognatiq; patres, tua terris didita fama
Coniunxere tibi, & fatis egere volentem.
Dardanus Iliacæ primus pater vrbis, & autor,
Electra (vt Grai perhibent) Atlantide cretus,
Aduehitur Teucros: Electram maximus Atlas
Edidit, æthereos humero qui sustinet orbes.
Vobis Mercurius pater est, quem candida Maia
Cyllenes gelido conceptum vertice fudit.
At Maiam (auditis si quicquam credimus) Atlas,
Idem Atlas generat, cœli qui sidera tollit.
Sic genus amborum scindit se sanguine ab vno.
His fretus, non legatos, neq; prima per artem
Tentamenta tui pepigi: meme ipse, meumq;
Obieci caput, & supplex ad limina veni.
Gens eadem, quæ te crudeli Daunia bello
Insequitur: nos si pellat, nihil abfore credunt,
Quin omnē Hesperiam penitus sua sub iuga mittant:
Et mare, quod suprà, teneant, quodq; alluit infrà.
Accipe, daq; fidem. sunt nobis fortia bello
Pectora: sunt animi, & rebus spectata iuuentus.
Dixerat Æneas: ille os, oculosq; loquentis,
Iamdudum & totum lustrabat lumine corpus.
Tunc sic pauca refert: Vt te fortissime Teucrûm
Accipio, agnoscoq; libens, vt verba parentis,
Et vocem Anchisæ magni, vultumq; recordor.
Nam memini Hesiones visentem regna sororis
Laomedontiaden Priamum Salamina petentem

Tro-

Protinus Arcadiæ gelidos inuisere fines.
Tum mihi prima genas vestibat flore iuuenta:
Mirabarq; duces Teucros, mirabar & ipsum
Laomedontiaden: sed cunctis altior ibat
Anchises. mihi mens iuuenili ardebat amore
Compellare virum, & dextræ coniungere dextram
Accessi, & cupidus Phenei sub mœnia duxi.
Ille mihi insignem pharetram, Lyciasq; sagittas
Discedens, chlamydemq; auro dedit intertextam,
Frænaq; bina, meus quæ nunc habet aurea Pallas.
Ergo quam petitis, iuncta est mihi fœdere dextra:
Et lux cùm primum terris se crastina reddet,
Auxilio lętos dimittam, opibusq; iuuabo.
Intereà sacra hęc (quando huc venistis amici)
Annua, quæ differre nefas, celebrate fauentes
Nobiscum: & iam nunc sociorum assuescite mensis.
Hæc vbi dicta: dapes iube, & sublata reponi
Pocula: gramineoq; viros locat ipse sedili.
Præcipuumq; toro, & villosi pelle leonis
Accipit Æneam, solioq; inuitat acerno.
Tum lecti iuuenes certatim, aræq; sacerdos
Viscera tosta ferunt taurorum: onerantq; canistris
Dona laboratæ Cereris, Bacchumq; ministrant.
Vescitur Æneas simul, & Troiana iuuentus
Perpetui tergo bouis, & lustralibus extis.
Postquam exempta fames, & amor cōpressus edēdi
Rex Euandrus ait: Non hęc solennia nobis,
Has ex more dapes, hanc tanti numinis aram
Vana superstitio veterúmue ignara Deorum
Imposuit. sęuis hospes Troiane periclis

Seruati

Seruati facimus: meritosq; nouamus honores.
Iam primum saxis suspensam hanc aspice rupem:
Disiectæ procul vt moles, desertaq; montis
Stat domus: & scopuli ingentem traxere ruinam.
Hic spelunca fuit vasto submota recessu,
Semihominis Caci, facies quam dira tegebat
Solis inaccessam radijs: semperq; recenti
Cęde tepebat humus: foribusq; affixa superbis
Ora virûm tristi pendebat pallida tabo.
Huic monstro Vulcanus erat pater: illius atros
Ore vomens ignes, magna se molle ferebat.
Attulit & nobis aliquando optantibus ætas
Auxilium, aduentumq; Dei: nam maximus vltor
Tergemini nece Geryonis, spolijsq; superbus
Alcides aderat, taurosq; hac victor agebat
Ingenteis: vallemq; boues, amnemq; tenebant.
At Furijs Caci mens effera, nequid inausum,
Aut intentatum sceleris ue, doliue fuisset:
Quatuor à stabulis præstanti corpore tauros
Auertit, totidem forma superante iuuencas.
Atq; hos, nequa forent pedibus uestigia rectis,
Cauda in speluncam tractos, versisq; viarum
Indicijs raptos, saxo occultabat opaco.
Quærentem nulla ad speluncam signa ferebant.
Interea cùm iam stabulis saturata moueret
Amphitryoniades armenta, abitumq; pararet:
Discessu mugire bouès, atq; omne querelis
Impleri nemus, & calles clamore relinqui.
Reddidit vna boum uocem, uastoq; sub antro
Mugijt, & Caci spem custodita fefellit.

Hic

Hic uerò Alcidæ Furijs exarserat atro
Felle dolor: rapit arma manu, nodisq; grauat.
Robur, & aërij cursu petit ardua montis:
Tum primum nostri Cacum uidere timentem,
Turbatumq; oculis: fugit ilicet ocyor Euro.
Speluncamq; petit: pedibus timor addidit alas.
Vt sese inclusit, ruptisq; immane catenis
Deiecit saxum, ferro quod & arte paterna
Pendebat, fultosq; emuniit obice postes:
Ecce furens animis aderat Tirynthius: omnemq;
Accessum lustrans huc ora ferebat, & illuc,
Dentibus infrendens. ter totum feruidus ira
Lustrat Auentini montem: ter saxea tentat
Limina nequicquam: ter fessus ualle resedit.
Stabat acuta silex, præcisis undiq; saxis
Speluncę dorso insurgens, altissima uisu,
Dirarum nidis domus opportuna uolucrum.
Hanc, ut prona iugo leuum incumbebat ad amne
Dexter in aduersum nitens concussit, & imis
Auulsum soluit radicibus. inde repentè
Impulit: impulsu quo maximus insonat æther.
Dissultant ripę, refluitq; exterritus amnis.
At specus, & Caci detecta apparuit ingens
Regia, & umbrosę penitus patuere cauernę:
Non secus ac si qua penitus ui terra dehiscens
Infernas reseret sedes, & regna recludat
Pallida, Dis inuisa: superq; immane Barathrum
Cernatur: trepidentq; immisso lumine Manes.
Ergo insperata depransum in luce repentè.
Inclusumq; cauo saxo, atq; insuetâ rudentem

Desu

Desuper Alcides telis premit. omniaq; arma
Aduocat, & ramis, vastisq; molaribus instat.
Ille autem (neq; enim fugatam super vlla pericli est)
Faucibus ingentem fumum (mirabile dictu)
Euomit, inuoluitq; domum caligine caeca,
Prospectum eripiens oculis: glomeratq; sub antro
Fumiferam noctem, commistis igne tenebris.
Non tulit Alcides animis, seq; ipse per ignem
Praecipiti iecit saltu, qua plurimus vndam
Fumus agit, nebulaq; ingens specus aestuat atra.
Hic Cacum in tenebris incendia vana vomentem
Corripit in nodum complexus: & angit inhaerens
Elisos oculos, & siccum sanguine guttur.
Panditur extemplò foribus domus atra reuulsis,
Abstractaeq; boues, abiurataeq; rapinae
Caelo ostenduntur: pedibusq; informe cadauer
Protrahitur, nequeunt expleri corda tuendo
Terribiles oculos, vultum, villosaq; setis
Pectora semiferi, atq; extinctos faucibus ignes.
Ex illo celebratus honos: laetiq; minores
Seruauere diem: primusq; Potitius autor,
Et domus Herculei custos Pinaria sacri
Hanc aram luco statuit: quae maxima semper
Dicetur nobis, & erit quae maxima semper.
Quare agite ò iuuenes, tantarum in munere laudum
Cingite fronde comas, & pocula porgite dextris:
Communemq; vocate Deum, & date vina volentes.
Dixerat: Herculea bicolor cùm populus vmbra
Velauitq; comas, folijsq; innexa pependit:
Et sacer impleuit dextram scyphus. ocyus omnes

Immensam læti libant, Diuosq; precantur.
Deuexo intereà propior fit Vesper Olympo:
Iamq; sacerdotes, primusq; Potitus, ibant
Pellibus in morem cincti, flammasq; ferebant.
Instaurant epulas, & mensæ grata secundæ
Dona ferunt: cumulantq; oneratis lancibus aras.
Tum Salij ad cantus, incensa altaria circum
Populeis adsunt euincti tempora ramis.
Hic iuuenum chorus, ille senum: qui carmine lau
Herculeas, & facta ferunt: vt prima nouercæ
Monstra manu, geminosq; premens eliserit angu
Vt bello egregias idem disiecerit vrbeis,
Troiamq;, Oechaliamq;: vt duros mille labores
Rege sub Eurystheo fatis Iunonis iniquæ
Pertulerit. tu nubigenas inuicte bimembres
Hylæumq; Pholumq; manu, tu Cresia mactas
Prodigia, & vastum Nemeæ sub rupe leonem.
Te Stygij tremuere lacus. te ianitor orci
Ossa super recubans antro semesa cruenta.
Nec te vllæ facies, non terruit ipse Typhoeus
Arduus, arma tenens: non te rationis egentem
Lernæus turba capitum circunstetit anguis.
Salue vera Iouis proles, decus addite Diuis:
Et nos, & tua dexter adi pede sacra secundo.
Talia carminibus celebrant: super omnia Caci
Speluncam adijciunt, spirantemq; ignibus ipsum
Consonat omne nemus strepitu, collesq; resultant
Exin se cuncti diuinis rebus ad vrbem
Perfectis referunt. ibat Rex obsitus æuo,
Et comitem Aeneam iuxta, natumq; tenebat

In

Ingrediens: variosq; viam sermone levabat.
Miratur, faciles; oculos fert omnia circum
Aeneas, capiturq; locis, & singula laetus
Exquiritq;, auditq; virûm monimenta priorum.
Tum Rex Euandrus, Romanae conditor arcis.
Haec nemora indigenae Fauni, Nymphaeq; tenebant,
Gensq; virûm truncis, & duro robore nata.
Queis neq; mos, neq; cultus erat: nec iungere tauros,
Aut componere opes norant, aut parcere parto:
Sed rami, atq; asper victu venatus alebat.
Primus ab aetherio venit Saturnus Olympo
Arma Iouis fugiens, & regnis exul ademptis.
Is genus indocile ac dispersum montibus altis
Composuit: legesq; dedit: Latiumq; vocari
Maluit. his quoniam latuisse tutus in oris.
Aureaq; (vt perhibent) illo sub rege fuere
Secula: sic placida populos in pace regebat:
Deterior donec paulatim, ac decolor aetas,
Et belli rabies, & amor successit habendi.
Tum manus Ausoniae, & gentes venere Sicanae:
Saepius & nomen posuit Saturnia tellus.
Tum Reges, asperq; immani corpore Tybris:
A quo post Itali fluuium cognomine Tybrim
Diximus: amisit verum vetus Albula nomen.
Me pulsum patria, pelagiq; extrema sequentem
Fortuna omnipotens, & ineluctabile fatum
His posuere locisq; egere tremenda
Carmentis Nymphae monita, & Deus autor Apollo.
Vix ea dicta: dehinc progressus monstrat & aram,
Et Carmentalem Romano nomine portam

Quam memorãt, Nympha priscũ Carmentis hon
Vatis fatidicæ: cecinit quæ prima futuros
Aeneadas magnos, & nobile Pallanteum.
Hinc lucum ingentem, quem Romulus acer Asy
Retulit, & gelida monstrat sub rupe Lupercal,
Parrhasio dictum Panos de more Lycæi.
Necnon & sacri monstrat nemus Argileti:
Testaturq; locum, & lethum docet hospitis Arge.
Hinc ad Tarpeiam sedem, & Capitoli ducit.
Aurea nunc, olim syluestribus horrida dumis.
Iam tum relligio pauidos terrebat agrestes
Dira loci: iam tum syluam, saxumq; tremebant
Hoc nemus, hunc, inquit, frondoso vertice collem
(Quis Deus incertũ est) habitat Deus: Arcades ips
Credunt se vidisse Iouem, cùm sæpe nigrantem
Aegida concuteret dextra, nimbosq; cieret.
Hæc duo præterea disiectis oppida muris
Relliquias: veterumq; vides monimenta virorum.
Hanc Ianus pater, hanc Saturnus condidit vrbem
Ianiculum huic, illi fuerat Saturnia nomen.
Talibus inter se dictis ad tecta subibant
Pauperis Euandri: passimq; armenta videbant
Romanoq; foro, & Lautis mugire Carinis.
Vt ventum ad sedes: Hæc, inquit, limina victor
Alcides subijt: hæc illum regia cepit:
Aude hospes contemnere opes, & te quoq; dignum
Finge Deo: rebusq; veni non asper egenis.
Dixit: & angusti subter fastigia tecti
Ingentem Aeneam duxit: stratisq; locauit
Effultum folijs, & pella Libystidis vrsæ:

Nox

Nox ruit, & fuscis tellurem amplectitur alis.
At Venus haud animo nequicquam exterrita mater,
Laurentumque minis, & duro mota tumultu,
Vulcanum alloquitur: thalamoque hæc coniugis aureo
Incipit: & dictis diuinum aspirat amorem.
Dum bello Argolici vastabant Pergama Reges
Debita, casurasque inimicis ignibus arces:
Non vllum auxilium miseris, non arma rogaui
Artis, opisque tuæ. nec te charissime coniux,
Incassumue tuos volui exercere labores.
Quamuis & Priami deberem plurima natis,
Et durum Aeneæ fleuissem sæpe laborem.
Nunc Iouis imperijs Rutulorum constitit oris:
Ergo eadem supplex venio: & sanctum mihi numen
Arma rogo genitrix nato, te filia Nerei
Te potuit lacrymis Tithonia flectere coniux.
Aspice qui coëant populi, quæ mœnia clausis
Ferrum acuant portis, in me excidiumque meorum.
Dixerat: & niueis hinc, atque hinc Diua lacertis
Cunctantem amplexu molli fouet. ille repentè
Accepit solitam flammam, notusque medullas
Intrauit calor, & labefacta per ossa cucurrit:
Non secus, atque olim tonitru cum rupta corusco
Ignea rima micans percurrit lumine nimbos.
Sensit læta dolis & formæ conscia coniux.
Tum pater æterno fatur deuinctus amore:
Quid causas petis ex alto? fiducia cessit
Quo tibi diua mei? similis si cura fuisset,
Tum quoque fas nobis Teucros armare fuisset.
Nec pater omnipotens Troiam, nec fata vetabant

Stare, decemq; alios Priamum supresse per annos.
Et nunc si bellare paras, atq; hæc tibi mens est:
Quicquid in arte mea possum promittere curæ,
Quod fieri ferro, liquidoue potest electro:
Quantum ignes, animæq; valent, absiste precando
Viribus indubitare tuis. Ea verba locutus,
Optatos dedit amplexus, placidumq; petiuit
Coniugis infusus gremio per membra soporem.
Inde vbi prima quies medio iam noctis abactæ
Curriculo expulerat somnum: cum fœmina, primum
Cui tolerare colo vitam, tenuiq; Minerua,
Impositum cinerem, & sopitos suscitat ignes,
Noctem addens operi, famulas ad lumina longo
Exercet penso: castum vt seruare cubile
Coniugis, & possit paruos educere natos.
Haud secus ignipotens, nec tempore segnior illo
Mollibus è stratis opera ad fabrilia surgit.
Insula Sicanium iuxta latus, Aeoliamq;
Erigitur Liparen, fumantibus ardua saxis:
Quam subter specus, & Cyclopum exesa caminis
Antra Aetnæa tonant: validiq; incudibus ictus
Auditi referunt gemitum: striduntq; cauernis
Strictura chalybum, & fornacibus ignis anhelat,
Vulcani domus, & Vulcania nomine tellus.
Hòc tunc ignipotens cœlo descendit ab alto.
Ferrum exercebant vasto Cyclopes in antro,
Brontesq;, Steropesq; & nudus membra Pyracmon.
His infromatum manibus iam parte polita
Fulmen erat, toto genitor quæ plurima cœlo
Deijcit in terras: pars imperfecta manebat.

Tre

Treis imbris torti radios, treis nubis aquosæ
Addiderant, rutili treis ignis, & alitis Austri.
Fulgores nunc terrificos, sonitumq; metumq;
Miscebant operi, flammisq; sequacibus iras.
Parte alia Marti currumq; rotasq; volûcres
Instabant. quibus ille viros, quibus excitat vrbes:
Aegidaq; horrificam, turbatæ Palladis arma
Certatim squamis serpentum, auroq; polibant:
Connexosq; angueis, ipsamq; in pectore Diuę
Gorgona desecto vertentem lumina collo.
Tollite cuncta, inquit, cœptosq; auferte labores
Aetnæi Cyclopes, & huc aduertite mentem.
Arma acri facienda viro: nunc viribus vsus,
Nunc manibus rapidis, omni nunc arte magistra:
Præcipitate moras. nec plura effatus. at illi
Ocyus incubuere omnes, pariterq; laborem
Sortiti. fluit æs riuis, auriq; metallum:
Vulnificusq; chalybs vasta fornace liquescit.
Ingentem clypeum informant, vnum omnia contra
Tela Latinorum: septenosq; orbibus orbes
Impediunt. alij uentosis follibus auras
Accipiunt, redduntq;: alij stridentia tingunt
Aera lacu: gemit impositis incudibus antrum.
Illi inter sese multa ui brachia tollunt
In numerum: uersantq; tenaci forcipe massam.
Hęc pater Aeolys properat dum Lemnius oris:
Euandrum ex humili tecto lux suscitat alma.
Et matutini uolucrum sub culmine cantus.
Consurgit senior: tunicaq; inducitur artus:
Et Tyrrhena pedum circundat uincula plantis.

Tum lateri, atq; humeris Tegeæum subligat ensem,
Demissa ab læua pantheræ terga retorquens.
Necnon & gemini custodes limine ab alto
Procedunt, gressumq; canes comitantur herilem.
Hospitis Aeneæ sedem, & secreta petebat,
Sermonum memor, & promissi muneris heros.
Nec minus Aeneas se matutinus agebat.
Filius huic Pallas, illi comes ibat Achates.
Congressi iungunt dextras, mediisq; resident
Aedibus, & licito tandem sermone fruuntur.
Rex prior hæc:
Maxime Teucrorum ductor, quo sospite nunq
Res equidem Troiæ uictas, aut regna fatebor
Nobis ad belli auxilium pro nomine tanta
Exiguæ vires: Tusco claudimur amni,
Hinc Rutulus premit, & murum circumsonat arm
Sed tibi ego ingentes populos, opulentaq; regnis
Iungere castra paro: quam fors inopina salutem
Ostentat: fatis huc te poscentibus affers.
Haud procul hinc saxo incolitur fundata vetusto
Vrbis Agillinæ sedes: vbi Lydia quondam
Gens bello præclara, iugis insedit Hetruscis:
Hanc multos florentem annos rex deinde superbo
Imperio, & sæuis tenuit Mezentius armis.
Quid memorē infandas cædes? quid facta tyran
Effera? Dij capiti ipsius, generiq; reseruent.
Mortua quin etiam iungebat corpora viuis
Componens manibusq; manus, atq; oribus ora,
(Tormenti genus) & sanie, taboq; fluentes
Complexu in misero, longa sic morte necabat.

At fessi tandem ciues infanda furentem
Armati circunsistunt, ipsumq; domumq;:
Obtruncant socios, ignem ad fastigia iactant.
Ille inter cædes Rutulorum elapsus in agros
Confugere, & Turni defendier hospitis armis.
Ergo omnis Furiis surrexit Hetruria iustis:
Regem ad supplicium præsenti Marte reposcunt.
His ego te Aenea ductorem millibus addam.
Toto namq; fremunt condensæ littore puppes,
Signaq; ferre iubent: retinet longæuus aruspex
Fata canens, ô Mæoniæ delecta iuuentus,
Flos veterum, virtusq; virûm, quos iustus in hostē
Fert dolor, & merita accendit Mezentius ira;
Nulli fas Italo tantam subiungere gentem:
Externos optate duces. tum Hetrusca resedit
Hoc acies campo monitis exterrita Diuûm.
Ipse oratores ad me, regniq; coronam
Cum sceptro misit, mandatq; insignia Tarchon,
Succedam castris, Tyrrhenaq; regna capessam.
Sed mihi tarda gelu, seclisq; effœta senectus
Inuidet imperium, seræq; ad fortia vires.
Gnatum exhortarer, ni mistus matre Sabella
Hinc partem patriæ traheret. tu, cuius & annis,
Et generi fatum indulget, quem numina poscunt,
Ingredere ô Teucrum, atq; Italũ fortissime ductor.
Hunc tibi præterea spes, & solatia nostri
Pallanta adiungam: sub te tolerare magistro
Militiam, & graue Martis opus, tua cernere facta
Assuescat: primis & te miretur ab annis.
Arcades huic equites bis centum robora pubis

Lecta dabo, totidemq; suo tibi nomine Pallas.
Vix ea fatus erat: defixiq; ora tenebant
Aeneas Anchisiades, & fidus Achates:
Multaq; dura suo tristi cum corde putabant.
Ni signum cœlo Cytherea dedisset aperto.
Namq; improuiso vibratus ab æthere fulgor
Cum sonitu uenit: & ruere omnia visa repentè:
Tyrrhenusq; tubæ mugire per æthera clangor.
Suspiciunt: iterum atq; iterum fragor intonat ing
Arma inter nubem, cœli in regione serena
Per sudum rutilare vident, & pulsa tonare.
Obstupuere animis alij: sed Troius heros
Agnouit sonitum, & diuæ promissa parentis.
Tum memorat: Ne verò hospes, ne quære profe
Quem casum portenta ferant; ego poscor Olympo.
Hoc signum cecinit missuram Diua creatrix,
Si bellum ingrueret: Vulcaniaq; arma per auras
Laturam auxilio.
Heu quantæ miseris cædes Laurentibus instant,
Quas pœnas mihi Turne dabis, qui multa sub unda
Scuta virûm, galeasq;, & fortia corpora uolues
Tybri pater poscant acies, & fœdera rumpant.
Hæc vbi dicta dedit, solio se tollit ab alto:
Et primùm Herculeis sopitas ignibus aras
Excitat: hesternumq; larem, paruosq; penates
Lætus adit. mactat lectas de more bidentes,
Euandrus pariter, pariter Troiana iuuentus.
Post hinc ad naueis graditur, sociosq; reuisit:
Quorum de numero, qui sese in bella sequantur
Præstantes uirtute legit: pars cætera prona

Fertur

Fertur aqua, segnisq; secundo defluit amni,
Nuntia ventura Ascanio rerumq;, patrisq;
Dantur equi Teucris Tyrrhena petentibus arua.
Ducunt exortem Aeneæ, quem fulua leonis
Pellis obit totum, præfulgens unguibus aureis.
Fama uolat paruam subitò vulgata per vrbem,
Ocyus ire equites, Thirreni ad littora Regis.
Vota metu duplicant matres: propiusq; periclo
It timor, & maior Martis iam apparet imago.
Tum pater Euandrus dextram complexus euntis
Hæret inexpletum lacrymans: ac talia fatur:
O mihi præteritos referat si Iuppiter annos,
Qualis eram, cùm primam aciem Præneste sub ipsa
Straui, scutorumq; incendi victor aceruos:
Et regem hac Herilum dextra sub Tartara misi:
Nascenti cui treis animas Feronia mater,
(Horrendum dictu) dederat, terna arma mouenda,
Ter letho sternendus erat: cui tum tamen omneis
Abstulit hæc animas dextra, & totidem exuit armis:
Non ego nunc dulci amplexu diuellerer usquam
Nate tuo: neq; finitimus Mezentius unquam
Huic capiti insultans, tot ferro sæua dedisset
Funera: tam multis viduasset ciuibus urbem,
At uos ô superi, & diuûm tu maxime rector
Iuppiter, Arcadij quæso miserescite Regis,
Et patrias audite preces: si numina uestra
Incolumem Pallanta mihi, si fata reseruant,
Si visurus eum uiuo, & uenturus in unum:
Vitam oro: patiar quemuis durare laborem,
Sin aliquem infandum casum fortuna minaris: animar

Nunc MM

Nunc nunc o liceat crudelem abrumpere uitam,
Dum curæ ambiguæ, dum spes incerta futuri,
Dum te chare puer, mea sola, & sera uoluptas
Complexu teneo: grauior ne nuntius aures
Vulneret. hæc genitor digressu dicta supremo
Fundebat: famuli collapsum in tecta ferebant.
Iamq; adeo exierat portis equitatus apertis,
Aeneas inter primos, & fidus Achates,
Inde alij Troiæ *proceres: ipse agmine Pallas*
In medio, chlamyde, & pictis conspectus in arm
Qualis ubi Oceani perfusus Lucifer unda,
Quem Venus ante alios astrorum diligit ignes,
Extulit os sacrum cælo, tenebrasq; resoluit.
Stant pauidæ in muris matres, oculisq; sequuntu
Puluerean nubem, & fulgenteis ære cateruas.
Olli per dumos, qua proxima meta uiarum,
Armati tendunt: it clamor, & agmine facto
Quadrupedante putrē sonitu quatit ungula camp.
Est ingens gelidum lucus prope Caritis amnem
Religione patrum latè sacer: undiq; colles
Inclusere caui, & nigra nemus abiete cingunt.
Syluano fama est ueteres sacrasse Pelasgos
Aruorum pecorisq; Deo, lucumq;, diemq;:
Qui primi fines aliquando habuere Latinos.
Haud procul hinc Tarcho, *& Tyrrheni tuta tene*
Castra locis: celsoq; omnis de colle uideri
Iam poterat legio, & latis tendebat in aruis.
Huc pater Aeneas, & bello lecta iuuentus
Succedunt: fessiq; & equos & corpora curant.
At Venus ætherios inter Dea candida nimbos

Dona

Dona ferens aderat: natumq; in ualle reducta
Vt procul egelido secretum flumine uidit:
Talibus affata est dictis, seq; obtulit ultro:
En perfecta mei promissa coniugis arte
Munera. ne mox aut Laurenteis, nate, superbos,
Aut acrem dubites in prælia poscere Turnum.
Dixit, & amplexus nati Cytherea petiuit:
Arma sub aduersa posuit radiantia quercu.
Ille Deæ donis, & tanto lætus honore
Expleri nequit: atq; oculos per singula uoluit:
Miraturq;, interq; manus, & brachia uersat
Terribilem cristis galeam, flammasq; uomentem,
Fatiferumq; ensem, loricam ex ære rigentem,
Sanguineam, ingentem: qualis cum cærula nubes
Solis inardescit radijs, longeq; refulget.
Tum leueis ocreas electro, auroq; recocto,
Hastamq;, & clypei non enarrabile textum.
Illic res Italas, Romanorumq; triumphos,
Haud uatum ignarus, uenturiq; inscius æui
Fecerat ignipotens. illic genus omne futuræ
Stirpis ab Ascanio, pugnataq; in ordine bella.
Fecerat & uiridi fœtam Mauortis in antro
Procubuisse lupam: geminos huic ubera circum
Ludere pendentes pueros, & lambere matrem
Impauidos. illam tereti ceruice reflexam
Mulcere alterno, & corpora fingere lingua.
Nec procul hinc Romam, & raptas sine more Sabinas
Consessu caueæ, magnis Circensibus actis,
Addiderat: subitoq; nouum consurgere bellum
Romulidis, Tatioq; seni, Curibusq; seueris.

Post

Post ijdem inter se posito certamine Reges
Armati Iouis ante aras, pateras[q]; tenentes
Stabant, & cæsa iungebant fœdera porca.
Haud procul inde, citæ Metium in diuersa quadrigæ
Distulerant (at tu dictis Albane maneres)
Raptabat[q]; uiri mendacis uiscera Tullus
Per syluam, & sparsi rorabant sanguine uepres.
Necnon Tarquinium eiectum Porsenna iubebat
Accipere: ingenti[q]; urbem obsidione premebat.
Æneadæ in ferrum pro libertate ruebant.
Illum indignati similem, simile[m]q; minanti
Aspiceres, pontem auderet quòd uellere Cocles
Et fluuium uinclis innaret Clœlia ruptis.
In summo custos Tarpeiæ Manlius arcis
Stabat pro templo, & Capitolia celsa tenebat:
Romuleo[q]; recens horrebat Regia culmo.
At[q]; hic auratis uolitans argenteus anser
Porticibus, Gallos in limine adesse canebat.
Galli per dumos aderant, arce[m]q; tenebant
Defensi tenebris, & dono noctis opacæ,
Aurea cæsaries ollis, at[q]; aurea uestis:
Virgatis lucent sagulis: tum lactea colla
Auro innectuntur: duo quis[q]; Alpina coruscant
Gæsa manu, scutis protecti corpora longis.
Hinc exultantes Salios, nudos[q]; Lupercos,
Lanigeros[q]; apices, & lapsa ancilia cœlo
Extuderat, castæ ducebant sacra per urbem
Pilentis matres in mollibus. hinc procul addit
Tartareas etiam sedes, alta ostia Ditis,
Et scelerum pœnas, & te Catilina minaci

Pendentem

Tendentem scopulo, Furiarumq; ora trementem,
Secretosq; pios, his dantem iura Catonem.
Hæc inter tumidi late maris ibat imago
Aurea: sed fluctu spumabant cærula cano.
Et circum argento clari Delphines in orbem
Æquora uerrebant caudis, æstumq; secabant.
In medio classes æratas Actia bella
Cernere erat: totumq; instructo Marte uideres
Feruere Leucaten, auroq; effulgere fluctus.
Hinc Augustus agens Italos in prælia Cæsar
Cum patribus, populoq; penatibus, & magnis Dijs
Stans celsa in puppi: geminas cui tempora flāmas
Læta uomunt, patriumq; aperitur uertice sidus.
Parte alia uentis, & Dys Agrippa secundis
Arduus, agmen agens: cui belli insigne superbum
Tempora nauali fulgent rostrata corona.
Hinc ope Barbarica, uariisq; Antonius armis,
Victor ab Auroræ populis, & littore Rubro
Aegyptum, uiresq; Orientis, & ultima secum
Bactra uehit: sequiturq; (nefas) Aegyptia coniux.
Vnà omnes ruere, ac totum spumare reductis
Conuulsum remis, rostrisq; stridentibus, æquor.
Alta petunt: pelago credas innare reuulsas
Cycladas, aut montes concurrere montibus altos,
Tanta mole uiri turritis puppibus instant.
Stupea flamma manu, teliq; uolatile ferrum
Spargitur: arua noua Neptunia cæde rubescunt.
Regina in medius patrio uocat agmina sistro:
Necdum etiam geminos à tergo respicit angues.
Omnigenumq; Deum monstra, & latrator Anubis

Contra

Contra Neptunum, & Venerem, contraq; Mineruam
Tela tenent: sæuit medio in certamine Mauors
Celatus ferro, tristesq; ex æthere Diræ:
Et scissa gaudens vadit Discordia palla:
Quam cum sanguineo sequitur Bellona flagello.
  Actius hæc cernens arcum intendebat Apollo
Desuper. omnis eo terrore Aegyptus & Indi,
Omnis Arabs, omnes vertebant terga Sabæi.
Ipsa videbatur ventis Regina vocatis
Vela dare, & laxos iam iamq; immittere funes.
Illam inter cædes pallentem morte futura
Fecerat ignipotens vndis, & Iapyge ferri.
  Contrà autem magno mœrentem corpore Nilum,
Pandentemq; sinus & tota ueste uocantem
Cæruleum in gremium, latebrosaq; flumina victos.
At Cæsar triplici inuectus Romana triumpho
Mœnia, Dys Italis, votum immortale, sacrabat
Maxima tercentum totam delubra per vrbem.
Lætitia, ludisq; viæ, plausuq; fremebant.
Omnibus in templis matrum chorus: omnibus aræ:
Ante aras terram cæsi strauere iuuenci.
Ipse sedens niueo candentis limine Phœbi,
Dona recognoscit populorum, aptatq; superbis
Postibus: incedunt victæ longo ordine gentes,
Quàm variæ linguis, habitu tam vestis, & armis.
Hic Nomadum genus, & discinctos Mulciber Afros,
Hic Lelegas, Carasq;, sagittiferosq; Gelonos
Finxerat. Euphrates ibat iam mollior vndis:
Extremiq; hominum Morini, Rhenusq; bicornis,
Indomitiq; Dahæ, & pontem indignatus Araxes.

Talia

Talia per clypeum Vulcani dona parentis
Miratur; rerumq; ignarus imagine gaudet,
Attollens humero famamq;, & fata nepotum.

PVB. VERGILII MARONIS ÆNEIDOS LIBER IX.

ATq; ea diuersa penitus dum parte geruntur:
Irim de cælo misit Saturnia Iuno
Audacem ad Turnum, luco tum forte parentis
Pilumni Turnus sacrata valle sedebat.
At quem sic roseo Thaumantias ore locuta est.
Turne, quod optati Diuûm promittere nemo
Auderet, voluenda dies en attulit vltro.
Aeneas vrbe, & socijs, & classe relicta,
Sceptra Palatini, sedemq; petiuit Euandri.
Nec satis: extremas Coriti penetrauit ad vrbes:
Lydorumq; manum, collectos armat agrestes.
Quid dubitas? nunc tempus equos, nũc poscere currus.
Rumpe moras omneis, & turbata arripe castra.
Dixit, & in cælum paribus se sustulit alis,
Ingentemq; fuga secuit sub nubibus arcum.
Agnouit iuuenis: duplicesq; ad sidera palmas
Sustulit: ac tali fugientem est voce secutus:
Iri decus cæli, quis te mihi nubibus actam
Detulit in terras? vnde hæc tam clara repentè

Tempeſtas? video medium diſcedere cœlum,
Palanteſq; polo ſtellas: ſequar omnia tanta,
Quiſquis in arma vocas: & ſic effatus, ad undam
Proceſſit. ſummoq; hauſit de gurgite lymphas,
Multa deos orans: oneraúitq; æthera votis.
Iamq; omnis campis exercitus ibat apertis,
Diues equûm, diues pictai veſtis, & auri.
Meſſapus primas acies, poſtrema coërcent
Tyrrhedæ iuuenes: medio dux agmine Turnus
Vertitur, arma tenens, & toto vertice suprà eſt:
Ceu ſeptem ſurgens ſedatis amnibus altus
Per tacitum Ganges, aut pingui flumine Nilus
Cùm refluit campis, & iam ſe condidit alueo.
Hic ſubitam nigra glomerari puluere nubem
Proſpiciunt Teucri, ac tenebras inſurgere campis.
Primus ab aduerſa conclamat mole Caicus:
Quis globus à ciues caligine voluitur atra?
Ferte citi ferrum, date tela: ſcandite muros:
Hoſtis adeſt, eia. ingenti clamore per omnes
Condunt ſe Teucri portas, & mœnia complent.
Namq; ita diſcedens præceperat optimus armis
Aeneas: ſiqua interea fortuna fuiſſet,
Ne ſtruere auderent acies, neu credere campo:
Caſtra modo, & tutos ſeruarent aggere muros.
Ergo, etſi conferre manum pudor, iraq; monſtrat:
Obijciunt portas tamen, & præcepta faceſſunt:
Armatiq; cauis expectant turribus hoſtem.
Turnus, vt antè volans tardũ præceſſerat agmen,
viginti lectis equitum comitatus, & vrbi
Improuiſus adeſt. maculis quem Thracius albis
Portat

Portat equus, cristaq; tegit galea aurea rubra.
Ecquis erit mecum iuuenes, qui primus in hostem?
En ait, & iaculum intorquens emittit in auras,
Principium pugnæ, & campo sese arduus infert.
Clamorem excipiunt socij fremituq; sequuntur
Horrisono. Teucrûm mirantur inertia corda,
Non æquo dare se campo, non obuia ferre
Arma viros: sed castra fouere. huc turbidus, atq. huc
Lustrat equo muros, aditumq; per auia quærit.
Ac ueluti pleno lupus insidiatus ouili,
Cùm fremit ad caulas, ventos perpessus, & imbreis
Nocte super media: tuti sub matribus agni
Balatum exercent: ille asper, & improbus ira
Sæuit in absenteis: collecta fatigat edendi
Ex longo rabies, & siccæ sanguine fauces:
Haud aliter Rutulo muros, & castra tuenti
Ignescunt iræ, & duris dolor ossibus ardet:
Qua tentet ratione aditus, & quæ via clausos
Excutiat Teucros uallo, atq; effundat in æquor.
Classem, quæ lateri castrorum adiuncta latebat,
Aggeribus septem circùm, & fluuialibus vndis
Inuadit: sociosq; incendia poscit ouantes;
Atq; manum pinu flagranti feruidus implet.
Tum verò incumbunt: vrget præsentia Turni:
Atq; omnis facibus pubes accingitur atris.
Diripuere focos: piceum fert fumida lumen
Tæda, & commistam Vulcanus ad astra fauillam.
Quis Deus ô musæ tam sæua incendia Teucris
Auertit? tantos ratibus quis depulit ignes?
Dicite: prisca fides facto: sed fama perennis.

Tempore quo primùm Phrygia formabat in Ida
Aeneas classem, & pelagi petere alta parabat;
Ipsa Deûm fertur genetrix Berecyntia magnum
Vocibus his affata Iouem: Da nate petenti,
Quod tua chara parens domito te poscit Olympo.
Pinea sylua mihi multos dilecta per annos
Lucus in arce fuit summa, quo sacra ferebant,
Nigranti picea, trabibusq; obscuras acernis:
Has ego Dardanio iuueni, cùm classis egeret,
Læta dedi: nunc solicitam timor anxius urget.
Solue metus, atq; hoc precibus sine posse parentem,
Neu cursu quassatæ ullo, neu turbine venti
Vincantur: prosit nostris in montibus ortas.
Filius huic contrà, torquet qui sidera mundi:
O genitrix, quo fata vocas? aut quid petis istis?
Mortaline manu factæ, immortale carinæ
Fas habeant? certusq; incerta pericula lustret
Aeneas? cui tanta Deo permissa potestas?
Imò vbi defunctæ finem, portusq; tenebunt
Ausonios, olim quæcunq; euaserit undis,
Dardaniumq; ducem Laurentia uexerit arua,
Mortalem eripiam formam, magniq; iubebo
Aequoris esse Deas: quales Nereia Doto,
Et Galatea secant spumantem pectore pontum.
Dixerat: idq; ratum Stygij per flumina fratris,
Per pice torrenteis, atraq; voragine ripas
Annuit, & totum nutu tremefecit Olympum.
Ergo aderat promissa dies, & tempora Parcæ
Debita complerant: cum Turni iniuria matrem
Admonuit, sacris ratibus depellere tædas.

Hic

Hic primùm noua lux oculis effulsit: & ingens
Visus ab Aurora cœlum transcurrere nimbus,
Ideiq; chori: tum vox horrenda per auras
Excidit, & Troûm, Rutulorumq; agmina complet:
Ne trepidate meas Teucri defendere naues:
Néue armate manus: maria antè exurere Turno,
Quàm sacras dabitur pinus. vos ite solutæ,
Ite Deæ pelagi. genitrix iubet, & sua quæq;
Continuo puppes abrumpunt vincula ripis:
Delphinumq; modo demersis æquora rostris,
Ima petunt, hinc virgineæ (mirabile monstrum)
Reddunt se totidem facies, pontoq; feruntur,
Quot prius æratæ steterant ad littora proræ.
Obstupuere animis Rutuli: conterritus ipse
Turbatis Meßapus equis: cunctatur & amnis
Rauca sonans: reuocatq; pedem Tiberinus ab alto.
At non audaci cessit fiducia Turno:
Vltro animos tollit dictis, atq; increpat ultro:
Troianos hæc monstra petunt: his Iuppiter ipse
Auxilium solitum eripuit non tela, nec ignes
Expectant Rutulos. ergo maria inuia Teucris
Nec spes vlla fugæ: rerum pars altera adempta est;
Terra autem in manibus nostris: tot millia gentis
Arma ferunt Italæ. nil me fatalia terrent,
Siqua Phryges præ se iactant responsa Deorum:
Sat fatis, Venerïq; datum est, tetigere quòd arua
Fertilis Ausoniæ Troës: sunt & mea contrà
Fata mihi, ferro sceleratam excindere gentem,
Coniuge præcepta: nec solos tangit Atridas
Iste dolor, solisq; licet capere arma Mycenis.

Sed periisse semel satis est. peccare fuisset
Ante satis, penitus modo non genus omne perosum
Fœmineum. quibus hæc medii fiducia valli,
Fossarumq; moræ, lethi discrimina parua
Dant animos, an non viderunt mœnia Troiæ,
Neptuni fabricata manu considere in ignes?
Sed uos ô lecti, ferro quis scindere uallum
Apparat, & mecum inuadit trepidantia castra?
Non armis mihi Vulcani, non mille carinis
Est opus in Teucros: addant se protinus omnes
Hetrusci socios. tenebras, & inertia furta
Palladii, cæsis summæ custodibus arcis
Ne timeant: nec equi cæca condemur in aluo.
Luce palàm certum est igni circundare muros.
Haud sibi cum Danais rem saxo, & pube Pelasga
Esse putent, decimum quos distulit Hector in annum.
Nunc adeo, melior quoniam pars acta diei,
Quod superest, læti bene gestis corpora rebus
Procurate viri, & pugnam sperate parati.
Interea vigilum excubiis obsidere portas
Cura datur Messapo, & mœnia cingere flammis.
Bis septem Rutuli, muros qui milite seruent,
Delecti: ast illos centeni quenq; sequuti
Purpurei cristis iuuenes, auroq; corusci
Discurrunt, variantq; vices fusiq; per herbam
Indulgent uino, & vertunt crateras ahenos.
Collucent ignes: noctem custodia ducit
Insomnem ludo.
Hæc super è vallo prospectant Troës: & armis
Alta tenent: necnon trepidi formidine portas
Explorant,

Explorant, pontesq; & propugnacula iungunt:
Tela gerunt. instant Mnestheus, acerq; Serestus:
Quos pater Aeneas, si quanda aduersa uocarent,
Rectores iuuenum, & rerum dedit esse magistros.
Omnis per muros legio sortita periclum
Excubat: exercetq; vices, quad cuiq; tuendum est.
Nisus erat portæ custos, acerrimus armis
Hyrtacides: comitem Aeneæ, quem miserat Ida
Venatrix, iaculo celerem, leuibusq; sagittis:
Et iuxtà comes Euryalus: quo pulchrior alter
Non fuit Aeneadûm, Troiana nec induit arma,
Ora puer prima signans intonsa iuuenta.
His amor unus erat: pariterq; in bella ruebant:
Tunc quoq; communi portam statione tenebant.
Nisus ait: Dij ne hunc ardorem mentibus addunt
Euryale? an sua cuiq; Deus fit dira cupido?
Aut pugnam, aut aliquid iandudũ inuadere magnum
Mens agitat mihi, nec placida contenta quiete est.
Cernis, quæ Rutulos habeat fiducia rerum.
Lumina rara micant: somno, vinoq; soluti
Procubuere: silent latè loca. percipe porrò
Quid dubitem, & quæ nunc animo sententia surgat.
Aeneam acciri omnes populusq;, patresq;
Exposcunt, mittiq; viros, qui certa reportent.
Si tibi, quæ posco, promittunt (nam mihi facti
Fama sat est) tumulo videor reperire sub illa
Posse uiam ad muros, & mœnia Pallantea.
Obstupuit magno laudum perculsus amore
Euryalus: simul his ardentem affatur amicum:
Méne igitur socium summis adiungere rebus

Nisce fugis? solum te in tanta pericula mittam?
Non ita me genitor bellis assuetus Opheltes
Argolicum terrorem inter Troieq; labores
Sublatum erudijt; nec tecum talia gessi,
Magnanimum Aeneam, & fata extrema secutus
Est hic, est animus lucis contemptor, & istum
Qui vita bene credat emi, quo tendis, honorem.
Nisus ad hæc: Equidem de te nil tale verebar:
Nec fas: non ita me referat tibi magnus ouantem
Iuppiter, aut quicunq; oculis hæc aspicit æquis.
Sed si quis (quæ multa vides discrimine tali)
Siquis in aduersum rapiat casúsue, Deúsue,
Te superesse uelim. tua uita dignior ætas.
Sit qui me raptum pugna, pretióue redemptum
Mandet humo solita: aut, si qua id fortuna vetabit,
Absenti ferat inferias, decoretq; sepulcro:
Neu matri miseræ tanti sim causa doloris:
Quæ te sola, puer, multis è matribus ausa
Prosequitur, magni nec mœnia curat Acestæ.
Ille autem: Causas nequicquàm nectis inanes,
Nec mea iam mutata loco sententia cedit:
Acceleremus: ait. vigiles simul excitat. illi
Succedunt, seruantq; vices: statione relicta
Ipse comes Niso graditur, Regemq; requirunt.
Cætera per terras omneis animalia somno
Laxabant curas, & corda oblita laborum:
Ductores Teucrûm primi, & delecta iuuentus
Consilium summis regni de rebus habebant;
Quid facerent, quisue Aeneæ iam nuntius esset.
Stant longis adnixi hastis, & scuta tenentes

Castrorum,

Castrorum, & campi medio. tum Nisus, & vna
Euryalus confestim alacres admittier orant:
Rem magnam, pretiumq; moræ fore. primus Iulus
Accepit trepidos, ac Nisum dicere iussit.
Tunc sic Hyrtacides: Audite ô mentibus æquis
Aeneadæ: neue hæc nostris spectentur ab annis,
Quæ ferimus: Rutuli somno, vinoq; sepulti
Conticuere: locum insidijs conspeximus ipsi,
Qui patet in biuio portæ, quæ proxima ponto.
Interrupti ignes. aterq; ad sidera fumus
Erigitur. si fortuna permittitis vti,
Quæsitum Aenean ad mœnia Pallantea,
Mox hîc cum spolijs, ingenti cæde peracta,
Affore cernetis: nec nos via fallit euntes.
Vidimus obscuris primam sub vallibus vrbem
Venatu assiduo, & totum cognouimus amnem.
Hic annis grauis, atq; animi maturus Alethes:
Dij patrij, quorum semper sub numine Troia est,
Non tamen omnino Teucros delere paratis:
Cùm tales animos iuuenum, & tam certa tulistis
Pectora. Sic memorans humeros, dextrasq; tenebat
Amborum, & vultum lacrymis, atq; ora rigabat.
Quæ vobis, quæ digna viri pro talibus ausis
Præmia posse rear solui? pulcherrima primum
Dij, moresq; dabunt vestri. tum cætera reddet
Actutum pius Aeneas, atq; integer æui
Ascanius, meriti tanti non immemor unquam.
Imò ego vos, cui sola salus genitore reducto,
Excipit Ascanius, per magnos Nise penates,
Assaracíq; larem, & canæ penetralia Vestæ

Obtestor,

Obtestor, quæcunq; mihi fortuna, fidesq; est,
In vestris pono gremijs: reuocate parentem:
Reddite conspectum: nihil illo triste recepto.
Bina dabo argento perfecta, atq; aspera signis
Pocula, deuicta genitor quæ cepit Arisba:
Et tripodas geminos: auri duo magna talenta:
Cratera antiquum, quem dat Sidonia Dido.
Si vero capere Italiam, sceptrisq; potiri
Contigerit victori, & prædæ ducere sortem:
Vidisti quo Turnus equo, quibus ibat in armis
Aureus? ipsum illum clypeum, cristasq; rubenteis
Excipiam sorti, iam nunc tua præmia Nise.
Præterea bis sex genitor lectissima matrum
Corpora, captiuosq; dabit, suaq; omnibus arma:
Insuper id campi, quod Rex habet ipse Latinus.
Te verò, mea quem spatijs propioribus ætas
Insequitur, venerande puer, iam pectore toto
Accipio, & comitem casus complector in omneis.
Nulla meis sine te quæretur gloria rebus,
Seu pacem, seu bella geram, tibi maxima rerum
Verborumq; fides. Contra quem talia fatur
Euryalus. Me nulla dies tam fortibus ausis
Dissimilem arguerit: tantùm, fortuna secunda,
Aut aduersa cadat. sed te super omnia dona
Vnum oro: genitrix Priami de gente vetusta
Est mihi, quam miseram, tenuit non Ilia tellus
Mecum excedentem, non mœnia Regis Acestæ.
Hanc ego nunc ignaram huius, quocunq; pericli est,
Inq; salutatam linquo (nox, & tua testis
Dextera) quod nequeam lacrymas perferre parentis

At

At tu, oro, solare inopem, & succurre relictæ:
Hanc sine me spem ferre tui: audentior ibo
In casus omneis. percussa mente dederunt
Dardanidæ lacrymas: ante omnes pulcher Iulus:
Atq; animum patriæ strinxit pietatis imago.
Tum sic effatur:
Spondeo digna tuis ingentibus omnia captis.
Namq; erit ista mihi genitrix: nomenq; Creusæ
Solùm defuerit: nec partum gratia talem
Parua manet, casus factum quicunq; sequetur.
Per caput hoc iuro, per quod pater antè solebat:
Quæ tibi polliceor reduci, rebusq; secundis,
Hæc eadem matriq; tuæ, generiq; manebunt.
Sic ait illacrymans: humero simul exuit ensem
Auratum: mira quem fecerat arte Lycaon
Gnosius, atq; habilem vagina aptarat eburna.
Dat Niso Mnestheus pellem, horrentisq; leonis
Exuuias: galeam fidus permutat Alethes.
Protinus armati incedunt: quos omnis euntes
Primorum manus ad portas, iuuenumq;, senumq;
Prosequitur votis: necnon & pulcher Iulus
Ante annos animumq; gerens, curamq; virilem.
Multa patri portanda dabat mandata: sed auræ
Omnia discerpunt, & nubibus irrita donant.
Egressi superant fossas: noctisq; per vmbram
Castra inimica petunt: multis tamen antè futuri
Exitio. passim vino, somnoq; per herbam
Corpora, fusa vident, arrectos littore currus,
Inter lora, rotasq; viros. simul arma iacere,
Vina simul. prior Hyrtacides sic ore locutus:

Eury-

Euryale audendum dextra: nunc ipsa vocat res:
Hac iter est: tu, ne qua manus se attollere nobis
A tergo possit, custodi, & consule longè:
Hæc ego vasta dabo: & lato te limite ducam.
Sic memorat: vocemq; premit: simul ense superbum
Rhamnetem aggreditur, qui fortè tapetibus altis
Extructus, toto proflabat pectore somnum:
Rex idem, & Regi Turno gratissimus augur:
Sed non augurio potuit depellere pestem.
Tres iuxtà famulos temere inter tela iacentes,
Armigerumq; Rhemi premit, aurigamq; sub ipsis
Nactus equis: ferroq; secat pendentia colla.
Tum caput ipsi aufert domino, truncumq; relinquit
Sanguine singultantem. atro tepefacta cruore
Terra, toriq; madent. necnon Lamirumq;, Lamumq;,
Et iuuenem Serranum: illa qui plurima nocte
Luserat insignis facie: multoq; iacebat
Membra Deo victus: felix, si protinus illum
Aequasset nocti ludum, in lucemq; tulisset.
Impastus ceu plena leo per ouilia turbans
(Suadet enim vesana fames) manditq;, trahitq;
Molle pecus, mutumq; metu. fremit ore cruento.
Nec minor Euryali cædes: incensus & ipse
Perfurit, ac multam in medio sine nomine plebem,
Fadumq;, Hebesumq; subit, Rhœtumq;, Abarimq;
Ignaros: Rhœtum vigilantem, & cuncta videntem:
Sed magnum metuens se post cratera tegebat.
Pectore in aduerso totum cui comminus ensem
Condidit assurgenti, & multa morte recepit:
Purpuream vomit ille animam: & cum sanguine mista

Vina

Vina refert moriens. Hic furto feruidus instat:
Iamq; ad Messapi socios tendebat: vbi ignem
Deficere extremum, & religatos ritè videbat
Carpere gramen equos: breuiter cùm talia Nisus
(Sensit enim nimia cæde, atq; cupidine ferri)
Absistamus, ait: nam lux inimica propinquat.
Pœnarum exhaustum satis est: via facta per hostes,
Multa virûm solido argento perfecta relinquunt
Armaq;, craterasq; simul, pulchrosq; tapetas.
Euryalus phaleras Rhamnetis, & aurea bullis
Cingula, Tyburti Remulo ditissimus olim
Quæ mittit dona, hospitio cùm iungeret absens,
Cædicus. ille suo moriens dat habere nepoti:
Post mortem bello Rutuli, prædaq; potiti.
Hæc rapit, atq; humeris nequicquam fortibus aptat.
Tum galeam Messapi habilem, cristisq; decoram
Induit: excedunt castris, & tuta capessunt.
Intereà præmissi equites ex vrbe Latina,
Cætera dum legio campis instructa moratur,
Ibant, & Turno regi responsa ferebant,
Tercentum, scutati omnes, Volscente magistro.
Iamq; propinquabant castris, muroq; subibant:
Cùm procul hos læuo flectentes limite cernunt:
Et galea Euryalum sublustri noctis in vmbra
Prodidit immemorem, radijsq; aduersa refulsit.
Haud temere est visum: cõclamat ab agmine Volscens:
State viri: quæ causa viæ? quiue estis in armis?
Quoue tenetis iter? nihil illi tendere contrà:
Sed celerare fugam in syluas, & fidere nocti.
Obiiciunt equites sese ad diuortia nota,

Hinc

Hinc, atq; hinc; omnemq; aditum custode coronant.
Sylua fuit latè dumis, atq; ilice nigra
Horrida, quem densi complerant vndiq; sentes:
Rara per occultos ducebat semita calles.
Euryalum tenebræ ramorum, onerosaq; præda
Impediunt: fallitq; timor regione viarum.
Nisus abit: iamq; imprudens euaserat hostes,
Atq; loco, qui post Albæ de nomine dicti
Albani. tum rex stabula alta Latinus habebat.
Vt stetit, & frustra absentem respexit amicum:
Euryale infelix, qua te regione reliqui?
Quáne sequar? rursus perplexum iter omne reuoluens
Fallacis syluæ, simul & vestigia retrò
Obseruata legit: dumisq;, & silentibus errat.
Audit equos, audit strepitus, & signa sequentum.
Nec longum in medio tempus, cùm clamor ad aures
Peruenit, ac videt Euryalum, quē iam manus omnis
Fraude loci, & noctis, subito turbante tumultu,
Oppressum rapit, & conantem plurima frustra.
Quid faciat? qua vi iuuenem, quibus audeat armis
Eripere? an sese medios moriturus in hostes
Inferat? & pulchram properet per vulnera mortem?
Ocyus adducto torquens hastile lacerto,
Suspiciens altam Lunam, sic voce precatur:
Tu Dea, tu præsens nostro succurre labori,
Astrorum decus, & nemorum Latonia custos,
Siqua tuis nunquam pro me pater Hyrtacus aris
Dona tulit, siqua ipse meis venatibus auxi,
Suspendiue tholo aut sacra ad fastigia fixi:
Hunc sine me turbare globum, & rege tela per auras.

Dixerat:

Dixerat: & toto connixus corpore ferrum
Conicit: hasta volans noctis diuerberat vmbras:
Et venit aduersi in tergum Sulmonis. ibiq;
Frangitur, ac fixo transit præcordia ligno.
Voluitur ille vomens calidum de pectore flumen
Frigidus. & longis singultibus ilia pulsat.
Diuersi circumspiciunt. hoc acrior idem
Ecce aliud summa telum librabat ab aure.
Dum trepidant, it hasta Tago per tempus vtrunq;
Stridens. traiectoq; hæsit tepefacta cerebro.
Sæuit atrox Volscens nec teli conspicit vsquam
Autorem, nec quò se ardens immittere possit.
Tu tamen interea calido mihi sanguine pœnas
Persolues amborum, inquit: simul ense recluso
Ibat in Euryalum. tunc vero exterritus, amens
Conclamat Nisus: nec se celare tenebris
Amplius, aut tantum potuit perferre dolorem.
Me, me. adsum qui feci: in me conuertite ferrum,
O Rutuli. mea fraus omnis: nihil iste nec ausus,
Nec potuit. cælum hoc, & sidera conscia testor.
Tantùm infelicem nimium dilexit amicum.
Talia dicta dabat. sed viribus ensis adactus
Transadigit costas, & candida pectora rupit.
Voluitur Euryalus letho: pulchroq; per artus
It cruor. inq; humeros ceruix collapsa recumbit:
Purpureus veluti cum flos succisus aratro
Languescit moriens: lassóue papauera collo
Demisère caput, pluuia cùm fortè grauantur.
At Nisus ruit in medios. solumq; per omnes
Volscentem petit: in solo Volscente moratur.

Quem

Quē circū glomerati hostes hinc comminus, atq; hinc
Proturbant: instat non segnius, ac rotat ensem
Fulmineum: donec Rutuli clamantis in ore
Condidit aduerso, & moriens animam abstulit hosti.
Tum super exanimem sese proiecit amicum
Confossus: placidaq; ibi demum morte quieuit.
Fortunati ambo, si quid mea carmina possunt,
Nulla dies vnquam memori vos eximet æuo.
Dum domus Aeneę Capitoli immobile saxum
Accolet, Imperiumq; pater Romanus habebit.
Victores prǫda Rutuli, spoliisq; potiti
Volscentem exanimum flentes in castra ferebant,
Nec minor in castris luctus, Rhamnete reperto
Exangui, & primis vna tot cęde peremptis,
Serranoq;, Numaq;, ingens concursus ad ipsa
Corpora, seminecesq; viros, tepidumq; recenti
Cęde locum, & plenos spumanti sanguine riuos.
Agnoscunt spolia inter se, galeamq; nitentem
Messapi, & multo phaleras sudore receptas.
Et iam prima nouo spargebat lumine terras
Tithoni croceum linquens Aurora cubile:
Iam sole infuso, iam rebus luce retectis,
Turnus in arma viros, armis circundatus ipse
Suscitat, ęratasq; acies in prǫlia cogit
Quisq; suas: variisq; acuunt rumoribus iras,
Quin ipsa arrectis (visu mirabile) in hastis
Pręfigunt capita, & multo clamore sequuntur,
Euryali, & Nisi.
Aeneadę duri murorum in parte sinistra
Opposuere aciem (nam dextra cingitur amni)

In-

Ingentesq; tenent fossas: & turribus altis
Stant mœsti, simul ora virûm præfixa videbant.
Nota nimis miseris, atroq; fluentia tabo.
Intereà pauidam volitans pennata per vrbem
Nuntia fama ruit, matriq; allabitur aures
Euryali: ac subitus miseræ calor ossa reliquit.
Excussi manibus radij, reuolutaq; pensa.
Euolat infelix, & fœmineo vlulatu
Scissa comam, muros amens, atq; agmina cursu
Prima petit: non illa virûm, non illa pericli,
Telorumq; memor: cœlum dehinc questibus implet
Hunc ego te Euryale aspicio, túne ille senectæ
Sera meæ requies? potuisti linquere solam
Crudelis? nec te sub tanta pericula missum
Affari extremùm miseræ data copia matri?
Heu, terra ignota, canibus data prȩda Latinis,
Alitibusq; iaces: nec te tua funera mater
Produxi, pressiue oculos, aut vulnera laui,
Veste tegens, tibi quam noctes festina, diesq;
Vrgebam, & tela curas solabor aniles.
Quò sequar? aut quæ nunc artus, auulsaq; membra,
Et funus lacerum tellus habet? hoc mihi de te
Nate refers? hoc sum terraq;, mariq; secuta?
Figite me, siqua est pietas, in me omnia tela
Conijcite, ô Rutuli: me primam absumite ferro:
Aut tu magne pater Diuûm miserere: tuoq;
Inuisum hoc detrude caput sub Tartara telo:
Quando aliter nequeo crudelem abrumpere vitam.
Hac fletu concussi animi: mæstusq; per omnes
It gemitus: torpent infracta ad prælia vires.

Illam incendentem luctus Idæus, & Actor
Ilioneus monitu, & multùm lacrymantis Iuli
Corripiunt: interq; manus sub tecta reponunt.
At tuba terribilem sonitum procul ære canoro
Increpuit: sequitur clamor, cœlumq; remugit.
Accelerant acta pariter testudine Volsci,
Et fossas implere parant, ac vellere vallum.
Quærunt pars aditum, & scalis ascendere muros:
Quà rara est acies, interlucetq; corona
Non tam spissa viris: telorum effundere contrà
Omne genus Teucri, ac duris detrudere contis,
Assueti longo muros defendere bello.
Saxa quoq; infesto voluebant pondere: si quà
Possent tectam aciem perrumpere: cum tamen omnes
Ferre libet subter densa testudine casus
Nec iam sufficiunt. nam quà globus imminet ingēs,
Immanem Teucri molem voluuntq;, ruuntq;:
Quæ Rutulos strauit latè, armorumq; resoluit
Tegmina: nec curant cæco contendere Marte
Amplius audaces Rutuli: sed pellere vallo
Missilibus certant.
Parte alia horrendus visu, quassabat Hetruscam
Pinum, & fumiferos infert Mezentius ignes.
At Messapus equûm domitor, Neptunia proles
Rescindit vallum, & scalas in mœnia poscit.
Vos ô Calliope precor aspirate canenti:
Quas ibi tum ferro strages, quæ funera Turnus
Ediderit: quem quisq; virum demiserit Orco:
Et mecum ingenteis oras euoluite belli.
Et meministis enim Diuæ: & memorare potestis.

Turris

Turris erat vasto suspectu, & pontibus altus,
Opportuna loco. summis quam viribus omnes
Expugnare Itali, summaq; euertere opum vi
Certabant: Troës contrà defendere saxis,
Perq; cauas densi tela intorquere fenestras.
Princeps ardentem coniecit lampada Turnus,
Et flammam affixit lateri: quæ plurima vento
Corripuit tabulas, & postibus hæsit adesis.
Turbati trepidare intus, frustraq; malorum
Velle fugam. dum se glomerant, retroq;, residuntq;
In partem, quæ peste caret. tum pondere turris
Procubuit subito, & cælum tonat omne fragore.
Semineces ad terram, immani mole secuta,
Confixiq; suis telis, & pectora duro
Transfossi ligno veniunt. vix vnus Helenor,
Et Lycus elapsi: quorum primæuus Helenor,
Mæonio Regi quem serua Lycimnia furtim
Sustulerat, vetitisq; ad Troiam miserat armis.
Ense leuis nudo, parmaq; inglorius alba.
Isq;, vbi se Turni media inter millia vidit,
Hinc acies, atq; hinc acies astare Latinas:
Vt fera, quæ densa venantum septa corona
Contra tela furit, seseq; haud nescia morti
Iniicit, & saltu supra venabula fertur:
Haud aliter iuuenis medios moriturus in hostes
Irruit: & quà tela videt densissima, tendit.
At pedibus longè melior Lycus inter & hostes,
Inter & arma fuga muros tenet: altaq; certat
Prendere tecta manu, sociûmq; attingere dextras.
Quem Turnus pariter cursu, teloq; secutus

Y 2 *Increpat*

Increpat his victor : Nostrásne euadere demens
Sperasti te posse manus? simul arripit ipsum
Pendentem, & magna muri cum parte reuellit :
Qualis vbi aut leporem, aut candenti corpore cygnū
Sustulit alta petens pedibus Iouis armiger vncis :
Quæsitum aut matri multis balatibus agnum
Martius a stabulis rapuit lupus. Vndiq; clamor
Tollitur : inuadunt, & fossas aggere complent,
Ardentes tedas alii ad fastigia iactant.
Ilioneus saxo, atq; ingenti fragmine montis
Lucetium portæ subeuntem, ignesq; ferentem :
Emathiona Liger : Chorinæum sternit Asylas :
Hic iaculo bonus, hic longè fallente sagitta :
Ortygium Cæneus : victorem Cænea Turnus :
Turnus Ityn, Cloniumq; Dioxippum, Promulumq;,
Et Sagarim, & summis stantem pro turribus Idam :
Priuernum Capys. hunc primo leuis hasta Themillæ
Strinxerat. ille manum protecto tegmine demens
Ad vulnus tulit : ergo alis allapsa sagitta,
Et læuo infixa est lateri manus : additaq; intus
Spiramenta animæ lethali vulnere rupit.
Stabat in egregiis Arcentis filius armis,
Pictus acu chlamydem, & ferrugine clarus Ibera.
Insignis facie : genitor quem miserat Arcens
Eductum Martis luco, Simethia circum
Flumina : pinguis vbi, & placabilis ara Palici.
Stridentem fundam, positis Mezentius armis,
Ipse ter adducta circum caput egit habena :
Et media aduersi liquefacto tempora plumbo
Diffidit : ac multa porrectum extendit arena.

Tum

Tum primùm bello celerem intendisse sagittam
Dicitur, ante feras solitus terrere fugaces
Ascanius: fortemq; manu fudisse Numanum,
Cui Remulo cognomen erat: Turniq; minorem
Germanam nuper thalamo sociatus habebat.
Is primam ante aciem digna, atq; indigna relatu
Vociferans, tumidusq; nouo præcordia regno
Ibat, & ingenti sese clamore ferebat:
Non pudet obsidione iterum, valloq; teneri
Bis capti Phryges? & morti prætendere muros?
En qui nostra sibi bello connubia poscunt.
Quis Deus Italiam? quæ vos dementia adegit?
Non hic Atridæ, nec fandi fictor Vlysses:
Durum à stirpe genus: natos ad flumina primùm
Deferimus, sæuoq; gelu duramus & vndis.
Venatu inuigilant pueri, syluasq; fatigant:
Flectere ludus equos, & spicula tendere cornu.
At patiens operum, paruoq; assueta iuuentus,
Aut rastris terram domat, aut quatit oppida bello.
Omne æuum ferro teritur: versaq; iuuencûm
Terga fatigamus hasta. nec tarda senectus
Debilitat vires animi, mutatq; vigorem.
Canitiem galea premimus: semperq; recentes
Conuectare iuuat prędas, & viuere rapto.
Vobis picta croco, & fulgenti murice vestis,
Desidię cordi: iuuat indulgere choreis:
Et tunicæ manicas: & habent redimicula mitrę.
O' verę Phrygię (neq; enim Phryges) ite per alta
Dindyma: vbi assuetis biforem dat tibia cantum.
Tympana vos, buxusq; vocat Berecyntia matris

Idææ: finite arma viris, & cedite ferro.
Talia iactantem dictis, ac dira canentem
Non tulit Ascanius: neruoq; obuersus equino
Contendit telum: diuersaq; brachia ducens,
Constitit ante Iouem, supplex per vota precatus,
Iuppiter omnipotens audacibus annue cœptis.
Ipse tibi ad tua templa feram solennia dona,
Et statuam ante aras aurata fronte iuuencum
Candentem, pariterq; caput cum matre ferentem:
Iam cornu petat, & pedibus qui spargit arenam.
Audijt, & cœli genitor de parte serena
Intonuit læuum. sonat vnà letifer arcus:
Et fugit horrendum stridens elapsa sagitta:
Perq; caput Remuli venit, & caua tempora ferro
Traijcit. I, verbis virtutem illude superbis.
Bis capti Phryges hæc Rutulis responsa remittunt.
Hæc tantum Ascanius: Teucri clamore sequuntur,
Lætitiaq; fremunt, animosq; ad sidera tollunt.
Aetheria tum fortè plaga crinitus Apollo
Desuper Ausonias acies, vrbemq; videbat,
Nube sedens: atq; his victorem affatur Iulum:
Macte noua virtute puer: sic itur ad astra,
Dijs genite: & geniture Deos. iure omnia bella
Gente sub Assaraci fato ventura resident.
Nec te Troia capit. Simul hæc effatus, ab alto
Aethere se mittit: spirantes dimouet auras:
Ascaniumq; petit. forma tum vertitur oris
Antiquum in Buten. hic Dardanio Anchisæ
Armiger antè fuit, fidusq; ad limina custos.
Tum comitem Ascanio pater addidit. ibat Apollo

Omnia

Omnia longæuo similis, vocemq;, coloremq;,
Et crines albos, & sæua sonoribus arma:
Atq; his ardentem dictis affatur Iulum:
Sit satis Aeneade telis impunè Numanum
Oppetiisse tuis: primam hanc tibi magnus Apollo
Concedit laudem, & paribus non inuidet armis.
Cætera parce puer bello. sic orsus Apollo,
Mortales medio aspectus sermone reliquit.
Et procul in tenuem ex oculis euanuit auram.
Agnouere Deum proceres, diuinaq; tela
Dardanidæ, pharetramq; fuga sensere sonantem.
Ergo auidum pugnæ dictis, ac numine Phœbi
Ascanium prohibent: ipsi in certamina rursus
Succedunt: animasq; in aperta pericula mittunt.
It clamor totis per propugnacula muris:
Intendunt acreis arcus, amentaq; torquent.
Sternitur omne solum telis. tum scuta, cauæq;
Dant sonitum flictu galeæ: pugna aspera surgit:
Quantus ab Occasu veniens pluuialibus hœdis
Verberat imber humum: quam multa grandine nimbi
In uada præcipitant, cùm Iuppiter horridus Austris
Torquet aquosam hyemẽ, & cælo caua nubila rumpit:
Pandarus, & Bitias Idæo Alcanore creti,
Quos Iouis eduxit luco, syluestris Hiera,
Abietibus iuuenes patriis, & montibus æquos,
Portam, quæ ducis imperio commissa, recludunt
Freti armis: ultroq; inuitant mœnibus hostem.
Ipsi intus dextrà, ac læuà pro turribus adstant
Armati ferro, & cristis capita alta corusci:
Quales aëriæ liquentia flumina circum,

Siue Padi ripis, Athesim seu propter amœnum
Consurgunt geminę quercus, intonsaq; cœlo
Attollunt capita, & sublimi uertice nutant.
Irrumpunt, aditus Rutuli vt videre patentes.
Continuò Quercens, & pulcher Equicolus armis,
Et pręceps animi Tmarus, & Mauortius Hęmon,
Agminibus totis aut versi terga dedere,
Aut ipso portę posuere in limine uitam.
Tum magis increscunt animis discordibus irę:
Et iam collecti Troes glomerantur eòdem:
Et conferre manum, & procurrere longius audent.
Ductori Turno diuersa in parte furenti,
Turbantiq; uiros, perfertur nuntius, hostem
Feruere cęde noua, & portas prębere patentes.
Deserit inceptum, atq; immani concitus ira
Drdaniam ruit ad portam, fratresq; superbos,
Et primum Antiphatem (is enim se primus agebat)
Thebana de matre nothum Sarpedonis alti
Coniecto sternit iaculo. uolat Itala cornus
Aëra per tenerum, stomachoq; infixa sub altum
Pectus abit: reddit specus atri uulneris undam
Spumantem, & fixo ferrum in pulmone tepescit.
Tum Meropē, atq; Erimātha manu, tū sternit Aphidnū,
Tum Bitian ardentem oculis, animisq; frementem:
Non iaculo (neq; enim iaculo uitam ille dedisset)
Sed magnum stridens contorta phalarica uenit
Fulminis acta modo: quam nec duo taurea terga,
Nec duplici squama lorica fidelis, & auro
Sustinuit. collapsa ruunt immania membra.
Dat tellus gemitum, & clypeum superintonat ingens.

Qualis

Qualis in Euboico Baiarum littore quondam
Saxea pila cadit: magnis quam molibus antè
Constructam iaciunt ponto: sic illa ruinam
Prona trahit, penitusq; vadis illisa recumbit.
Miscent se maria, & nigræ attolluntur arenæ:
Tum sonitu Prochyta alta tremit, durumq; cubile
Inarime Iouis imperiis imposta Typhoëo.
Hic Mars armipotens animum, viresq; Latinis
Addidit, & stimulos acreis sub pectore vertit:
Immisitq; fugam Teucris, atrumq; timorem.
Vndiq; conueniunt: quoniam data copia pugnæ,
Bellatorq; animo Deus incidit.
Pandarus vt fuso germanum corpore cernit,
Et quo sit fortuna loco, qui casus agat res:
Portam vi multa conuerso cardine torquet
Obnixus latis humeris: multosq; suorum
Mœnibus exclusos duro in certamine linquit:
Ast alios secum includit, recipitq; ruentes
Demens, qui Rutulum in medio non agmine Regem
Viderit irrumpentem, vltroq; incluserit vrbi,
Immanem veluti pecora inter inertia tigrim.
Continuò noua lux oculis effulsit, & arma
Horrendùm sonuere: tremunt in vertice cristæ
Sanguineæ: clypeoq; micantia fulgura mittit.
Agnoscunt faciem inuisam, atq; immania membra
Turbati subitò Æneadæ: tum Pandarus ingens
Emicat, & mortis fraternæ feruidus ira
Effatur: Non hæc dotalis regia Amatæ:
Nec muris cohibet patriis media Ardea Turnum:
Castra inimica vides: nulla hinc exire potestas.

Olli

Olli subridens sedato pectore Turnus:
Incipe, siqua animo virtus, & consere dextram:
Hic etiam inuentum Priamo narrabis Achillem.
Dixerat. ille rudem nodis, & cortice crudo
Intorquet summis adnixus viribus hastam.
Excepere auræ vulnus: Saturnia Iuno
Detorsit veniens: portæq; infigitur hasta.
At non hoc telum, mea quod vi dextera versat,
Effugies: neq; enim is teli, nec vulneris autor.
Sic ait: & sublatum altè consurgit in ensem:
Et mediam ferro gemina inter tempora frontem
Diuidit, impubesq; immani vulnere malas.
Fit sonus: ingenti concussa est pondere tellus.
Collapsos artus, atq; arma cruenta cerebro
Sternit humi moriens: atq; illi partibus æquis
Huc caput, atq; illuc humero ex vtroq; pependit.
Diffugiunt versi trepida formidine Troës.
Et si continuo victorem ea cura subisset,
Rumpere claustra manu, sociosq; immittere portis:
Vltimus ille dies bello, gentiq; fuisset.
Sed furor ardentem, cædisq; insana cupido
Egit in aduersos.
Principiò Phalarim, & succiso poplite Gygen
Excipit: hinc raptas fugientibus ingerit hastas
In tergum. Iuno vires, animumq; ministrat.
Addit Halyn *comitem, & confixum Phegea parma:*
Ignaros deinde in muris, Martemq; cientes.
Alcandrumq; Haliumq;, Noëmonaq; Prytaniumq;
Lyncea tendentem contrà, sociosq; vocantem
Vibranti gladio connixus ab aggere dexter

Occupat

Occupat: huic vno deiectum comminus ictu
Cum galea longè iacuit caput, inde ferarum
Vastatorem Amycum: quo non felicior alter
Vngere tela manu, ferrumq; armare veneno:
Et Clytium Aeoliden, & amicum Cretea Musis:
Cretea Musarum comitem, cui carmina semper,
Et citharæ cordi, numerosq; intendere neruis:
Semper equos, atq; arma virûm, pugnasq; canebat.
Tandem ductores, audita cæde suorum,
Conueniunt Teucri, Mnestheus, acerq; Serestus:
Palantesq; vident socios, hostemq; receptum.
Et Mnestheus: quò deinde fugam? quò tenditis? inqt,
Quos alios muros? quæ iam vltra mœnia habetis?
Vnus homo, & vestris, ô ciues, vndiq; septus
Aggeribus, tantas strages impunè per vrbem
Ediderit? iuuenum primos tot miserit Orco?
Non infelicis patriæ, veterumq; Deorum,
Et magni Aeneæ segnes miseretq;, pudetq;?
Talibus accensi firmantur, & agmine denso
Consistunt: Turnus paulatim excedere pugna,
Et fluuium petere, ac partem, quæ cingitur amni.
Acrius hoc Teucri clamore incumbere magno,
Et glomerare manum. ceu sæuum turba leonem
Cùm telis premit infensis: atterritus ille
Asper, acerba tuens retro redit: & neq; terga
Ira dare, aut virtus patitur: nec tendere contrà,
Ille quidem hoc cupiens, potis est per tela, virosq;.
Haud aliter retrò dubius vestigia Turnus
Improperata refert: & mens exæstuat ira.
Quin etiam bis tum medios inuaserat hostes:

Bis conuersa fuga per muros agmina vertit.
Sed manus è castris properè coit omnis in vnum:
Nec contrà vires audet Saturnia Iuno
Sufficere. aeriam cœlo nam Iuppiter Irim
Demisit germanæ haud mollia iussa ferentem:
Ni Turnus cedat Teucrorum mœnibus altis.
Ergo nec clypeo iuuenis subsistere tantùm,
Nec dextra valet: iniectis sic undiq; telis
Obruitur. strepit assiduo caua tempora circum
Tinnitu galea, & saxis solida æra fatiscunt,
Discussæq; iubæ capiti: nec sufficit umbo
Ictibus: ingeminant astis & Troës, & ipse
Fulmineus Mnestheus: tum toto corpore sudor
Liquitur, & piceum (nec respirare potestas)
Flumen agit: fessos quatit æger anhelitus artus.
Tum demum præceps saltu sese omnibus armis
In fluuium dedit ille suo cum gurgite flauo
Accepit venientem, ac mollibus extulit vndis:
Et lætum socijs abluta cæde remisit.

PVB. VERGILII MARONIS ÆNEIDOS
LIBER X.

Panditur interea domus omnipotentis Olympi:
Conciliumq; vocat Diuũ pater, atq; hominum rex
Sideream in sedem: terras vnde arduus omneis,
Castraq; Dardanidum aspectat, populosq; Latinos.
Consîdunt tectis bipatentibus: incipit ipse:
Cælicolæ magni, quianam sententia uobis
Versa retro? tantumq; animis certatis iniquis?
Abnueram bello Italiam concurrere Teucris.
Quæ contra vetitum discordia? quis metus aut hos,
Aut hos arma sequi, ferrumq; lacessere suasit?
Adueniet iustum pugnæ (ne accersite) tempus:
Cum fera Carthago Romanis arcibus olim
Exitium magnum, atq; Alpes immittet aperta:
Tum certare odijs, tum res rapuisse licebit.
Nunc sinite, & placidum læti componite fœdus.
Iuppiter hæc paucis; at non Venus aurea contrà
Pauca refert:
O' pater, ô hominum, Diuûmq; æterna potestas,
(Namq; aliud quid sit, quod iã implorare queamus?)
Cernis vt insultent Rutuli, Turnusq; feratur
Per medios insignis equis, tumidusq; secundo
Marte ruat: non clausa tegunt iam mœnia Teucros.
Quin intra portas, atq; ipsis prælia miscent
Aggeribus murorum, & inundant sanguine fossæ.

Aeneas

Aeneas ignarus abest, nunquámne leuari
Obsidione sines? muris iterum immmet hostis
Nascentis Troiæ, *necnon exercitus alter:*
Atq; iterum in Teucros *Aetolis surgit ab Arpis*
Tydides. equidem credo mea uulnera restant:
Et tua progenies mortalia demoror arma.
Si sine pace tua, atq; inuito numine Troes
Italiam petiere: luant peccata, neq; illos
Iuueris auxilio: sin tot responsa secuti,
Quæ superi, manesq; dabant, cur nunc tua quisquam
Flectere iussa potest? aut cur noua condere fata?
Quid repetam exustas Erycino *in littore classes?*
Quid tempestatum Regem, ventosq; furenteis
Aeolia excitos? aut actam nubibus Irim?
Nunc etiam manes (hæc intentata manebat
Sors rerum) mouet: & superis immissa repentè
Alecto, medias Italûm bacchata per vrbes.
Nil super Imperio moneor sperauimus ista,
Dum fortuna fuit: vincant, quos vincere mauis.
Si nulla est regio, Teucris quam det tua coniux
Dura: per euersæ genitor fumantia Troiæ
Excidia obtestor, liceat dimittere ab armis
Incolumem Ascanium, *liceat superesse nepotem:*
Aeneas sanè ignotis iactetur in vndis,
Et quemcunq; viam dederit fortuna, sequatur:
Hunc tegere, & diræ ualeam subducere pugnæ.
Est Amathus, *est celsa mihi Paphos, atq; Cythera,*
Idaliæq; domus: positis inglorius armis
Exigat hic æuum: magna ditione iubeto
Carthago premat Ausoniam: nihil vrbibus inde

Obstabit

Obstabit Tyrus. quid pestem euadere belli
Iuuit, & Argolicos medium fuisse per ignes?
Totq; maris, vastæq; exausta pericula terræ,
Dum Latium Teucri, recidiuaq; Pergama quærunt?
Non satius cineres patriæ insedisse supremos,
Atq; solum, quo Troia fuit? Xanthum, & Simoenta
Redde oro miseris; iterumq; reuoluere casus
Da pater Iliacos Teucris. Tum regia Iuno
Acta Furore graui: Quid me alta silentia cogis
Rumpere? & obductum uerbis vulgare dolorem?
Aeneam hominum quisquam, Diuûmq; subegit
Bella sequi? aut hostem Regi se inferre Latino?
Italiam petiit fatis autoribus: esto,
Cassandræ impulsus Furijs, num linquere castra
Hortati sumus, aut vitam committere uentis?
Num puero summam belli, num credere muros?
Tyrrenámue fidem. aut gentes agitare quietas?
Quis Deus in fraudem, quæ dura potentia nostra
Egit? vbi hic Iuno, dimissáue nubibus Iris?
Indignum est Italos Troiam circundare flammis
Nascentem, & patria Turnum consistere terra,
Cui Pilumnus auus, cui Diua Venilia mater.
Quid face Troianos atra vim ferre Latinis?
Arua aliena iugo premere, atq; auertere prædas?
Quid soceros legere, & gremijs abducere pactas?
Pacem orare manu, præfigere puppibus arma?
Tu potes Aeneam manibus subducere Graium,
Proq; viro nebulam, & ventos obtendere inaneis:
Et potes in totidem classem conuertere Nymphas:
Nos aliquid Rutulus contrà iuuisse nefandum est.

Aeneas ignarus abeſt: ignarus & abſit.
Eſt Paphos, Idaliumq; tibi, ſunt alta Cythera:
Quid grauidam bellis vrbē, & corda aſpera tentas?
Nóſne tibi fluxas Phrygias res vertere fundo
Conamur? nos? an miſeros qui Troas Achiuis
Obiecit? quæ cauſa fuit conſurgere in arma
Europamq;, Aſiamq;, & fœdera ſoluere furto?
Me duce Dardanius Spartam expugnauit adulter?
Aut ego tela dedi, fouiue Cupidine bella?
Tunc decuit metuiſſe tuis: nunc ſera querelis
Haud iuſtis aſſurgis, & irrita iurgia iactas.
Talibus orabat Iuno: cunctiq; fremebant
Cælicolæ aſſenſu vario: ceu flamina prima
Cum deprenſa fremunt ſyluis, & cæca uolutant
Murmura, venturos nautis prodentia uentos.
Tum pater omnipotens, rerum cui ſumma poteſtas,
Infit: eo dicente, Deûm domus alta ſileſcit,
Et tremefacta ſolo tellus, ſilet arduus æther:
Tum Zephyri poſuere: premit placida æquora pontus.
Accipite ergo animis, atq; hęc mea figite dicta.
Quandoquidem Auſonios coniungi fœdere Teucris
Haud licitum eſt, nec veſtra capit diſcordia finem:
Quæ cuiq; eſt fortuna hodie, quam quiſq; ſecat ſpem,
Tros, Rutulúſue fuat, nullo diſcrimine habebo.
Seu fatis Italûm caſtra obſidione tenentur:
Siue errore malo Troiæ, monitiſq; ſiniſtris.
Nec Rutulus ſolus; ſua cuiq; exorſa laborem,
Fortunamq; ferent. Rex Iuppiter omnibus idem.
Fata viam inuenient. Stygy per flumina fratris,
Per pice torrenteis, atraq; voragine ripas

Annuit

Annuit, & totum nutu tremefecit Olympum.
Hic finis fandi. solio tum Iuppiter aureo
Surgit: cælicolæ medium quem ad limina ducunt.
Interea Rutuli portis circùm omnibus instant
Sternere cæde viros, & mœnia cingere flammis.
Ast legio Aeneadûm vallis obsessa tenetur:
Nec spes vlla fugæ. miseri stant turribus altis
Nequicquàm, & rara muros cinxere corona.
Asius Imbrasides, Hicetaoniusq; Timœtes,
Assaraciq; duo, & senior cum Castore Tybris,
Prima acies. hos germani Sarpedonis ambo,
Et Clarus & Hæmon Lycia comitatur ab alta.
Fert ingens toto connixus corpore saxum
Haud partem exiguam montis Lyrnesius Agmon,
Nec Clytio genitore minor, nec fratre Menestheo.
Hi iaculis, illi certant defendere saxis,
Moliriq; ignem, neruoq; aptare sagittas.
Ipse inter medios Veneris iustissima cura
Dardanius caput ecce puer detectus honestum:
Qualis gemma micat, fuluum quæ diuidit aurum,
Aut collo decus, aut capiti: vel quale per artem
Inclusum buxo, aut Oricia terebintho
Lucet ebur: fusos ceruix, cui lactea crines
Accipit, & molli subnectit circulus auro.
Te quoq; magnanimæ viderunt Ismare gentes
Vulnera dirigere, & calamos armare veneno
Mæonia generose domo: vbi pinguia culta
Exercentq; viri, Pactolusq; irrigat auro.
Affuit, & Mnestheus, quem pulsi pristina Turni,
Aggere murorum sublimem gloria tollit:

Et Capys: hinc nomen Campanæ ducitur vrbi.
Illi inter sese duri certamina belli
Contulerant: media Aeneas freta nocte secabat.
Namq; vt ab Euandro castris ingressus Hetruscis:
Regem adit, & regi memorat nomenq;, genusq;,
Quid petat, quidue ipse ferat: Mezentius arma
Quæ sibi conciliet: violentaq; pectora Turni
Edocet: humanis quæ sit fiducia rebus
Admonet: immiscetq; preces. Haud fit mora: Tar-
Iungit opes, fœdusq; ferit. tum libera fatis (chon
Classem conscendit iussis gens Lydia Diuûm
Externo commissa duci. Aeneia puppis
Prima tenet, rostro Phrygios subiuncta leones.
Imminet Ida supèr, profugis gratissima Teucris.
Hic magnus sedet Aeneas, secumq; volutat
Euentus belli varios: Pallasq; sinistro
Affixus lateri iam quærit sidera opacæ
Noctis iter, iam quæ passus terraq;, mariq;.
Pandite nunc Helicona Deæ, cantusq; mouete,
Quæ manus intereà Tuscis comitetur ab oris
Aenean, armetq; rates, pelagoq; vehatur.
Massicus ærata princeps secat æquora Tigri:
Sub quo mille manus iuuenum, qui mœnia Clusi,
Quiq; vrbem linquere Cosas: queis tela sagittæ.
Corytiq; leues humeris, & lethifer arcus.
Vnà toruus Abas. huic totum insignibus armis
Agmen, & aurato fulgebat Apolline puppis.
Sexcentos illi dederat Populonia mater
Expertos belli iuuenes: ast Ilua trecentos
Insula inexhaustis chalybum generosa metallis.

Tertius

Tertius, ille hominum, Diuûmq; interpres Asylas,
Cui pecudum fibræ, cæli cui sidera parent,
Et linguæ volucrum, & præsagi fulminis ignes,
Mille rapit densos acie, atq; horrentibus hastis.
Hos parere iubent Alpheæ ab origine Pisę,
Vrbs Hetrusca solo. sequitur pulcherrimus Astur,
Astur equo fidens, & versicoloribus armis.
Ter centum adijciunt (mens omnibus una sequendi)
Qui Cærete domo, qui sunt Minionis in aruis,
Et Pyrgi veteres, intempestaq: Grauiscæ.
Non ego te Ligurum ductor fortissime bello
Transierim Cygne, & paucis comitate Cupauo:
Cuius olorinæ surgunt de vertice pennæ,
Crimen amor vestrum, formaq; insigne paternæ.
Namq; ferunt luctu Cygnum Phaëthontis amati,
Populeas inter frondes, vmbramq; sororum
Dum canit, & mæstum musa solatur amorem:
Canentem molli pluma duxisse senectam,
Linquentem terras, & sidera voce sequentem.
Filius æquales comitatus classe cateruas,
Ingentem remis Centaurum promouet. ille
Instat aquæ, saxumq; undis immane minatur
Arduus, & longa sulcat maria alta carina.
Ille etiam patrijs agmen ciet Ocnus ab oris
Fatidicæ Mantûs, & Tusci filius amnis:
Qui muros, matrisq; dedit tibi Mantua nomen,
Mantua diues auis: sed non genus omnibus vnum.
Gens illi triplex, populi sub gente quaterni:
Ipsa caput populis, Tusco de sanguine uires.
Hinc quoq; quingentos in se Mezentius armat,

Quos patre Benaco uelatus arundine glauca
Mincius infesta ducebat in æquora pinu.
It grauis Auletes, centenaq; arbore fluctum
Verberat assurgens: spumant vada marmore verso.
Hunc vehit immanis Triton, & cerula concha
Exterrens freta: cui laterum tenus hispida nanti
Frons hominem præfert, in Pristin desinit aluus;
Spumea semifero sub pectore murmurat vnda.
Tot lecti proceres ter denis nauibus ibant
Subsidio Troiæ, & campos salis ære secabant.
Iamq; dies cælo concesserat: almaq; curru
Noctiuago Phœbe medium pulsabat Olympum.
Aeneas (neq; enim membris dat cura quietem)
Ipse sedens, clauumq; regit, velisq; ministrat.
Atq; illi medio in spatio chorus ecce suarum
Occurrit comitum, Nymphæ: quas alma Cybelle
Numen habere maris, Nympasq; è nauibus esse
Iusserat. ianabant pariter, fluctusq; secabant,
Quot prius ærata steterant ad littora proræ.
Agnoscunt longè Regem, lustrantq; choreis.
Quarum quæ fandi doctissima Cymodocea
Ponè sequens dextra puppim tenet: ipsaq; dorsa
Eminet, ac læua tacitis subremigat vndis.
Tum sic ignarum alloquitur: Vigilásne deûm gens
Aenea? vigila, & velis immitte rudenteis.
Nos sumus Idææ sacro de vertice pinus,
Nunc pelagi Nymphæ classis tua. perfidus vt nos
Præcipites ferro Rutulus, flammaq; premebat.
Rupimus inuitæ tua vincula, teq; per æquor
Quærimus: hanc genitrix faciem miserata refecit.

Et

Et dedit esse Deas, æuumq; agitare sub vndis.
At puer Ascanius muro, fossisq; tenetur
Tela inter media, atq; horrenteis Marte latinos:
Iam loca iussa tenet forti permistus Hetrusco
Arcas eques: medias illis opponere turmas,
Ne castris iungant, certa est sententia Turno:
Surge agè, & aurora socios veniente vacari
Primus in arma iube: & clipeum cape, quẽ dedit ipse
Inuictum ignipotens, atq; oras ambijt auro.
Crastina lux, mea si non irrita dicta putaris,
Ingenteis Rutulæ spectabit cadis aceruos.
Dixerat, & dextra discedens impulit altam,
Haud ignara modi, puppim: fugit illa per vndas
Ocyor & iaculo, & ventos æquante sagitta.
Inde aliæ celerant cursus. stupet inscius ipse
Tros Anchisiades: animos tamen omine tollit.
Tum breuiter supera aspectans conuexa precatur.
Alma parens Idæa Deûm, cui Dyndima cordi,
Turrigeræq; vrbes, biiugiq; ad frena leones:
Tu mihi nunc pugnæ princeps: tu rite propinques
Augurium: Phrygibusq; adsis pede Diua secundo.
Tantum effatus, & interea reuoluta ruebat
Matura iam luce dies, noctemq; fugarat.
Principiò socys edicit, signa sequantur,
Atq; animos aptent armis, pugnæq; parent se.
Iamq; in conspectu Teucros habet, & sua castra
Stans celsa in puppi, clypeum tum deinde sinistra
Extulit ardentem. clamorem ad sidera tollunt
Dardanidę è muris: spes addita suscitat iras:
Tela manu iaciunt: quales sub nubibus atris

Strymoniæ dant signa grues, atq; æthera tranant
Cum sonitu, fugiuntq; Notos clamore secundo.
At Rutulo regi, ducibusq; ea mira videri
Ausonijs: donec uersas ad littora puppes
Respiciunt, totumq; allabi classibus æquor.
Ardet apex capiti, cristisq; à vertice flamma
Funditur: & vastos umbo vomit aureus ignes:
Non secus, ac liquida si quando nocte cometæ
Sanguinei lugubrè rubent, aut Sirius ardor:
Ille sitim, morbosq; ferens mortalibus ægris
Nascitur, & læuo contristat lumine cælum.
Haud tamen audaci Turno fiducia cessit
Littora præripere, & venienteis pellere terra.
Vltro animos tollit dictis, atq; increpat vltro:
Quod votis optastis, adest, perfringere dextra.
In manibus Mars ipse viri. nunc coniugis esto
Quisq; suæ, tectiq; memor: nunc magna referto
Facta patrum, laudes: vltro occurramus ad undam,
Dum trepidi, egressisq; labant vestigia prima.
Audentes Fortuna iuuat.
Hæc ait: & secum uersat, quos ducere contrà,
Vel quibus obsessos possit concredere muros.
Intereà Aeneas socios de puppibus altis
Pontibus exponit. multi seruare recursus
Languentis pelagi, & breuibus se credere saltu:
Per remos alij. speculatus littora Tarchon,
Qua vada non sperat, nec fracta remurmurat vnda,
Sed mare inoffensum crescenti allabitur æstu:
Aduertit subito proras, sociosq; precatur:
Nunc ô lecta manus validis incumbite remis:

Tollite,

Tollite, ferte rates: inimicam findite rostris
Hanc terram: sulcumq; sibi premat ipsa carina.
Frangere nec tali puppim statione recuso,
Arrepta tellure semel. quæ talia postquam
Effatus Tarchon: socij consurgere tonsis,
Spumanteisq; rates aruis inferre Latinis:
Donec rostra tenent siccum, & sedere carinæ
Omnes innocuæ: sed non puppis tua Tarchon.
Namq; inflicta vadis dorso dum pendet iniquo,
Anceps, sustentata diu, fluctusq; fatigat,
Soluitur, atq; viros medijs exponit in vndis,
Fragmina remorum quos, & fluitantia transtra
Impediunt, retrahitq; pedes simul unda relabens.
Nec Turnum segnis retinet mora: sed rapit acer
Totam aciem in Teucros, & contrà in littore sistit.
Signa canunt. Primus turmas inuasit agresteis
Aeneas, omen pugnæ: strauitq; Latinos,
Occiso Therone: virûm qui maximus vltro
Aenean petit. huic gladio, perq; ærea scuta,
Per tunicam squalentem auro, latus haurit apertum.
Inde Lycam ferit, exectum iam matre perempta,
Et tibi Phœbe sacrum: casus euadere ferri
Cui licuit paruo. nec longè Cissea durum,
Immanemq; Gyan, sternentes agmina claua,
Deiecit letho. nihil illos Herculis arma,
Nil validæ iuuere manus, genitorq; Melampus
Alcidæ comes, vsq; graueis dum terra labores
Præbuit. ecce Pharo voces dum iactat inertes.
Intorquens iaculum clamantis sistit in ore.
Tu quoq;, flauentem prima lanugine malas

Dum sequeris Clytium infelix noua gaudia Cydon,
Dardania stratus dextra, securus amorum,
Qui iuuenum tibi semper erant, miserande iaceres
Ni fratrum stipata cohors foret obuia, Phorci
Progenies. septem numero, septenaq; tela
Coniiciunt, partim galea, clypeoq; resultant
Irrita: deflexit partim stringentia corpus
Alma Venus. fidum Aeneas affatur Achaten:
Suggere tela mihi (non vllum dextera frustra
Torserit in Rutulos) steterant quę in corpore Graium
Iliacis campis. tum magnam corripit hastam,
Et iacit. illa volans clypei transuerberat ęra
Mçonis, & thoraca simul cum pectore rumpit.
Huic frater subit Alcanor, fratremq; ruentem
Sustentat dextra. traiecto missa lacerto
Protinus hasta fugit, seruatq; cruenta tenorem:
Dexteraq; ex humero neruis moribunda pependit.
Tum Numitor, iaculo fratris de corpore rapto,
Aeneam petiit, sed non & figere contrà
Est licitum: magniq; femur perstrinxit Achatę.
Hic Curibus, fidens primęuo corpore, Lausus
Aduenit: & rigida Dryopen ferit eminus hasta
Sub mentum grauiter pressa: pariterq; loquentis
Vocem, animamq; rapit, traiecto gutture. at ille
Fronte ferit terram, & crassum vomit ore cruorem.
Treis quoq; Threicios Boreę de gente suprema,
Et treis, quos Idas pater, & patria Ismara mittit,
Per varios sternit casus. occurrit Halesus,
Auruncęq; manus. subit & Neptunia proles
Insignis Messapus equis, expellere tendunt

Nunc

Nunc hi, nunc illi: certatur limine ipso
Ausoniæ: magno discordes æthere venti
Prælia ceu tollunt, animis, & viribus æquis.
Non ipsi inter se, non nubila, non mare cedit.
Anceps pugna diu: stant obnixi omnia contra.
Haud aliter Troianæ acies, aciesq; Latinæ
Concurrunt: hæret pede pes, densusq; viro vir.
At parte ex alia, qua saxa rotantia latè
Intulerat torrens, arbustaq; diruta ripis,
Arcadas insuetos acies inferre pedestreis
Vt vidit Pallas Latio dare terga sequaci:
Aspera queis natura loci dimittere quando
Suasit equos: vnum quod rebus restat egenis,
Nunc prece, nunc dictis virtutem accendit amaris.
Quò fugitis socij, per vos, & fortia facta,
Per ducis Euandri nomen, deuictaq; bella,
Spemq; meam, patriæ quæ nunc subit æmula laudis,
Fidite ne pedibus: ferro rumpenda per hostes
Est via, quà globus ille virûm densissimus vrget:
Hàc vos, & Pallanta ducem patria alta reposcit.
Numina nulla premunt: mortali urgemur ab hoste
Mortales: totidem nobis animæq;, manusq;.
Ecce maris magno claudit nos obijce pontus:
Deest iam terra fugæ: pelago Troiámne petemus?
Hæc ait: & medius densos prorumpit in hostes.
Obuius huic primùm fatis adductus iniquis
Fit Lagus: huic, magno vellit dum pondere saxum,
Intorto figit telo, discrimina costis
Per medium quà spina dedit: hastamq; receptat
Ossibus hærentem. quem non super occupat Hisbon

Ille

Ille quidem hoc sperans, nam Pallas antè ruentem,
Dum fuerit, incautum crudeli morte sodalis
Excipit: atq; ensem tumido in pulmone recondit.
Hinc Helenum petit, & Rhœti de gente vetusta
Anchemolum, thalamos ausum incestare nouercæ.
Vos etiam gemini Rutulis cecidistis in aruis,
Daucia Laride, Tymberq; simillima proles
Indiscreta suis, gratusq; parentibus error.
At nunc dura dedit vobis discrimina Pallas.
Nam tibi Tymbre caput Euandrius abstulit ensis:
Te decisa suum Laride dextera quærit:
Semianimesq; micant digiti, ferrumq; retractant,
Arcadas accensos monitu, & præclara tuentes
Facta viri, mistus dolor, & pudor armat in hostes.
Tum Pallas biiugis fugientem Rhœtea præter
Traiicit. hoc spatium, tantumq; moræ fuit Ilo.
Ilo namq; procul validam direxerat hastam:
Quam medius Rhœteus intercipit, optime Teuthra,
Te fugiens fratremq; Tyren: curruq; volutus
Cædit semianimis Rutulorum calcibus arua.
Ac velut optato ventis æstate coortis
Dispersa immittit syluis incendia pastor:
Correptis subito mediis extenditur vna
Horrida per latos acies Vulcania campos:
Ille sedens victos flammas despectat ouanteis.
Non aliter sociûm virtus coit omnis in vnum
Teq; iuuat Palla. sed bellis acer Halesus
Tendit in aduersos, seq; in sua colligit arma.
Hic mactat Ladona, Pheretaq;, Demodocumq;:
Strymonio dextram fulgenti diripit ense

Elatum

Elatum in iugulum: saxo ferit ora Thoantis,
Ossaq; dispergit cerebro permista cruento.
Fata canens syluis genitor celarat Halesum:
Vt senior leto canentia lumina soluit:
Iniecere manum Parcæ, telisq; sacrarunt
Euandri. quem sic Pallas petit antè precatus:
Da nunc Tybri pater ferro, quod missile libro,
Fortunam, atq; viam duri per pectus Halesi.
Hæc arma, exuuiasq; viri tua quercus habebit.
Audijt illa Deus. dum texit Imaona Halæsus
Arcadio infelix telo dat pectus inermum.
At non cæde viri tanta perterrita Lausus
Pars ingens belli sinit agmina. primus Abantem
Oppositum interimit, pugnæ nodumq;, moramq;.
Sternitur Arcadiæ proles: sternuntur Hetrusci:
Et vos ô Grais imperdita corpora Teucri.
Agmina concurrunt, ducibusq;, & viribus æquis.
Extremi addensant acies. nec turba moueri
Tela, manusq; sinit. hinc Pallas instat, & vrget:
Hinc contrà Lausus: nec multùm discrepat ætas:
Egregij forma: sed queis fortuna negarat
In patriam reditus. ipsos concurrere passus
Haud tamen inter se magni regnator Olympi:
Mox illos sua fata manent maiore sub hoste.
Interea soror alma monet succurrere Lauso
Turnum, qui volucri curru medium secat agmen;
Vt vidit socios: Tempus desistere pugnæ:
Solus ego in Pallanta feror: soli mihi Pallas
Debetur: cuperem ipse parens spectator adesset.
Hæc ait: & socij cesserunt æquore iusso.

At

At Rutulûm abscessu iuuenis tum iussa superba
Miratus, stupet in Turno: corpusq; per ingens
Lumina voluit, obitq; truci procul omnia visu:
Talibus & dictis it contra dicta tyranni:
Aut spoliis ego iam raptis laudabor opimis:
Aut letho insigni. sorti pater æquus vtriq; est.
Tolle minas. fatus medium procedit in æquor.
Frigidus Arcadibus coit in præcordia sanguis.
Desiluit Turnus biiugis: pedes apparat ire
Comminus. vtq; leo, specula cùm vidit ab alta
Stare procul campis meditantem prœlia taurum,
Aduolat. haud alia est Turni venientis imago.
Hunc vbi contiguum missæ fore credidit hastæ:
Ire prior Pallas, si quà fors adiuuet ausum,
Viribus imparibus: magnumq; ita ad æthera fatur:
Per patris hospitium, & mensas, quas aduena adisti,
Te precor Alcide, cœptis ingentibus adsis.
Cernat semineci sibi me rapere arma cruenta:
Victoremq; ferant morientia lumina Turni.
Audiit Alcides iuuenem: magnumq; sub imo
Corde premit gemitum, lacrymasq; effudit inanes.
Tum genitor natum dictis affatur amicis:
Stat sua cuiq; dies: breue, & irreparabile tempus
Omnibus est vitæ: sed famam extendere factis
Hoc virtutis opus. Troiæ sub mœnibus altis
Tot nati cecidere Deûm: quin occidit vnà
Sarpedon mea progenies. etiam sua Turnum
Fata vocant: metasq; dati peruenit ad æui.
Sic ait: atq; oculos Rutulorum reiicit aruis.
At Pallas magnis emittit viribus hastam,

Vaginaq;

Vaginaq; caua fulgentem diripit ensem.
Illa volans, humeris surgunt quà tegmina summa
Incidit: atq; viam clypei molita per oras,
Tandem etiam magno strinxit de corpore Turni.
Hîc Turnus ferro præfixum robur acuto
In Pallanta diu librans iacit: atq; ita fatur:
Aspice num magis sit nostrum penetrabile telum.
Dixerat: ac clypeum, tot ferri terga tot æris,
Cùm pellis toties obeat circundata tauri,
Vibranti cuspis medium transuerberat ictu:
Loricæq; moras, & pectus perforat ingens.
Ille rapit calidum frustra de vulnere telum:
Vna, eademq; via sanguisq;, animusq; sequuntur.
Corruit in vulnus: sonitum super arma dedere:
Et terram hostilem moriens petit ore cruento.
Quem Turnus super assistens,
Arcades hæc, inquit, memores mea dicta referte
Euandro: qualem meruit, Pallanta remitto.
Quisquis honos tumuli, quicquid solamẽ humandi est,
Largior. haud illi stabunt Æneia paruo
Hospitia: & læuo pressit pede talia fatus
Exanimum, rapiens immania pondera baltei,
Impressumq; nefas: vna sub nocte iugali
Cæsa manus iuuenum fœdè, thalamiq; cruenti:
Quæ bonus Eurytion multo cælauerat auro.
Quo nunc Turnus ouat spolio, gaudetq; potitus.
Nescia mens hominum fati, sortisq; futuræ,
Et seruare modum rebus sublata secundis.
Turno tempus erit, magno cùm optauerit emptum
Intactum Pallanta, & cùm spolia ista, diemq;

Oderit.

Oderit. at socii multo gemitu, lacrymisq;
Impositum scuto referunt Pallanta frequentes.
O' dolor, atq; decus magnum rediture parenti:
Hæc te prima dies bello dedit, hæc eadem aufert:
Cùm tamen ingentes Rutulorum linquis acervos.
Nec iam fama mali tanti, sed certior autor
Advolat Aeneæ, tenui discrimine lethi
Esse suos, tempus versis succurrere Teucris.
Proxima quæq; metit gladio, latumq; per agmen
Ardens limitem agit ferro, te Turne superbum
Cæde nova quærens: Pallas, Euander, in ipsis
Omnia sunt oculis: mensæ, quas advena primus
Tunc adiit, dextræq; datæ. Sulmone creatos
Quattuor hîc iuvenes, totidem quos educat Ufens
Viventes rapit, inferias quos immolet umbris:
Captivoq; rogi perfundat sanguine flammas.
Inde Mago procul infensam cùm tenderet hastam:
Ille astu subit, ac tremebunda supervolat hasta:
Et genua amplectens effatur talia supplex:
Per patrios ma s, & spes surgentis Iuli
Te precor, hanc animam serves natoq;, patriq;.
Est domus alta, iacent penitus defossa talenta
Cælati argenti, sunt auri pondera facti.
Infectiq; mihi. non hîc victoria Teucrûm
Vertitur: haud anima una dabit discrimina tanta.
Dixerat: Aeneas contrà cui talia reddit:
Argenti, atq; auri memoras quæ multa talenta,
Gnatis parce tuis: belli commercia Turnus
Sustulit ista prior, iam tum Pallante perempto.
Hoc patris Anchisæ manes, hoc sentit Iulus.

Sic

Sic fatus, galeam læua tenet, atq; reflexa
Ceruice orantis capulo tenus abdidit ensem.
Nec procul Aemonides Phœbi, Triuiæq; sacerdos,
Infula cui sacra redimibat tempora vitta,
Totus collucens veste, atq; insignibus armis:
Quem congressus agit campo: lapsumq; superstans
Immolat: ingentiq; vmbra tegit. arma Serestus
Lecta refert humeris, tibi Rex Gradiue trophaum.
Instaurant acies Vulcani stirpe creatus
Cæculus, & veniens Marsorum montibus Vmbro.
Dardanides contrà furit: Anxuris ense sinistram,
Et totum Clypei ferro deiecerat orbem.
Dixerat ille aliquid magnum: vimq; affore verbo
Crediderat: cæloq; animum fortasse ferebat:
Canitiemq; sibi & longos promiserat annos.
Tarquitus exultans contrà fulgentibus armis,
Syluicola Fauno Dryope quem Nympha crearat,
Obuius ardenti sese obtulit: ille reducta
Loricam, clypeiq; ingens onus impedit hasta
Tum caput orantis nequicquam, & multa parantis
Dicere, deturbat terræ: truncumq; tepentem
Prouoluens, super hæc inimico pectore fatur:
Istic nunc metuende iace, non te optima mater
Condet humi, patriòue onerabit membra sepulcro:
Alitibus linquere feris: aut gurgite mersum
Vnda feret, piscesq; impasti vulnera lambent.
Protinus Antæum, & Lycã, prima agmina Turni
Persequitur, fortemq; Numam, fuluumq; Camertem
Magnanimo Volscente satum: ditissimus agri
Qui fuit Ausonidûm, & tacitis regnauit Amyclis.

Aegæon

Aegæon qualis, centum cui brachia dicunt,
Centenasq; manus, quinquaginta oribus ignem,
Pectoribusq; arsisse: Iouis cùm fulmina contra
Tot paribus streperet clypeis, tot stringeret enses.
Sic toto Aeneas desæuit in æquore victor,
Vt semel intepuit mucro. quin ecce Nyphæi
Quadrijuges in equos, aduersaq; pectora tendit:
Atq; illi longè gradientem & dira frementem
Vt videre, metu versi, retroq; ruentes
Effunduntq; ducem, retroq; ad littora currus.
Interea bijugis infert se Lucagus albis
In medios, fraterq; Liger: sed frater habenis
Flectit equos. strictum rotat acer Lucagus ensem.
Haud tulit Aeneas tanto feruore furentes:
Irruit aduersaq; ingens apparuit hasta.
Cui Liger:
Non Diomedis equos, non currus cernis Achillis
Aut Phrygiæ campos: nunc belli finis, & æui
His dabitur terris. Vesano talia latè
Dicta volant Ligeri: sed non & Troïus heros
Dicta parat contrà. iaculum nam torquet in hostem.
Lucagus vt pronus pendens in verbera telo
Admonuit bijugos, proiecto dum pede læuo
Aptat se pugnæ: subit oras hasta per imas
Fulgentis clypei: tum læuum perforat inguen.
Excussus curru moribundus voluitur aruis.
Quem pius Aeneas dictis affatur amaris:
Lucage, nulla tuos currus fuga segnis equorum
Prodidit, aut vanæ vertere ex hostibus vmbræ:
Ipse rotis saliens iuga deseris. hæc ita fatus

Arripuit

Arripuit biiugos. frater tendebat inermes
Infelix palmas, curru delapsus eodem.
Per te, per qui te talem genuere parentes,
Vir Troiane*, sine hanc animã, & miserere precantis.*
Pluribus oranti Aeneas: Haud talia dudum
Dicta dabas. morere, & fratrem ne desere frater,
Tum latebras animæ pectus mucrone recludit.
Talia per campos edebat funere ductor
Dardanius, torrentis aquæ, vel turbinis atri
More furens. tandem erumpunt, & castra relinquunt
Ascanius puer, & nequicquàm obsessa iuuentus.
Iunonem interea compellat Iuppiter vltro:
O germana mihi, atq; eadem gratissima coniux,
Vt rebare, Venus (nec te sententia fallit)
Troianas sustentat opes, non viuida bello
Dextra viris, animusq; ferox, patiensq; pericli.
Cui Iuno summissa: Quid ò pulcherrime coniux
Sollicitas ægram, & tua tristia dicta timentem?
Si mihi, quæ quondam fuerat, quamq; esse decebat,
Vis in amore foret, non hæc mihi namq; negares
Omnipotens: quin & pugnæ subducere Turnum,
Et Dauno possem incolumem seruare parenti.
Nunc pereat, Teucrisq; pio det sanguine pœnas.
Ille tamen nostra deducit origine nomen:
Pilumnusq; illi quartus pater. & tua larga
Sæpe manu, multisq; onerauit limina donis.
Cui Rex *ætherei breuiter sic fatur Olympi:*
Si mora præsentis lethi, tempusq; caduco
Oratur iuueni, meq; hoc ita ponere sentis:
Tolle fuga Turnum, atq; instantibus eripe fatis:

Hactenus indulsisse vacat: sin altior istis
Sub precibus venia ulla latet, totumq; moueri,
Mutariue putas bellum, spes pascis inaneis.
Cui Iuno illacrymans, Quid si, quod voce grauaris,
Mente dares? atq; hæc Turno rata vita maneret?
Nunc manet insontem grauis exitus: aut ego veri
Vana feror: quòd vt ô potius formidine falsa
Ludar: & in melius tua, qui potes, orsa reflectas.
Hæc vbi dicta dedit: cœlo se protinus alto
Misit, agens hyemem nimbo succincta per auras:
Iliacamq; aciem, & Laurentia castra petiuit.
Tum Dea nube caua tenuem sine viribus vmbram
In faciem Aeneę (visu miserabile monstrum)
Dardanijs ornat telis: clypeumq;, iubasq;
Diuini assimulat capitis: dat inania verba:
Dat sine mente sonum: gressusq; effingit euntis.
Morte obita quales fama est volitare figuras,
Aut quæ sopitos deludunt somnia sensus.
At primas læta ante acies exultat imago:
Irritatq; virum telis, & voce lacessit.
Instat cui Turnus, stridentemq; eminus hastam
Conijcit: illa dato vertit vestigia tergo.
Tum verò Aenean auersum vt cedere Turnus
Credidit, atq; animo spem turbidus hausit inanem:
Quò fugis Aenea? thalamos ne desere pactos:
Hac dabitur dextra tellus quæsita per vndas.
Talia vociferans sequitur, strictumq; coruscat
Mucronem: nec ferre videt sua gaudia ventos.
Fortè ratis celsi coniuncta crepidine saxi
Expositis stabat scalis, & ponte parato.

Quà

Quà Rex Clusinis aduectus Osinius oris.
Huc sese trepida Aeneæ fugientis imago
Conijcit in latebras, nec Turnus segnior instat:
Exuperatq; moras, & pontes transilit altos.
Vix proram attigerat: rupit Saturnia funem,
Auulsamq; rapit reuoluta per æquora nauem.
Illum autem Aeneas absentem in prælia poscit:
Obuia multa virûm demittit corpora morti.
Tum leuis haud vltrà latebras iam quærit imago:
Sed sublimè volans nubi se immiscuit atræ.
Cùm Turnum medio intereà fert æquore turbo.
Respicit ignarus rerum, ingratusq; salutis:
Et duplices cum voce manus ad sidera tendit:
Omnipotens genitor, tantón' me crimine dignum
Duxisti? & tales voluisti expendere pœnas?
Quò feror? unde abii? quæ me fuga, quémue reducet?
Laurenteisne iterum muros, aut castra videbo?
Quid manus illa virûm, qui me, meaq; arma secuti?
Quosq; (nefas) omnes infanda in morte reliqui?
Et nunc palantes video, gemitumq; cadentum
Accipio? quid agã? aut quæ iam satis ima dehiscant
Terra mihi? uos ô potius miserescite venti:
In rupes, in saxa (uolens uos Turnus adoro)
Ferte ratem: sæuisq; uadis immittite Syrtis:
Quò neq; me Rutuli, neq; conscia fama sequatur.
Hæc memorans animo nũc huc, nũc fluctuat illuc:
An sese mucrone ob tantum dedecus amens
Induat, & crudum per costas exigat ensem:
Fluctibus an iaciat medius, & littora nando
Curua petat, Teucrûmq; iterum se reddat in arma.

Ille quidem hoc sperans, nam Pallas antè ruentem,
Dum furit, incautum crudeli morte sodalis
Excipit: atq; ensem tumido in pulmone recondit.
Hinc Helenum petit, & Rhœti de gente vetusta
Anchemolum, thalamos ausum incestare nouercæ.
Vos etiam gemini Rutulis cecidistis in aruis,
Daucia Laride, Tymberq; simillima proles
Indiscreta suis, gratusq; parentibus error.
At nunc dura dedit vobis discrimina Pallas.
Nam tibi Tymbre caput Euandrius abstulit ensis:
Te decisa suum Laride dextera quærit:
Semianimesq; micant digiti, ferrumq; retractant.
Arcadas accensos monitu, & præclara tuentes
Facta viri, mistus dolor, & pudor armat in hostes.
Tum Pallas biiugis fugientem Rhœtea præter
Traiicit. hoc spatium, tantumq; moræ fuit Ilo.
Ilo namq; procul validam direxerat hastam:
Quam medius Rhœteus intercipit, optime Teuthra,
Te fugiens fratremq; Tyren: curruq; volutus
Cædit semianimis Rutulorum calcibus arua.
Ac velut optato ventis æstate coortis
Dispersa immittit syluis incendia pastor:
Correptis subito medijs extenditur vna
Horrida per latos acies Vulcania campos:
Ille sedens victos flammas despectat ouanteis.
Non aliter socium virtus coit omnis in vnum
Teq; iuuat Palla sed bellis acer Halesus
Tendit in aduersos, seq; in sua colligit arma.
Hic mactat Ladona, Pheretaq;, Demodocumq;:
Strymonio dextram fulgenti deripit ense

Elatum

Elatum in iugulum: saxo ferit ora Thoantis,
Ossaq; dispergit cerebro permista cruento.
Fata canens syluis genitor celarat Halesum:
Vt senior letho canentia lumina soluit:
Iniecere manum Parcę, telisq; sacrarunt
Euandri. quem sic Pallas petit antè precatus:
Da nunc Tybri pater ferro, quod missile libro,
Fortunam, atq; viam duri per pectus Halesi.
Hęc arma, exuuiasq; viri tua quercus habebit.
Audijt illa Deus. dum texit Imaona Halesus
Arcadio infelix telo dat pectus inermum.
At non cæde viri tanta perterrita Lausus
Pars ingens belli sinit agmina. primus Abantem
Oppositum interimit, pugnæ nodumq;, moramq;.
Sternitur Arcadiæ proles: sternuntur Hetrusci:
Et vos ô Graij imperdita corpora Teucri.
Agmine concurrunt, ducibusq;, & viribus æquis.
Extremi addensant acies: nec turba moueri
Tela, manusq; sinit. hinc Pallas instat, & vrget:
Hinc contrà Lausus: nec multùm discrepat ætas:
Egregij forma: sed queis fortuna negarat
In patriam reditus. ipsos concurrere passus
Haud tamen inter se magni regnator Olympi:
Mox illos sua fata manent maiore sub hoste.
Intereà soror alma monet succurrere Lauso
Turnum, qui volucri curru medium secat agmen:
Vt vidit socios: Tempus desistere pugnæ:
Solus ego in Pallanta feror: soli mihi Pallas
Debetur: cuperem ipse parens spectator adesset.
Hæc ait: & socij cesserunt æquore iusso.

At

At Rutulûm abscessu iuuenis tum iussa superba
Miratus, stupet in Turno: corpusq; per ingens
Lumina voluit, obitq; truci procul omnia visu:
Talibus & dictis it contra dicta tyranni:
Aut spoliis ego iam raptis laudabor opimis:
Aut letho insigni: sorti pater æquus vtriq; est.
Tolle minas. fatus medium procedit in æquor.
Frigidus Arcadibus coit in præcordia sanguis.
Desiluit Turnus biiugis: pedes apparat ire
Comminus. vtq; leo, specula cùm vidit ab alta
Stare procul campis meditantem prælia taurum,
Aduolat: haud alia est Turni venientis imago.
Hunc vbi contiguum missæ fore credidit hastæ:
Ire prior Pallas, si quà fors adiuuet ausum,
Viribus imparibus: magnumq; ita ad æthera fatur:
Per patris hospitium, & mensas, quas aduena adisti,
Te precor Alcide, cœptis ingentibus adsis.
Cernat semineci sibi me rapere arma cruenta:
Victoremq; ferant morientia lumina Turni.
Audiit Alcides iuuenem: magnumq; sub imo
Corde premit gemitum, lacrymasq; effudit inanes.
Tum genitor natum dictis affatur amicis:
Stat sua cuiq; dies: breue, & irreparabile tempus
Omnibus est vitæ: sed famam extendere factis
Hoc virtutis opus. Troiæ sub mœnibus altis
Tot nati cecidere Deûm. quin occidit vnà
Sarpedon mea progenies. etiam sua Turnum
Fata vocant: metasq; dati peruenit ad æui.
Sic ait: atq; oculos Rutulorum reiicit aruis.
At Pallas magnis emittit viribus hastam,

Vagmaq;

Vaginaq; caua fulgentem diripit ensem.
Illa volans, humeris surgunt quà tegmina summa
Incidit: atq; uiam clypei molita per oras,
Tandem etiam magno strinxit de corpore Turni.
Hic Turnus ferro præfixum robur acuto
In Pallanta diu librans iacit: atq; ita fatur.
Aspice num magè sit nostrum penetrabile telum.
Dixerat: ac clypeum, tot ferri terga tot æris,
Cùm pellis toteis obeat circundata tauri,
Vibranti cuspis medium transuerberat ictu:
Loriceq; moras, & pectus perforat ingens.
Ille rapit calidum frustra de vulnere telum.
Vna, eademq; via sanguisq;, animusq; sequuntur.
Corruit in vulnus: sonitum super arma dedere:
Et terram hostilem moriens petit ore cruento.
Quem Turnus super assistens,
Arcades hęc, inquit, memores mea dicta referte
Euandro: qualem meruit, Pallanta remitto.
Quisquis honos tumuli, quicquid solamē humandi est,
Largior. haud illi stabunt Aeneia paruo
Hospitia: & læuo pressit pede talia fatus
Exanimum, rapiens immania pondera baltei,
Impressumq; nefas: vna sub nocte iugali
Cęsa manus iuuenum fœdè, thalamiq; cruenti:
Quę bonus Eurytion multo cęlauerat auro.
Quo nunc Turnus ouat spolio, gaudetq; potitus.
Nescia mens hominum fati, sortisq; futurę,
Et seruare modum rebus sublata secundis.
Turno tempus erit, magno cùm optauerit emptum
Intactum Pallanta, & cùm spolia ista, diemq;
Oderit.

Oderit. at socii multo gemitu, lacrymisq;
Impositum scuto referunt Pallanta frequentes.
O' dolor, atq; decus magnum rediture parenti:
Hæc te prima dies bello dedit, hæc eadem aufert:
Cùm tamen ingentes Rutulorum linquis acervos.
Nec iam fama mali tanti, sed certior autor
Advolat Aeneæ, tenui discrimine lethi
Esse suos, tempus versis succurrere Teucris.
Proxima quæq; metit gladio, latumq; per agmen
Ardens limitem agit ferro, te Turne superbum
Cęde nova quęrens: Pallas, Euander, in ipsis
Omnia sunt oculis: mensę, quas advena primus
Tunc adiit, dextręq; datę. Sulmone creatos
Quattuor hic iuvenes, totidem quos educat Ufens
Viventes rapit, inferias quos immolet umbris:
Captivoq; rogi perfundat sanguine flammas.
Inde Mago procul infensam cùm tenderet hastam:
Ille astu subit, ac tremebunda supervolat hasta:
Et genua amplectens effatur talia supplex:
Per patrios ma[illegible]s, & spes surgentis Iuli
Te precor, hanc animam serves natoq;, patriq;.
Est domus alta, iacent penitus defossa talenta
Cęlati argenti, sunt auri pondera facti.
Infectiq; mihi: non hic victoria Teucrûm
Vertitur: haud anima una dabit discrimina tanta.
Dixerat: Aeneas contrà cui talia reddit:
Argenti, atq; auri memoras quæ multa talenta,
Gnatis parce tuis: belli commercia Turnus
Sustulit ista prior, iam tum Pallante perempto.
Hoc patris Anchisę manes, hoc sentit Iulus.

Sic

Sic fatur, galeam læua tenet, atq; reflexa
Ceruice orantis capulo tenus abdidit ensem.
Nec procul Aemonides Phœbi, Triuiæq; sacerdos,
Infula cui sacra redimibat tempora vitta,
Totus collucens veste, atq; insignibus armis:
Quem congressus agit campo: lapsumq; superstans
Immolat: ingentiq; vmbra tegit, arma Serestus
Lecta refert humeris, tibi Rex Gradiue trophæum.
Instaurant acies Vulcani stirpe creatus
Cæculus, & veniens Marsorum montibus Vmbro.
Dardanides contra furit: Anxuris ense sinistram,
Et totum Clypei ferro deiecerat orbem.
Dixerat ille aliquid magnum: vimq; affore verbo
Crediderat: cæloq; animum fortaße ferebat:
Canitiemq; sibi & longos promiserat annos.
Tarquitus exultans contrà fulgentibus armis,
Syluicolæ Fauno Dryope quem Nympha crearat,
Obuius ardenti sese obtulit: ille reducta
Loricam, clypeiq; ingens onus impedit hasta
Tum caput orantis nequicquam, & multa parantis
Dicere, deturbat terræ: truncumq; tepentem
Prouoluens, super hæc inimico pectore fatur:
Istic nunc metuende iace, non te optima mater
Condet humi, patrióue onerabit membra sepulcro:
Alitibus linquere feris: aut gurgite mersum
Vnda feret, piscesq; impasti vulnera lambent.
Protinus Antæum, & Lycã, prima agmina Turni
Persequitur, fortemq; Numam, fuluumq; Camertem
Magnanimo Volscente satum: ditißimus agri
Qui fuit Ausonidũm, & tacitis regnauit Amyclis.

Aegæon

Aegeon qualis, centum cui brachia dicunt,
Centenasq; manus, quinquaginta oribus ignem,
Pectoribusq; arsisse: Iouis cùm fulmina contra
Tot paribus streperet clypeis, tot stringeret enses.
Sic toto Aeneas desæuit in æquore victor,
Vt semel intepuit mucro. quin ecce Nyphei
Quadriuges in equos, aduersaq; pectora tendit:
Atq; illi longè gradientem & dira frementem
Vt videre, metu versi, retroq; ruentes
Effunduntq; ducem, retroq; ad littora currus.
Intereà biiugis infert se Lucagus albis
In medios, fraterq; Liger: sed frater habenis
Flectit equos: strictum rotat acer Lucagus ensem.
Haud tulit Aeneas tanto feruore furentes:
Irruit aduersaq; ingens apparuit hasta.
Cui Liger:
Non Diomedis equos, non currus cernis Achillis
Aut Phrygiæ campos: nunc belli finis, & æui
His dabitur terris. Vesano talia latè
Dicta volant Ligeri: sed non & Troïus heros
Dicta parat contrà. iaculum nam torquet in hostem.
Lucagus vt pronus pendens in verbera telo
Admonuit biiugos, proiecto dum pede læuo
Aptat se pugnæ: subit oras hasta per imas
Fulgentis clypei: tum læuum perforat inguen.
Excussus curru moribundus voluitur aruis.
Quem pius Aeneas dictis affatur amaris:
Lucage, nulla tuos currus fuga segnis equorum
Prodidit, aut vanæ vertere ex hostibus vmbræ:
Ipse rotis saliens iuga deseris. hæc ita fatus

Arripuit

Arripuit lingos. frater tendebat inermes
Infelix palmas, curru delapsus eodem.
Per te, per qui te talem genuere parentes,
Vir Troiane, sine hanc animã, & miserere precantis.
Pluribus oranti Aeneas: Haud talia dudum
Dicta dabas. morere, & fratrem ne desere frater,
Tum latebras animæ pectus mucrone recludit.
Talia per campos edebat funere ductor
Dardanius, torrentis aquæ, vel turbinis atri
More furens. tandem erumpunt, & castra relinquunt
Ascanius puer, & nequicquàm obsessa iuuentus.
Iunonem interea compellat Iuppiter vltro:
O germana mihi, atq; eadem gratissima coniux,
Vt rebare, Venus (nec te sententia fallit)
Troianas sustentat opes, non viuida bello
Dextra viris, animusq; ferox, patiensq; pericli.
Cui Iuno summissa: Quid ô pulcherrime coniux
Sollicitas ægram, & tua tristia dicta timentem?
Si mihi, quæ quondam fuerat, quamq; esse decebat,
Vis in amore foret, non hæc mihi namq; negares
Omnipotens: quin & pugnæ subducere Turnum,
Et Dauno possem incolumem seruare parenti.
Nunc pereat, Teucrisq; pio det sanguine pœnas.
Ille tamen nostra deducit origine nomen:
Pilumnusq; illi quartus pater: & tua larga
Sæpe manu, multisq; onerauit limina donis.
Cui Rex ætherei breuiter sic fatur Olympi:
Si mora præsentis lethi, tempusq; caduco
Oratur iuueni, meq; hoc ita ponere sentis:
Tolle fuga Turnum, atq; instantibus eripe fatis:

Quà Rex Clusinis aduectus Osinius oris.
Huc sese trepida Aeneæ fugientis imago
Conijcit in latebras, nec Turnus segnior instat:
Exuperatq; moras, & pontes transilit altos.
Vix proram attigerat: rupit Saturnia funem.
Auulsamq; rapit reuoluta per æquora nauem.
Illum autem Aeneas absentem in prælia poscit:
Obuia multa virûm demittit corpora morti.
Tum leuis haud vltrà latebras iam quærit imago:
Sed sublimè volans nubi se immiscuit atræ.
Cùm Turnum medio intereà fert æquore turbo.
Respicit ignarus rerum, ingratusq; salutis:
Et duplices cum voce manus ad sidera tendit:
Omnipotens genitor, tantón' me crimine dignum
Duxisti? & tales voluisti expendere pœnas?
Quò feror? unde abii? quæ me fuga? quémue reducet?
Laurenteisne iterum muros, aut castra videbo?
Quid manus illa virûm, qui me, meaq; arma secuti?
Quosq; (nefas) omnes infanda in morte reliqui?
Et nunc palantes video, gemitumq; cadentum
Accipio? quid agã? aut quæ iam satis ima dehiscant
Terra mihi? uos ô potius miserescite venti:
In rupes, in saxa (uolens uos Turnus adoro)
Ferte ratem: sæuisq; uadis immittite Syrtis:
Quò neq; me Rutuli, neq; conscia fama sequatur.
Hæc memorans animo nũc huc, nũc fluctuat illuc:
An sese mucrone ob tantum dedecus amens
Induat, & crudum per costas exigat ensem:
Fluctibus an iaciat mediis, & littora nando
Curua petat, Teucrûmq; iterum se reddat in arma.

Ter conatus vtramq; viam: ter maxima Iuno
Continuit, iuuenemq; animo miserata repressit.
Labitur alta secans, fluctuq;, æstuq; secundo:
Et patris antiquam Dauni defertur ad vrbem.
At Iouis intereà monitis Mezentius ardens
Succedit pugnæ: Teucrosq; inuadit ouantes.
Concurrunt Tyrrhenæ acies, atq; omnibus vni,
Vni odijsq; viro, telisq; frequentibus instant.
Ille velut rupes, vastum quæ prodit in æquor
Obuia ventorum furijs, expostaq; ponto,
Vim cunctam, atq; minas perfert, cœliq;, mariq;,
Ipsa immota manet. prolem Dolicaonis Hebrum
Sternit humi, cum quo Latagũ, Palmumq; fugacem:
Sed Latagum saxo, atq; ingenti fragmine montis
Occupat os, faciemq; aduersam: poplite Palmum
Succiso volui segnem sinit: armaq; Lauso
Donat habere humeris, & vertice figere cristas.
Nec non Euantem Phrygium, Paridisq; Mimanta
Aequalem, comitemq; vna, quem nocte Theano
In lucem genitori Amyco dedit: & face prægnans
Cisseis Regina Parin creat: vrbe paterna
Occubat: ignarum Laurens habet orã Mimanta,
Ac velut ille canum morsu de montibus altis
Actus aper, multos Vesulus quem pinifer annos
Defendit, multosq; palus Laurentia: sylua
Pastus arundinea, postquàm inter retia ventum est,
Substitit, infremuitq; ferox, & inhorruit armos:
Nec cuiquam irasci, propiusue accedere virtus
Sed iaculis, tutisq; procul clamoribus instant.
Haud aliter: iustæ quibus est Mezentius iræ,

Non

Non vlli est animus stricto concurrere ferro:
Missilibus longè, & vasto clamore lacessunt.
Ille autem impauidus partes cunctatur in omneis
Dentibus infrendens, & tergo decutit hastas.
Venerat antiquis Coriti de finibus Acron
Graius homo, infectos linquens profugus hymenæos.
Hunc vbi miscentem longè media agmina vidit
Purpureum pennis, & pactæ coniugis ostro:
Impastus stabula alta leo ceu sæpe peragrans,
(Suadet enim vesana fames) si fortè fugacem
Conspexit capream, aut surgentem in cornua ceruum:
Gaudet hians immanè, comasq; arrexit, & hæret
Visceribus super accumbens, lauit improba teter
Ora cruor:
Sic ruit in densos alacer Mezentius hostes.
Sternitur infelix Acron: & calcibus atram
Tundit humum expirans: infractaq; tela cruentat.
Atq; idem fugientem haud est dignatus Oroden
Sternere, nec iacta cæcum dare cuspide vulnus.
Obuius, aduersoq; occurrit: seq; viro vir
Contulit, haud furto melior, sed fortibus armis:
Tum super abiectum posito pede nixus, & hasta,
Pars belli haud temnenda viris, iacet altus Orodes,
Conclamant socij lætum pæana secuti.
Ille autem expirans: Non me quicunq; es inulto
Victor, nec longùm lætabere: te quoq; fata
Prospectant paria: atq; eadem mox arua tenebis.
Ad quem subridens mista Mezentius ira:
Nunc morere: est de me Diuũ pater, atq; hominũ rex
Viderit. hoc dicens eduxit corpore telum.

Olli dura quies oculos, & ferreus urget
Somnus: in æternam clauduntur lumina noctem
Cædicus Alcathoum obtruncat, Sacrator Hydaspem,
Partheniumq; Rapo, & prędurum uiribus Orsen:
Meßapus Cloniumq;, Lycaoniumq; Ericaten:
Illum infrænis equi lapsu tellure iacentem,
Hunc peditem pedes. & Lycius processerat Agis:
Quem tamen haud expers Valerus uirtu s auię
Deiicit: Atronium Salius, Saliumq; Nealces
Insignis iaculo, & longè fallente sagitta.
Iam grauis æquabat luctus, & mutua Mauors:
Funera: cadebant pariter, pariterq; ruebant
Victores, uictiq;: neq; his fuga nota, nec illis.
Dii Iouis in tectis iram miserantur inanem
Amborum, & tantos mortalibus eße labores.
Hinc Venus, hinc contrà spectat Saturnia Iuno:
Pallida Tisiphone media inter millia sęuit.
At uerò ingentem quatiens Mezentius hastam,
Turbidus ingreditur campo. quàm magnus Orion
Cùm pedes incedit medii per maxima Nerei
Stagna uiam scindens, humero supereminet undas:
Aut summis referens annosam montibus ornum,
Ingrediturq; solo: & caput inter nubila condit:
Talis se uastis infert Mezentius armis.
Huic contrà Aeneas speculatus in agmine longo,
Obuius ire parat: manet imperterritus ille,
Hostem magnanimum opperiens, & mole sua stat.
Atq; oculis spatium emensus, quantum satis hastæ:
Dextra mihi Deus, & telum quod missile libro,
Nunc adsint: uoueo prædonis corpore raptis

Indu-

Indutum spoliis ipsum te Lause trophæum
Aeneę, dixit, stridentemq; eminus hastam
Iecit: at illa uolans clypeo est excussa: proculq;
Egregium Anthorem latus inter, & ilia figit:
Herculis Anthorem comitem, qui missus ab Argis
Hęserat Euandro, atq; Italia consederat urbe.
Sternitur infelix alieno uulnere: cælumq;
Aspicit, & dulceis moriens reminiscitur Argos.
Tum pius Aeneas hastam iacit: illa per orbem
Aere cauum triplici, per linea terga, tribusq;
Transiit intextum tauris opus: imaq; sedit
Inguine: sed uires haud pertulit. ocyus ensem
Aeneas uiso Tyrrheni sanguine lætus
Eripit à femore, & trepidanti feruidus instat.
Ingemuit chari grauiter genitoris amore,
Vt uidit, Lausus: lacrymęq; per ora uolutę.
Hic mortis durę casum, tuaq; optima facta,
Siqua fidem tanto est operi latura uetustas,
Non equidem nec te iuuenis memorande silebo.
Ille pedem ferens, & inutilis, inq; ligatus
Cedebat: clypeoq; inimicum hastile trahebat:
Proripuit iuuenis, seseq; immiscuit armis.
Iamq; assurgentis dextrę, plagamq; ferentis
Aeneę subiit mucronem: ipsumq; morando
Sustinuit: socii magno clamore sequuntur:
Dum genitor nati parma protectus abiret:
Telaq; coniiciunt, proturbantq; eminus hostem
Missilibus. furit Aeneas, tectusq; tenet se.
Ac uelut effusa siquando grandine nimbi
Pręcipitant, omnis campis diffugit arator,

Omnis & agricola: & tuta latet arce viator,
Aut amnis ripis, aut alti fornice saxi,
Dum pluit in terris: ut possint sole reducto
Exercere diem: sic obrutus undiq; telis
Aeneas nubem belli dum detinet, omneis
Sustinet: & Lausum increpitat, Lausoq; minatur.
Quò moriture ruis? maioraq; uiribus audes?
Fallit te incautum pietas tua. Nec minus ille
Exultat demens: sæuæ iamq; altius iræ
Dardanio surgunt ductori: extremaq; Lauso
Parcæ fila legunt. ualidum namq; exigit ensem
Per medium Aeneas iuuenem, totumq; recondit,
Transiit & parmam mucro, leuia arma minacis.
Et tunicam, molli mater quam neuerat auro:
Impleuitq; sinum sanguis: tum uita per auras
Concessit mæsta ad manes, corpusq; reliquit.
At uerò ut uultum uidit morientis, & ora,
Ora modis Anchisiades pallentia miris,
Ingemuit miserans grauiter, dextramq; tetendit:
Et mentem patriæ subijt pietatis imago.
Quid tibi nunc miserande puer, pro laudibus istis?
Quid pius Aeneas tanta dabit indole dignum?
Arma, quibus lætatus, habet tua: teq; parentum
Manibus, & cineri (si qua est ea cura) remitto.
Hoc tamen infelix miseram solabere mortem:
Aeneę magni dextra cadis. increpat ultro
Cunctanteis socios: & terra sublevat ipsum
Sanguine turpantem comptos de more capillos.
Interea genitor, Tyberini ad fluminis undam
Vulnera siccabat lymphis, corpusq; leuabat

Arboris

Arboribus acclinis trunco. procul ærea ramis
Dependet galea, & prato grauia arma quiescunt.
Stant lecti circùm iuuenes: ipse æger, anhelans
Colla fouet, fusus propexam in pectore barbam.
Multa super Lauso rogitat, multosq; remittit,
Qui reuocent, mœstiq; ferant mandata parentis.
At Lausum socij exanimum super arma ferebant,
Flentes ingentem, atq; ingenti uulnere victum.
Agnouit longè gemitum præsaga mali mens.
Canitiem immundo deformat puluere. & ambas
Ad cœlum tendit palmas, & corpore inhæret.
Tantáne me tenuit viuendi nate voluptas?
Vt pro me hostili paterer succedere dextræ
Quem genui? tuáne hæc genitor per vulnera seruor,
Morte tua viuens? heu nunc misero mihi demum
Exilium infelix: nunc altè vulnus adactum,
Idem ego nate tuum maculaui crimine nomen
Pulsus ob inuidiam solio, sceptrisq; paternis.
Debueram patriæ pœnas, odijsq; meorum
Omneis per mortes animam sontem ipse dedissem.
Nunc uiuo: neq; adhuc homines, lucemq; relinquo:
Sed linquam. Simul hæc dicens attollit in ægrum
Se femur: & quanquàm uis alto uulnere tardat:
Haud deiectus equum duci iubet. hoc decus illi,
Hoc solamen erat: bellis hoc uictor abibat
Omnibus. alloquitur mærentem, & talibus infit:
Rhæbe diu (res siqua diu mortalibus ulla est)
vximus: haud hodie uictor spolia illa cruenta,
Et caput Aeneæ referes; Lausiq; dolorum
Vltor eris mecum: aut aperit si nulla uiam uis,
Occumbens

Clamore incendunt cælum Troësq; Latiniq;.
Aduolat Aeneas, vaginaq; eripit ensem:
Et super hæc: vbi nunc Mezentius acer? & illa
Efferra vis animi? contrà Tyrrhenus, vt auras
Suspiciens hausit cælum, mentemq; recepit:
Hostis amare quid increpitas, mortemq; minaris?
Nullum in cæde nefas, nec sic ad prælia veni:
Nec tecum meus hæc pepigit mihi fœdera Lausus.
Vnum hoc per, siqua est victis venia hostibus, oro
Corpus humo patiare tegi: scio acerba meorum
Circunstare odia: hunc oro defende furorem:
Et me consortem nati concede sepulcro
Hæc loquitur: iuguloq; haud inscius accipit ensem:
Undantiq; animam diffudit in arma cruore.

PVB. VERGILII MARONIS ÆNEIDOS

LIBER XI.

OCeanum intereà surgens Aurora reliquit.
Aeneas, quamquã & socijs dare tẽpus humandis
Præcipitant curæ, turbataq; funere mens est,
Vota deûm primo victor soluebat Eoo.
Ingentem quercum decisis vndiq; ramis
Constituit tumulo: fulgentiaq; induit arma,
Mezenti ducis exuuias, tibi magne trophæum
Bellipotens: aptat rorantes sanguine cristas,
Telaq; trunca viri, & bis sex thoraca petitum,

Perfossumq;

Perfoſſumq; locis : clypeumq; ex ære ſiniſtræ
Subligat : atq; enſem collo ſuſpendit eburnum.
Tum ſocios (namq; omnis eum ſtipata tegebat
Turba ducum) ſic incipiens hortatur ouanteis :
Maxima r s effecta viri · timor omnis abeſto.
Quod supereſt : hęc ſunt ſpolia, & de rege ſuperbo
Primitię : manibusq; meis Mezentius hic eſt.
Nunc iter ad Regem nobis, murosq; Latinos.
Arma parate animis, & ſpe præſumite bellum :
Nequa mora ignaros, vbi primùm vellere ſigna
Annuerint ſuperi, pubemq; educere caſtris,
Impediat : ſegnesq; metu ſententia tardet.
Intereà ſocios, inhumataq; corpora terræ
Mandemus : qui ſolus honos Acheronte ſub imo eſt.
Ite, ait, egregias animas, quæ ſanguine nobis
Hanc patriam peperere ſuo, decorate ſupremis
Muneribus : mæſtamq; Euandri primus ad vrbem
Mittatur Pallas : quem non virtutis egentem
Abſtulit atra dies, & funere merſit acerbo.
Sic ait illacrymans : recipitq; ad limina greſſum,
Corpus vbi exanimi poſitum Pallantis Acœtes
Seruabat ſenior : qui Parrhaſio Euandro
Armiger antè fuit : ſed non fœlicibus ęquè
Tum comes auſpiciys charo datus ibat alumno :
Circum omnis famulumq; manus, Troianaq; turba,
Et mæſtæ Iliades crinem de more ſolutæ.
Vt verò Aeneas foribus ſeſe intulit altis.
Ingentem gemitum tunſis ad ſidera tollunt
Pectoribus : mæſtoq; immugit regia luctu.
Ipſe caput niuei fultum Pallanteis, & ora

Vt

Vt vidit: leuiq; patens in pectore uulnus
Cuspidis Ausoniæ, lacrimis ita fatur obortis:
Téne, inquit, miserande puer, cùm læta ueniret,
Inuidit fortuna mihi? ne regna uideres
Nostra? neq; ad sedes uictor veherere paternas?
Non hæc Euandro de te promissa parenti
Discedens dederam: cùm me complexus euntem
Mitteret in magnum imperium, metuensq; moneret
Acreis esse viros, cum dura prælia gente.
Et nunc ille quidem spe multùm captus inani,
Fors & uota facit, cumulatq; altaria donis.
Nos iuuenem exanimum, & nil iam cœlestibus ullis
Debentem, uano mœsti comitamur honore.
Infelix nati funus crudele uidebis.
Hi nostri reditus, expectatiq; triumphi:
Hæc mea magna fides. at non Euandre pudendis
Vulneribus pulsum aspicies: nec sospite dirum
Optabis nato funus pater. hei mihi quantum
Præsidium Ausonia, & quantum tu perdis Iule.
Hæc ubi defleuit, tolli miserabile corpus
Imperat, & toto lectos ex agmine mittit
Mille uiros, qui supremum comitentur honorem,
Intersintq; patris lacrymis, solatia luctus
Exigua ingentis, misero, sed debita patri.
Haud segnes alii crates, & molle pheretrum
Arbuteis texunt uirgis, & uimine querno:
Extructosq; toros obtentu frondis inumbrant.
Hic iuuenem agresti sublimem in stramine ponunt:
Qualem uirgineo demessum pollice florem
Seu mollis uiolæ, seu languentis hyacinthi:

Cui

Cui neq; fulgor adhuc, necdum sua forma recessit:
Non iam mater alit tellus, viresq; ministrat.
Tum geminas vestes ostroq;, auroq; rigentes
Extulit Aeneas: quas illi læta laborum
Ipsa suis quondam manibus, Sidonia Dido
Fecerat, & tenui telas discreuerat auro.
Harum vnam iuueni, supremum mæstus honorem
Induit: arsurasq; comas obnubit amictu.
Multaq; præterea Laurentis præmia pugnæ
Aggerat: & longo prædam iubet ordine duci.
Addit equos & tela, quibus spoliauerat hostem.
Vinxerat & post terga manus, quos mitteret vmbris
Inferias, cæso sparsuros sanguine flammas:
Indutosq; iubet truncos hostilibus armis
Ipsos ferre duces, inimicaq; nomina figi.
Ducitur infelix æuo confectus Acetes,
Pectora nunc fœdans pugnis, nunc vnguibus ora:
Sternitur & toto proiectus corpore terræ.
Ducunt & Rutulo perfusos sanguine currus.
Pòst bellator equus, positis insignibus, Aethon
It lacrymans, guttisq; humectat grandibus ora.
Hastam alij, galeamq; ferunt; nam cætera Turnus
Victor habet. tum mæsta phalanx, Teucriq; sequuntur,
Tyrreniq; duces, & versis Arcades armis.
Postquàm omnis longè comitum processerat ordo:
Substitit Aeneas, gemituq; hęc addidit alto:
Nos alias hinc ad lacrymas eadem horrida belli
Fata uocant: salue æternum mihi maxime Palla,
Aeternumq; vale. Nec plura effatus, ad altos
Tendebat muros, gressumq; in castra ferebat.

Iamque

Iamq; oratores aderant ex vrbe Latina
Velati ramis oleæ, veniamq; rogantes:
Corpora, per campos ferro quæ fusa iacebant:
Redderet, ac tumulo sineret succedere terræ:
Nullum cum victis certamen, & æthere cassis:
Parceret hospitibus quondam, socerisq; vocatis.
Quos bonus Aeneas haud aspernanda precantes
Prosequitur venia: & verbis hæc insuper addit:
Quænam vos tanto fortuna indigna Latini
Implicuit bello, qui nos fugiatis amicos?
Pacémne exanimis, & Martis sorte peremptis
Oratis? equidem & uiuis concedere vellem.
Nec veni, nisi fata locum, sedemq; dedissent:
Nec bellum cum gente gero: Rex nostra reliquit
Hospitia, & Turni potius se credidit armis.
Aequius huic Turnum fuerat se opponere morti:
Si bellum finire manu, si pellere Teucros
Apparat, his decuit mecum concurrere telis,
Vixet, cui uitam Deus, aut sua dextra dedisset.
Nunc ite, & miseris supponite ciuibus ignem.
Dixerat Aeneas: olli obstupuere silentes
Conuersiq; oculos inter se, atq; ora tenebant.
Tum senior, semperq; odiis, & crimine Drances
Infensus iuueni Turno, sic ore uicissim
Orsa refert: O fama ingens, ingentior armis
Vir Troiane, quibus cælo te laudibus æquem?
Iustitiæne prius mirer, bellíne laborum?
Nos verò hæc patriam grati referemus ad vrbem,
Et te, si qua uiam dederit fortuna, Latino
Iungemus Regi: quærat sibi fœdera Turnus.

Quin

Quin & fatales murorum attollere moles,
Saxaq; subuectare humeris Troiana iuuabit.
Dixerat hæc: vnoq; omnes eadem ore fremebant.
Bis senos pepigere dies, & pace sequestra
Per syluas Teucri, mistiq; impunè Latini
Errauere iugis: ferro sonat alta bipenni
Fraxinus: euertunt actas ad sidera pinus.
Robora nec cuneis, & olentem scindere cedrum,
Nec plaustris cessant vectare gementibus ornos.
Et iam fama volans tanti prænuntia luctus,
Euandrum, Euandriq; domos, & mœnia complet.
Quæ modò victorem Latio Pallanta ferebat,
Arcades ad portas ruere, & de more vetusto
Funereas rapuere faces. lucet via longo
Ordine flammarum, & latè discriminat agros.
Contrà turba Phrygum veniens plangentia iungit
Agmina: quę postquàm matres succedere tectis
Viderunt, mæstam incedunt clamoribus vrbem.
At non Euandrum potis est vis vlla tenere:
Sed venit in medios: pheretro Pallanta reposto
Procubuit supèr, atq; hæret lacrymansq;, gemensq;:
Et via vix tandem voci laxata dolore est.
Non hæc, ô Palla, dederas promissa parenti,
Cautius vt sæuo velles te credere Marti.
Haud ignarus eram, quantum noua gloria in armis,
Et prædulce decus primo certamine posset.
Primitiæ iuuenis miseræ, belliq; propinqui
Dura rudimenta, & nulli exaudita Deorum.
Vota, precesq; meæ: tuq; ô sanctissima coniux
Felix morte tua, neq; in hunc seruata dolorem.

Contrà

Contrà ego viuendo vici mea fata, superstès
Restarem vt genitor: Troum socia arma secutum
Obruerunt Rutuli telis: animam ipse dedissem:
Atq; hæc pompa domum me, non Pallanta referret.
Nec vos arguerim Teucri, nec fœdera, nec quas
Iunximus hospitio dextras: sors ista senectæ
Debita erat nostræ. quòd si immaturata manebat
Mors natum, cæsis Volscorum millibus antè
Ducentem in Latium Teucros cecidisse iuuabit.
Quin ego non alio digner te funere Palla,
Quàm pius Aeneas, & quã magni Phryges, & quã
Tyrreniq; duces, Tyrrhenûm exercitus omnis.
Magna trophæa ferunt, quos dat tua dextera letho.
Tu quoq; nunc stares immanis truncus in armis,
Esset par ætas, & idem si robur ab annis
Turne. sed infelix Teucros quid demoror armis?
Vadite, & hæc memores Regis mandata referte:
Quòd vitam moror inuisa, Pallante perempto,
Dextera causa tua est: Turnum gnatoq;, patriq;,
Quam debere vides: meritis vocat hic tibi solus,
Fortunæq; locus: non vitæ gaudia quæro:
Nec fas: sed gnato manes perferre sub imos.
Aurora interea miseris mortalibus almam
Extulerat lucem, referens opera, atq; labores.
Iam pater Aeneas, iam curuo in littore Tarchon
Constituere pyras; huc corpora quisq; suorum
More tulere patrum: subiectisq; ignibus atris
Conditur in tenebras altum caligine cœlum.
Ter circum accensos cincti fulgentibus armis
Decurrere rogos: ter mæstum funeris ignem

Lustrauere in equis: vlulatusq; ore dedere,
Spargitur & tellus lacrymis, sparguntur & arma.
It cælo clamorq; virum, clangorq; tubarum.
Hinc alij spolia occisis direpta Latinis
Conijciunt igni, galeas, ensesq; decoros,
Frenaq;, feruentesq; rotas: pars munera nota
Ipsorum clypeos, & non felicia tela.
Multa boum circa mactantur corpora morti.
Setigerosq; sues, raptasq; ex omnibus agris
In flammam iugulant pecudes: tum littore toto
Ardenteis spectant socios: semiustaq; seruant
Busta: nec auelli possunt, nox humida donec
Inuertit cælum stellis fulgentibus aptum.
Nec minus & miseri diuersa in parte Latini
Innumeras struxere pyras: & corpora partim
Multa virûm terræ infodiunt: auectaq; partim
Finitimos tollunt in agros, vrbiq; remittunt.
Cætera, confusæq; ingentem cædis aceruum,
Nec numero, nec honore cremant: tunc vndiq; vasti
Certatim in crebris collucent ignibus agri.
Tertia lux gelidam cælo dimouerat umbram;
Mærentes altum cinerem, & confusa ruebant
Ossa focis: tepidoq; onerabant aggere terræ.
Iam verò in tectis prædiuitis vrbe Latini
Præcipuus fragor, & longè pars maxima luctus.
Hic matres, miseræq; nurus, hic chara sororum
Pectora mœrentem, puerîq; parentibus orbi
Dirum execrantur bellum, Turniq; hymenæos:
Ipsum armis, ipsumq; iubent decernere ferro,
Qui regnum Italiæ, & primos sibi poscat honores.

Ingrauat

Ingrauat hæc sęuus Drances: solumq; vocari
Testatur, solùm posci in certamina Turnum.
Multa simul contrà uariis sententia dictis
Pro Turno, & magnum Reginæ nomen obumbrat:
Multa uirum meritis sustentat fama trophæis.
Hos inter motus medio flagrante tumultu,
Ecce super mœsti magna Diomedis ab urbe
Legati responsa ferunt: nihil omnibus actum
Tantorum impensis operum: nil dona, nec aurum,
Nec magnas valuisse preces: alia arma Latinis
Quærenda, aut pacem Troiano ab rege petendum.
Deficit ingenti luctu rex ipse Latinus,
Fatalem Aeneam manifesto numine ferri
Admonet ira Deûm, tumuliq; ante ora recentes.
Ergo concilium magnum, primosq; suorum
Imperio accitos alta intra limina cogit.
Olli conuenere, fluuntq; ad regia plenis
Tecta vijs: sedet in medijs & maximus æuo,
Et primus sceptris haud læta fronte Latinus.
Atq; hîc legatos Aetholа ex vrbe remissos,
Quæ referant, fari iubet, & responsa reposcit
Ordine cuncta suo. tunc facta silentia linguis:
Et Venulus dicto parens, ita farier infit:
Vidimus ô ciues Diomedem, Argiuaq; castra:
Atq; iter emensi casus superauimus omneis:
Contigimusq; manum, qua concidit Ilia tellus.
Ille vrbem Argyripam patriæ cognomine gentis
Victor Gargani condebat Iapygis agris.
Postquàm introgressi, & coràm data copia fandi.
Munera præferimus, nomen, patriamq; docemus:

Qui bellum intulerint, quæ causa attraxerit Arpos.
Auditus ille hæc placido sic reddidit ore:
O' fortunatæ gentes Saturnia regna,
Antiqui Ausonij, quæ vos fortuna quietos
Sollicitat, suadetq; ignota lacessere bella?
Quicunq; Iliacos ferro violauimus agros,
(Mitto ea, quæ muris bellando exhausta sub altis,
Quos Simois premit ille viros) infanda per orbem
Supplicia, & scelerum pœnas expendimus omnes,
Vel Priamo miseranda manus: scit triste Mineruæ
Sidus, & Euboicæ cautes, vltorq; Caphareus.
Militia ex illa diuersum ad littus abacti
Atrides Protei Menelaus adusq; columnas
Exulat: Aetneos vidit Cyclopas Vlysses.
Regna Neoptolemi referam, versosq; penates
Idomenei? Libicóue habitantes Littore Locros?
Ipse Mycenæus magnorum ductor Achiuûm
Coniugis infandæ prima intra limina dextra
Oppetijt: deuicta Asia subsedit adulter.
Inuidisse Deos, patrijs vt redditus oris
Coniugiũ optatum, & pulchram Calydona viderẽ?
Nunc etiam horribili uisu portenta sequuntur:
Et socij amissi petierunt æthera pennis:
Fluminibusq; vagantur aues (heu dira meorum
Supplicia) & scopulos lacrymosis vocibus implent.
Hæc adeò ex illo mihi iam speranda fuerunt
Tempore, cùm ferro cœlestia corpora demens
Appetij, & veneris violaui vulnere dextram.
Ne vero, ne me ad tales impellite pugnas.
Nec mihi cum Teucris vllum post eruta bellum

Pergama

Pergama: nec veterum memini, lætórve malorum.
Munera, quæ patriis ad me portastis ab oris,
Vertite ad Aeneam: stetimus tela aspera contra,
Contulimusq; manus: experto credite, quantus
In clypeum assurgat, quo turbine torqueat bastam.
Si duo præterea tales Idæa tulisset
Terra viros: ultro Inachias venisset ad urbes
Dardanus, & versis lugeret Græcia fatis.
Quicquid apud duræ cessatum est mœnia Troiæ:
Hectoris, Aeneæq; manu victoria Graiûm
Hæsit, & in decimum vestigia rettulit annum.
Ambo animis, ambo insignes præstantibus armis:
Hic pietate prior: coëant in fœdera dextræ,
Qua datur: est armis concurrant arma, cauete.
Et responsa simul quæ sint, rex optime, regis,
Audisti, & quæ sit magno sententia bello.
Vix ea legati: uariusq; per ora concurrit
Ausonidûm turbata fremor: ceu saxa morantur
Cum rapidos amnes, clauso fit gurgite murmur:
Vicineq; fremunt ripę crepitantibus undis.
Ut primùm placati animi, & trepida ora quierunt,
Præfatus Divos solio rex infit ab alto:
Antè quidem summa de re statuisse Latini
Et vellem, & fuerat melius non tempore tali
Cogere concilium, cùm muros obsidet hostis.
Bellum importunum cives cum gente Deorum,
Invictisq; viris gerimus: quos nulla fatigant
Prelia, nec victi possunt absistere ferro.
Spem si quam accitis Aetolûm habuistis in armis,
Ponite spes sibi quisq;: sed hęc quam angusta, videtis.

Cætera quæ rerum iaceant perculsa ruina,
Ante oculos, interq; manus sunt omnia vestras.
Nec quenquam incuso: potuit quæ plurima virtus
Esse, fuit: toto certamen est corpore regni.
Nunc adeò quæ sit dubiæ sententia menti,
Expediam, & paucis (animos adhibete) docebo:
Est antiquus ager Tusco mihi proximus amni,
Longus in Occasum, fines super vsq; Sicanos:
Aurunci, Rutuliq; serunt & vomere duros
Exercent colles, atq; horum asperrima pascunt.
Hæc omnis regio, & celsi plaga pinea montis
Cedat amicitiæ Teucrorum, & fœderis æquas
Dicamus leges: sociosq; in regna vocemus.
Considant, si tantus amor, & mœnia condant.
Sin alios fines, aliamq; capessere gentem
Est animus, possuntq; solo decedere nostro:
Bis denas Italo texamus robore naueis,
Seu plures complere ualent: iacet omnis ad vndam
Materies: ipsi numerumq;, modumq; carinis
Præcipiant: nos æra, manus, naualia demus.
Præterea, qui dicta ferant, & fœdere firment,
Centum Oratores prima de gente Latinos,
Ire placet, pacisq; manu prætendere ramos,
Munera portantes eborisq;, auriq; talenta,
Et sellam regni, trabeamq; insignia nostri.
Consulite in medium, & rebus succurrite fessis.
Tum Drances idem infensus, quem gloria Turni
Obliqua inuidia, stimulisq; agitabat amaris:
Largus opum, & lingua melior: sed frigida bello
Dextera: consiliis habitus non futilis autor,

Seditione

Seditione potens. genus huic materna superbum
Nobilitas dabat: incertum de patre ferebat:
Surgit, & his onerat dictis, atq; aggerat iras:
Rem nulli obscuram, nostræ nec vocis egentem,
Consulis ô bone rex: cuncti se scire fatentur,
Quid fortuna ferat populi: sed dicere mussant.
Det libertatem fandi, flatusq; remittat.
Cuius ob auspicium infaustum, moresq; sinistros
(Dicam equidem, licet arma mihi, mortẽq; minetur)
Lumina tot cecidisse Ducum, totamq; videmus
Consedisse vrbem luctu: dum Troia tentat
Castra, fugæ fidens, & cœlum territat armis.
Vnum etiam donis istis, quæ plurima mitti
Dardanidis, dicíq; iubes, vnum optime regum
Adijcias: nec te vllius violentia vincat,
Quin natam egregio genero, dignisq; hymeneis
Des pater, & pacem hanc æterno fœdere iungat.
Quòd si tantus habet mentes, & pectora terror:
Ipsum obtestemur, veniamq; oremus ab ipso:
Cedat ius proprium regi, patriæq; remittat.
Quid miseros toties in aperta pericula ciues
Proijcis? ô Latio caput horum, & causa malorum.
Nulla salus bello: pacem te poscimus omnes
Turne, simul pacis solum inuiolabile pignus.
Primus ego, inuisum quem tu tibi fingis & esse
Nil moror, en supplex uenio, miserere tuorum:
Pone animos, & pulsus abi: sat funera fusi
Vidimus, ingentes & desolauimus agros.
Aut si fama monet, si tantum pectore robur
Concipis, & si adeo dotalis regia cordi est:

Aude, atq; aduerſum fidens fer pectus in hoſtem.
Scilicet vt Turno contingat regia coniux,
Nos animæ viles, inhumata, infletaq; turba
Sternamur campis. etiam tu, ſiqua tibi vis,
Si patrij quid Martis habes, illum aſpice contrà,
Qui vocat.
Talibus exarſit dictis violentia Turni:
Dat gemitum, rumpitq; has imo pectore voces:
Larga quidem ſemper Drance tibi copia fandi,
Tum cùm bella manus poſcunt: patribusq; vocatis
Primus ades: ſed non replenda eſt curia verbis:
Quæ tuto tibi magna volant. dum diſtinet hoſtem
Agger murorum, nec inundant ſanguine foſſæ.
Proinde tona eloquio: ſolitum tibi: meq; timoris
Argue tu Drance, tot quando ſtragis aceruos
Teucrorum tua dextra dedit, paſsimq; tropheis
Inſignis agros. poſſit quid uiuida virtus,
Experiare licet: nec longè ſcilicet hoſtes
Quærendi nobis: circunſtant vndiq; muros.
Imus in aduerſos? quid ceſſas? an tibi Mauors
Ventoſa lingua, pedibusq; fugacibus iſtis
Semper erit?
Pulſus ego? at quiſquam meritò fœdiſſime pulſum
Arguet; Iliaco tumidum qui creſcere Tybrim
Sanguine, & Euandri totam cum ſtirpe videbit
Procubuiſſe domum: atq; exutos Arcadas armis?
Haud ita me experti Bicias, & Pandarus ingens:
Et quos mille die victor ſub Tartara miſi
Incluſus muris, hoſtiliq; aggere ſeptus.
Nulla ſalus bello? capiti cane talia demens

Dardanio,

Dardanio, rebusq; tuis. proinde omnia magno
Ne cessa turbare metu, atq; extollere uires
Gentis bis uictę, contrà premere arma Latini.
Nunc & Myrmidonum proceres Phrygia arma tremi(scunt:
Nunc & Tydides, & Larissęus Achilles:
Amnis & Adriacas retro fugit Aufidus undas.
Vel cùm se pauidum contra mea iurgia fingit
Artificis scelus, & formidine crimen acerbat.
Nunquam animam talem dextra hac (absiste moueri)
Amittes: habitet tecum, & sit pectore in isto.
Nunc ad te, & tua magne pater consulta reuertor.
Si nullam nostris ultrà spem ponis in armis;
Si tam deserti sumus: & semel agmine uerso
Funditus occidimus: nec habet fortuna regressum:
Oremus pacem, & dextras tendamus inermes.
Quanquàm ô si solitę quicquam uirtutis adesset,
Ille mihi ante alios, fortunatusq; laborum,
Egregiusq; animi: qui ne quid tale uideret,
Procubuit moriens, & humum semel ore momordit.
Sin & opes nobis adhuc intacta iuuentus,
Auxilioq; urbes Italę, populiq; supersunt:
Sin & Troianis cum multo gloria uenit
Sanguine, suntq; illis sua funera, parq; per omneis
Tempestas: cur indecores in limine primo
Deficimus? cur ante tubam tremor occupat artus?
Multa dies, uariusq; labor mutabilis ęui
Rettulit in melius: multos alterna reuisens
Lusit, & in solido rursus fortuna locauit.
Non erit auxilio nobis Aetolus, & Arpi:
At Messapus erit, felixq; Tolumnius, & quos

Tot populi misere duces: nec parua sequetur
Gloria delectos Latio, & Laurentibus agris.
Est & Volscorum egregia de gente Camilla,
Agmen agens equitum, & florenteis ære catervas.
Quod si me solum Teucri in certamina poscunt,
Idq; placet, tantumq; bonis communibus obsto:
Non adeo has exosa manus victoria fugit,
Vt tanta quicquam pro spe tentare recusem.
Ibo animis contrà: vel magnum præstet Achillem,
Factaq; Vulcani manibus paria induat arma
Ille licet: vobis animam hanc, soceroq; Latino
Turnus ego, haud ulli veterum virtute secundus,
Deuoueo. solum Æneas vocat: & vocet, oro.
Nec Drances potius, siue est hæc ira Deorum,
Morte luat: siue est virtus & gloria, tollat.
Illi hæc inter se dubijs de rebus agebant
Certantes: castra Æneas, aciemq; mouebat.
Nuntius ingenti per regia tecta tumultu
Ecce ruit: magnisq; vrbem terroribus implet:
Instructos acie Tyberino à flumine Teucros,
Tyrrhenamq; manum totis descendere campis.
Extemplò turbati animi, concussaq; vulgi
Pectora, & arrectæ stimulis haud mollibus iræ.
Arma manu trepidi poscunt: fremit arma iuuentus:
Flent mæsti, mussantq; patres. hic vndiq; clamor
Dissensu magnus variō se tollit in auras:
Haud secus, atq; alto in luco cùm fortè cateruę
Consedere auium: piscosóue amne Padusæ
Dant sonitum rauci per stagna loquacia cygni.
Imò, ait, ô ciues arrepto tempore, Turnus;

Cogite

Cogite concilium, & pacem laudate sedentes:
Illi armis in regna ruunt. Nec plura locatus
Corripuit sese, & tectis citus extulit altis.
Tu Voluse armari Volscorum edice maniplis:
Duc, ait, & Rutulos: equites Meßapus in armis:
Et cum fratre Coras latis deffundite campis.
Pars aditus vrbis firment, turresq; capeßant.
Cætera, quà iusso, mecum manus inferat arma.
Ilicet in muros tota discurritur vrbe.
Consilium ipse pater, & magna incœpta Latinus
Deserit, ac tristi turbatus tempore differt:
Multaq; se incusat, qui non acceperit vltro
Dardanium Aeneam, generumq; adsciuerit vrbi:
Præfodiunt alij portas, aut saxa, sudesq;
Subuectant; bello dat signum rauca cruentum
Buccina: tunc muros varia cinxere corona
Matronæ, puériq;: vocat labor vltimus omnes.
Necnon ad templum, summasq; ad Palladis arces
Subuehitur magna matrum regina caterua,
Dona ferens: iuxtaq; comes Lauinia virgo
Causa mali tanti, atq; oculos deiecta decoros.
Succedunt matres, & templum ture vaporant,
Et mæstas alto fundant de limine voces:
Armipotens belli præses Tritonia virgo,
Frange manu telum Phrygij prædonis, & ipsum
Pronum sterne solo, portisq; effunde sub altis.
Cingitur ipse furens certatim in prælia Turnus:
Iamq; adeo Rutulum thoraca indutus, ahenis
Horrebat squamis, surasq; incluserat auro,
Tempora nudus adhuc: lateriq; accinxerat ensem:

Falge-

Fulgebatq; alta decurrens, aureus arce:
Exultatq; animis, & spe iam præcipit hostem:
Qualis vbi abruptis fugit præsepia vinclis
Tandem liber equus, campoq; potitus aperto:
Aut ille in pastus, armentaq; tendit equarum:
Aut assuetus aquæ perfundi flumine noto
Emicat: arrectisq; fremit ceruicibus altè
Luxurians: luduntq; iubæ per colla, per armos.
Obuia cui Volscorum acie comitante Camilla
Occurrit: portisq; ab equo regina sub ipsis
Desiluit: quam tota cohors imitata relictis
Ad terram defluxit equis: tum talia fatur:
Turne, sui meritò siqua est fiducia forti,
Audeo & Aeneadûm promitto occurrere turmæ:
Solaq; Tyrrhenos equites ire obuia contra.
Me sine prima manu tentare pericula belli:
Tu pedes ad muros subsiste, & mœnia serua.
Turnus ad hæc oculos horrẽda in virgine fixus:
O decus Italiæ virgo, quas dicere grates.
Quásue referre parem? sed nunc (est omnia serua
Ille animus supra) mecum partire laborem.
Aeneas (vt fama fidem, missiq; reportant
Exploratores) equitum leuia improbus arma
Præmisit, quaterent campos: ipse ardua montis
Per deserta iugo properans aduentat ad vrbem.
Furta paro belli conuexo in tramite syluæ,
Vt biuias armato obsidam milite fauces.
Tu Tyrrhenum equitem collatis excipe signis:
Tecum acer Messapus erit, turmæq; Latinæ,
Tyburtiq; manus: ducis & tu concipe curam.

Sic

Sic ait: & paribus Messapum in prelia dictis
Hortatur, sociosq; duces & pergit in hostem.
Est curuo anfractu vallis accommoda fraudi,
Armorumq; dolis: quam densis frondibus atrum
Vrget vtrimq; latus, tenuis quà semita ducit,
Angustaq; ferunt fauces, aditusq; maligni.
Hanc super in speculis, summoq; in vertice montis
Planities ignota iacet, tutiq; receptus:
Seu dextra, læuaq; velis occurrere pugnæ:
Siue instare iugis, & grandia voluere saxa,
Huc iuuenis nota fertur regione viarum:
Arripuitq; locum, & syluis insedit iniquis.
Velocem interea superis in sedibus Opim
Vnam ex virginibus socus, sacraq; caterua
Compellabat, & has tristeis Latonia voces
Ore dabat: Graditur bellum ad crudele Camilla,
O virgo, & nostris nequicquàm cingitur armis,
Chara mihi ante alias. neq; enim nouus iste Dianæ
Venit amor, subitaq; animum dulcedine mouit.
Pulsus ob inuidiam regno, viresq; superbas,
Priuerno antiqua Metabus cùm excederet vrbe,
Infantem fugiens media inter prælia belli
Sustulit exilio comitem: matrisq; vocauit
Nomine Casmillæ mutilata parte Camillam.
Ipse sinus præ se portans iuga longa petebat
Solorum nemorum: tela vndiq; sæua premebant:
Et circunfusa volitabant milite Volsci.
Ecce fugæ medio summis Amasenus abundans
Spumabat ripis: tantus se nubibus imber
Ruperat: ille innare parans infantis amore

Tardatur

Tardatur, charoq; oneri timet. omnia secum
Versanti subitò, vix hæc sententia sedit:
Telum immane, manu valida quod fortè gerebat
Bellator, solidum nodis, & robore cocto.
Huic natam, libro, & sylvestri subere clausam
Implicat, atq; habilem mediæ circumligat hastæ:
Quam dextra ingenti librans ita ad æthera fatur:
Alma tibi hanc nemorum cultrix Latonia virgo
Ipse pater famulam voveo: tua prima per auras
Tela tenens supplex hostem fugit: accipe testor
Diva tuam, quæ nunc dubiis committitur auris.
Dixit: & adducto contortum hastile lacerto
Immittit: sonuere vndæ: rapidum super amnem
Infelix fugit in iaculo stridente Camilla.
At Metabus magna propius iam vrgente caterva
Dat sese fluvio: atq; hastam cum virgine victor
Gramineo donum Triviæ de cæspite vellit.
Non illum tectis vllæ, non mœnibus vrbes
Accepere: neq; ipse manus feritate dedisset:
Pastorum & solis exegit montibus æuum.
Hic natam in dumis, interq; horrentia lustra
Armentalis equę mammis: & lacte ferino
Nutribat, teneris immulgens vbera labris:
Vtq; pedum primis infans vestigia plantis
Institerat; iaculo palmas onerauit acuto:
Spiculaq; ex humero parvę suspendit, & arcum:
Pro crinali auro, pro longę tegmine pallę,
Tigridis exuvię per dorsum à vertice pendent.
Tela manu iam tum tenera puerilia torsit:
Et fundam tereti circum caput egit habena:

Strymoniamq;

Strymoniamq; gruem, aut album deiecit olorem:
Multę illam frustra Tyrrhena per oppida matres
Optauere nurum: sola contenta Diana
Aeternum telorum, & virginitatis amorem
Intemerata colit. uellem haud correpta fuisset
Militia tali, conata lacessere Teucros:
Chara mihi, comitumq; foret nunc una mearum.
Verùm agè, quando quidem fatis urgetur acerbis:
Labere Nympha polo, finesq; inuisę Latinos,
Tristis ubi infausto committitur omine pugna:
Hęc cape: & ultricem pharetra deprome sagittam;
Hac quicunq; sacrum uiolarit uulnere corpus
Tros, Italúsue, mihi pariter det sanguine pœnas.
Post ego nube caua miserandę corpus, & arma
Inspoliata feram tumulo, patrięq; reponam.
Dixit: at illa leues cœli demissa per auras
Insonuit, nigro circundata turbine corpus.
At manus interea muris Troiana propinquat,
Hetruscięq; duces, equitumq; exercitus omnis,
Compositi numero in turmas. fremit ęquore toto
Insultans sonipes, & pressis pugnat habenis
Huc obuersus, & huc: tum latè ferreus hastis
Horret ager, campiq; armis sublimibus ardent.
Necnon Messapus contrà, celeresq; Latini,
Et cum fratre Coras, & uirginis ala Camillę
Aduersi campo apparent: hastasq; reductis
Protendunt longè dextris, & spicula uibrant:
Aduentusq; uirûm, fremitusq; ardescit equorum.
Iamq; intra iactum teli progressus uterq;
Substiterat: subitò erumpunt clamore, frementesq;

Ex-

Exhortantur equos: fundunt simul vndiq; tela
Crebra niuis ritu, cælumq; obtexitur umbra.
Continuò aduersis Tyrrhenus, & acer Aconteus
Connixi incurrunt hastis: primiq; ruinam
Dant sonitu ingenti: præfractaq, quadrupedantum
Pectora pectoribus rumpunt: excussus Aconteus
Fulminis in morem, aut tormento ponderis acti,
Præcipitat longè, & vitam dispergit in auras.
Extemplò turbatę acies, versiq; Latini
Reiiciunt parmas, & equos ad mœnia vertunt:
Troës agunt: princeps turmas inuasit Asylas.
Iamq; propinquabant portis: rursusq; Latini
Clamorem tollunt, & mollia colla reflectunt:
Hi fugiunt, penitusq; datis referuntur habenis:
Qualis vbi alterno procurrens gurgite pontus
Nunc ruit ad terras, scopulosq; super iacit vndam
Spumeus, extremamq; sinu perfundit arenam:
Nunc rapidus retro, atq; æstu reuoluta resorbens
Saxa, fugit; littusq; vado labente relinquit.
Bis Tusci Rutulos egere ad mœnia versos:
Bis reiecti armis respectant terga tegentes.
Tertia sed postquàm congressi in prælia totas
Implicuere inter se acies, legitq; virum vir.
Tum verò, & gemitus morientum, & sanguine in alto
Armaq;, corporaq; & permisti cęde virorum
Semianimes voluuntur equi: pugna aspera surgit.
Orsilochus Remuli (quando ipsum horrebat adire)
Hastam intorsit equo, ferrumq; sub aure reliquit
Quo sonipes ictu furit arduus, altaq; iactat
Vulneris impatiens arrecto pectore crura.

Voluitur

Voluitur ille excussus humi. Catillus Iolam,
Ingentemq; animis, ingentem corpore, & armis
Deijcit Herminium, nudo cui vertice fulua
Cæsaries, nudiq; humeri: nec vlnera terrent:
Tantus in arma patet. latos huic hasta per armos
Acta tremit, duplicatq;, virum transfixa, dolorem.
Funditur ater vbiq; cruor: dant funera ferro
Certantes: pulchramq; petunt per vulnera mortem.
At medias inter cædes exultat Amazon
Vnum exerta latus pugnæ, pharetrata Camilla:
Et nunc lenta manu spargens hastilia densat:
Nunc validam dextra rapit indefessa bipennem.
Aureus ex humero sonat arcus, & arma Dianæ.
Illa etiam si quando in tergum pulsa recessit,
Spicula conuerso fugientia dirigit arcu.
At circùm lectæ comites, Larinaq; virgo,
Tullaq; & æratam quatiens Tarpeia securim
Italides: quas ipse decus sibi Dia Camilla
Delegit, pacisq; bonæ, belliq; ministras:
Quales Threiciæ cùm flumina Thermodoontis
Pulsant, & pictis bellantur Amazones armis,
Seu circum Hippolyten, seu cùm se Martia curru
Penthesilea refert: magnoq; vlulante tumultu
Fœminea exultant lunatis agmina peltis.
Quem telo primum, quem postremum aspera virgo
Deijcis? aut quot humi morientia corpora fundis?
Eunęum Clytio primùm patre: cuius apertum
Aduersi longa transuerberat abiete pectus.
Sanguinis ille vomens riuos cadit: atq; cruentam
Mandit humum: moriensq; suo se in vulnere versat.

Tum Lyrin, Pagasumq; super: quorum alter habenas
Suffosso reuolutus equo dum colligit: alter
Dum subit, ac dextram labenti tendit inertem,
Præcipites, pariterq; ruunt. his addit Amastrum
Hippotaden: sequiturq; incumbens eminus hasta
Tereaq;, Harpalycumq;, & Demophoonta, Chromiq;.
Quotq; emissa manu contorsit spicula virgo,
Tot Phrygij cecidere viri. procul Ornitus armis
Ignotis, & equo venator Iapyge fertur:
Cui pellis latos humeros erepta iuuenco
Pugnatori operit: caput ingens oris hiatus,
Et malæ texere lupi cum dentibus albis:
Agrestisq; manus armat sparus: ipse cateruis
Vertitur in medijs, & toto vertice suprà est.
Hūc illa exceptum (neq; enim labor agmine verso)
Traijcit, & super hæc inimico pectore fatur:
Syluis te Tyrrhene feras agitare putasti?
Aduenit, qui vestra dies muliebribus armis
Verba redargueret: nomen tamen haud leue patrum
Manibus hoc referes, telo cecidisse Camillæ:
Protinus Orsilochum, & Butē, duo maxima Teucrū
Corpora: sed Buten aduersum cuspide figit
Loricam, & galeamq; inter, quà colla sedentis
Lucent, & læuo dependet parma lacerto:
Orsilochum fugiens, magnumq; agitata per orbem
Eludit gyro interior, sequiturq; sequentem.
Tum validam perq; arma viro, perq; ossa securim
Altior insurgens oranti, & multa precanti
Congeminat: vulnus calido rigat ora cerebro,
Incidit huic, subitoq; aspectu territus hæsit

Apenninicolæ

Appenninicolæ bellator filius Auni,
Haud Ligurum extremus, dum fallere fata sinebant.
Isq; vbi se nullo iam cursu euadere pugnæ
Posse, neq; instantem reginam auertere cernit:
Consilio versare dolos ingressus, & astu,
Incipit hæc: Quid tam egregium, si fœmina forti
Fidis equo? dimitte fugam, & te comminus æquo
Necnon crede solo, pugnæq; accinge pedestri,
Iam nosces ventosa ferat, cui gloria laudem.
Dixit at illa furens, acriq; incensa dolore,
Tradit equum comiti, paribusq; assistit in armis,
Ense pedes nudo, puraq; interrita parma.
At iuuenis vicisse dolo ratus, auolat ipse,
Haud mora, conuersisq; fugax aufertur habenis:
Quadrupedemq; citum ferrata calce fatigat.
Vane Ligur, frustraq; animis elate superbis,
Nequicquam patrias tentasti lubricus artes.
Nec fraus te incolumem fallaci perferet Auno.
Hæc fatur virgo: & pernicibus ignea plantis
Transit equum cursu: frænisq; aduersa prehensis
Congreditur: pœnasq; inimico à sanguine sumit:
Quàm facilè accipiter saxo sacer ales ab alto
Consequitur pennis sublimem in nube columbam,
Comprensamq; tenet, pedibusq; euiscerat vncis:
Tum cruor, & vulsæ labuntur ab æthere plumæ.
At non hæc nullis hominum sator, atq; Deorum
Obseruans oculis, summo sedet altus Olympo.
Tyrrhenum genitor Tarchontem in prælia sæua
Suscitat, & stimulis haud mollibus incitat iras.
Ergo inter cædes, cedentiaq; agmina Tarchon

Fertur equo: variisq; instigat vocibus alas,
Nomine quemq; vocans: reficitq; in prælia pulsos,
Quis metus, ô nunquam dolituri, ô semper inertes
Tyrrheni, quæ tanta animis ignauia venit?
Fœmina palantes agit, atq; hæc agmina vertit.
Quò ferrum, quidue hæc geritis tela irrita dextris?
At non in Venerem segnes, nocturnaq; bella,
Aut vbi curua choros indixit tibia Bacchi,
Expectare dapes, & plenæ pocula mensæ.
Hic amor, hoc studium, dum sacra secundus aruspex
Nunciet, ac lucos vocet hostia pinguis in altos.
Hæc effatus, equum in medios, moriturus & ipse
Concitat, & Venulo aduersum se turbidus infert:
Direptumq; ab equo dextra complectitur hostem,
Et gremium ante suum multa vi concitus aufert.
Tollitur in cælum clamor: cunctiq; Latini
Conuertere oculos: volat igneus æquore Tarchon
Arma, virumq; ferens: tum summa ipsius ab hasta
Defringit ferrum: & partes rimatur apertas,
Quà vulnus lethale ferat. contrà ille repugnans
Sustinet à iugulo dextram, & vim viribus exit,
Vtq; volans altè raptum cùm fulua draconem
Fert aquila, implicuitq; pedes, atq; vnguibus hæsit:
Saucius at serpens sinuosa volumina versat:
Arrectisq; horret squamis, & sibilat ore,
Arduus insurgens: illa haud minus vrget adunco
Luctantem rostro: simul æthera verberat alis.
Haud aliter prædam Tyburtum ex agmine Tarchon
Portat ouans. ducis exemplum, euentumq; secuti
Mæonidæ incurrunt. tum fatis debitus Aruns

Velocem

Velocem iaculo, & multa prior arte Camillam
Circuit: & quæ sit fortuna facillima, tentat.
Qua se cumq; furens medio tulit agmine virgo,
Hac Aruns subit, & tacitus vestigia lustrat:
Quà victrix redit illa, pedemq; ex hoste reportat:
Hàc iuuenis furtim celeres detorquet habenas.
Hos aditus, iamq; hos aditus, omnemq; pererrat
Vndiq; circuitum: & certà quatit improbus hastam.
Fortè sacer Cybele Chloreus, olimq; sacerdos
Insignis longe Phrygijs fulgebat in armis:
Spumantemq; agitabat equum, quem pellis ahenis
In plumam squamis, auro conserta tegebat.
Ipse peregrina ferrugine clarus, & ostro
Spicula torquebat Lycio Cortynia cornu.
Aureus ex humeris sonat arcus, & aurea vati
Cassida: tum croceam chlamydẽq;, sinusq; crepantes
Carbaseos, fuluo in nodum collegerat auro,
Pictus acu tunicas, & barbara tegmina crurum:
Hunc virgo, siue vt templis præfigeret arma
Troia: captiuo siue vt se ferret in auro
Venatrix: vnum ex omni certamine pugnę
Cęca sequebatur: totumq; incensa per agmen
Fœmineo prędę, & spoliorum ardebat amore:
Telum ex insidijs cum tandem tempore capto
Conijcit, & superos Aruns sic voce precatur:
Summe Deûm, & sancti custos Soractis Apollo,
Quem primi colimus: cui pineus ardor aceruo
Pascitur: & medium freti pietate per ignem
Cultores multa premimus vestigia pruna,
Da pater hoc nostris aboleri dedecus armis

Omnipotens: non exuuias, pulsæue trophæum
Virginis, aut spolia vlla peto: mihi cætera laude
Facta ferant: hæc dira meo dum vulnere pestis
Pulsa cadat, patriam remeabo inglorius vrbem.
Audijt: & voti Phœbus succedere partem
Mente dedit: partem volucres dispersit in auras.
Sterneret vt subita turbatam morte Camillam,
Annuit oranti. reducem vt patria alta videret,
Non dedit: inq; Notos vocem vertere procellæ.
Ergo vt missa manu sonitum dedit hasta per auras:
Conuertere animos acres, oculosq; tulere
Cuncti ad Reginam Volsci. nihil ipsa nec auræ,
Nec sonitus memor, aut venientis ab æthere teli:
Hasta sub exertam donec perlata papillam
Hæsit, virgineumq; altè bibit acta cruorem.
Concurrunt trepidæ comites, dominamq; ruentem
Suscipiunt. fugit ante omneis exterritus Aruns,
Lætitia, mistoq; metu: nec iam amplius hastæ
Credere, nec telis occurrere virginis audet.
Ac velut ille, prius quàm tela inimica sequantur,
Continuò in montes sese auius abdidit altos
Occiso pastore lupus, magnoq; iuuenco,
Conscius audacis facti, caudamq; remulcens
Subiecit pauitantem vtero, syluasq; petiuit:
Haud secus ex oculis se turbidus abstulit Aruns,
Contentusq; fuga, medijs se immiscuit armis.
Illa manu moriens telum trahit: ossa sed inter
Ferreus ad costas alto stat vulnere mucro.
Labitur exanguis: labuntur frigida letho
Lumina: purpureus quondam color ora reliquit.

Tum

Tum sic expirans Accam ex æqualibus unam
Alloquitur, fida ante alias quę sola Camillę,
Qui cum partiri curas: atq; hęc ita fatur:
Hactenus Acca soror potui: nunc uulnus acerbum
Conficit, & tenebris nigrescunt omnia circum:
Effuge, & hęc Turno mandata nouissima perfer:
Succedat pugnę, Troianosq; arceat urbe.
Iamq; uale. simul his dictis linquebat habenas
Ad terram non sponte fluens, tum frigida toto
Paulatim exoluit se corpore: lentaq; colla,
Et captum letho posuit caput, arma relinquens:
Vitaq; cum gemitu fugit indignata sub umbras.
Tum uero immensus surgens ferit aurea clamor
Sidera: deiecta crudescit pugna Camilla:
Incurrunt densi, simul omnis copia Teucrûm,
Tyrrheniq; duces, Euandriq; Arcadis alę.
At Triuię custos iandudum in montibus Opis
Alta sedet summis spectatq; interrita pugnas:
Vtq; procul a medio iuuenum in clamore furentum
Prospexit tristi mulctatam morte Camillam:
Ingemuitq;, deditq; has imo pectore uoces:
Heu nimiùm uirgo, nimiùm crudele luisti
Supplicium, Teucros conata lacessere bello.
Nec tibi desertę in dumis coluisse Dianam
Profuit, aut nostras humero gessisse pharetras.
Non tamen indecorem tua te regina relinquet
Extrema iam in morte: neq; hoc sine nomine lethum
Per gentes erit, aut famam patieris inultę.
Nam quicunq; tuum uiolauit uulnere corpus,
Morte luet merita. Fuit ingens monte sub alto

Regis Dercenni terreno exaggere bustum
Antiqui Laurentis, opacaq; ilice tectum.
Hic Dea se primùm rapido pulcherrima nisu
Sistit, & Aruntem tumulo speculatur ab alto.
Vt vidit fulgentem armis, ac vanâ tumentem:
Cur, inquit, diversus abis? huc dirige gressum,
Huc periture veni, capias ut digna Camillæ
Præmia. túne etiam telis moriere Dianæ?
Dixit, & aurata volucrem Threissa sagittam
Deprompsit pharetra: cornuq; infensa tetendit:
Et duxit longè, donec curuata coirent
Inter se capita, & manibus iam tangeret æquis,
Læua aciem ferri, dextra, neruoq; papillam.
Extemplò teli stridorem, aurasq; sonanteis
Audijt unà Aruns, hæsitq; in corpore ferrum.
Illum expirantem socij, atq; extrema gementem
Obliti, ignoto camporum in puluere linquunt.
Opis ad æthereum pennis aufertur Olympum.
Prima fugit, domina amissa, leuis ala Camillæ.
Turbati fugiunt Rutuli: fugit Acer Atinas:
Disiectiq; duces, desolatiq; manipli
Tuta petunt, & equis auersi ad mœnia tendunt.
Nec quisquam instantes Teucros, lethumq; ferenteis
Sustentare ualet, telis aut sistere contrà:
Sed laxos referunt humeris languentibus arcus:
Quadrupedumq; putrem cursu quatit ungula campum.
Voluitur ad muros caligine turbidus atra
Puluis: & è speculis percussæ pectora matres
Fœmineum clamorem ad cœli sidera tollunt.
Qui cursu portas primi irrupere patentes,

Hos

Hos inimica super misto premit agmine turba.
Nec miseram effugiunt mortem: sed limine in ipso,
Mœnibus in patriis, atq; inter tuta domorum
Confixi expirant animas. pars claudere portas:
Nec socijs aperire uiam, nec mœnibus audent
Accipere orantes: oriturq; miserrima cædes
Defendentum armis aditus, inq; arma ruentum.
Exclusi ante oculos, lacrymantumq; ora parentum,
Pars in præcipites fossas, vrgente ruina,
Voluitur: immissis pars cæca, & concita frænis
Arietat in portas, & duros obijce postes.
Ipsæ de muris summo certamine matres
(Monstrat amor verus patriæ) vt uidere Camillam,
Tela manu trepidæ iaciunt: ac robore duro,
Stipitibus ferrum, sudibusq; imitantur obustis
Præcipiter: primaq; mori pro mœnibus audent.
Intereà Turnum in syluis sæuissimus implet
Nuntius, & iuueni ingentem fert Acca tumultum:
Deletas Volscorum acies: cecidisse Camillam:
Ingruere infensos hostes, & Marte secundo
Omnia corripuisse: metum iam ad mœnia ferri.
Ille furens (nam sæua Iouis sic numina poscunt)
Deserit obsessor colles, nemora aspera linquit.
Vix è conspectu exierat, campumq; tenebat:
Cùm pater Aeneas saltus ingressus apertos,
Exuperatq; iugum, syluaq; euadit opaca.
Sic ambo ad muros rapidi, totoq; feruntur
Agmine: nec longis inter se passibus absunt.
Ac simul Aeneas fumantes puluere campos
Prospexit longè, Laurentiaq; agmina uidit:

Et

Et sæuum Aenean agnouit Turnus in armis,
Aduentumq; pedum, flatusq; audiuit equorum:
Continuoq; ineant pugnas, & prælia tentent,
Ni roseus fessos iam gurgite Phœbus Ibero
Tingat equos, noctemq; die labente reducat.
Considunt castris ante vrbem, & mœnia uallant.

PVB. VERGILII MARONIS ÆNEIDOS LIBER XII.

TVrnus vt infractos aduerso Marte Latinos
Defecisse videt, sua nunc promissa reposci,
Se signari oculis: vltro implacabilis ardet,
Attollitq; animos: Pœnorum qualis in aruis
Saucius ille graui venatorum vulnere pectus
Tum demum mouet arma leo, gaudetq; comanteis
Excutiens ceruice toros: fixumq; latronis
Impauidus frangit telum, & fremit ore cruento.
Haud secus accenso gliscit violentia Turno.
Tum sic affatur regem, atq; ita turbidus infit:
Nulla mora in Turno: nihil est quod dicta retractent
Ignaui Aeneadæ, nec quæ pepigere recusent.
Congredior: fer sacra pater, & concipe fœdus.
Aut hac Dardanium dextra sub Tartara mittam
Desertorem Asiæ: sedeant, spectentq; Latini:
Et solus ferro crimen commune refellam:
Aut habeat victos: cedat Lauinia coniux.
Olli sedato respondit corde Latinus:
O' præstans animi iuuenis, quantum ipse feroci
Virtute

56 me

Virtute exuperas, tantò me impensius æquum est
Consulere, atq; omneis metuentem expendere casus.
Sunt tibi regna patris Dauni: sunt oppida capta
Multa manu: necnon aurumq;, animusq; Latino est.
Sunt aliæ innuptæ Latio, & Laurentibus agris,
Nec genus indecores: sine me hęc haud mollia fatu
Sublatis aperire dolis: simul hæc animo hauri.
Me natam veterum nulli sociare procorum
Fas erat: idq; omnes Diuiq;, hominesq; canebant.
Victus amore tui, cognato sanguine victus,
Coniugis & mœstæ lacrymis, vincla omnia rupi:
Promissam eripui genero, atq; arma impia sumpsi.
Ex illo qui me casus, quę Turne sequantur
Bella vides: quantos primus patiare labores.
Bis magna victi pugna, vix urbe tuemur
Spes Italas, recalent nostro Tyberina fluenta
Sanguine adhuc, campiq; ingentes ossibus albent.
Quò referor toties? quæ mentem insania mutat?
Si Turno extincto socios sum accire paratus,
Cur non incolumi potius certamina tollo?
Quid consanguinei Rutuli, quid cætera dicet
Italia? ad mortem si te (fors dicta refutet)
Prodiderim, natam, & connubia nostra petentem?
Respice res bello varias: miserere parentis
Longæui, quem nunc mæstum patria Ardea longè.
Diuidit. Haudquaquàm dictis violentia Turni
Flectitur: exuperat magis, ægrescitq; medendo:
Ut primùm fari potuit, sic institit ore:
Quã pro me curã geris, hanc precor optime pro me
Deponas: lethumq; finas pro laude pacisci.

Et

Et nos tela, pater, ferrumq; haud debile dextra
Spargimus: & nostro sequitur de vulnere sanguis.
† *Longè illi Dea mater erit, quæ nube fugacem*
Fœminea tegat, & uanis sese occulat vmbris.
At regina noua pugnæ conterrita sorte
Flebat: & ardentem generum moritura tenebat.
Turne, per has ego te lacrymas, per si quis Amatæ
Tangit honos animum (spes tu nunc una senectæ.
Tu requies miseræ: decus, imperiumq; Latini
Te penes: in te omnis domus inclinata recumbit)
Vnum oro, desiste manum committere Teucris.
Qui te cunq; manent isto certamine casus,
Et me Turne manent: simul hæc inuisa relinquam
Lumina, nec generum Aeneam captiua videbo.
Accepit uocem lacrymis Lauinia matris,
Flagrantes perfusa genas: cui pluribus ignem
Subiecit rubor, & calefacta per ora cucurrit.
Indum sanguineo veluti violauerit ostro
Si quis ebur: vel mista rubent ubi lilia multa
Alba rosa: tales virgo dabat ore colores.
Illum turbat amor: figitq; in virgine vultus
Ardet in arma magis, paucisq; effatur Amatam:
Ne quæso, ne me lacrymis, neue omine tanto
Prosequere in duri certamina Martis euntem
O mater: neq; enim Turno mora libera mortis.
Nuntius hæc Idmon Phrygio mea dicta tyranno
Haud placitura refert: cùm primum crastina cælo
Puniceis inuecta rotis Aurora rubebit:
Nō Teucros agat in Rutulos: Teucrū arma quiescant,
Et Rutulūm: nostro dirimatur sanguine bellum:

Illo quæratur coniux Lauinia campo.

Hæc vbi dicta dedit, rapidusq; in tecta recessit:
Poscit equos, gaudetq; tuens ante ora frementeis:
Pilumno quos ipsa decus dedit Orithyia:
Qui candore niues anteirent, cursibus auras.
Circunstant properi aurigæ, manibusq; lacessunt
Pectora plausa cauis, & colla comantia pectunt
Ipse dehinc auro squalentem, alboq; orichalco
Circundat loricam humeris: simul aptat habendo
Ensemq; clypeumq;, & rubræ cornua cristæ:
Ensem, quem Dauno ignipotens Deus ipse parenti
Fecerat, & Stygia candentem tinxerat vnda.
Exin quæ in mediis ingenti adnixa columnæ
Aedibus adstabat, validam vi corripit hastam,
Actoris Aurunci spolium, quassatq; trementem
Vociferans: nunc ô nunquam frustrata vocatus
Hasta meos, nunc tempus adest: te maximus Actor,
Te Turni nunc dextra gerit: da sternere corpus
Loricamq; manu valida lacerare reuulsam
Semiuiri Phrygis, & fœdare in puluere crines
Vibratos calido ferro, myrrhaq; madentes.

His agitur furiis: totoq; ardentis ab ore
Scintillæ absistunt: oculis micat acribus ignis:
Mugitus veluti cùm prima in prælia taurus
Terrificos ciet, atq; irasci in cornua tentat,
Arboris obnixus trunco: ventosq; lacessit
Ictibus, & sparsa ad pugnam proludit arena.
Nec minus interea maternis sæuus in armis
Aeneas acuit Martem, & se suscitat ira,
Oblato gaudens componi fœdera bellum.

Tum

Tum socios, mæstiq; metum solatur Iuli,
Fata docens: regiq; iubet responsa Latino
Certa referre viros, & pacis dicere leges.
Postera vix summos spargebat lumine montes
Orta dies, cùm primùm alto se gurgite tollunt,
Solis equi, lucemq; elatis naribus efflant:
Campum ad certamen magnæ sub mœnibus vrbis
Dimensi, Rutuliq; viri, Teucriq; parabant:
In medioq; focos, & dijs communibus aras
Gramineas alij fontemq;, ignemq; ferebant,
Velati lino, & verbena tempora vincti.
Procedit legio Ausonidûm: pilataq; plenis
Agmina se fundunt portis: hinc Troius omnis,
Tyrrhenusq; ruit varijs exercitus armis:
Haud secus instructi ferro, quàm si aspera Martis
Pugna vocet: necnon medijs in millibus ipsi
Ductores auro volitant, ostroq; decori,
Et genus Assaraci Mnestheus, & fortis Asylas,
Et Messapus equûm domitor, Neptunia proles.
Vtq; dato signo spatia in sua quisq; recessit:
Defigunt tellure hastas, & scuta reclinant.
Tum studio effusæ matres, & vulgus inermum,
Inualidiq; senes turres, & tecta domorum
Obsedere: alij portis sublimibus adstant.
At Iuno ex summo (qui nunc Albanus habetur:
Tum neq; nomen erat, neq; honos, aut gloria monti)
Prospiciens tumulo, campum spectabat, & ambas
Laurentum, Troumq; acies, vrbemq; Latini.
Extemplo Turni sic est effata sororem
Diua Deam, stagnis quæ fluminibusq; sonoris

Præsidet

Præsidet. hunc illi rex ætheris altus honorem
Iuppiter erepta pro virginitate sacrauit.
Nympha decus fluuiorum, animo gratissima nostro,
Scis, vt te cunctis vnam, quæcunq; Latinæ
Magnanimi Iouis ingratum ascendere cubile,
Prętulerim, cæliq; libens in parte locarim:
Disce tuum, ne me incuses, Iuturna, dolorem.
Quà visa est fortuna pati, Parcæq; sinebant
Cedere res Latio, Turnum, & tua mœnia texi:
Nunc iuuenem imparibus video concurrere fatis:
Parcarumq; dies, & vis inimica propinquat.
Non pugnam aspicere hanc oculis, non fędera possum.
Tu pro germano, si quid pręsentius audes,
Perge: decet: forsan miseros meliora sequentur.
Vix ea: cùm lacrymas oculis Iuturna profudit:
Terq;, quaterq; manu pectus percussit honestum.
Non lacrymis hoc tempus, ait Saturnia Iuno:
Accelera, & fratrem, si quis modus, eripe morti:
Aut tu bella cie, conceptumq; excute fœdus:
Autor ego audendi. Sic exhortata reliquit
Incertam, & tristi turbatam uulnere mentis.
Interea reges (ingenti mole Latinus
Quadriiugo uehitur curru: cui tempora circum
Aurati bis sex radii fulgentia cingunt,
Solis aui specimen: bigis it Turnus in albis,
Bina manu lato crispans hastilia ferro.
Hinc pater Aeneas Romanæ stirpis origo,
Sidereo flagrans clypeo, & cælestibus armis,
Et iuxtà Ascanius, magnæ spes altera Romæ)
Procedunt castris: puraq; in veste sacerdos

Setigera

Setigeræ fætum suis, intonsamq; bidentem
Attulit; admouitq; pecus flagrantibus aris.
Illi ad surgentem conuersi lumina Solem
Dant fruges manibus salsas, & tempora ferro
Summa notat pecudum: paterisq; altaria libant.
Tum pius Æneas stricto sic ense precatur:
Esto nunc Sol testis, & hæc mihi terra precanti,
Quam propter tantos potui perferre labores:
Et pater omnipotens, & tu Saturnia Iuno
Iam melior, iam Diua precor, tuq; inclyte Mauors,
Cuncta tuo qui bella pater sub numine torques;
Fontesq;, fluuiosq; voco, quæq; ætheris alti
Relligio, & quæ cæruleo sunt numina ponto:
Cesserit Ausonio si fors victoria Turno,
Conuenit Euandri victos discedere ad urbem:
Cedet Iulus agris: nec pòst arma vlla rebelles
Æneadæ referent, ferróue hæc regna lacessent.
Sin nostrum annuerit nobis victoria Martem,
Vt potius reor, & potius Dij numine firment;
Non ego nec Teucris Italos parere iubebo;
Nec mihi regna peto: paribus se legibus ambæ
Inuictæ gentes æterna in fœdera mittant.
Sacra, Deosq; dabo: socer arma Latinus habeto:
Imperium solenne socer: mihi mœnia Teucri
Constituent; vrbiq; dabit Lauinia nomen.
Sic prior Æneas: sequitur sic deinde Latinus,
Suspiciens cælum, tenditq; ad sidera dextram.
Hæc eadem Ænea, terram, mare, sidera iuro,
Latonæq; genus duplex, Ianumq; bifrontem,
Vimq; Deûm infernam, & diri sacraria Ditis:

Audiat

Audiat hæc genitor, qui fœdera fulmine sancit:
Tango aras, mediosq; ignes, & numina testor:
Nulla dies pacem hanc Italis, nec fœdera rumpet,
Quò res cumq; cadent: nec me uis ulla volentem
Auertet, non si tellurem effundat in vndas
Diluuio miscens, cælúmue in Tartara soluat:
Vt sceptrum hoc (dextra sceptrum nam fortè gerebat)
Nunquam fronde leui fundet virgulta, nec vmbras,
Cùm semel in syluis imo de stirpe recisum
Matre caret, posuitq; comas, & brachia ferro,
Olim arbos, nunc artificis manus ære decoro
Inclusit: patribusq; dedit gestare Latinis.
Talibus inter se firmabant fœdera dictis
Conspectu in medio procerum: tum ritè sacratas
In flammam iugulant pecudes, & viscera viuis
Eripiunt, cumulantq; oneratis lancibus aras.
At verò Rutulis impar ea pugna videri
Iamdudum, & vario misceri pectora motu.
Tum magis, vt propius cernunt non viribus æquis,
Adiuuat incessu tacito progressus, & aram
Suppliciter venerans, demisso lumine Turnus,
Pubentesq; genæ, & iuuenili in corpore pallor.
Quem simul ac Iuturna soror crebrescere vidit
Sermonem, & vulgi variare labantia corda:
In medias acies formam assimulata Camerti,
Cui genus à proauis ingens, clarumq; paternæ
Nomen erat virtutis, & ipse acerrimus armis;
In medias dat sese acies, haud nescia rerum:
Rumoresq; serit varios, ac talia fatur:
Non pudet ô Rutuli cunctis pro talibus vnam

Obiectare animam? numeróne, an viribus æqui
Non sumus? en omnes, & Troës, & Arcades hic sunt
Fatalisq; manus, infensa Hetruria Turno:
Vix hostem alterni, si congrediamur, habemus:
Ille quidem ad superos, quorum se deuouet aris,
Succedet fama, viuusq; per ora feretur:
Nos patria amissa dominis parere superbis
Cogemur, qui nunc lenti consedimus aruis.
Talibus incensa est iuuenum sententia dictis
Iam magis, atq; magis: serpitq; per agmina murmur.
Ipsi Laurentes mutati, ipsiq; Latini.
Qui sibi iam requiem pugnæ, rebusq; salutem
Sperabant, nunc arma volunt, fœdusq; precantur
Infectum, & Turni sortem miserantur iniquam.
His aliud maius Iuturna adiungit, & alto
Dat signum cælo, quo non præsentibus vllum
Turbauit mentes Italas, monstroq; fefellit.
Namq; volans rubra fuluus Iouis ales in æthra
Littoreas agitabat aues, turbamq; sonantem
Agminis aligeri: subitò cùm lapsus ad vndas
Cygnum excellentem pedibus rapit improbus uncis.
Arrexere animos Itali: cunctæq; volucres
Conuertunt clamore fugam (mirabile uisu)
Aetheraq; obscurant pennis: hostemq; per auras
Facta nube premunt: donec vi victus, & ipso
Pondere defecit, prædamq; ex vnguibus ales
Proiecit fluuio, penitusq; in nubila fugit.
Tum verò augurium Rutuli clamore salutant,
Expediuntq; manus: primusq; Tolumnius augur,
Hoc erat, hoc votis, inquit, quod sæpe petiui.

Ac cipio,

Accipio, agnoscoq; Deos, me me duce ferrum
Corripite ô Rutuli, quos improbus aduena bello
Territat inualidas vt aues, & littora vestra
Vi populat: petet ille fugam, penitusq; profundo
Vela dabit: vos vnanimi densate cateruas:
Et regem vobis pugna defendite raptum.
Dixit, & aduersos telum contorsit in hostes
Procurrens: sonitum dat stridula cornus, & auras
Certa secat: simul hoc, simul ingens clamor: & omnes
Turbati cunei, calefactaq; corda tumultu:
Hasta volans, vt fortè nouem pulcherrima fratrum
Corpora constiterant contrà, quos fida crearat
Vna tot Arcadio coniux Tyrrhena Gilippo:
Horum vnum ad medium, teritur quà sutilis aluo
Balteus & laterum iuncturas fibula mordet,
Egregium forma iuuenem, & fulgentibus armis
Transadigit costas, fuluaq; extendit arena.
At fratres animosa phalanx, accensaq; luctu,
Pars gladios stringunt manibus: pars missile ferrum
Corripiunt, cæciq; ruunt: quos agmina contra
Procurrunt Laurentum: hinc densi rursus inundant
Troës, Agilinic;, & pictis Arcades armis.
Sic omneis amor vnus habet decernere ferro.
Diripuere aras. it toto turbida cælo
Tempestas telorum, ac ferreus ingruit imber;
Cratera q;, focosq; ferunt. fuit ipse Latinus
Pulsatos referens infecto fœdere Diuos.
Infrænant alij currus, aut corpora saltu
Subijciunt in equos, & strictis ensibus adsunt.
Messapus regem, regisq; insigne gerentem

Tyrrhenum Auleſten, auidus confundere fœdus,
Aduerſo proterret equo. ruit ille recedens,
Et miſer oppoſitis à tergo inuoluitur aris
In caput, inq; humeros at feruidus aduolat haſta
Meſſapus: teloq; orantem multa trabali
Deſuper altus equo grauiter ferit, atq; ita fatur:
Hoc habet, hæc melior magnis data uictima Diuis.
Concurrunt Itali, ſpoliantq; calentia membra.
Obuius ambuſtum torrem Chorineus ab ara
Corripit: & venienti Ebuſo, plagamq; ferenti
Occupat os flammis: illi ingens barba reluxit,
Nidoremq; ambuſta dedit: ſuper ipſe ſecutus
Cæſariem læua turbati corripit hoſtis:
Impreſſoq; genu nitens terræ applicat ipſum:
Sic rigido latus enſe ferit. Podalirius Alſum
Paſtorem, primaq; acie per tela ruentem
Enſe ſequens nudo ſuperimminet: ille ſecuri
Aduerſi frontem mediam, mentumq; reducta
Diſicit, & ſparſo latè rigat arma cruore.
Olli dura quies oculos, & ferreus vrget
Somnus: in æternam clauduntur lumina noctem.
At pius Aeneas dextram tendebat inermem
Nudato capite: atq; ſuos clamore uocabat.
Quò ruitis? quæue iſta repens diſcordia ſurgit?
O cohibete iras: ictum iam fœdus, & omnes
Compoſitæ leges: mihi ius concurrere ſoli.
Me ſinite, atq; auferte metus: egò fœdera faxo
Firma manu: Turnum iam debent hæc mihi ſacra.
Has inter voces, media inter talia verba,
Ecce viro ſtridens alis allapſa ſagitta eſt,

Incertum

Incertum qua pulsa manu, quo turbine adacta,
Quis tantam Rutulis laudem casúsue, Deúsue
Attulerit: pressa est insignis gloria facti:
Nec sese Aeneæ iactauit uulnere quisquam.
Turnus vt Aeneam cedentem ex agmine vidit,
Turbatosq; duces: subita spe feruidus ardet.
Poscit equos, atq; arma simul: saltuq; superbus
Emicat in currum, & manibus molitur habenas:
Multa virûm uoluitans dat fortia corpora letho:
Semineces uoluit multos: aut agmina curru
Proterit: aut raptas fugientibus ingerit hastas.
Qualis apud gelidi cùm flumina concitus Hebri
Sanguineus Mauors clypeo increpat, atq; furentes
Bella mouens immittit equos: illi æquore aperto
Ante Notos, Zephyrumq; uolant, gemit ultima pulsu
Thraca pedum: circumq; atræ formidinis ora,
Iræq;, Insidiæq; Dei comitatus aguntur:
Talis equos alacer media inter prælia Turnus
Fumantes sudore quatit (miserabile) cæsis
Hostibus insultans: spargit rapida ungula rores,
Sanguineos: mistaq; cruor calcatur arena.
Iamq; neci Steneluq; dedit, Thamyrumq;, Pholuq;
Hunc congressus, & hunc, illum eminus ambos
Imbrasidas Glaucum, atq; Ladẽ: quos Imbrasus ipse
Nutrierat Lycia: paribusq; ornauerat armis,
Vel conferre manum, vel equo præuertere ventos.
Parte alia media Eumedes in prælia fertur,
Antiqui proles bello præclara Dolonis.
Nomine auum referens, animo, manibusq; parentẽ,
Qui quondam, castra ut Danaûm speculator adiret,

Ausus Pelidæ pretium sibi poscere currus:
Illum Tydides alio pro talibus ausis
Affecit pretio: nec equis aspirat Achillis.
Hunc procul vt campo Turnus conspexit aperto:
Antè leui iaculo longum per inane secutus,
Sistit equos biiuges, & curru desilit: atq;
Semianimi, lapsoq; superuenit: & pede collo
Impresso dextræ mucronem extorquet, & alto
Fulgentem tinxit iugulo: atq; hæc insuper addit:
En agros, & quam bello Troiane petisti,
Hesperiam metire iacens: hæc præmia, qui me
Ferro ausi tentare ferunt: sic mœnia condunt.
Huic comitem Asbuten coniecta cuspide mittit,
Chloreaq;, Sibarimq;, Daretaq; Thersilochumq;,
Et sternacis equi lapsum ceruice Tymœten.
Ac velut Edoni Boreæ cùm spiritus alto
Insonat Aegæo, sequiturq; ad littora fluctus:
Quà venti incubuere, fugam dant nubila cœlo:
Sic Turno, quacunq; viam secat, agmina cedunt,
Conuersæq; ruunt acies: fert impetus ipsum
Et cristam aduerso curru quatit aura volantem.
Non tulit instantem Phegeus, animisq; frementem:
Obiecit sese ad currum: & spumantia frænis
Ora citatorum dextra contorsit equorum.
Dum trahitur, pendetq; iugis, hunc lata retectum
Lancea consequitur, rumpitq; infixa bilicem
Loricam, & summum degustat vulnere corpus.
Ille tamen clypeo obiecto conuersus in hostem
Ibat, & auxilium ducto mucrone petebat:
Quem rota præcipitem, & procursu concitus axis
Impulit,

Impulit, effuditq; solo: Turnusq; secutus
Imam inter galeam, summi thoracis & oras
Abstulit ense caput, truncumq; relinquit arenæ.
Atq; ea dum campis victor dat funera Turnus:
Intereà Æneam Mnestheus, & fidus Achates,
Ascanius comes castris statuere cruentum,
Alternos longa nitentem cuspide gressus.
Sæuit, & infracta luctatur arundine telum
Eripere. auxilioq; viam, quæ proxima poscit,
Ense secent lato vulnus, teliq; latebram
Rescindant penitus, sese q; in bella remittant.
Iamq; aderat Phœbo ante alios dilectus Iapis
Iasides: acri quondam cui captus amore
Ipse suas artes, sua munera lætus Apollo
Augurium, citharamq; dabat, celeresq; sagittas.
Ille, vt depositi proferret fata parentis,
Scire potestates herbarum, vsumq; medendi
Maluit, & mutas agitare ingloriis artes.
Stabat acerba fremens, ingentem nixus in hastam
Æneas, magno iuuenum, & mærentis Iuli
Concursu, lacrymisq; immobilis: ille retorto
Pæonium in morem senior succinctus amictu,
Multa manu medica, Phœbiq; potentibus herbis
Nequicquam trepidat: nequicquam spicula dextra
Sollicitat, prensatq; tenaci forcipe ferrum.
Nulla viam fortuna regit, nihil autor Apollo
Subuenit. & sæuus campis magis, ac magis horror
Crebrescit: propiusq. malum est. iam puluere cœlum
Stare vident: subeunt equites, & spicula castris
Densa cadunt medijs: it tristis ad æthera clamor

Bellantum iuuenum, & duro sub Marte cedentum.
Hic Venus indigno nati concussa dolore
Dictamum genitrix Cretæa carpit ab Ida,
Puberibus caulem folijs, & flore comantem
Purpureo: non illa feris incognita capris
Gramina, cùm tergo volucres hæsere sagittæ.
Hoc Venus obscuro faciem circundata nimbo
Detulit: hoc fuscam labris splendentibus amnem
Inficit, occultè medicans: spargitq; salubreis
Ambrosiæ succos, & odoriferam Panaceam.
Fouit ea vulnus lympha longæuus Iapis
Ignorans. subitoq; omnis de corpore fugit
Quippe dolor: omnis stetit imo vulnere sanguis.
Iamq; secuta manum, nullo cogente, sagitta
Excidit: atq; nouæ rediere in pristina vires.
Arma citi properate viro: quid statis? Iapis
Conclamat: primusq; animos accendit in hostes.
Non hæc humanis opibus, non arte magistra
Proueniunt: neq; te Ænea mea dextera seruat:
Maior agit Deus, atq; opera ad maiora remittit.
Ille auidus pugnæ, suras incluserat auro
Hinc, atq; hinc: oditq; moras, hastamq; coruscat.
Postquàm habilis lateri clypeus, loricaq; tergo est:
Ascanium fusis circùm complectitur armis:
Summaq; per galeam delibans oscula fatur:
Disce puer virtutem ex me, verumq; laborem:
Fortunam ex alijs: nunc te mea dextera bello
Defensum dabit, & magna inter præmia ducet.
Tu facito mox, cùm matura adoleuerit ætas,
Sis memor & te animo repetentem exempla tuorum,

Et

Et pater Aeneas, & auunculus excitet Hector.
Hęc ubi dicta dedit, portis sese extulit, ingens
Telum immane quatiens simul agmine denso
Antheusq;, Mnestheusq; ruunt: omnisq; relictis
Turba fluit castris. tum cęca puluere campus
Miscetur: pulsuq; pedum tremit excita tellus.
Vidit ab aduerso uenientes aggere Turnus:
Videre Ausonii: gelidusq; per ima cucurrit
Ossa tremor: prima ante omnes Iuturna Latinos
Audiit, agnouitq; sonum, & tremefacta refugit.
Ille uolat, campoq; atrum rapit agmen aperto.
Qualis ubi ad terras abrupto sidere nimbus
It mare per medium: miseris heu pręscia longè
Horrescunt corda agricolis: dabit ille ruinas
Arboribus, stragemq; satis: ruet omnia latè:
Antè uolant, sonitumq; ferunt ad littora uenti:
Talis in aduersos ductor Rhateius hostes
Agmen agit. densi cuneis se quisq; coactis
Agglomerant. ferit ense grauem Thymbręus Osirim:
Archetium Mnestheus, Epulonem obtruncat Achates.
Vfentemq; Gyas: cadit ipsę Tolumnius augur.
Primas in aduersos telum qui torserat hostes.
Tollitur in cœlum clamor: uersiq; uicissim
Puluerulenta fuga Rutuli dant terga per agros.
Ipse neq; aduersos dignatur sternere morti:
Nec pede congressos, nec equo, nec tela ferentes
Insequitur: solum densa in caligine Turnum
Vestigat lustrans, solum in certamina poscit.
Hoc concussa metu mentem Iuturna uirago
Aurigam Turni media inter lora Metiscum

Ex-

Excutit, & longè lapsum temone relinquit:
Ipsa subit, manibusq; vndanteis flectit habenas,
Cuncta gerens, vocemq;, & corpus, & arma Metisci.
Nigra velat magnas domini cùm diuitis ædes
Peruolat, & penitus alta atria lustrat hirundo,
Pabula parua legens, nidisq; loquacibus escas:
Et nunc porticibus vacuis, nunc humida circum
Stagna sonat: similis medios Iuturna per hostes
Fertur equis, rapidoq; volans obit omnia curru:
Iamq; hic germanum, iamq; hic ostendit ouantem:
Nec conferre manum patitur: volat auia longè.
Haud minus Aeneas tortos legit obuius orbes,
Vestigatq; virum, & disiecta per agmina magna
Voce vocat. quoties oculos coniecit in hostem,
Alipedumq; fugam cursu tentauit equorum:
Auersos toties currus Iuturna retorsit.
Heu quid agat? vario nequicquàm fluctuat æstu:
Diuersæq; vocant animum in contraria curæ,
Huic Messapus; vti læua duo fortè gerebat
Lenta leuis cursu præfixa hastilia ferro:
Horum vnum certo contorquens dirigit ictu.
Substitit Aeneas, & se collegit in arma,
Poplite subsidens: apicem tamen incita summum
Hasta tulit, summasq; excussit vertice cristas.
Tum verò assurgunt iræ: insidijsq; subactus
Diuersos vbi sensit equos, currumq; referri,
Multa Iouem, & læsi testatus fœderis aras,
Iam tandem inuadit medios: & Marte secundo
Terribilis, sæuam nullo discrimine cædem
Suscitat: irarumq; omneis effundit habenas.

Quis

Quis mihi nũc tot acerba Deus, quis carmine cædes
Diuersas, obitumq; ducum, quos æquore toto
Inq; vicem nunc Turnus agit, nunc Troius heros,
Expediat? tantón' placuit concurrere motu
Iuppiter æterna gentes in pace futuras?
Aeneas Rutulum Sucronem (ea prima ruentes
Pugna loco statuit Teucros) haud multà moratus
Excipit in latus: & quà fata celerrima, crudo
Transadigit costas, & crates pectoris ense.
Turnus equo deiectum Amycum, fratremq; Diorem
Congressus pedes, hunc venientem cuspide longa,
Hunc mucrone ferit: curruq; abscissa duorum
Suspendit capita, & rorantia sanguine portat.
Ille Talon, Tanaimq; neci, fortemq; Cethegum
Treis vno congressu, & mæstum mittit Onyten,
Nomen Echionium, matrisq; genus Peridiæ.
Hic fratres Lycia missos, & Apollinis agris,
Et iuuenem exosum nequicquam bella Menœten
Arcada: piscosæ cui circum flumina Lernæ
Ars fuerat, pauperq; domus, nec nota potentum
Munera: conductaq; pater tellure serebat.
Ac velut immissi diuersis partibus ignes
Arentem in syluam, & virgulta sonantia lauro:
Aut vbi discursu rapido de montibus altis
Dant sonitum spumosi amnes, & in æquora currunt,
Quisq; suum populatus iter: non segnius ambo
Aeneas, Turnusq; ruunt per prælia: nunc nunc
Fluctuat ira intus: rumpuntur nescia vinci
Pectora: nunc totis in vulnera viribus itur.
Murranum hic atauos, & auorum antiqua sonantem

Nomina,

Nomina, per regesq; actum genus omne Latinos
Præcipitem scopulo, atq; ingentis turbine saxi
Excutit, effunditq; solo. hunc lora, & iuga subter
Prouoluere rotæ: crebro supèr vngula pulsu
Incita nec domini memorum proculcat equorum.
Ille ruenti Hilo, animisq; immane frementi
Occurrit, telumq; aurata ad tempora torquet.
Olli per galeam fixo stetit hasta cerebro.
Dextera nec tua te Graiûm fortissima Creten
Eripuit Turno: nec Dij texere Cupentum
Aenea veniente sui: dedit obuia ferro
Pectora. nec misero clypei mora profuit ærei.
Te quoq; Laurentes viderunt Aeole campi
Oppetere, & latè terram consternere tergo:
Occidis, Argiuæ quem non potuere phalanges
Sternere, nec Priami regnorum euersor Achilles.
Hic tibi mortis erant metę: domus alta sub Ida,
Lyrnessi domus alta solo Laurente sepulcrum.
Totę adeò conuersę acies: omnesq; Latini,
Omnes Dardanidę, Mnestheus, acerq; Serestus,
Et Messapus equûm domitor, & fortis Asylas,
Tuscorumq; phalanx, Euandriq; Arcadis alę,
Troſe quisq; viri summa nituntur opum vi.
Nec mora, nec requies: vasto certamine tendunt.
Hic mentem Aenee genitrix pulcherrima misit,
Iret vt ad muros, vrbiq; aduerteret agmen
Ocyus, & subita turbaret clade Latinos.
Ille vestigans diuersa per agmina Turnum
Huc atq; huc acies circumtulit: aspicit urbem
Immunem tanti belli, atq; impun. quietam.

Con-

Continuo pugnæ accendit maioris imago:
Mnesthea, Sergestumq́; vocat, fortemq; Serestum
Ductores: tumulumq́; capit, quò cætera Teucrûm
Concurrit legio: nec scuta, aut spicula densi
Deponunt, celso medius stans aggere fatur:
Ne qua meis esto dictis mora: Iuppiter hàc stat:
Neu quis ob inceptum subitum mihi segnior ito.
Vrbem hodie causam belli, regna ipsa Latini,
Ni frænum accipere, & victi parere fatentur,
Eruam, & æqua solo fumantia culmina ponam.
Scilicet expectem, libeat dum prælia Turno
Nostra pati? rursusq; velit concurrere victus?
Hoc caput ô ciues, hæc belli summa nefandi.
Ferte faces properè: fœdusq; reposcite flammis.
Dixerat: atq; animis pariter certantibus omnes
Dant cuneum, densaq; ad muros mole feruntur.
Scalæ improuisò, subitusq; apparuit ignis:.
Discurrunt alij ad portas, primosq; trucidant:
Ferrum alij torquent, & obumbrant æthera telis.
Ipse inter primos dextram sub mœnia tendit
Aeneas: magnaq; incusat voce Latinum;
Testaturq́; Deos, iterum se ad prælia cogi:
Bis iam Italos hostes: hæc altera fœdera rumpi.
Exoritur trepidos inter discordia ciues:
Vrbem alij reserare iubent, & pandere portas
Dardanidis ipsumq́; trahunt in mœnia Regem
Arma ferunt alii, & pergunt defendere muros:
Inclusas ut cum latebroso in pumice pastor
Vestigauit apes, fumoq; impleuit amaro;
Illę intus trepidę rerum per cerea castra

Discurrunt, magnisq; acuunt stridoribus iras,
Voluitur ater odor tectis: tum murmure cæco
Intus saxa sonant; vacuas it fumus ad auras.
Accidit hæc fessis etiam fortuna Latinis:
Quæ totam luctu concussit funditus vrbem.
Regina vt tectis venientem prospicit hostem,
Incendi muros ignesq; ad tecta volare,
Nusquam acies contrà Rutulas, nulla agmina Turni:
Infelix pugnæ iuuenem in certamine credit
Extinctum: & subito mentem turbata dolore
Se causam clamat, crimenq., caputq; malorum;
Multaq; per mœstum demens effata furorem,
Purpureos moritura manu discindit amictus:
Et nodum informis lethi trabe nectit ab alta.
Quam cladem miseræ postquàm accepere Latinæ;
Filia prima manu flauos Lauinia crines,
Et roseas laniata genas: tum cætera circùm
Turba furit; resonant latè plangoribus ædes.
Hinc totam infelix vulgatur fama per vrbem;
Demittunt mentes, it scissa veste Latinus
Coniugis attonitus fatis, vrbisq; ruina,
Canitiem immundo perfusam puluere turpans:
Multaq; se incusat, qui non acceperit antè
Dardanium Æneam, generumq; asciuerit vltro.
Intereà extremo bellator in æquore Turnus
Palantes sequitur paucos iam segnior, atq;
Iam minus, atq; minus successu lætus equorum.
Attulit hunc illi cæcis erroribus aura
Commistum clamorem: arrectasq; impulit aures
Confusæ sonus urbis, & illætabile murmur.

Hei

Hei mihi, quid tanto turbantur mœnia luctu?
Quisue ruit tantus diuersa clamor ab urbe?
Sic ait: adductisq; amens subsistit habenis.
Atq; huic, in faciem soror ut conuersa Metisci
Aurigę: currumq;, & equos? & lora regebat,
Talibus occurrit dictis: Hàc Turne sequamur
Troiugenas, quà prima uiam uictoria pandit:
Sunt alij, qui tecta manu defendere possint.
Ingruit Aeneas Italis, & prelia miscet:
Et nos sęua manu mittamus funera Teucris.
Nec numero inferior, pugna nec honore recedes.
Turnus ad hęc:
O' soror, & dudum agnoui, cùm prima per artem
Fędera turbasti, teq; hęc in bella dedisti:
Et nunc nequicquam fallis Dea, sed quis Olympo
Demissam tantos uoluit te ferre labores?
An fratris miseri lethum, ut crudele uideres?
Nam quid ago? aut quę iam spondet fortuna salutem?
Vidi oculos ante ipse meos me uoce uocantem
Murrhanum, quo non superat mihi charior alter,
Oppetere ingentem, atq; ingenti uulnere uictum.
Occidit infelix, ne nostrum dedecus Vfens
Aspiceret: Teucri potiuntur corpore, & armis:
Excindine domos (id rebus defuit unum)
Perpetiar? dextra nec Drancis dicta refellam?
Terga dabo? & Turnum fugi- entem hęc terra uidebit?
Vsque adeóne mori miserum est? uos ô mihi manes
Este boni: quoniam superis auersa uoluntas.
Sancta ad uos anima, atq; istius inscia culpę
Descendam, magnorum haud unquam indignus auorũ,

Vix

Vix ea fatus erat: medios volat ecce per hostes
Vectus equo spumante Sages, aduersa sagitta
Saucius ora: ruitq; implorans nomine Turnum:
Turne in te suprema salus, miserere tuorum:
Fulminat Aeneas armis, summasq; minatur
Deiecturum arces Italûm, excidioq; daturum.
Iam faces ad tecta volant: in te ora Latini,
In te oculos referunt: mussat rex ipse Latinus,
Quos generos vocet, aut quæ sese ad fœdera flectat.
Præterea Regina tui fidissima, dextra
Occidit ipsa sua, lucemq; exterrita fugit.
Soli pro portis Messapus, & acer Atinas
Sustentant aciem: circum hos vtrinq; phalanges
Stant densæ, strictisq; seges mucronibus horret
Ferrea: tu currum deserto in gramine versas.
Obstupuit varia confusus imagine rerum
Turnus, & obtutu tacito stetit: æstuat ingens
Imo in corde pudor, mistoq; insania luctu,
Et furiis agitatus amor, & conscia virtus.
Vt primum discussæ vmbræ, & lux reddita menti est,
Ardentes oculorum orbes ad mœnia torsit
Turbidus, eq; rotis magnam respexit ad vrbem.
Ecce autem flammis inter tabulata volutus
Ad cœlum vndabat vertex, turrimq; tenebat:
Turrim compactis trabibus quam eduxerat ipse,
Subdideratq; rotas, pontesq; instrauerat altos.
Iam iam fata soror superant, absiste morari:
Quò Deus, & quò dura vocat fortuna, sequamur:
Stat conferre manum Aeneæ: stat quicquid acerbi est
Morte pati: nec me indecorem germana videbis

Amplius:

Amplius. hunc oro sine me furere antè furorem.
Dixit. & è curru saltum dedit ocyus arvis:
Perq; hostes, per tela ruit: mœstamq; sororem
Deserit: ac rapido cursu media agmina rumpit.
Ac veluti montis saxumq; de vertice præceps
Cum ruit avulsum vento: seu turbidus imber
Proluit, aut annis soluit sublapsa vetustas:
Fertur in abruptum magno mons improbus actu
Exultatq; solo, sylvas, armenta, virosq;
Involvens secum: disiecta per agmina Turnus
Sic urbis ruit ad muros: ubi plurima fuso
Sanguine terra madet, stridentq; hastilibus auræ:
Significatq; manu, & magno simul incipit ore:
Parcite iam Rutuli, & vos tela inhibete Latini:
Quæcunq, est fortuna, mea est: me verius unum
Pro vobis fœdus luere, & decernere ferro.
Discessere omnes medii, spatiumq; dedere.
At pater Æneas audito nomine Turni,
Deserit & muros, & summas deserit arces:
Præcipitatq; moras omnes: opera omnia rumpit
Lætitia exultans: horrendumq; intonat armis
Quantus Athos, aut quantus Eryx, aut ipse coruscis
Cùm fremit ilicibus, quantus, gaudetq; nivali
Vertice se attollens pater Apenninus ad auras.
Iam vero & Rutuli certatim, & Troës, & omnes
Convertêre oculos Itali, quiq; alta tenebant
Mœnia, quiq; imos pulsabant ariete muros:
Armaq; deposuere humeris, stupet ipse Latinus
Ingenteis genitos diversis partibus orbis
Inter se coisse viros, & cernere ferro.

Atq; illi, vacuo patuerunt æquore campi,
Procursu rapido coniectis eminus hastis,
Inuadunt Martem clypeis, atq; ære sonoro.
Dat gemitum tellus: tum crebros ensibus ictus
Congeminant; fors, & virtus miscentur in vnum.
Ac velut ingenti Sylua, summóue Taburno
Cùm duo conuersis inimica in prælia tauri
Frontibus incurrunt, pauidi cessere magistri;
Stat pecus omne metu mutum: mussantq; iuuencæ
Quis pecori imperitet, quem tota armenta sequantur.
Illi inter sese multa vi vulnera miscent:
Cornuaq; obnixi infigunt: & sanguine largo
Colla, armosq; lauant: gemitu nemus omne remugit.
Haud aliter Tros Æneas, & Daunius heros
Concurrunt clypeis: ingens fragor æthera complet.
Iuppiter ipse duas æquato examine lances
Sustinet, & fata imponit diuersa duorum,
Quem dānet labor, & quò vergat pondere lethum.
Emicat hîc, impune putans, & corpore toto
Altè sublatum consurgit Turnus in ensem,
Et ferit: exclamant Troës, trepidiq; Latini,
Arrectæq; amborum acies. at perfidus ensis
Frangitur: in medioq; ardentem deserit ictu,
Ni fuga subsidio subeat. fugit ocyor Euro,
Et capulum ignotum, dextramq; aspexit inermem.
Fama est præcipitem, cùm prima in prælia iunctos
Conscendebat equos, patrio mucrone relicto,
Dum trepidat, ferrum aurigæ rapuisse Metisci:
Idq; diu, dum terga dabant palantia Teucri,
Suffecit: postquam arma Dei ad Vulcania ventum est,
Mor-

Mortalis mucro, glacies ceu futilis, ictu
Dissiluit: fulua resplendent fragmina arena.
Ergo amens diuersa fuga petit æquora Turnus:
Et nunc huc, inde huc, incertos implicat orbes.
Vndiq; enim densa Teucri inclusere corona:
Atq; hinc vasta palus, hinc ardua mœnia cingunt.
Nec minus Aeneas (quanquàm tardata sagitta
Interdum genua impediunt, cursumq; recusent)
Insequitur: trepidiq; pedem pede feruidus vrget.
Inclusum veluti siquando flumine nactus
Ceruum, aut punicæ septum formidine pennæ,
Venator cursu canis, & latratibus instat.
Illa autem insidijs, & ripa territur alta,
Mille fugit, refugitq; vias. at viuidus Vmber
Hæret hians: iam iamq; tenet: similisq; tenenti
Increpuit malis: morsuq; elusus inani est.
Tum verò exoritur clamor, ripæq;, lacusq;
Responsant circà, & cœlum tonat omne tumultu.
Ille simul fugiens, Rutulos simul increpat omneis,
Nomine quemq; vocans: notumq; efflagitat ensem.
Aeneas mortem contrà, præsensq; minatur
Exitium, si quisquam adeat; terretq; trementes,
Excisurum vrbem minitans, & saucius instat.
Quinq; orbes explent cursu, totidemq; retexunt,
Huc, illuc: nec enim leuia, aut ludicra petuntur
Præmia: sed Turni de vita, & sanguine certant.
Fortè sacer Fauno folijs oleaster amaris
Hic steterat, nautis olim venerabile lignum;
Seruati ex vndis vbi figere dona solebant
Laurenti Diuo, & votas suspendere vestes.

Sed stirpem Teucri nullo discrimine sacrum
Sustulerant: puro ut possent concurrere campo.
Hic hasta Aeneæ stabat: huc impetus illam
Detulerat fixam, & lenta in radice tenebat.
Incubuit, uoluitq; manu conuellere ferrum
Dardanides, teloq; sequi, quem prendere cursu
Non poterat. tum uero amens formidine Turnus.
Faune precor miserere, inquit, tuq; optima ferrum
Terra tene: colui uestros si semper honores:
Quos contrà Aeneadæ bello fecere profanos.
Dixit: opemq; Dei non cassa in uota uocauit.
Namq; diu luctans, lentoq; in stirpe moratus,
Viribus haud ullis ualuit discludere morsus
Roboris Aeneas. Dum nititur acer, & instat.
Rursus in aurigæ faciem mutata Metisci
Procurrit, fratriq; ensem Dea Daunia reddit.
Quod Venus audaci Nymphæ indignata licere,
Accessit telumq; alta ab radice reuellit.
Olli sublimes armis, animisq; refecti,
Hic gladio fidens, hic acer & arduus hastas,
Insistunt contrà, certamine Martis anheli.
Iunonem interea rex omnipotentis Olympi
Alloquitur, fulua pugnas de nube tuentem:
Quæ iam finis erit coniux? quid deniq; restat?
Indigetem Aeneam scis ipsa, & scire fateris,
Deberi cælo, fatisq; ad sidera tolli.
Quid struis? aut qua spe gelidis in nubibus hæres?
Mortalin' decuit uiolari uulnere diuum,
Aut ensem (quid enim sine te Iuturna ualeret?)
Ereptum reddi Turno, & uim crescere uictis?

Desine

Desine iam tandem, precibusq; inflectere nostris:
Nec te tantus edat tacitam dolor: & mihi curę
Sæpe tuo dulci tristes ex ore recursent.
Ventum ad supremum est. terris agitare, vel undis
Troianos potuisti. infandum accendere bellum:
Deformare domum, & luctu miscere Hymenæos:
Vlterius tentare ueto. sic Iuppiter orsus,
Sic dea submisso contra Saturnia uultu:
Ista quidem quia nota mihi tua magne uoluntas
Iuppiter, & Turnum & terras inuita reliqui.
Nec tu me aëria solam nunc sede uideres
Digna, indigna pati: sed flammis cincta sub ipsa
Starem acie: traheremq; inimica in prælia Teucros.
Iuturnam misero, fateor, succurrere fratri
Suasi, & pro uita maiora audere probaui:
Non ut tela tamen, non ut contenderet arcum,
Adiuro Stygii caput implacabile fontis:
Vna superstitio superis quæ reddita Diuis.
Et nunc cedo equidem, pugnasq; exosa relinquo.
Illud te, nulla fati quod lege tenetur,
Pro Latio obtestor, pro maiestate tuorum:
Cùm iam connubiis pacem felicibus (esto)
Component: cùm iam leges, & fœdera iungent.
Ne uetus indigenas nomen mutare Latinos,
Neu Troas fieri iubas, Teucrosq; uocari:
Aut uocem mutare uiros, aut uertere uestes.
Sit Latium, sint Albani per secula reges,
Sit Romana potens Itala uirtute propago.
Occidit, occideritq; sinas cum nomine Troia.
Olli subridens hominum, rerumq; repertor:

Et germana Iouis, Saturniq; altera proles:
Irarum tantos voluis sub pectore fluctus?
Verùm agè & inceptum frustra submitti furorem:
Do quod vis, & me victusq;, volensq; remitto.
Sermonem Ausonij patrium, moresq; tenebunt.
Vtq; est, nomen erit: commisti corpore tantùm
Subsident Teucri: morem, ritusq; sacrorum
Adyciam: faciamq; omnes vno ore Latinos.
Hinc genus, Ausonio mistum quod sanguine surget,
Supra homines, supra ire Deos pietate videbis:
Nec gens vlla tuos æquè celebrabit honores.
Annuit his Iuno, & mentem lętata retorsit.
Intereà excedit cœlo, nubemq; reliquit.
His actis, aliud genitor secum ipse volutat:
Iuturnamq; parat fratris dimittere ab armis.
Dicuntur geminæ pestes, cognomine Dirę
Quas & tartaream Nox intempesta Megęram
Vno, eodemq; tulit partu, paribusq; reuinxit
Serpentum spiris, ventosasq; addidit alas.
Hæc Iouis ad solidum, sęuiq; in limine Regis
Apparent: acuuntq; metum mortalibus ęgris,
Si quando lethum horrificum, morbosq; Deûm rex
Molitur, meritas aut bello territat vrbes.
Harum vnam celerem demittit ab ęthere summo
Iuppiter: inq; omen Iuturnę occurrere iussi.
Illa volat, celeriq; ad terram turbine fertur:
Non secus ac neruo per nubem impulsa sagitta,
Armatam sęui Parthus quam felle veneni,
Parthus siue Cydon telum immedicabile torsit,
Stridens, & celereis incognita transilit umbras.

Talis

Talis se sa a Nocte tulit, terrasq; petiuit.
Postquam acies videt Iliacas, atq; agmina Turni:
Alitis in paruæ subitò collecta figuram,
Quæ quondam in bustis, aut culminibus desertis
Nocte sedens, serùm canit importuna per vmbras.
Hanc versa in faciem Turni se pestis ad ora
Fertq;, refertq; sonans, clypeumq; euerberat alis.
Illi membra nouus soluit formidine torpor:
Arrectæq; horrore comæ, & vox faucibus hæsit.
At procul vt Diræ stridorem agnouit, & alas,
Infelix crines scindit Iuturna solutos,
Vnguibus ora soror fœdans, & pectora pugnis.
Quid nunc te tua Turne potest germana iuuare?
Aut quid iam miseræ superat mihi? qua tibi lucem
Arte morer? talin' possum me opponere monstro?
Iam iam linquo acies: ne me terrete timentem
Obscœnæ volucres. alarum verbera nosco,
Lethalemq; sonum: nec fallunt iussa superba
Magnanimi Iouis. hęc pro virginitate reponit?
Quo vitam dedit ęternam? cur mortis adempta est
Conditio? possem tantos finire dolores
Nunc certè, & misero fratri comes ire per vmbras
Iam mortalis ego. quicquam mihi dulce meorum
Te sine frater erit. ô quę satis ima dehiscat
Terra mihi, manesq; Deam demittat ad imos?
Tantum effata, caput glauco contexit amictu,
Multa gemens, & se fluuio Dea condidit alto.
Aeneas instat contrà: telumq; coruscat
Ingens arboreum: & sæuo sic pectore fatur: (ctas?
Quę nunc deinde mora est? aut quid iam Turne retra-

Non cursu, sænis certandum est comminus armis.
Verte omneis tete in facies, & contrahe, quicquid
Siue animis, siue arte vales: opta ardua pennis
Astra sequi, clausumq; caua te condere terra.
Ille caput quassans: Non me tua feruida terrent
Dicta ferox: dij me terrent, & Iuppiter hostis.
Nec plura effatus, saxum circumspicit ingens,
Saxum antiquum ingens, campo qui forte iacebat,
Limes agro positus, litem vt discerneret aruis.
Vix illud lecti bis sex ceruice subirent
Qualia nunc hominum producit corpora tellus.
Ille manu raptum trepida torquebat in hostem
Altior insurgens, & cursu concitus Heros,
Sed neq; currentem se, nec cognoscit euntem,
Tollentémue manu, saxumq; immane mouentem.
Genua labant: gelidus concreuit frigore sanguis
Tum lapis ipse viri vacuum per inane volutus
Nec spatium euasit totum, nec pertulit ictum.
Ac velut in somnis oculis vbi languida pressit
Nocte quies: nequicquam auidos extendere cursus
Velle videmur: & in medijs conatibus ægri
Succidimus: non lingua valet, non corpore notæ
Sufficiunt vires: nec vox, aut verba sequuntur:
Sic Turno (quacunq; viam virtute petiuit)
Successum Dea dira negat. tum pectore sensus
Vertuntur varij. Rutulos aspectat, & vrbem:
Cunctaturq; metu, telumq; instare tremiscit.
Nec quo se eripiat, qua vi tendat in hostem,
Nec currus vsquam videt, aurigamq; sororem.
Cunctanti telum Aeneas fatale coruscat

Sortitus

Sortitus fortunam oculis, & corpore toto
Eminus intorquet. murali concita nunquam
Tormento sic saxa fremunt: nec fulmine tanti
Dissultant crepitus, volat atri turbinis instar
Exitium dirum hasta ferens: orasq; recludit
Loricae, & clypei extremos septemplicis orbes
Per medium stridens transit femur incidit ictus
Ingens ad terram duplicato poplite Turnus.
Consurgunt gemitu Rutuli: totusq; remugit
Mons circum, & vocem latè nemora alta remittunt.
Ille humilis, supplexq; oculos, dextramq; precantem
Protendens, Equidem merui, nec deprecor, inquit,
Vtere sorte tua: miseri te si qua parentis
Tangere cura potest, oro (fuit & tibi talis
Anchises genitor) Dauni miserere senectę:
Et me, seu corpus spoliatum lumine mavis,
Redde meis victis; & victum tendere palmas
Ausonij videre: tua est Lauinia coniux.
Vlterius ne tende odiis. Stetit acer in armis
Aeneas voluens oculos, dextramq; repressit.
Et iam, iamq; magis cunctantem flectere sermo
Cœperat: infelix humero cum apparuit alto
Balteus, & notis fulserunt cingula bullis
Pallantis pueri: victum quem vulnere Turnus
Strauerat, atq; humeris inimicum insigne gerebat
Ille oculis postquam saevi monimenta doloris,
Exuuiasq; hausit furiis accensus, & ira
Terribilis; Túne hinc spolijs indute meorum
Eripiare mihi? Pallas te hoc vulnere, Pallas
Immolat, & pœnam scelerato ex sanguine sumit.
Hoc

Hoc dicens, ferrum aduerso sub pectore condit
Feruidus. ast illi soluuntur frigore membra:
Vitaq; cum gemitu fugit indignata sub umbras.

MAPHAEI VEGII LAVDENSIS XII. LIB. ÆNEID. Supplementum.

ARGVMENTVM.

Turnus ut extremo vitam sub Marte profudit:
Subdunt se Rutuli Aeneæ, Troiana sequentes
Agmina. dehinc superis meritis redduntur honores.
Congaudet gnato, ac sociis memor antè malorum
Actorum pater Aeneas. Turni inde Latinus
Marte dolet, patriam efferanda incendia Daunus
Euersa, & chari deflet pia funera nati.
Connubium instaurat nata, lætosq; hymen eos
Rex socer Aneæ genero: gens vtraq; pacto
Fœdere pacis ouat. tum nomine coniugis vrbem
Instruit, & tandem placida sub pace regentem
Transtulit Aeneam Venus astra in summa beatum.

TVRNVS vt extremo deuictus Marte profudit
Effugientem animam, medioq; sub agmine victor
Magnanimus stetit Aeneas Mauortius heros:
Obstupuere omnes, gemitumq; dedere Latini:
Et durum ex alto remouentes corde dolorem,
Concussis cecidere animis: ceu frondibus ingens
Sylua dolet lapsis Borealis impulsa tumultu.
Tum tela infigunt terræ, & mucronibus hærent:
Scutaq; deponunt humeris, & prælia damnant:

Insanumq;

Insanumq; horrent optati Martis amorem:
Nec frænum, nec colla pati captiua recusant,
Et veniam orare, & requiem, finemq; malorum.
Sicut acerba duo quando in certamina tauri
Concurrunt, largo miscentes sanguine pugnam:
Cuiq; suum pecus inclinat: sin cesserit vni
Palma duci: mox quæ victo pecora antè fauebant,
Nunc sese imperio subdunt victoris, & vltro,
Quamquam animũ dolor altus habet, parere fatetur.
Non aliter Rutuli, licet ingens mœror adhæsit
Pectora pulsa metu cæsi Ducis, inclyta malunt
Arma sequi, & Phrygium Aeneam, fœdus.q; precari
Pacis, & æternam rebus, belloq; quietem.
Tunc Turnũ super assistens placido ore profatur
Aeneas: Quæ tanta animo dementia creuit,
Vt Teucros superũm monitis, summiq; Tonantis
Imperio huc vectos, patere is Daunia proles
Italia, & pactis nequicquam expellere tectis?
Disce Iouem revereri, & iussa facessere Diuũm:
Magnũ etiam capit ira Iouem: memoresque malorum
Sollicitat vindicta Deos. en vltima tanti
Meta furoris adest: quo contra iura, fidemq;
Iliacam rupto turbasti fœdere gentem.
Ecce suprema dies, alijs exempla sub æuum
Venturum missura, Iouem non temnere frustra
Fas sit, indignos bellorum accendere motus:
Nunc armis lætare tuis. heu nobile corpus
Turne iaces: at non tibi erit Lauinia paruo;
Nec dextra tamen Aeneæ cecidisse pudebit.
Nunc Rutuli hinc aufert ducem vestrũ: arma viriq;

Largior,

Largior, atq; omnem deflendæ mortis honorem.
Sed quæ Pallantis fuerant ingentia baltei
Pondera transmittam Evandro: ut solatia cæso
Haud levia hoste ferat, Turnoq; exultet adempto.
Vos memores tamen Ausonij melioribus uti
Discite Bellorum auspicijs: ego sidera iuro,
Nunquam acies, nūquam arma libens in prælia movi:
Sed vestris actus furijs defendere toto
Optavi, & licuit, Troianas robore partes.
Nec fatus plura Aeneas, se lætus ad altos
Vertebat muros, & Troia tecta petebat.
Vnà ipsum Teucrorum omnis conversa iuventus
Exultans sequitur, volucresq; per arva pedum vi
Quadrupedes citat, incusans acri ore Latinos,
Ignavosq; vocans: strepit altus plausibus æther.
Et quamvis inhumata rogis dare corpora surgat
Ingens cura animo, sociosq; imponere flammis:
Maius opus tamen Aeneas sub pectore volvens,
Primùm aris meritos superis mandabat honores:
Tum pingues patrio iugulant ex more iuvencos:
Immittuntq; sues, niveasq; in templa bidentes
Purpuream effuso pulsantes sanguine terram.
Viscera diripiunt: & cæsum in frustra trucidant,
Denudantq; gregem, & flammis, verubusq; remittunt.
Tum vina effundunt pateris, & dona Lyæi
Accumulant: plenis venerantur lancibus aras.
Tura ignes adolent: onerata altaria fumant.
Tum plausus per tecta movent, magnumq; Tonātē
Extollunt, Veneremq;, & te Saturnia Iuno
Iam placidam, & meliorem ingenti laude fatentur;

Manortemq;

Mauortemq; ipsum : tum [illegible] tuba [illegible]
In medium effertur, summis cum vocibus altos
Perlata ad cælos. ante omnes gratio[illegible]
Aeneas duplices mittebat ad æthera palmas,
Et puerum pauca ore dabat complexus I[illegible]:
Nate in quo spes vna patris per tanta laborum
Quem varius actas fatis discrimina duxi,
Ecce inuenta quies : ecce illa extrema malorum,
Aerumnis factura modum, acceptissima semper,
Atq; optata dies, quam dura in bella vocatus
Sæpe tibi Dijs auspicibus meminisse futuram
Iam memini : nunc te, cùm primùm Aurora rubebit
Crastina, sublimem Rutulorum ad mœnia mittam.
Dehinc sese ad gentem Iliacam voluebat : & alto
Pectore verba trahens, blando est sic ore locutus :
O' socij, per dura, ac densa pericula vecti,
Per tantos bellorum æstus, duplicesq; furores
Armorum, per totq; hyemes, per quicquid acerbum,
Horrendum, graue, triste, ingens per quicquid iniquũ,
Infaustum, & crudele foret, conuertite mentem
In melius : iam finis adest ; hic meta malorum
Stabit, & optatam Latina cum gente quietem
Iungemus. dabit inde mihi Lauinia coniux
Bello acri defensa, Italo cum sanguine mistam
Troianam transferre æterna in secula gentem.
Vnum oro socij, Ausonios communiter æquo
Fert animo, & vosmet socero obseruate Latino.
Sceptrum idem sublime geret : sententia mentem
Hæc habet : at bello vos, & præstantibus armis
Discite me pietate sequi : quæ gloria nobis

Cesserit,

Ceßerit, in promptu est: sed cælum, & sidera testor,
Quis nos tantorum eripui de clade malorum,
Idem ego sub maiora potens vos præmia ducam.
Talibus orabat, varios in pectore casus
Præteritos voluens, partamq; labore quietem
Haud paruo: nimiùm ardenti exundabat amore
In Teucros, grauibus tandem euasisse periclis
Exultans. ueluti exiguis cùm ex æthere gyrans
Incubuit pullis, & magno turbine miluus
Insiliens auido ore furit, stragemq; minatur.
Tum cristata ales perculso pectore mater
Consurgit, misero natorum exterrita casu,
Rostrum acuit, totisq; petit conatibus hostem:
Et multa expulsum vi tandem cedere cogit.
Dehinc perturbatos crocitans exquirit: & omnes
Attonitos cogit pro charis anxia natis:
Et tanto ereptos gaudet superesse periclo.
Non secus Anchisa gemi ut mulcebat amicis
Troianos dictis, antiquum corde timorem,
Flagranteisq; agitas curas, & gaudia longis
Tandem parta malis: & quæ perferre molestum
Antè fuit, meminisse iuuat. verùm altior idem
Ingenti, & clara Aeneas supereminet omnes
Virtute excellens: & pro tot numina donis
Exorat: summisq; Iouem cum laudibus effert.
Intereà Rutuli magnum, & miserabile funus,
Exanimumq; Ducem tulerant subiecta frequentes,
Correpti mœrore animos, largumq; pluentes
Imbrem oculis. & iam lato clamore Latinum
Defessum, & varios agitantem pectore casus

Comple-

Complerant, qui postquam altos crebrescere questus,
Et Turnum ingenti confossum vulne e vidit :
Haud tenuit lacrymas : dehinc mœstũ leniter agmen
Corripuit, manibus, verbisq; silentia ponens.
Ceu spumantis apri quando per viscera dentes
Fulmineos canis excepit præstantior omni
Ex numero ; tunc infaucto perterrita cæ n
Cætera turba fugit latr antum, atq; ore magistrum
Circumstans querulo pauitat, magnoq; vlulatu
Infremit : ac commota manu, dominiq; iubentis
Ore, silet. gemitumq; premit, seseq; coërcet :
Haud aliter Rutuli suppressa voce queruntur.
Tunc sic illacrymans rex alto corde Latinus
Verba dabat : Quantos humana negotia motus,
Alternasq; vices miscent? quo turbine fertur
Vita hominum? ô fragilis damnosa superbia sceptri?
O furor, ô nimium dominandi innata cupido,
Mortales quò cæca vehis? quò gloria tantis
Inflatos transfers animo quæsita periclis?
Quot tecum insidias? quot mortes? quanta malorum
Magnorum tormenta geris? quot tela? quot enses
Ante oculos (si cernis) habes? heu dulce venenum,
Et mundi lethalis honos. heu tristia regni
Munera, quæ haud paruo constent, & grandia rerum
Pondera, quæ nunquam placidam permittere pacem,
Nec requiem conferre queant : heu sortis acerba,
Et miseræ regale decus : magnoq; timori
Suppositos regum casus, paciq; negantes.
Quid Turne ingenti Ausoniam mouisse tumultu
Et dura Aeneadas turbasse in bella coactos

Quid

Quid iuuat? & violaſſe ſacræ promiſſa quietis
Pignora? quæ tibi tanta animo impatientia venit?
Vt Martem cum gente Deûm. iuſſuq; Tonantis
Huc vecta gereres? & noſtri pellere tectis
Vltro inſtans velles? nataq; abrumpere fœdus
Pollicitæ genero Aeneæ? & me bella negante
Dura mouere manu? quæ tanta inſania mentem
Implicuit? quoties te in lequi Martis euntem
Agmina, ſublimemq; in equo, & radiantibus armis
Tentaui reuocare, & iter ſuſpendere cœptum?
Corripui & paui tans cedentem in limine fruſtra?
Inde ego quanta tuli, teſtantur mœnia tectis
Semirutis, magniq; albentes oſsibus agri,
Et Latium toto vacuatum robore, & ingens
Exitium, fluuijsq; humana cæde rubentes,
Et longi, trepidiq; metus, duriq; labores,
Quos toties ſenior per tanta pericula cœpi.
At nunc Turne iaces. vbinam generoſa iuuentæ
Gloria & excellens animus? quo ſplendidus altæ
Frontis honos? quonam illa decens it frontis imago?
Ah quantas Dauno lacrymas, acresq; dolores
Turne dabis quanto circunfluet Ardea fletu.
Sed non degeneri, pudibundo vulnere foſſum
Aſpiciẽ: ſaltem hoc miſeræ ſolamen habebit
Mentis, vt Aeneæ Troiani exceperis enſem.
Hæc fatus, lacrymisq; genas impleuit obortis.
Tum ſeſe ad turbam voluens, miſerabile corpus
Attollit, & charam mæſti genitoris ad vrbem
Deferri. atq; pios fieri mandabat honores.
Mox circunfuſi Rutuli lato agmine cæſum

Sublimem

Sublimem ingenti iuuenem posuere pheretro,
Multa super Teucrûm raptorum insignia secum
Et galeas, & equos, ensesq;, & tela ferentes.
Post currus Phrygia suadens cæde sequuntur.
It lacrymans, & ducit equum docta ante Metiscus
Rorantem, & fletu madidum: qui vexerat antè
Victorem Turnum, atq; hostili strage furentem.
Hinc alij aduersa arma gerunt: tunc cætera pubes
Flens sequitur, largisq; humectat pectora guttis.
Et iam fessi ibant per muta silentia noctis
Cædentes sese; gressumq; in tecta Latinus
Flexerat, ingenti turbatus funere mentem.
Vnà omnes lacrymas matres, puerique, senesq;,
Fundebant, mæstam implentes mugitibus vrbem.
Inscius at tantos Daunus superesse dolores:
Et natum extremo consumptum Marte superbam
Effudisse animam, largisq; ad mœnia duci
Cum lacrymis, alios gemitus curasq; fouebat:
Namq; ex diuersa caderent dum parte Latini,
Et calido Turnus fœdaret sanguine terram:
Vrbem ingens flamma & muros inuaserat altos
Fumabantq; rutis miseri patris Ardea tectis:
Et tota in cinerem vergebat: & astra fauillæ
Altiuolæ implebant: nec spes plus vlla salutis.
Siue quidem sic Dîs placitum est: seu præscia Turni
Signum vt fata darent horrendo Marte perempti.
Extemplò concussi animos, turbataq; ciues
Pectora cædentes, miserandæ sortis iniquum
Deflebant casum, longoq; ex ordine matres
Atq; auidos totis fugiebant viribus ignes:

Ac veluti cum nigra cohors posuere sub alta
Arbore, & in fissa radice cubilia longo
Formicæ instantes operi: si dura securis
Incumbat, versoq; infringat culmine paruas
Sæua casas, mox certatim sese agmine sparso
Corripiunt, mœstæq; fuga, trepidæq; feruntur.
Et velut ignitum testudo euersa calorem
Cùm sensit luctata diu, pedibusq; renitens,
Caudam, agitansq; caput, magna vi cedere tentat:
Aestuat, & multo insidias conamine miscet:
Haud *aliter miseri per tanta pericula ciues*
Iactabant sese, & turbata mente ferebant.
Ante omnes senio confectus ad æthera voces
Fundebant querulus Daunos, superosq; vocabat.
Tum verò è medijs visa est consurgere flammis,
Percussisq; ales volitare per aëra pennis,
Indicium, nomenq; vrbis versæ Ardea seruans;
Et cui sublimes stabant in mœnibus arces,
Mutata effusis nunc circunlabitur alis.
Attoniti nouitate omnes, monitisq; Deorum
Haud *paruis cunfusi, humeros, atq; ora tenebant.*
At Daunus patriæ ardenti concussus amore
Euersæ, duros gemitus sub corde premebat.
Hæc *inter magno volitans prænuntia motu*
Fama ruit, latisq; animos clamoribus implet,
Aduentare nouum multo cum milite funus,
Et Turnum exanimem, & lethali vulnere victum.
Mox turbati omnes nigras duxere frequentes
Incensas ex more faces: ardentibus agri
Collucent flammis: dehinc se venientibus addunt.

Quos

Quos postquàm toto videre ex agmine matres,
Percussis vocem palmis super æthera tollunt.
At Daunus, chari vt patuerunt funera nati,
Substitit: & demum ingenti correpta dolore
Ora mouens, mediumsese furibundus in agmen
Proripuit, Turnumq; super prostratus, & hærens,
Quum primùm fari potuit, sic edidit ore:
Nate patris dolor, & fessæ miseranda senectæ
Rapta quies, quò me tantis iactate periclis
Duxisti, & sæuus tandem deuicte sub armis?
Quò tua me præstans animi constantia vexit?
Hic claræ virtutis honos? hæc gloria sceptri?
Hoc magni decus imperij? talésne triumphos
Nate refers? hæc illa quies promissa parenti
Afflicto toties? hæc meta optata laborum?
Heu miserum, quàm præcipites labentia casus
Secla agitant? quanto voluuntur fata tumultu?
Qui iam sublimes referebas clarus honores,
Et magnus toto in Latio: quem Troës in armis
Horrendum, & trepidi toties sensere furentem,
Nunc mi Turne iacens miserãdũ, & flebile corpus.
Iam mutum est sine voce caput: quo pulchrior alter
Non fuit in tota Ausonia, nec gratior vllus
Eloquio, nec quis positis ingentior armis.
Nate vbi forma nitens, muneáq; in fronte serenus
Ille decor, dulcisq; oculorum aspectus, & altæ
Sidereus ceruicis honos? his gloria Martis
Contigit auspiciis? tali rediture paratu
Discedens voluisti auidis te credere bellis?
Heu mortem inuisam: quæ sola vltricibus armis

Elatos frænas animos, communia toti
Genti sceptra tenens, æternaq; fœdera seruans.
Quæ magnos, paruosq; teris: quæ fortibus æquas
Imbelles, populisq; Duces, seniumq; iuuentæ.
Heu mortem obscuram: quæ causa indigna coegit
Eripuere, atq; meum crudeli vulnere natum
Afficere? ô felix tam grato cædis Amata
Successu lætare tua: quæ tanta dolorum
Fugisti monimenta, grauisq; immania casus
Pondera. quid misero genitori plura paratis
O' superi? natum rapuistis, & Ardea flammis
Consumpta in cinerem uersa est: nunc æthera pennis
Verberat: ah me Turne tua plus cæde cruenta
Deerat adhuc sors ista patris suprema senectæ.
At verò tali se res cum fœdere uersant,
Vt quem infesta furens miserum fortuna moratur,
Illum omni petat infrendens, & turbine cogat.
Dixerat: & multa illacrymans largo ora rigabat
Imbre, trahens duros gemitus, rapidosq; dolores.
Qualis vbi incubuit validis Iouis vnguibus ales,
Et paruum effuso diuulsit sanguine fœtum,
Cerua videns miseri turbatur funere nati.
Postera lux latum splendore impleuerat orbem:
Tunc pater infractos fatali Marte Latinus
Defecisse videns Italos, totamq; potenti
Cedere fortunam Aeneę, belliq; tumultum:
Ingenteisq; animo curas, & fœdera voluens
Connubii promissa, suæ natæq; Hymenæos:
Præstantes vocat electos ex agmine toto
Mille uiros qui, Dardanium comitentur ad vrbem

Spectatum

Spectatum virtute Ducem: iungitq; togatos
Multa oratores memorans: & cantibus vltro
Imperat, vt quando auspiciis, monitusq; Deorum
Troianam miscere Italo cum sanguine gentem
Expediat: placido intersint, animoq; vehant:
Aeneadasq; vehant alta intra mœnia læti.
Interea ipse vrbem labefactam, & vulgus inerme
Componit, solidatq; animos, requiemq; futuram
Spondet, & æternam ventura in secula pacem.
Inde iubet meritos turba plaudente triumphos,
Sublimesq; domus fieri regalis honores.
Atq; alacris monet, vnanimes vt fronte serena
Occurrant genero venienti, & pectore toto
Excipiant gentem Iliacam, magnisq; recipiant
Plausibus, optatæq; effundant pacis amores.
Iamq; instructa cohors Teucrorum castra subibat,
Cincta comas ramis oleæ, pacemq; rogabat:
Quam bonus Aeneas ad se intra regia duci
Tecta iubet, causamq; viæ placido ore requirit.
Tum senior sic incipiens ardentia Drances
Verba mouet, nimium erepti pro funere Turni
Exultans: O Troianæ dux inclyte gentis,
Gloria, spesq; Phrygum, quo nec pietate, nec armis
Maior in orbe fuit: nihil obtestamur, & omnes
Iuramus Diuosq;, Deasq;, inuitus in vnum
Conflatum vidit Latium, & temerata Latinus
Fœdera: nec Phrygios vnquam turbauit honores.
Quin natæ quando superûm sic uota ferebat
Connubia, & generum magno te optabat amore
Sed quicquid tanto armorum flagrante tumultu,

Tantorum furiisq; operum, atq; laboribus actũ est:
Id rapidus Turni, & stimulis incensus iniquis,
Confectusq; odiis furor attulit: ille negansq;,
Inuitusq; dedit Latias in prælia gentes.
Illum omnis conuersa cohors poscebat, vt armis
Cederet, & magnum sineret succedere pactis
Connubiis Anchisiaden. inde optimus ambas
Jungebat palmas defessa ætate Latinus
Infractus: nimioq; ardentem Marte rogabat.
Nec nostræ potuere preces inflectere durum,
Nec Diuûm portenta animum: quin acrius ignem
Spumabat ferus ore vomens, bellumq; ciebat.
At verò dignum inuenit pro talibus ausis
Exitium: qui te tandem victore momordit
Nigrantem prostratus humum: nunc improbus ædes
Tartareas visurus eat: quæratq; sub imo
Nunc alias Acheronte acies, aliosq; Hymenæos.
Tu melior succede bonis Laurentibus hæres.
In te omnis domus, & fessi inclinata Latini
Spes iacet: vnum omnes Itali super aurea mitti
Sidera, & ingentem bello, & cælestibus armis
Extollunt. & vera canunt præconia voces.
Te grauium ueneranda patrum, consultaq; turba,
Inualidiq; ætate senes: te læta iuuentus
Et cupidæ matres, pueri, innuptæq; puellæ
Unanimes æquo ore volunt, Turnumq; sub armis
Exultant cecidisse tuis te tota precatur
Ausonia, & claris præstantem laudibus effert.
In te vnum conuersi oculi: pater ipse Latinus
Iam senior sola hæc longæua munera vitæ,

Qui

Qui gnatam tibi iungat, habet: generiq; nepotes
Troianos Italo admistos in secula mittat.
Ergo agè, magne ueni Teucrorum ductor, & altos
Ingredere. & celebres cape, quos spōdemus honores.
Finierat: cunctiq; eadem simul ore fremebant.
Quos pius Aeneas hilari cum fronte receptos
Prosequitur paucis, & amico pectore fatur:
Nec vos, nec placida solitum sub pace Latinum
Arguerim: verùm infesti uiolentia Turni
Tantum opus (haud dubito) & tāti discrimina Martis
Conciuit: iuuenilis enim plus laudis amore.
Quicquid id est tamen Ausonij, nil pacta recuso
Connubia, & sanctam æterno cum fœdere pacem
Iungere: rex idem imperium, & veneranda tenebit
Sceptra socer, statuentq; mei mihi mœnia Teucri:
Et nomen natæ urbis erit: sociosq; Penates
Adiciam: uos communes in secula leges,
Concordesq; ingenti animo mittetis amores.
Interea, quod restat adhuc, imponite flammis
Corpora, quæ duri miseranda insania belli
Abripuit: dehinc cùm primùm iam crastina surget
Clara dies, læti Laurentia tecta petemus.
Dixerat: & tanto affatu conuersa tenebant
Ora simul, stupefacti omnes, & apertius ingens
Mirantes pietatis opus. mox robore toto
Congestas rapuere pyras, ignemq; repostis
Ciuibus immisere: altumq; sub æthera fumus
Euolat: atq; atris cęlum sublime tenebris
Conditur. innumeras ex omni ruere bidentes,
Glandiuorosq; sues iugulant, pingueisq; iuuencos,

Immittuntq; rogis: latos incendia campos
Exudant: fremit impulsus clamoribus aër.
Iamq; sequens cla-um extulerat lux aurea Phœbi:
Tunc Teucri, Ausoniiq; omnes mistò agmine læti
Consedere in equis; & gressum ad tecta mouebat
Laurenti, atq; altis erectam mœnibus vrbem:
Ante omnes pius Aeneas, pòst ordine Drances
Multa duci senior memorans: dehinc vnica proles
Ascanius: multumq; animi maturus Alethes.
Et grauis Ilioneus, Mnestheusq;, acerq; Serestus,
Sergestus, fortisq; Gyas, fortisq; Cloanthus:
Pòst alii mistimq; Itali, Teucriq; sequuntur.
Intereà effusi stabant per mœnia ciues:
Sublimeisq; alta statuebant laude triumphos,
Troianam cup do expectantes pectore turbam.
Et iam aduentabant: quod læta fronte Latinus
Occurrens magna excepit comitante caterua
At postquàm medio venientem ex agmine vidit
Dardanium Aenean: haud vera illusit imago.
Namq; omnes superexcellens, atq; altior ibat,
Et latè regalem oculis spargebat honorem
Sidereis. tunc cùm primùm data copia fandi est,
Et voces capere, atq; optatas iungere dextras:
Incipit & prior affatur placido ore Latinus:
Venisti tandem: cupidum nec fixa fefellit
Spes animum, dux Troianæ clarissime gentis
Magnorum quem iussa Deûm tot casibus actum
Italia, & nostris voluerunt sistere tectis.
Quanquam humana furens nimis ausa licentia sanctas
Turbarit leges, & Diuûm exercuit iras:

Quinetiam

Quinctiam mutum toties, neq; arma negantem
Tradiderit duri perferre pericula Martis.
Factum etenim: sed nec pacto stat: numina iustas
Indignata animis misere vltricia pœnas.
Nunc agè magne Phrygum ductor, quando omnis origo
Seditionis abest, & tanti criminis autor:
Connubus succede, & promissis Hymenæis.
Sunt mihi regna, manent erectis oppida muris:
Sola autem fessa spes vnica nata senectæ:
Te generum, & natum tempus complector in omne.
Quem contra bonus Æneas: Rex maxime, nullã
In te horum causam armorum, tantiq; tumultus
Crediderim, placidæ assueto sub tempore pacis:
Et siqua est, pone hanc curam, pater optime, quæso.
Nunc adsum, & patrem & socerum te lætus in omneis
Accipio casus: magni mihi surgit imago
Anchisæ, & rursum ardebo genitoris amore.
Talibus orabant inter se, & tecta subibant
Regia: cùm studio effusæ matresq;, nurusq;,
Longæuiq; patres stabant, iuuenumq; cohortes,
Pulchra reuisentes Troianæ corpora gentis:
Ante omnes magnum Æneam cupidoq; notabant
Altum animo genus, & præstantem frontis honorem.
Quæsitamq; alacres pacem, atq; optata quietis
Munera laudabant. ceu quando longus, & ingens
Agricolas tenuit resolutis nubibus imber
Suspensos, curuumq; diu requieuit aratrum:
Tunc si clarus equos spatioso limine Titan
Laxet, & aurato cælum splendore serenet:
Lætitia exundant, & sese hortantur agrestes.

Non

Non secus Ausonij tam lato in tempore rerum
Composuere animos. & iam rex alta Latinus
Atria, regalesq; aditus intrarat, & vnà
Optimus & Aeneas: sequitur quem pulcher Iulus,
Dehinc Itali, mistiq; Phryges: tum splendida lato
Applausu, & magno completur regia cœtu.
Hæc inter, matrum innumera, nurumq; caterua
In medium comitata venit Lauinia virgo
Sidereos deiecta oculos: quam Troius heros
Virtute, & forma ingentem (mirabile dictu)
Vt vidit: primo aspectu stupefactus inhæsit:
Et secum Turni casus miseratus acerbos:
Qui haud parua spe ductus ouans in prælia tantos
Ciuisset motus, durisq; arsisset in armis.
Tum verò æterno iunguntur fœdera nexu
Connubij: multaq; canunt cum laude Hymenæos:
Dehinc plausus, fremitusq; altum super aëra mittunt:
Et lætam vocem per regia tecta volutant.
At fidum interea Aeneas affatur Achaten.
Vadat, & Andromachæ quondam data munera, vestes
Intextas auro ferat: &, quod sæpe solebat,
Dum res Troianæ stabant: circundare collo
Auratum, gemmis circunseptumq; monile:
Præterea magnum cratera in pignus amoris,
Quem Priamus patri Anchisæ donauerat olim.
Nec mora: iussa sequens pulcherrima portat Achates
Munera. tunc socer ingentem cratera Latinus
Donatum capit: at coniux Latinia vestes
Atq; monile decens. placido dehinc pectore sese
Demulcent: varijsq; trahunt sermonibus horas

Et

Et iam tarda epulas fugientis tempora lucis
Poscebant: mox regali conuiuia luxu
Effundunt, latosq; alta intra tecta paratus.
Conuenere omnes strato discumbere in ostro
Delicijs iussi & dapibus se inferre futuris.
Dat manibus crystallus aquas, mensisq; reponunt
Flauentem Cererem, tum læta fronte ministri
Innumeri magno distinguunt ordine curas.
Pars dapibus reficit mensas: pars pocula miscet,
Craterasq; replet: nunc hàc, nunc voluitur illac
Turba frequens: varios miscentq; per atria motus.
At puerum pater immotis spectabat Iulum,
Luminibus, vultum admirans, moresq; Latinus,
Et grauiter puerili ex ore cadentia verba,
Maturumq; animum ante annos: & multa rogabat,
Permistas referens voces: dehinc oscula figens
Dulcia, complexum manibus, iunctumq; fouebat:
Et nimium exultans felicem, & munere Diuûm
Donatum Aeneam pro tali prole ferebat.
Postquàm epulis compressa fames: traducere longũ
Incipiunt fando, & labentem fallere noctem,
Nunc duros Troiæ casus, gentesq; Pelasgas:
Nunc fera Laurentis memorantes prælia pugnæ:
Quo primùm diffusæ acies, quo tela vicissim
Pulsa loco: primus ouans inuaserit agmen.
Fulmineumq; ardens in equo madefecerit ensem.
Præcipuè Tros Aeneas, seniorq; Latinus
Magnorum Heroum, Latiq; antiqua potentis
Gesta recensebant: fugientemq; horrida nati
Arma sui Saturnum Italis latuisse sub oris:

Hinc

Hinc Latium dixisse, genusq; in montibus altis
Composuisse vagum, legesq;, & iura dedisse,
Et Bacchi, & frugum cultus: dehinc tecta secutum
Esse paterna Iouem: v'q; Electra Atlantide cretus
Iasio Idæas cæso Phrygiæ isset ad vrbes
Dardanus, ex Corito multa cum gente profectus:
Vtq; insignem aquilam domo, & Ioue patre superbus
Hectoreæ gentis signum, illustresq; tulisset
Primus auûm titulos, Troianæ stirpis origo.
Talibus, atq; alijs inter se longa trahebant
Tempora: cùm fremitus, lætæq; per atria voces
Alta volant: strepitu ingenti tectum omne repletur.
Dant lucem flammæ, & lato splendore coruscant.
Consurgunt Phryges, & cithara resonante sequuntur
Ausonij, & plausum ingeminant: sicq; agmine toto
Permiscent, variantq; pedes, raptimq; feruntur.
Et iam fessa nouem largo connubia luxu
Auxerant celebrata dies: tum maximus Heros
Aeneas vrbem curuo signabat aratro:
Fundabatq; domos, & amictas aggere fossas.
Ecce autem fatu haud paruum: diffundere flāmam
Ingentem, & fulgore leuem, & se nubibus altis
Miscentem summo Launia vertice visa est.
Obstupuit pater Aeneas, duplicesq; tetendit
Ad cœlum cum voce manus: Si Iuppiter unquam
Gens monitis Troiana tuis terraq;, mariq;
Paruit imperijsq; libens: si numina, vestras
Si merui, coluiq; aras: per si quid agendum est,
Quod restat: placidam felici afferte quietem
Augurio, & firmate, malisq; imponite finem.

Talia

Talia iactantem en constituit aurea mater,
Se Venerem confessa: almo & sic edidit ore.
Gnate animo pone hanc curam, & meliora capesse
Signa Deûm, gaudensq; bonis succede futuris.
Nunc tibi parta quies, nunc meta extrema malorum:
Nunc tandem optatam component secula pacem
Nec flammam ad cælos perlatam è vertice chara
Coniugis horresce: at constantem dirige mentem.
Namq; erit illa, tuum celebri quæ sanguine nomen,
Troianosq; auctura duces ad sidera mittet.
Hæc tibi magnanimos sublimi prole nepotes
Conferet, egregiys totum qui laudibus orbem
Complebunt: totumq; sua virtute potentes
Sub iuga, victoresq; trahent: quos gloria summo
Oceanum transgressa ingens æquabit Olympo:
Quos tandem innumera ardens post illustria rerum
Gesta Deos factura vehet super æthera virtus.
Hanc flammam ventura tuæ præconia gentis
Designant: hoc Omnipotens & culmine signum
Sidereo dedit. at tantarum in munere laudum
Quam statuis, dicas à nomine coniugis vrbem,
Præterea sacros Troiæ exardente Penates
Ereptos compone noua intra mœnia. & altos
Infer ad æternum mansuros tempus honores.
Hi (tibi mira feram) tanto vrbis amore trahentur:
Vt vecti ad sedes alias, loca prima Latini
Sponte sua repetent, iterumq;, iterumq; reuersi.
O felix, quem tanta manent. dehinc pace tenebis
Sub placida gentem Iliacam: post fessus, & æuo
Confectus tandem Elysias socer ibis ad vmbras.

Succe-

Succedes ſceptro, atq; Italis dommabere, leges
Communes Teucrisq; ferens. tum latus ad altum
Te mittes cælum. ſic ſtat ſententia Diuûm.
Dixit: & inde leues fugiens ſe uexit ad auras.
Aeneas tanto ſtupefactam numine mentem
Perculſus, Diuæ peragit mandata parentis.
Et iam compoſitos felici in pace regebat
Dardanidas & iam decedens ſceptra Latinus
Liquerat, & pius Aeneas ſucceſserat, omnem
Auſoniam lataq; potens ditione tenebat.
Iam paribus Phryges, atq; Itali ſe moribus vltro,
Et ſocia ingenti firmabant pectora amore:
Concordiq; æquas miſcebant fœdere leges.
Tum medio Venus exultans ſe immiſit Olympo
Ante Iouem: & complexa pedes ſic ore locuta eſt:
Omnipotens genitor, qui ſolus ab æthere ſummo
Cuncta moues: qui res hominum, curasq; recenſes:
Dum Teucros traheret fortuna inimica, recordor,
Spondebas finem ærumnis, rebusq; ſalutem.
Nec tua me promiſſa pater ſententia fallit.
Namq; omnes gaudere ſacra treis pace per annos
Viderunt Italiæ nullo diſcrimine partes.
Verùm ad ſiderei miſſurum culmina cæli
Pollicitus magnum Aeneam, meritumq́; ferebas
Illaturum aſtris: quid nunc ſub pectore verſas?
Iamq; optat matura polos Aeneia virtus.
Olli hominũ ſator, atq; Deûm dedit oſcula: ab alto
Pectore verba ferens: Quantùm Cytherea potentem
Aeneam, Aeneadasq; omnes infeſſus amaui
Et terra, & pelago, & per tanta pericula vectos,

Noſti:

Nosti: & sæpe equidem indolui commotus amore
Gnata tuo: tandemq; malis Iunone secunda
Imposui finem: nunc stat sententia menti:
Qua ductorem alto Phrygium succedere cælo
Institui: & firma est: numerosq; inferre Deorum
Constat: & id concedo libens: tu si quid in ipso
Mortale est, adime, atq; astris ingentibus adde
Quin si alios sua habet uirtus, qui laude perenni
Accingant sese, & gestis præstantibus urbem
Exornent: illos rursum super æthera mittant.
Assensere omnes superi, nec Regia Iuno
Abnuit: at magnum Aeneam suadebat ad altum
Efferri cælum, & uoces addebat amicas.
Tum Venus aërias descendit lapsa per auras,
Laurentumq; petit: uicina Numicius undis
Fluminčis ubi currit in æquora arundine tectus.
Tunc corpus nati abluere, & deferre sub undas,
Quicquid erat mortale, iubet: dehinc læta recentem,
Felicemq; animam secum super aëra duxit:
Immisitq; Aeneam astris, quem Iulia proles
Indigetem appellat, templisq; imponit honores.

FINIS.